Institutt for landskapsplanlegging, Universitetet for miljø- og biovitenskap
i samarbeid med Finnskogen natur – og kulturpark

Det grenseløse landskapet

Bærekraftig områdeutvikling på Finnskogen

Samlerapport studentprosjekter

Masterkurs LAA 360/361 *Strategisk landskapsplanlegging* høsten 2013

Institutt for landskapsplanlegging, postboks 5003, 1432 Ås. Telefon 64 96 53 00 E-post ilp@umb.no www.umb.no/ilp

Det grenseløse landskapet - bærekraftig områdeutvikling på Finnskogen

Kurset *"Strategisk landskapsplanlegging"* er et årlig tilbud til masterstudenter ved UMB innenfor studieretningene Landskapsarkitektur, By- og regionplanlegging, Eiendomsfag og Naturforvaltning/ Naturbasert reiseliv. Kurset holdes av Institutt for landskapsplanlegging og gjennomføres i høstsemesteret. En sentral del av kurset er å arbeide med konkrete problemstillinger knyttet til planlegging og forvaltning av større sammenhengende landskap i en region i Norge. Høsten 2013 ble Finnskogen valgt som studieområde, med utgangspunkt i planen om å etablere regionalpark (Finnskogen natur- og kulturpark) i grenseområdene mellom Norge og Sverige.

Hovedmålet i kurset er å gjøre studentene i stand til å kunne utvikle strategier som integrerer plan, forvaltning, stedsutvikling, vern og næringsutvikling knyttet til natur- og kulturressursene i en regional landskapssammenheng. Et viktig utgangspunkt er den Den europeiske landskapskonvensjonens rammer. Kurset skal gi kunnskap i bruk av verktøy for å analysere landskap, identifisere ressurser for utvikling, mobiliseringsprosesser og medvirkning, kommunikasjon og formidling i forhold til ulike aktører og interessegrupper. Videre skal studentene få innsikt i lokal og regional planlegging og forvaltning av landskap etter plan- og bygningsloven og andre forvaltningsstrategier som regionalparker.

Finnskogen med fokus på kommunene Kongsvinger, Grue, Åsnes og Trysil på norsk side, og Torsby kommune på svensk side, har i så måte vært et svært egnet studieområde for kurset. Det grenseoverskridende perspektivet knyttet til at dette et felles område som dekker to land gjør dette ekstra utfordrende og spennende.

Studentene ble delt i fem grupper, tre fordelt med hvert sitt primære geografiske område: Grue/Svullrya, Åsnes/Vermundsjøen og Torsby/Lekvatnet, og to tversgående grupper. Den ene hadde fokus på forbindelse øst – vest, mens den andre hadde fokus på Finnskogleden som går nord – sør. Begge disse to tversgående gruppene har arbeidet på tvers av landegrensene. Hver gruppe har gjennomført en overordnet beskrivelse for sitt område med dokumentasjon av natur- og kulturforhold, landskap, bosetning, næringsvirksomhet, reiseliv, etc. Videre har hver gruppe gjennomført en landskapsressursanalyse for å identifisere:

- Landskapskarakterer og nøkkelkvaliteter
- Ressurser for verdiskaping og stedsutvikling
- Utfordringer for forvaltning av landskap og kulturmiljø
- Mulighetesområder for nærings- og stedsutvikling

Med bakgrunn i analyser og mulighetsstudier, har studentene blitt utfordret til å utarbeide overordnede plan- og utviklingsstrategier etter plan- og bygningsloven § 7-1.

Feltarbeidet ble gjennomført fra 16. – 19. september. Underveis deltok også en gruppe på 25 reiselivsstudenter fra UMB på

kulturhistorisk feltbefaring. Vi vil her takke kulturgeograf Gabriel Bladh ved universitetet i Karlstad som stilte opp og gav oss et spennende innblikk i Finnekulturhistorien og hva vi kan lese ut av landskapet.

En særlig takk til prosjektleder Herdis Bragelien i Finnskogen Natur- og kulturpark som samlet så mange nøkkelpersoner til et hyggelig velkomstmåltid og oppstartsmøte på Svullrya mandag 16. september. Dette gjorde at studentene fikk en «flying start» på arbeidet, og fikk mye verdifull informasjon og fikk gjort mange avtaler for videre intervju og befaringer for de resterende dagene. Studentkurset kunne vanskelig ha latt seg gjennomføre uten Finnskogen natur- og kulturpark sitt aktive bidrag og gratis overnatting for studentene.

Stor takk til alle fra kommunene og andre som bidro på oppstartsmøte og senere har delt av sine kunnskaper, erfaringer og engasjement med studentene. Arbeidet har gitt et stort læringsutbytte. Vi håper analysene og strategiene som er utviklet vil være til nytte og inspirasjon i det videre arbeidet med å etablere Finnskogen natur- og kulturpark.

Ås, november 2013

Førsteamanuensis *Morten Clemetsen* og førsteamanuensis *Knut Bjørn Stokke*
(kursansvarlige, UMB)

Gruppeinndeling, studentdeltakere

1 Svullrya/Røgden	Aasbø, Ågot Johanne	LA
	Bakkan, Stine Liaklev	BYREG
	Brattegard, Rannveig	BYREG
	Fidjeland, Marie Torvik	LA
	Fjørstad, Stine Rygg	BYREG
2 Vermundsjøen/ Medskogen	Hatteland, Jens Eide	BYREG
	Helleland, Nora	LA
	Hovind, Anne Kamstrup	LA
	Kammerud, Katrine	BYREG
	Lea, Thorleif Thormodsen	BYREG
3 Lekvatnet	Jordheim, Henriette	LA
	Hjerpaasen, Malin	LA
	Mathiassen, Elise Voll	BYREG
	Mjøs, Ida	BYREG
	Moxnes, Kristin	LA
4 Vegprosjekt øst-vest	Sand, Kristine	LA
	Søhagen, Maren Nikoline Tjærebråten	BYREG
	Tuv, Kristin Magnetun	LA
	Vatsvåg, Endre	BYREG
	Thomassen, Marthe Maren Aschim	LA
5 Finnskogleden	Sørmoen, Geir	BYREG
	Kallekleiv, Therese Lone	REIS
	Bakken, Terje Gjelten	BYREG
	Øverby, Mona	LA
	Danmo, Christer Jørgensen	BYREG

SVULLRYA
PORTALEN TIL FINNSKOGEN

LAA 360 - Strategisk landskapsplanlegging

Gruppe 1

Marie Fidjeland
Stine Rygg Fjørstad
Stine Liaklev Bakkan
Rannveig Brattegard
Ågot Johanne Aasbø

Universitetet for miljø- og biovitenskap

Innholdsfortegnelse

Innledning	S. 2
Mål	S. 2
Metode og sentrale begreper	S. 2
Bakgrunn for metode	
Tilpassing av metode	
Attraktivitetspyramiden	
Regional kontekst	S. 5
Regionen	
Finnskogens historie	
Regionalpark-prosjektet	
Svullrya som tettsted	S. 7
Finnskogens landskap	S. 8
Landskapet rundt Svullrya	S. 9
Svullrya	S. 10
Næring	S. 11
Bosetting	S. 11
Turisme	S. 11
Utviklingstrekk	S. 12
Romlig analyse - Lynch	S. 13
Landemerker	
Kanter	
Møteplasser	
Siktlinjer	
Ferdselsårer	
Knutepunkt	
Serial vision - Gordon Cullen	S. 14
Stadskjensle	S. 18
Oppsummering	S. 20
Strategier og tiltak	S. 21
Konklusjon	S. 25
Kilder	S. 26

Innledning

Denne prosjektrapporten er utarbeidet i kurset *Strategisk landskapsplanlegging* ved Universitetet for miljø- og biovitenskap. Prosjektet tar utgangspunkt i Finnskogen, et stort skogsområde som strekker seg over norsk og svensk landegrense. Området har en særpreget historie og kultur. I dag står Finnskogen ovenfor utfordringer knyttet til befolkningsnedgang, og bevaring av særpreget. Det har siden 2011 vært et samarbeid mellom kommunene i Finnskogen om å etablere en regionalpark. Den 12. september 2013 ble parkplanen for Finnskogen natur og kulturpark godkjent. Det geografiske og tematiske utgangspunktet for denne prosjektrapporten er tettstedet Svullrya i Grue kommune. Fokuset vil ligge på to nivåer, slik at utviklingen av tettstedet Svullrya lokalt også bidrar til å styrke regionalparken.

Mål

Målet er å komme frem til strategier og konkrete tiltak, og se på hvordan disse kan bidra til en videre utvikling og økt attraktivitet på Svullrya. Strategier og tiltak er basert på identifiserte stedsegne ressurser ved en landskapsressursanalyse.

Det er også et mål at utviklingen skal bidra til en bærekraftig verdiskaping både lokalt og i en regional sammenheng, samt innenfor rammene av den nye regionalparkplanen. Med bærekraftig verdiskaping menes en utvikling som ikke vil gå på bekostning av allerede eksisterende verdier. I denne sammenheng vil verdiskaping si verdiøkning i form av, ikke bare økonomisk vekst, men også miljømessig, kulturell og sosial vekst. Disse henger sammen og er avhengig av hverandre (Landskapsøkonomi s. 172).

"Hvordan kan en utvikling av Svullrya styrke tettstedets attraktivitet, både lokalt og regionalt?"

Metode og sentrale begreper

Bakgrunn for metode

Utgangspunktet for utviklingen og bruken av landskapsressursanalyse er den europeiske landskapskonvensjonens utvidelse av landskapsbegrepet. Landskapskonvensjonen trådde i kraft i Norge i 2004, og representerer en endring i synet på landskap. Skiftet fra det tradisjonelle begrepet til det utvidede innebærer et fokus på landskap *slik folk oppfatter det.* Landskapsressursanalysen egner seg spesielt godt i arbeidet med en bevisstgjøring av landskapets betydning for folk, både det spektakulære og det hverdagslige landskap. Metodens mål er å identifisere mulige stedsegne landskapsressurser og potensialet de innebærer. Metodikken er todelt, der en analyse av landskapet er kombinert med en kartlegging av folks opplevelse og oppfatninger av det aktuelle landskapet, oppsummert i begrepet stadkjensle (Clementsen, 2009).

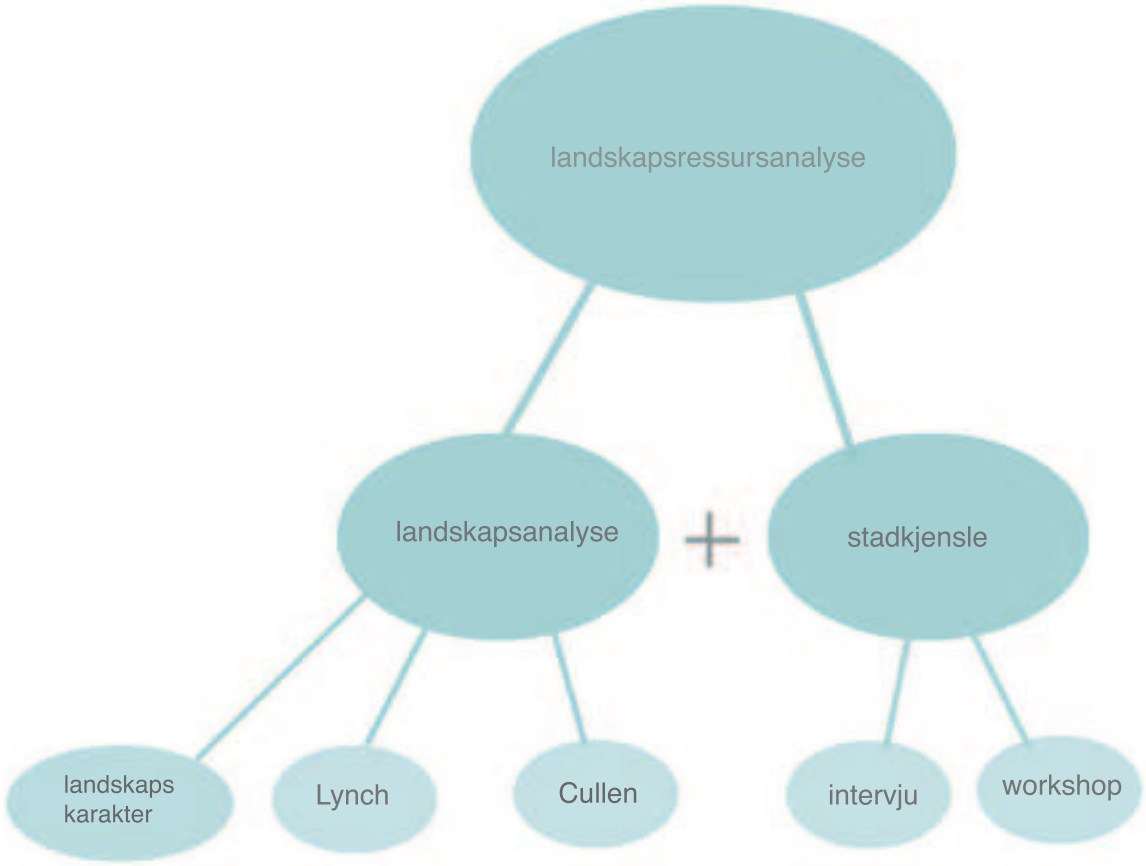

Figur 1: Oppbygning av metode

Tilpassing av metode

I arbeidet med Svullrya har skalaen vært relativt liten og detaljert. En viss tilpasning og endring av metodikken har derfor vært nødvendig, da landskapsanalysen er tilpasset et mer overordnet blikk på landskapet. I arbeidet er det valgt å zoome inn på Svullrya i tre nivåer. En overordnet analyse av landskapskarakteren på Finnskogen, en mer detaljert analyse av landskapet rundt Svullrya, og et grundig blikk tett innpå tettstedets struktur og egenskaper. For å undersøke sistnevnte nivå har vi benyttet oss av metodikken til Kevin Lynch og Gordon Cullen. Lynch sin metode for analyse av bylandskap lar seg fint overføre til tettstedsbebyggelse. Sentrale og grunnleggende elementer som ferdselsårer, knutepunkt, møteplasser og landemerker blir identifisert. Videre blir Gordon Cullen sin metode serial vision brukt for å beskrive opplevelsen av landskapet fra veien. Veien er en ferdselsåre, og et viktig element funksjonelt og visuelt i Svullrya. Slik knyttes Cullen opp mot Lynch.

Fordi det er zoomet inn på et såpass detaljert nivå vil stadkjensleanalysen være ekstra viktig. Under utferd til Svullrya ble det i løpet av fire dager gjennomført intervju, både korte, raske og mer grundige, og workshop med skoleelever. Slik er det forsøkt å fange opp hvordan de som bor der og de som besøker stedet opplever at området skiller seg fra andre områder. Denne delen av analysen har fått høy prioritet, og kartleggingen inkluderer forskjellige grupper mennesker.

Sammen skaper de to delene av landskapsressursanalysen et grunnlag for å identifisere utfordringer og muligheter (ressurser) for stedet. Analysens resultat er brukt videre i svaret på problemstilling, formulert i form av strategier med tilhørende konkrete tiltak.

Attraktivitetspyramiden

Tankegangen bak attraktivitetspyramiden har vært viktig gjennom hele arbeidet med Svullrya. Konseptet illustrer hvordan flere ulike faktorer kan spille inn og bidra til om et sted blir attraktivt eller ikke. Til slutt er det summen av alle disse ulike faktorene og forholdene som betyr noe. Attraktivitetspyramiden er en pyramide som kan forklare utviklingen av steder, samtidig som den er et redskap for utvikling. Det pekes på tre utviklingsområder, bosetting, bedrift (næringsliv) og besøk (turisme). For å gjøre et sted attraktivt er det viktig å ha en metode som synliggjør verdiene i landskapet (Svardal, 2012). Landskapsressursanalysen er meget godt egnet til dette. Man kan si at det finnes ett fysisk og ett kulturelt landskap og i skjæringspunktet mellom disse har man et opplevelseslandskap. Dette opplevelseslandskap vil ha ulike verdier og ressurser (Svardal, 2012). I arbeidet med tiltak og strategier settes dette inn i en forbindelse, der denne tankegangen om attraktivitet er brukt bevisst.

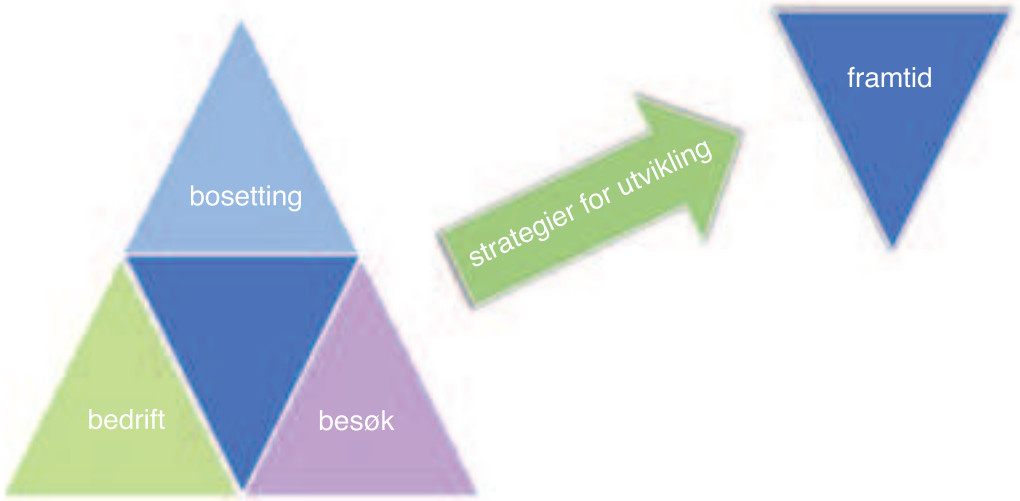

Figur 2: Figuren illustrerer hvordan attraktivitetspyramiden ligger til grunn for strategier for fremtidig utvikling

Regional kontekst

Det er undersøkt generelle trekk ved demografi, geografi, historie og næring på et overordnet nivå for å bedre kunne forstå Svullryas posisjon i en større kontekst.

Regionen

Svullrya ligger i Grue kommune i Hedmark. Grue kommune har i dag omtrent 5000 innbyggere, men sliter med fraflytting og nedgang i folketallet, slik som mange andre innlandskommuner. Nedgangen har vært jevn de siste 30 årene og prognosene for de kommende 15-20 årene viser at nedgangen i Grue vil fortsette. Dette har sammenheng med befolkningssammensetningen. Grue opplever fødselsunderskudd hvert år ettersom en stor andel av befolkningen er eldre. Derfor har kommunen satt seg et hovedmål: «En befolkning i vekst». De ønsker å øke innbyggertallet, skape rom for personlig vekst, øke antall kompetansearbeidsplasser innen natur- og kulturbasert næring og videreutvikling av produkter fra jord- og skogbruk (Kommuneplanens samfunnsdel).

I følge kommuneplanen besøker flere titusen mennesker de 5-6 største bedriftene i kommunen årlig. Disse bedriftene sysselsetter også til sammen ca 50 personer (Kommuneplanen s. 25). Reiselivsnæringen i kommunen knytter seg i stor grad til historien, kulturen og landskapet. Området er godt egnet til friluftsliv med et bredt spekter av turstier og sykkelveier om sommeren, og med flere oppkjørte løyper om vinteren. Noe av det unike er at naturen er lett tilgjengelig, den er stort sett rett utenfor døra. Innen reiselivsnæringen finnes det en rekke tilbud innenfor overnatting og bespising, opplevelser og aktiviteter. Finnskogtoppen og Bekkola er eksempler på tilbud innen turisme som i stor grad baserer seg på helse og velvære, trening og turer, og konferansetilbud (finnskogtoppen.no, bekkola.no). Også Finnskogen turist- og villmarksenter har tilbud innen overnatting, bespisning og konferanse, samt ulike aktiviteter som jakt og fiske, vandringer, kanopadling og hesteaktiviteter. Villmarksenteret utnytter det som finnes i naturen og har et samarbeid med turistforeningen (Kjell Magne Nordvi). Andre tilbud på Finnskogen er Mattila på andre siden av riksgrensa, og Dæsbækken i Åsnes kommune. Felles for disse tilbudene er at de benytter seg av naturen og kulturhistorien.

Kart 1: Svullrya ligger i hjertet av Skandinavia

Kart 2: Det skraverte området - Finnskogen. Stiplet linje viser landegrense

Kart 3: Svullrya i Grue kommune

Grue Finnskog ses på som kjerneområdet i Finnskogen på norsk side. I tillegg strekker området seg gjennom grensekommunene Trysil, Våler, Åsnes, Kongsvinger og Eidskog. I Sverige går området gjennom fire kommuner med Torsby som den største(Parkplanen, 5). Disse områdene danner et sammenhengende skogs- og villmarksområde kjent for den skogfinske innvandringen og kulturhistorien.

Finnskogens historie

På 1500-tallet vandret finner ut fra Finland, til skogsområder i Sverige og Norge. Svullrya regnes som Norges skogfinske hovedstad ettersom det var her finnene først slo seg ned. Området var trolig ubebodd da finnene kom. Den første finske bosettingen kom til Norge rundt 1620 (Hovedoppgave, 19).

Den finske tilflyttingen førte til store forandringer i landskapet. Finnene bygde hus, lot dyra beite i utmarka og ryddet store områder med svedjebruk (Hovedoppgave, 6). Svedjebruk er en type landbruk som går ut på å brenne av avgrensede skogområder for deretter å så korn i asken. Det var en svært arealkrevende metode, noe som førte til at svedjeområdene ble liggende lengre og lengre unna bosettingen for hvert år, og bebyggelsene flyttet seg litt etter litt (Hovedoppgave, 19). Bebyggelsen var svært spredt og grunnen til dette kan ha vært svedjebruken. Det kunne være opp til 1-2 km mellom bosettingene. Gårdene ligger som "avstikkere" fra hovedveien som går gjennom Svullrya over til Sverige, og er ikke alltid like synlige. Bebyggelsen på Finnskogen fikk i tillegg et finsk preg, med nye hustyper som røykstua, badstua og ria (tørkehuset) som de mest særpregede bygningstypene (Hovedoppgave, 22). I tillegg til gamle finnegårder finnes andre spor etter skogfinnene som fortsatt er tydelige på Finnskogen. Ett eksempel er Finneveiene som går gjennom Finnskogen. Dette er veiene finnene brukte når de skulle til kirken.

Finnekulturen ble ubegrunnet gjenstand for mistenksomhet, misforståelser og mytedannelser, og etter hvert ble det upopulært å være av finsk etterkomst. Mot slutten av 1800-tallet var det en skam å lukte røyk, og det var straffbart å snakke finsk på skolen. Langt inn på 1900-tallet prøvde mange å skjule sin opprinnelse (Hovedoppgave, 21). Skogfinnene er i dag beregnet som en nasjonal minoritet, og har visse rettigheter, blant annet når det gjelder språk og kultur (Dag Raaberg). I 1970 ble Republikken Finnskogen opprettet som en protest mot 60-tallets negative holdninger og det negative synet folk hadde på den skogfinske kulturen. Dette ble et gjennombrudd for finnekulturen og skapte optimisme blant innbyggerne på Finnskogen. I dag er det stolthet knyttet til finnekulturen med et fokus på bevisstgjøring av historien og tradisjonene.

Bilde 1: Forside parkplan

Regionalpark-prosjektet

I likhet med Grue kommune sliter store deler av stedene i Finnskogen også med fraflytting. En av konsekvensene er mulig forfall av kulturlandskapet, samtidig som gamle tradisjoner og stedets historie kan stå i fare for å bli glemt. For å øke attraktiviteten for blant annet bosettingen på Finnskogen er det blitt satt i gang et arbeid med å etablere en regionalpark, kalt Finnskogen natur og kulturpark. Formålet er å ta vare på den skogfinske kulturen, og samtidig øke attraktiviteten både for bosetting, besøk og bedrifter. Turisme, landskap, natur, produktutvikling, kultur og merkevarebygging er noen stikkord for viktige satsingsområder (Parkplanen).

En regionalpark bygger på lokalt engasjement, gjerne kalt «bottom up»-initiativ. Regionene selv går sammen i en frivillig og langsiktig avtale. Her kan det både være snakk om kommuner, fylker, organisasjoner og bedrifter. Samarbeidet kan også gå på tvers av landegrensene, slik som det gjør for Finnskogen. Målet med en regionalpark er å ta vare på viktige natur- og kulturverdier. Samtidig skal det legges til rette for en bærekraftig utvikling. I en regionalpark er det ikke snakk om å verne området i lovens forstand, men å ta vare på det gjennom riktig bruk og forvaltning.

"I vår verden med globalisering og et stadig mer integrert Europa, er det behov for å trekke fram de ulike regioners særpreg/särart som grunnlag for næringsutvikling, turisme og som fundament for bolyst og et attraktivt livsmiljø." (Parkplanen, 5)

Svullrya som tettsted

Svullrya sliter med fraflytting, slik som resten av kommunen og Finnskogen. Det siste året har det vært en liten økning i befolkningen på Svullrya, som gjør at Svullrya skiller seg fra resten av Grue på en positiv måte. Svullrya er et lite sted med 248 innbyggere (SSB), men har likevel flere offentlige funksjoner enn andre tettsteder i kommunen. Blant annet finnes kro og motell (også kalt Tanken), nærbutikk, kirke, museum og oppvekstsenter. Oppvekstsenteret består av barnehage og skole fra 1.-5. klasse. De siste årene har oppvekstsenteret vært nedleggingstruet, og kommunen ønsker at barna i Svullrya skal gå på skole i kommunesenteret Kirkenær. Takket være lokalt engasjement har lokalbefolkningen i Svullrya klart å overbevise kommunen om at skolen må bli værende, enn så lenge.

Andre utfordringer er knyttet til befolkningssammensetningen. Nedgangen i folketallet kommer av årlig fødselsunderskudd, slik som det gjør i resten av kommunen. For en del av de eldre kan manglende helsetilbud gjøre det vanskelig å bli boende på Svullrya. Manglende kollektivtilbud mellom Kirkenær og Svullrya gjør det vanskelig å komme seg til legen. Svullrya er derimot bedre forbundet med Kongsvinger, med tre daglige bussavganger. På grunn av få arbeidsplasser pendler mange til jobb i andre kommuner. Grue hadde en daglig utpendling på ca. 15 % i 2007 (kommuneplanen, 25). Svullrya ligger i kort avstand til regionsenteret Kongsvinger, dit mange pendler (kommuneplanen, 41).

I tillegg er det en utfordring at mange boliger i Svullrya kun benyttes som fritidsbolig. Dette setter ett visst preg på stedet, og kommunen vurderer i den sammenheng boplikt. I tillegg er de klare på at det må bygges boliger og tilrettelegges for næring i Svullrya. Det er også et stort fokus på at særpreget ved grendene må fremheves. For Svullrya vil dette si den skogfinske kulturarven. Svullrya danner et uoffisielt senter for den norske delen av Finnskogen og ses på som «hovedstaden» i Finnskogen. Svullrya har flere arrangementer i tilknytning til dette og er sentrum for kulturarrangementer som bygger på den særegne historien og tradisjonen (kommunelanen, 27).

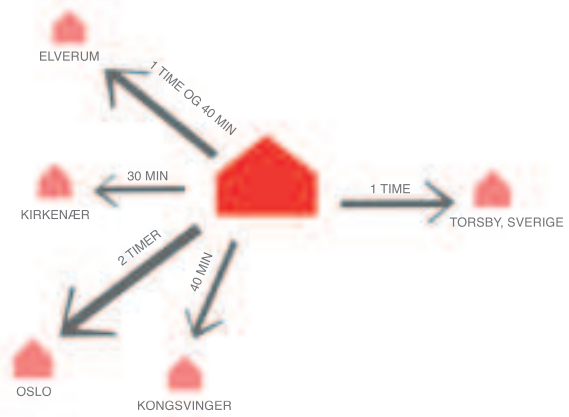

Figur 3: Figuren viser pendleravstand fra Svullrya

Kart 4: Oversikt over tettstedsbebyggelsen

Finnskogens landskap

Skogen spiller hovedrollen i Finnskogens landskap. Store, sammenhengende områder med tett granskog ligger som et teppe over området som strekker seg både over norsk og svensk side. Landskapskarakteren har ikke de dramatiske terrengforskjellene og brå overgangene, men karakteriseres av de rolige, lange linjene og det storskala rommene de skogkledte åsene skaper. Det store antallet vann, tjern og vassdrag gir åpenbare likheter med det finske landskapet, og er viktige komponenter. På høyder midt inne i skogen, ofte gjemte og utilgjengelige, ligger gamle finnetorp. Gjengrodd kulturlandskap, laftede bygg med røykstuer og sauna, eller rester av dem, spor etter en kultur som fortsatt har ett sterkt nærvær i landskapet.

De blålige fargetonene, dype granskogene og mørke vannene gir god grobunn for naturmystikk. På Finnskogen lever det overnaturlige side om side med det naturlige og gamle fortellinger om skapninger som holder til i naturen, slik som Puken og Huldra, er kjente og levende.

Kart 5: Finnskogens plassering

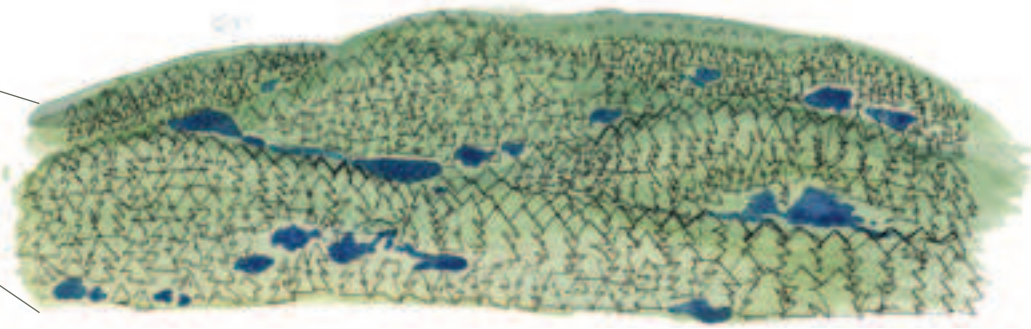

Figur 4: Prinsippskisse som viser landskapskarakter for Finnskogen som helhet

Landskapet rundt Svullrya

På grunn av Svullryas plassering helt vest i Finnskogen, der de store skogområdene starter å bre seg utover mot nordøst, fremstår stedet som starten på Finnskogen. Sentrum for finnekulturen, men også en portal inn i et særegent og helhetlig landskap. Landskapet rundt Svullrya har de karakteristiske skogkledde åsene og de rolige linjene, men skiller seg ut ved at skogen domineres like mye av furu, som av gran. Skogen oppleves derfor ikke like tett og kompakt som granskogen som strekker seg videre innover. Følelsen av at stedet ligger midt inni skogen er likevel sterk, og plasseringen midt mellom de to store vannene Røgden og Skasen gir en særegenhet i kontrasten mellom åpent og lukket. Vekslingen mellom relativt tett skog, og store åpne flater er illustrert i prinsippskissene. Helt inn mot bebyggelsen domineres vegetasjonen av blandingsskog, mens barskogen ligger som en ramme rundt stedet. Vassdraget Rotna krysser Svullrya i vest, og vider seg ut til et vann før den smalner og forsetter sørøstover inn i Sverige.

Kart 5: Finnskogens plassering

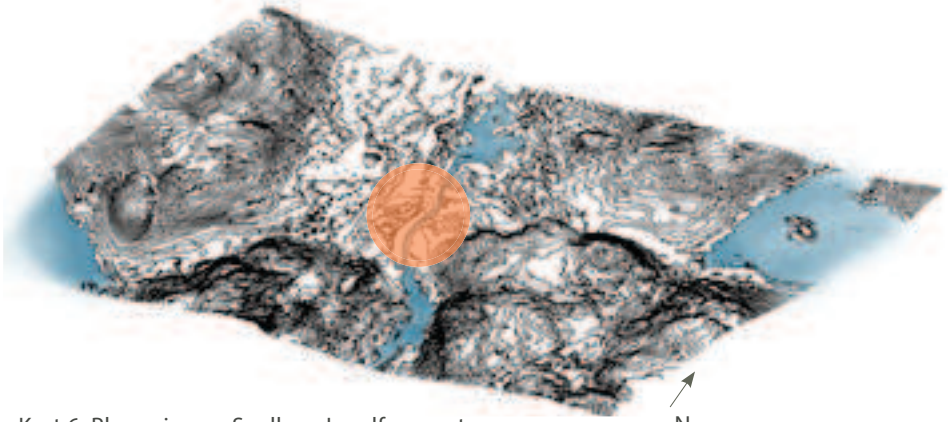

Kart 6: Plassering av Svullrya. Landformer, terreng og vannelement i landskapet rundt Svullrya

Figur 5: Prinsippskisse som viser karakteristisk veksling mellom åpent og lukket rom i landskapet rundt Svullrya

Svullrya

Etter å ha sett på landskapet rundt Svullrya er det viktig å zoome inn på tettstedets struktur og innhold. Fem bygg utmerker seg som viktige i tettstedsbebyggelsen. De har forskjellige funksjoner, forskjellig karakter og historie.

Svullrya Oppvekstsenter
Barnehage og skole med 11 elever fra 1.-5. Klasse. Plassering litt bak det som oppfattes som Svullrya sentrum. Skolegård med lekeapparater og ballbinge. Senteret er et viktig element i kampen mot fraflytting, men trues stadig av nedleggelse.

Butikken
Stort gammelt trehus med lang historie som butikk. Kombinert butikk, post og apotekutsalg

Finnskogen Kro og Motell
Kalt Tanken blant lokale.
Relativt nytt anlegg, kombinert bensinstasjon, kro og motell med campinghytter for overnatting. Åpen, asfaltert plass brukes til Finnskogdagene og diverse markeder og messer. Lekeplass og levende dyr bak bygningene.

Grue Finnskog Kirke
Trekirke bygget på midten av 1800-tallet, men ble gjenreist etter kollaps grunnet store snømengder i 1948. Kirkegård med gravplass. Ligger på relativt lik høyde som resten av sentrum, plassering tett inn mot skogen, omringet av furutrær.

Finnetunet
Del av Norsk Skogfinsk Museum, etablert i 1942. Fremste synlige fysiske indikasjon på tettstedets særpregede kulturhistorie. Bygdetun med bygningsmiljø som viser hvordan de finske innvandrerne bodde og arbeidet.
Originale bygg som røykstue, badstue og bekkekvern datert tilbake til slutten av 1700-tallet.

N

Figur 6: Lokalisering av viktige bygg på Svullrya

Næringsliv

Næringslivet i Grue kommune er variert med virksomheter innenfor jord- og skogbruk, bygg og anlegg, industri, salg og service, varehandel, reiseliv, transport, og kommunal tjenesteyting. Store deler av næringen i kommunen er basert på produksjon og videreforedling av jord- og skogbruksprodukter. Dette er med på å gi grunnlag for flere hundre arbeidsplasser (grue.kommune.no a). Innenfor handel og service er det største tilbudet i kommunesenteret Kirkenær.

Tradisjonelt har skogbruket vært fremste næringsvei på Svullrya. Næringslivet på Svullrya er forholdsvis lite. Det finnes en jokerbutikk med post i butikk og apotekutsalg, flere spesialforretninger, bensinstasjon, kro og motell, et hundehotell, frisør, regnskapskontor, museum, eldresenter, oppvekstsenter og et bilverksted. Bilverkstedet er den største arbeidsplassen på Svullrya med 6 arbeidsplasser (grue.kommune.no b). Det er en utfordring å skape nye arbeidsplasser i Svullrya.

Bilde 2: Dagens butikk på Svullrya

Turisme

Innenfor reiselivsnæringen og turisme på Svullrya er Finnskogen Kro og Motell og Finnetunet museum sentrale. Ved Finnskogen Kro og Motell er det bensinstasjon, overnatting- og campingtilbud, kafe og middagsservering. Det tilbys også guidede turer med fokus på naturen, kulturen og historien, samt tilbys sykkel- og kanoutleie. Det finnes også en lekeplass og noen få dyr der, noe som er populært blant barna (Oddvar Neby).

Norsk Skogfinsk museum ligger på Svullrya. Museet er viktig i formidling av finnekulturen. I dag har museet 4, 5 ansatte og ca 11000-16000 besøkende i året. Det er planer om å utvide museet. Det er regulert en tomt til nytt museumsbygg i kommuneplanen. Med et nytt museumsbygg vil besøkstallene kunne tredobles, samtidig som det vil gi rom for flere arbeidsplasser. Et nytt museumsbygg vil gi muligheter til å samle alle materialer på et sted. Nytt bygg vil inneholde alle funksjoner som et museum skal ha, og det vil øke kapasiteten (Dag Raaberg).

Både Kroa og Finnetunet er viktig i forhold til reiseliv og turisme, og også i tilknytting til faste arrangementer på Svullrya. Finnskogutstillingen, Finnskogdagene og Finnskogmartnan er de viktigste og største arrangementene på Svullrya. Kunst- og kulturlivet er forholdsvis stort på Svullrya med flere atelierer og museer. Eksempler på dette er Åsta Holth museet og atelier Kari (grue.kommune.no c).

Bilde 3: Tanken

Bosetting

En av de største utfordringene i Svullrya er å opprettholde og øke antall innbyggere. Mange boliger står tomme store deler av året, fordi husene kun blir brukt som fritidsboliger. I følge lokalt kjente finnes det rundt 40 til 50 slike hus. Kommunen vurderer derfor å innføre boplikt i Svullrya. I kommunen finnes et stort potensial for boligbygging. Det er flere kommunalt initierte boligområder i kommuneplanens arealdel samt tre private områder (planstrategien, 18). Fra 1998-2009 ble det oppført 67 nye boliger i kommunen, der kun ett var i Svullrya. I Kirkenær ble det derimot oppført 38 nye boliger i samme periode (kommuneplanen, 43).

Det finnes interesse for å leie bolig på Svullrya, men det finnes ikke nok tilbud. I sentrum finnes et bygg med utleieleiligheter, hvor alle er utleid. Det kan virke som om det trengs flere nye boligfelt på Svullrya i dag, og privatpersoner har derfor selv tatt initiativ til boligbygging. I området bak Tanken er 6 boligtomter ferdig regulert hvorav ett hus allerede er oppført. Flere fra lokalbefolkningen mener at boligbygging vil kunne gi Svullrya et løft. Derfor er det viktig at kommunen presenterer attraktive boligarealer.

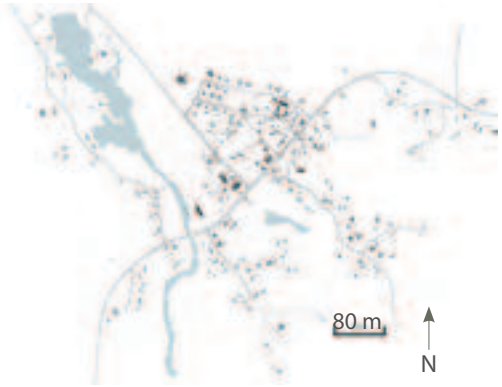

Kart 7: Bosettingsmønster i Svullrya

Utviklingstrekk

Finnekulturen på Svullrya er spesiell i norsk sammenheng, men i dag er det få kulturhistoriske spor synlig på Svullrya. Unntaket er Finnetunet. Finnetunet og den historiske samlingen som er plassert på Svullrya er viktig i formidlingen av den skogfinske historien.

Mer synlig er spor etter seinere utvikling. På midten av 1800-tallet økte befolkningen og Svullrya ble et handelssentrum. I 1863 sto kirken ferdig, og i 1870 ble det etablert skole. Skolen lå da på Helgeberget, 1 km unna dagens sentrum. I 1886 ble det oppført en ny og større kirke. Befolkningen på Svullrya fortsatte å øke på begynnelsen av 1900 tallet, og i 1920 var det behov for en ny skole. På grunn av store ødeleggelser på den gamle kirka, ble den restaurert i 1950.

Aktiviteten på Svullrya og Finnskogen forøvrig var stor frem til ca 1950, med et blomstrende forenings- og kulturliv og med et aktivt arbeidsliv innenfor jord- og skogbruk, handel, sagbruksvirksomhet og mindre industribedrifter. På 1950 og 60-tallet var det nedgangstider i forhold til tømmerbruk, ettersom industrien tok en mer moderne vending. Dette førte til at mange flyttet til andre steder der det fantes arbeid (Hovedoppgave, 29).

Etter nedgangstiden fikk Svullrya et oppsving igjen rundt 1970. I 1970 ble Republikken Finnskogen etablert. Dette førte til et gjennombrudd for finnekulturen og skapte optimisme blant innbyggerne på Finnskogen. På 70-tallet ble også nye boliger bygget på Svullrya, og i 1972 ble Finnskogen Kro og Motell etablert. I 1975 kom en ny skole, der oppvekstsenteret ligger i dag (Hovedoppgave, 31).

De historiske sporene med kirka og de tidligere skolene tyder på at sentrum på Svullrya tidligere var orientert langs veien forbi kirka og i området rundt butikken. Denne utviklingen fortsatte i noen grad med at boligene og skolen som ble bygget på 70-tallet ble plassert som en forlengelse av området rundt butikken. Utviklingen skjedde i stor grad i området som ligger på tvers av dagens fylkesvei.

Bilde 4: Finnetunet med bygninger fra 1700-tallet

Bilde 5: Grue Finnskog kirke

Bilde 8: Butikken på Svullrya

Bilde 7: Et åpnere landskap enn i dag sett fra vest. Kirka synes i bakgrunnen.

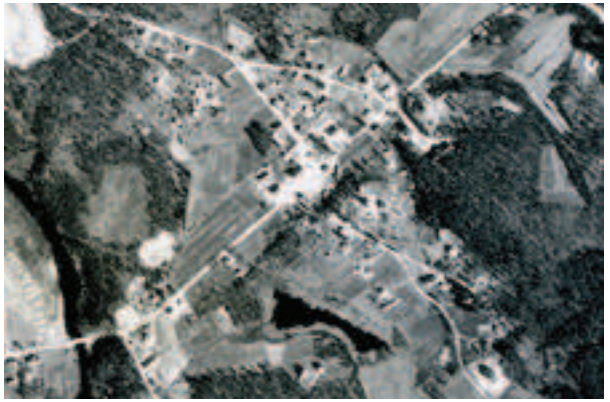

Bilder 6: Flyfoto over Svullrya, tatt ca. 1960

Romlig analyse - Lynch

Lynch sin metode for analyse av bylandskap lar seg fint overføre til tettstedsbebyggelse. Sentrale og grunnleggende elementer som ferdselsårer, knutepunkt, møteplasser og landemerker blir identifisert (Lynch, 1960).

Ferdselsårer

Ferdselsårer er i dette tilfellet ment som vei og ferdsel knyttet til gange. Fylkesveien 201 går tvers gjennom sentrum, og er den mest sentrale ferdselsåren i Svullrya, denne er også svært dominerende. Andre ferdselsårer er strekningen mellom skolen og sentrum, og mellom kirken og sentrum. De forannevnte benyttes både av gående, syklende og kjørende. På ettermiddagen er det mange barn som sykler rundt i sentrum, og da spesielt i området nær Tanken (Kro og motell) og strekningen opp mot skolen.

Kanter

Kanter kan defineres som elemener som skaper sterke kontraster mellom åpne og lukkede rom, eller som er med på å definere de ulike rommene. Viktige kanter man forholder seg til i Svullrya er vegetasjonen. Hvor sentrum begynner og slutter blir definert av vegetasjonen. Sentrum er av liten skala, og det konkluderes med at bebyggelsen ikke er med på å skape de kantene som den elles ville ha gjort i bysammenheng.

Møteplasser

Møteplasser er der hvor mennesker møtes. I Svullrya er det to plasser som skiller seg ut som sentrale møteplasser. Det er butikken og Tanken. Dette er steder hvor folk møtes, enten for å handle, spise eller drikke kaffe. Andre møteplasser er eldresenteret, kirka, oppvekstsenteret og Finnetunet.

Siktlinjer

Den sentrale siktlinjen på Svullrya er aksen gjennom sentrum. Siktlinjer relatert til kirka synes minimalt.

Landemerker

Et landemerke er noe man orienterer seg etter. Det kan være fremtredene bygg, vegetasjon eller landformer som en elv. Kirken i Svullrya er delevis gjemt av vegetasjon og kan med det være litt vanskelig å få øye på, men på en annen side er dette et sentralt bygg for de lokale å orientere seg etter. Med dette kan kirken kategorisere som et landemerke. Tanken har en fremtredene arkitektur som skiller seg ut fra andre omringliggende bygg. Området rundt Tanken er stort og åpent som er med på å gi området en karakter og noe folk kan oriente seg etter. Til slutt kan elva trekkes frem som et landemerke.

Knutepunkt

Knutepunkt i Lynch sin metode er definert som områder der veier, togbaner, trikkespor og andre sentrale veier møtes. I dette tilfellet er det snakk om langt mindre forhold og knutepunktene er definert mer som sentrale kryss. Det mest sentrale krysset er krysset opp mot kirka og Furuberget. Tidligere var skolen, posten og andre sentrale boliger plassert langs denne veien, så dette er et kryss som også gjennom historien har vært sentralt. Krysset som fører opp mot skolen er også sentralt fordi det er veien inn til Tanken, boligfeltet og oppvekstsenteret.

Kart 8: Romlig analyse

Serial vision - Gordon Cullen

Fylkesvei 201 er et visuelt dominerende og funksjonelt viktig element i Svullrya. Veien er hovedadkomst, og går som en akse rett gjennom, før den slynger seg videre inn i skogen på begge sider av tettstedet. Ett førsteinntrykk av Svullrya var et sted man først og fremst kjører forbi, på vei til noe annet. Med dette som utgangspunkt er det interessant med et mer detaljert blikk på opplevelsen av stedet sett fra veien. Gordon Cullen sitt konsept "serial vision" er i denne sammenheng nyttig som verktøy. Konseptet beskriver hvordan et menneske som beveger seg i et landskap opplever omgivelsene som en rekke sekvenser ettersom de blir gradvis avdekket. En dynamisk og spennende opplevelse avhenger av varierende kurvatur på veien. Slik vil en få en varierende utsikt og overraskelsesmomenter underveis. Forandres veien og /eller omgivelsene kan opplevelsen påvirkes (Cullen. 1971). Cullen sitt konsept var opprinnelig tenkt for fotgjengere i bylandskap, men er nyttig også i denne konteksten. Opplevelsen vil variere etter fremkomstmåte, fra sykkel, bil eller til fots – men her presenteres den i hovedtrekk. Sekvensen strekker seg et stykke ut forbi tettstedet for å få med ankomsten fra både øst og vest.

Svullrya-skiltet, den offisielle starten på Svullrya ved ankomst fra vest. Tett skog på hver side av veien skifter fra granskog til blanding av gran og løvskog. Merkbar nedoverbakke. Selve Svullrya er ikke synlig, verken bygninger eller forandret arealbruk. Forventning om at stedet åpenbarer seg rundt neste sving.

Terreng flater ut, slette med sikt rett frem gir følelse av oversikt. Tettstedtbebyggelsen antydes. Ingen bygg eller landemerker stikker seg frem verken i høyde eller utforming. Den totale veibredden øker der gang- og sykkelfelt starter. Vegetasjonens grense trekkes delvis tilbake, og gir følelse av åpnere rom. Vegetasjonen domineres nå av løvskog. Flere trafikkskilt synlige lenger fremme.

God oversikt, siktlinjen ender i tett granskog. Noe bebyggelse er synlig, og bensinstasjonsskiltet stikker seg frem ved sterke farger og plassering ut mot veien. Vegetasjon domineres av furu, og ensidig allè med rogn i høstfarger som forsterker aksen.

Størrelsen på bygget, Jokerskilt og samling av mennesker og biler skiller seg ut visuelt og indikerer møteplass. Furuer på 10-12 meter rett utenfor butikken bidrar som visuelt fokuspunkt. Plassen vider seg mer ut på sidene, og bidrar til større følelse av åpent rom enn tidligere i sekvensen. Følelse av å være midt i Svullrya.

Fortsatt åpent rom, nærmer seg slutten på aksen, ser antydning til sving i enden av aksen. Bensinstasjonskiltet fortsatt visuelt fokuspunkt. Tanken med bensinpumpe, kro, turistbusser og mennesker indikerer samlingspunkt. I bakkant, i noe høyere terreng, ligger furukronene og rammer inn Tanken-området.

Enden på aksen, går over i sving mot høyre. Uklar forventning til hva som befinner seg rundt svingen. Finnes flere bygninger eller er dette slutten av tettstedet? Felt med bjørk tilhørende Tanken-området skiller seg ut i furu- og grantrevegetasjonen rundt.

Veien slynger seg videre inn i tett, lukket furuskog, og dermed slutten på Svullrya. Kryssingen av elva Rotna registeres så vidt, da brua er lite synlig, med mye vegetasjon som dekker.

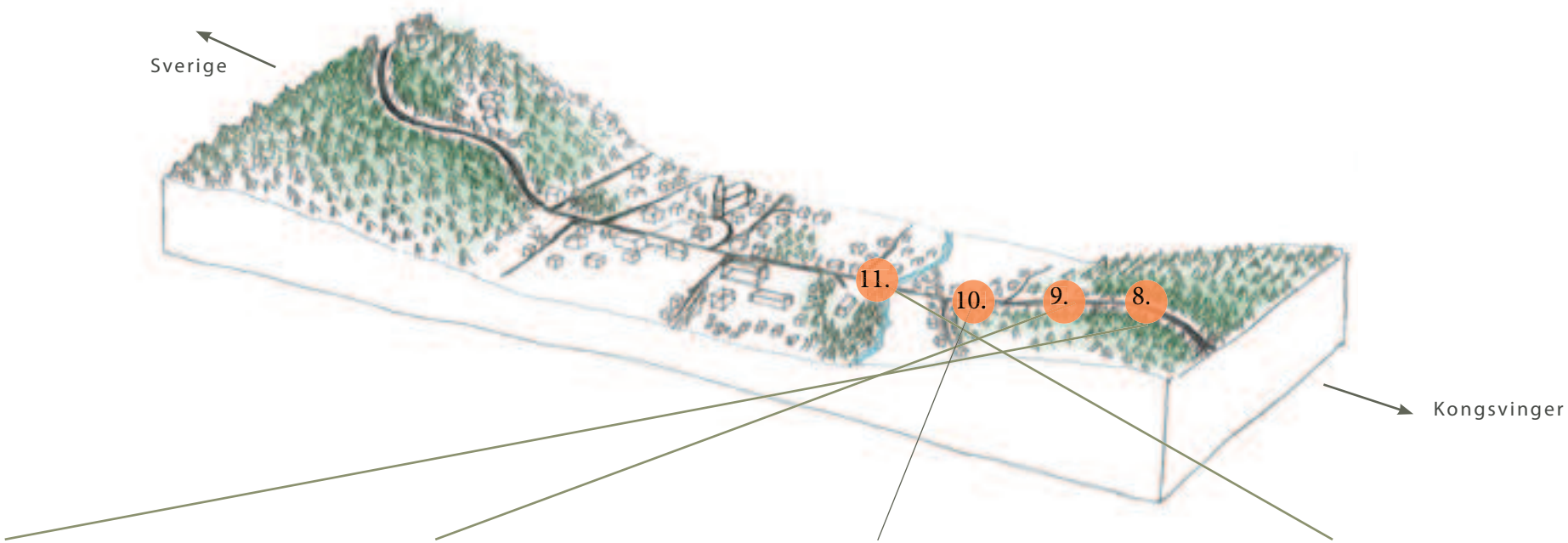

Ankomst fra Kongsvinger.
Svullryaskiltet, den offisielle starten på Svullrya fra vest. Museumskilt informerer og skaper forventning om noe som er verdt å se, men ingenting om hva. Tett skog på hver side av veien, furudominert til venstre og blandingskog med furu og løvskog til høyre. Slak nedoverbakke. Forventning om at stedet åpenbarer seg rundt neste sving.

Terrenget flater ut, og overgang til åpnere rom. Men ingenting antyder starten på tettstedet.

Det som oppfattes som starten på tettstedet, er ikke like tydelig som ved ankomst fra øst. Veien forsetter i sving, bebyggelse antyder starten. Gang- og sykkelsti starter, veiebredden øker. Kryssingen av elva Rotna registeres så vidt. Ingen skilt eller informasjon følger opp forventningen skapt av museumskiltet. Vegetasjonen er furudominert med innslag av løvtrær ligger som ramme rundt rommet.

Rundt svingen åpenbarer Svullrya seg, der bebyggelsen blir synlig, rommet åpnere og aksen rett. Gjennom furufeltet på høyre side skimtes bensisntasjonskiltet som visuelt fokuspunkt i starten av aksen. Bortsett fra dette er det ingen bygg eller landemerker som stikker seg ut i høyde eller utforming.

Stadkjensla

En del av landskapsressursanalysen er å analysere stadkjenslan til stedet. Hensikten er å avklare hvilke oppfatninger og opplevelser ulike brukere har av et sted. En stadkjensleanalyse vil kunne gi et innblikk i hvilke relasjoner ulike mennesker har til stedet, og til å belyse hvilke problemer og muligheter folk ser. Stadkjensleanalysen på Svullrya ble gjort gjennom intevjuer og samtaler med forskjellige brukergrupper, som lokalbefolkningen og næringsdrivende, tilfeldige på gata både i Kirkenær og Svullrya, kunstnere og representanter fra kommune/ regionalparkprosjektet. Det ble også foretatt en liten workshop på oppvekstsenteret.

Noe som er veldig tydelig på Svullrya er at det er mye trær og skog, men trær er ikke bare trær på Svullrya. Folk har et nært forhold til dem. Blant annet har to av trærne ved kirken fått navnene Adam og Eva. De er også glade i å gå tur i skogen, og barna spesielt, elsker å klatre i trærne. Kanskje er det ikke så rart man blir nært knyttet til trær når man bor på et sted hvor det er så mange av dem.

Trærne og skogen gir en følelse av ro og stillhet. Dette er kvaliteter ved stedet som ble trukket fram som gode både av lokalbefolkningen og tilreisende. Den klare stjernehimmelen og vannene som åpner seg i den ellers ganske tette skogen er også elementer som pekes på som viktige. Det er noe mystisk og litt annerledes ved Svullrya som gjør stedet spesielt.

Ved spørsmål om hva de ville vist en venn som var på besøk svarte samtlige det ble snakket med noe som har med landskapet eller Finnekulturen å gjøre. Enten det var spesielle steder eller punkter i landskapet, om det var skogen eller vannene, eller om det var Finnetunet.

I tillegg til landskapet er folk opptatt av, beviste på, og stolte over historien som knytter seg til Svullrya og områdene rundt. Svullrya er norsk hovedsenter for Finnekulturen. Museet trekkes i denne sammenheng fram som en viktig bidragsyter og møteplass. Engasjementet rundt Finnekulturen er stort. Dette vises blant annet gjennom faste arrangementer som Finnskogdagene og Finnskogmartnan.

«Det er få distraksjoner, derfor er det lett å holde fokus»

Kunstner

Figur 7: Barnetegning av Finnetunet

Figur 8: Barnetegning av historien om nøkken

«Det finnes nesten ikke steder uten trær»

Barn på skolen

Et inntrykk man får er at befolkningen på Svullrya er opptatt av at det er, og skal være, et eget sted. De vil ikke være en del av kommunesenteret Kirkenær. Forholdet dem i mellom preges av at de på Kirkenær vier liten oppmerksomhet til de på Svullrya, mens de på Svullrya kun drar til kommunesenteret når de må. Enkelte kommenterte at de føler seg nærmere knyttet til Kongsvinger enn til Kirkenær på grunn av bedre busstilbud dit.

For å forbli et eget sted er det veldig viktig for lokalbefolkningen at tilbud som oppvekstsenteret og butikken blir værende. Lokalbefolkningen har kjempet hardt for å beholde skolen, og de mener de kan se at det påvirker om folk ønsker å flytte dit eller ikke. Det gjelder spesielt barnefamilier. I tillegg til å beholde de tilbudene som finnes i dag er det et ønske om noe mer. Det skulle gjerne vært flere tilbud på Svullrya som lege og tannlege, og det skulle vært bedre busstilbud. Dette er meninger som kommer fram spesielt hos de eldre, men også tilfeldige på gata som har feriehus eller annen tilknytting til stedet, men som ennå ikke er helt klare til å flytte dit kommenterte mangelen på slike tilbud.

«Tenker ikke spøkelsesby, har ingen negative følelser, men det skulle ha vært gjort noe mer»

Lokal ildsjel

Lokalsamfunnet på Svullrya er engasjerte, og det er de stolte av. De er stolte av at det skjer mye blant annet i tilknytning til museet og Tanken, at de har flere faste arrangementer som Finnskogdagene med Republikk Finnskogen, og de er stolte av hvor godt lokalsamfunnet tar imot nyinnflyttede. Lokalsamfunnet fremstår tett og engasjert, samtidig som det kan oppfattes en liten misnøye med kommunen.

«Vi får applaus av kommunen når vi gjør noe, men etter det glemmer de oss»

Engasjert i lokalsamfunnet

En annen ting som engasjerer lokalbefolkningen er rovdyrproblematikken. Gårdbrukere er oppgitte over at de ikke lenger kan slippe beitedyra i utmark.

«Folk klager på at kulturlandskapet forsvinner, men de skjønner ikke at beitedyrene er med på å holde kulturlandskapet vedlike»

Gårdeier, engasjert i lokalsamfunnet

Lokalbefolkningen skulle ønske det ble satset litt mer på Svullrya, samtidig som de er optimistiske. Det er en større pågang av folk som vil flytte til Svullrya enn det er til andre steder rundt om i kommunen som generelt sliter med at folketallet går ned. Så lenge de får beholde skolen og butikken tror de det kan skje ting. De på Svullrya er beviste på naturen, kulturen, historien og tradisjonen.

«Ved å ta vare på kulturen, naturen og historien på en riktig måte kan man bidra med å holde liv i et sted»

Lokal næringsdrivende

Figur 9: Barnetegning av Finnetunet

Sanseinntrykk

Lyden av en bil som kjører forbi
Lukt av bark
Stillhet…. Ro… Blader som rasler i vinden
En hund som bjeffer
Følelsen av å være alene i skogen, trygghet
Smaken av blåbær. Blå tunge
Lyden av motorsag som suser i bakgrunnen
Stjernehimmel. Tanker om uendeligheten
Lyden av enda en bil som kjører forbi
Morgenkaffen på Tanken blir servert
Lukten av furuskog
Lyden av barn som sykler
Motorsagen stanset. Stillhet

Oppsummering

Basert på landskapsressursanalysen har det blitt identifisert utfordringer og muligheter

Den særegne kulturhistorien blir oppfattet som viktig for stedet og menneskene, men den er lite synlig for besøkende. Fra fylkesveien er det lite som tyder på at man passerer et sted med en rik kulturhistorie. Ankomsten til Svullrya er relativt lik fra øst og vest, med uklart skille på begynnelse og slutt. I øst er starten av tettstedet klarere i form av sterk kontrast i vegetasjon, terreng og veikurvatur, noe som viser tydeligere åpent og lukket rom. Fra vest er kontrastene mer gradvise. Fylkesveien er et dominerende element, og som besøkende blir man automatisk ført gjennom sentrum, ettersom lite pirrer nysgjerrigheten fra veien. Det tydeligste visuelle fokuspunktet er skiltet på Tanken som fra begge retninger står klart frem. En av hovedutfordringene ligger i å få folk til å stoppe.

Manglende variasjon i høyde og utforming på bebyggelsen er påfallende. Det er få tverrgående forbindelser i sentrum og bebyggelsen kan fremstå noe fragmentert. Kirken, som ofte er et tydelig visuelt landemerke, er i Svullrya nesten ikke synlig på grunn av vegetasjon omkring. Både Tanken og butikken oppfattes som sentrale steder langs veien. Kryssingen av elven er nesten ikke merkbar, og den ligger noe bortgjemt.

Det kom tydelig fram gjennom stadkjensleanalysen at innbyggerne er glade i trær. Den tunge skogen skaper en viss stemning, og Svullrya skiller seg fra andre steder. Det er også et forholdsvis stort kunstnermiljø på Svullrya, de liker roen og stillheten. Dette er også kvaliteter som ikke kommer klart frem ved første besøk.

De identifiserte utfordringene er nært forbundet med hverandre, og kan ikke ses alene. Identifisering av mulighetene på Svullrya vil danne grunnlaget for utarbeidelsen av strategier for utvikling. Viktige kvaliteter ved stedet er den engasjerte lokalbefolkningen og kunnskapen de har om historien. Den planlagte utvidelsen av Norsk Skogfinsk museum vil være en viktig katalysator for fremtidig vekst. I den sammenheng vil det være viktig å framheve særpreget ved Svullrya, og dets rolle som inngangsportal for Finnskogen. Det etablerte kunstnermiljøet som finnes der har en sterk tilknytning til landskapet, og er et særpreg som kan utvikles videre. Landskapet bør synliggjøres bedre, og elva og vannet har et stort potensial for rekreasjon og aktivitet. Skogens betydning kan spilles videre på.

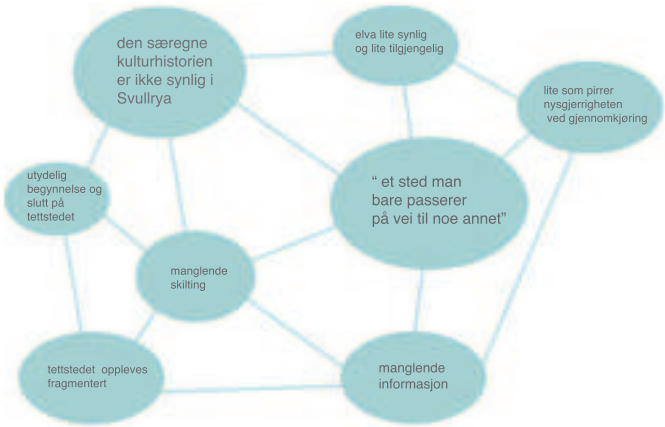

Utfordringer

Figur 10

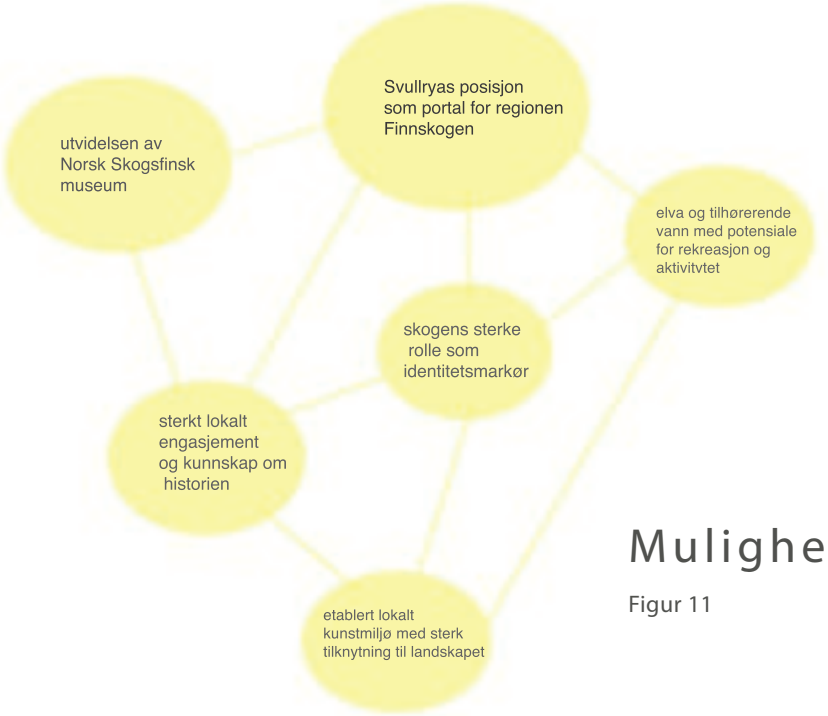

Muligheter

Figur 11

Strategier og tiltak

På bakgrunn av mulighetene som har kommet fram gjennom arbeidet med denne rapporten er det utviklet noen overordnede strategier og konkrete tiltak. Strategiene og tiltakene skal bidra til å realisere målet om å styrke Svullryas attraktivitet, både lokalt og regionalt. Strategiene som er utarbeidet tar utgangspunkt landskapet og de ressursene som ligger der. Et annet viktig aspekt er lokalbefolkningens engasjement på Svullrya. Gjennom stadkjenselanalysen har lokalbefolkningens meninger og tanker kommet godt til syne. Det er viktig at det ved videre planlegging legges opp til en bred medvirkningsprosess. Bred medvirkning er spesielt viktig i et regionaparkprosjekt. Strategiene er ment som et bidrag for kommunal og regional planlegging. De kan ses på som veiledende og er ment som inspirasjon til eventuelt videre planarbeid.

Som tidligere nevnt har tankegangen bak attraktivitetspyramiden vært viktig gjennom hele arbeidsprosessen, også ved utvikling av strategier og tiltak. Attraktivitetspyramiden illustrerer at det er ulike faktorer som spiller inn og bidrar til om et sted kan bli attraktivt eller ikke. Selv om utviklingsområdene næringsliv, bosetting, turisme alle har vært viktige gjennom arbeidet kan ikke strategiene og tiltakene kategoriseres under kun et av utviklingsområdene. De henger sammen og spiller på hverandre. Som attraktivitetspyramiden illustrerer er det til slutt summen av faktorene som betyr noe.

Det er utviklet 3 hovedstrategier med konkrete tiltak under hver av disse, som figuren illustrerer. Konkrete tiltak er illustrert ved prinsippskisser og eksempler på mulige løsninger. Det må presiseres at dette kun er ment som inspirasjon, ikke endelige løsninger.

Styrke forbindelsene på Svullrya for å skape et mindre fragmentert tettsted

Det kom klart frem av landskapsanalysene at Svullrya var noe fragmentert og at Svullrya har et lite sentrum. Gode sammenhenger mellom de ulike stedene vil derfor være viktig. En av strategiene går derfor ut på å styrke eksisterende eller fremtidige forbindelser. Det nye museumsområdet på motsatt side av veien bør knyttes sammen med Finnetunet på en god måte. Dermed vil det helhetlige museumsområdet og elva, sammen skape en tverrakse som vil markere inngangen til Svullrya, fra vest.

Området ved museet vil være viktig ettersom det er en av attraksjonene på Svullrya. Kirka og butikken er to andre viktige steder, som ligger litt lenger øst i sentrum. De fungerer som møteplasser på forskjellige måter. Kirka ligger litt bortgjemt bak trær og andre bygninger. Dersom man ikke er kjent vil man ikke nødvendigvis se kirken fra veien. I dag finnes det ingen tydelig sammenheng mellom kirken og butikken, men ved å skape en forbindelse vil området av sentrum danne en annen tverrakse.

De to tverraksene vil markere kantene til sentrum, der de fleste funksjonene befinner seg, og bør knyttes sammen visuelt. Se kart 9. Denne forbindelsen bør også inkludere Tanken.

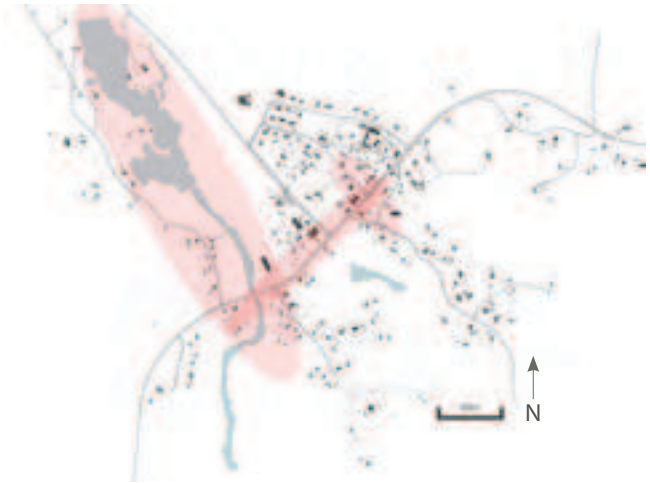

Kart 9: Kartet viser de nye forbindelsene som skapes på Svullrya. Museumsområdet i vest og kirke/butikk i øst

Bilde 9-12: Inspirasjonsbilder viser visuelle referanser fra land art prosjekter som kan være aktuelle ved utforming av tiltakene. Referansebildene fanger noe av det særegne ved området, i materialbruk og formkarakter

Figur 12: Prinsippskisse som viser mulig løsning på forbindelse mellom museumsområdet og butikken, ved plassering av visuelle repeterende elementer som skaper sammenheng

Figur 13: Figuren viser mulig løsning på forbindelse. Forbindelse mellom det nye museumområdet og eksisterende Finnetun kan utformes som overgang med brudd i dekke og knyttes sammen med gangbro

Fremheve landskapets stedsegne ressurser ved synliggjøring og tilrettelegging for aktivitet og bruk

Landskapet har vært viktig for Svullrya og stedets historie. Museet blir for mange det første møtet med Svullrya, og landskapet bør være lett tilgjenglig herfra. Området rundt det nye museet har flere landskapselementer som kan knyttes sammen og fremheves. Skogen omringer Svullrya sentrum, og er viktig for menneskene som bor der. Ved å tilrettelegge for bruk er skogen noe som også besøkende kan få glede av. En klatrepark i nær tilknyning til museet kunne fått barn og voksne til å bruke naturen aktivt, og er en mulighet ikke alle har. Vannet og elva som renner nedover forbi museet er en attraksjon i seg selv med sine visuelle kvaliteter og må gjøres mer synlig. Ved å oppgradere stien som er der i dag, i tillegg til å anlegge sti der det ikke finnes, blir det lettere for lokale og besøkende å ta området i bruk. En synliggjøring av disse elementene vil være med på å øke tilgjengeligheten, noe som kan føre til at det blir lettere å videreutvikle tilbud om aktiviteter som fisking, bading og kanopadling.

Figur 14: Prinsippskisse som viser klatrepark

Figur 15: Prinsippskisse som viser forbindelse mellom nytt museum og elv videre innover

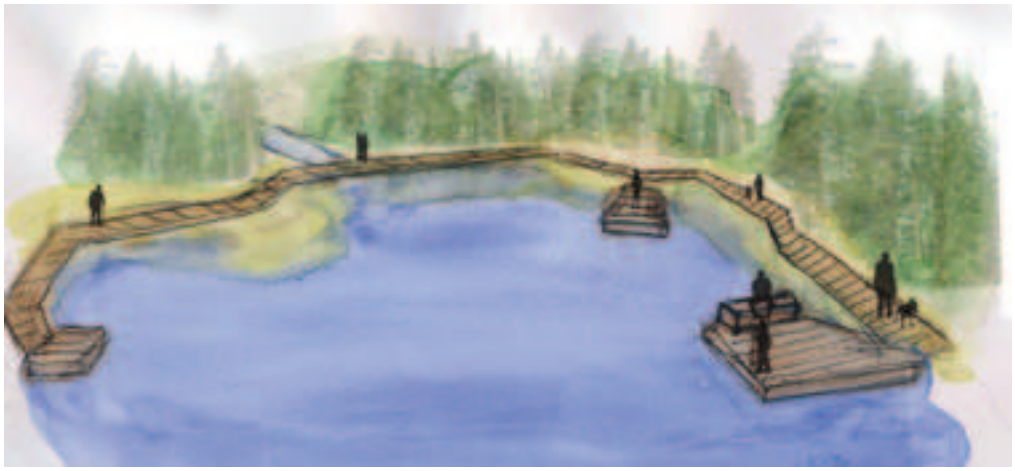

Figur 16: En oppgradert sti med vakkert utformede rasteplasser og kunstinnslag danner gode muilgheter for både rekreasjon og aktivitet

Forsterke Svullryas posisjon som portal til regionen Finnskogen

Svullrya blir omtalt som Finnskogens norske hovedstad. Likevel er det få spor av dette i dagens sentrum. Etableringen av et informasjonstorg i tilknytning til butikken vil også hjelpe besøkende å finne ut av hvilke ting som skjer på Svullrya, men også hvor veien går videre. Informasjonstorget vil inneholde forslag og oversikt over hva som finnes og hvor det finnes i Finnskogen.

Mangel på skilt eller dårlig oppfølging av skilting er noe som kom klart fram av analysen. En klar markering av at man har kommet til Svullrya, og dermed også Finnskogen, vil gjøre det tydelig at man nå har ankommet er sted med en helt eget særpreg og historie. Kunstnermiljøet på Svullrya er spesielt, og bør fremheves. Det å vise kunstens betydning på Svullrya, og motsatt, kan fremheves gjennom utforming av skilt, eller ved andre kunstinstallasjoner som kan skape spenning i sentrum.

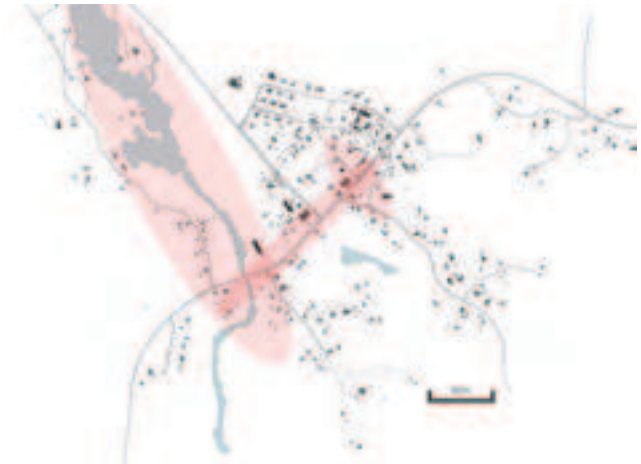

Kart 9: Kartet viser de nye forbindelsene som skapes på Svullrya. Museumsområdet i vest og kirke/butikk i øst

Figur 17: Prinsippskisse som viser tverraksen ved butikken og kirken, og en utforming med infobu og hyggelige sitteplasser på infotorget

Bilde 13: Inspirasjonsbilde som viser infobu på Liasanden rasteplass

Konklusjon

Målet med denne prosjektrapporten var å finne fram til strategier og konkrete tiltak som ville bidra til en videre utvikling og økt attraktivitet på Svullrya. Problemstillingen som ble formulert var «*Hvordan kan en utvikling av Svullrya styrke tettstedets attraktivitet, både lokalt og regionalt?*»

Lokalt bidrar strategiene til å skape et tydelig sentrum med bedre sammenhenger. De ulike kvalitetene kommer mer tydelig fram, noe som fremhever stedets særpreg. Dette vil forsterke de ulike elementene i sentrum og bidra til å skape en helhet.

Svullrya er et lite sted, og derfor vil også små grep kunne få store virkninger. Ved å fremheve viktige elementer som allerede finnes og rette fokuset på det særegne ved stedet kan det virke positivt på lokalbefolkningens identitetsfølelse og stedet som helhet. Summen av tiltakene kan bidra til ringvirkninger både lokalt og regionalt. Det nye museumsområdet og området i tilknytning til dette vil fremheves, og bidra til nye arbeidsplasser, både på museet og næring som er tilknyttet det. Planer om nytt museum eksisterer allerede, men vi har valgt å videreføre dette i strategiene. I forhold til en eventuell klatrepark vil det også der kunne komme nye arbeidsplasser ettersom den må være bemannet.

Flere besøkende vil gi et bedre kundegrunnlag for næringen som allerede finnes, og dermed trygge disse. Det vil også kunne skape et marked for nye næringer. Ved å forsterke Svullryas informasjonsfunksjon kan stedet medvirke til å rette fokuset på regionalparken Finnskogen natur og kulturpark.

Kilder

Clemtsen. M. 2009. Landskapsresssursanalyser –verktøy for integrert stedsutvikling og forvaltning. Notat fra kurset natur-og kulturbasert nyskapning.

Cullen.G. 1971. The Concise Townscape. Elsevier Ltd, England.

Finnskogen natur og kulturpark. Parkplan 2014-2024. Godkjent 12. september 2013 av Regionalparkens styringsgruppe. Mottatt av Herdis Bragelien.

Haukeland, P. I. (red.) 2010. Landskapsøkonomi. Bidrag til bærekraftig verdiskaping, landskapsbasert entreprenørskap og stedsutvikling. (Med eksempler fra regionalparker i Norge og i Europa).)TF-rapport nr. 263.

Lynch, K. 1960.The image of the city. The MIT Press, Massachusetts, USA

Svardal, Solveig. 2013. Det verdiskapende landskapet. Forelesning holdt på Universitet for miljø-og biovitenskap 12.09.2013. Telemarksforskining.

Noer, K. 1993. Finnskogen - et landskap og et bygdesamfunn i utvikling. Hovedoppgave ved NLH, institutt for landskapsplanlegging.

Kommuneplan 2011-2023. Samfunnsdelen, Grue kommune. Vedtatt av kommunestyre, v/ ordfører Herdis Bragelien, 10.10.2011.
Tilgjengelig på http://www.grue.kommune.no/images/stories/Individ_og_samfunn/Samfunnsplanlegging/gk_komplan_a4_48s_7low.pdf

Kommunal Planstrategi 2012-2015. Behandling i planutvalget 03.12.2012.
Tilgjengelig på http://www.grue.kommune.no/images/stories/Individ_og_samfunn/Samfunnsplanlegging/kommunal%20planstrategi%202012_2015%20til%20vedtak.pdf

a: http://www.grue.kommune.no/naering
b: http://www.grue.kommune.no/naering/handel-og-service/684-handel-og-service
c: http://www.grue.kommune.no/naering/reiselivsnaering/668-reiselivsnaering

http://gruefinnskogkirke.kirkenorge.no/

SSB: https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/saveselections.asp

BILDEKILDER
Unummererte foto: Egne bilder
Bilde 1-5: Egne bilder
Bilde 6-8: Norsk Skogfinsk museums fotoarkiv.
Bilde 9: http://environmentalart.net/pernu/taivas%2Bkattona%2B2w.jpg
Bilde 10: http://www.lyseo.edu.ouka.fi/kuvataide/view_photo.php?full=1&set_albumName=album04&id=Jaakko_Pernu_alapuolella_maa_96_99
Bilde 11: http://experimentwithnature.com/02-found/cornelia-konrad/#.UmE1dST1sso
Bilde 12: http://the-strange-attraction.blogspot.no/2012/04/cornelia-konrad.html
Bilde 13: http://www.nasjonaleturistveger.no/no/sognefjellet/liasanden#img6

FIGURKILDER
Figur 1: Egenprodusert
Figur 2: Hentet fra Solveig Svardals forelesning, Det verdiskapende landskapet
Figur 3-6: Egenpodusert
Figur 7-9: Barnetegning fra workshop på oppvekstsenteret
Figur 10-17: Egenprodusert

INTERVJUOBJEKTER
Bragelien, Herdis. Tidligere ordfører. Styreleder for regionalpark-prosjektet.
Broløkken, Martine Hotvedt. Gårdseier.
Furuberg, Kerstin.
Hansen, Hans. Kunstner.
Neby, Eva og Oddvar.
Nordvi, Kjell Magne. Jobber på Finnskogen turist og villmarksenter.
Raaberg, Dag. Jobber ved Norsk skogfinsk museum.
Uherekova, Alzbeta

Barna på oppvekstsenteret som deltok på workshop.
5 på gata i Kirkenær
5 på gata på Svullrya

Åsnes Finnskog med nærområder

- strategier for videre utvikling

Høsten 2013, LAA360, Gruppe 2:
Jens Eide Hatteland, Nora Helleland, Anne Kamstrup Hovind, Katrine Kammerud og Thorleif Thormodsen Lea.

INNHOLD

Forord

Sammendrag.....s. 4

1. Innledning

1.1. Bakgrunn.....s. 5
1.2. Målet med prosjektet.....s. 5
1.3. Problemstilling.....s. 5

2. Metode

2.1. Forbredelser utferd.....s 6
2.2. Landskapsressursanalyse.....s. 6
2.3. Landskapsanalyse.....s. 6
2.4. Identitet og tilhørighet -
Stadkjensleundersøkelse.....s. 6
2.5. Mulighetsstudie.....s. 6

3. Finnskogen

3.1. Regionalt perspektiv.....s. 7
3.2. Åsnes kommune.....s. 7
3.3. Torsby kommune.....s. 7
3.4. Parkplanen.....s. 8
3.5. Skogfinnehistorie.....s. 8

4. Overordnet landskapsanalyse

4.1. Landskapsregioner.....s. 10
4.2. Finnskogen og nærliggende områder.....s. 10
4.3. Beskrivelse av området.....s. 11

5. Landskapsressursanalyse

5.1. Landskapsanalyse.....s. 12
- delområde 1.....s. 13
- delområde 2.....s. 14
- delområde 3.....s. 15
- delområde 4.....s. 16
- delområde 5.....s. 17
- delområde 6.....s. 18
5.2. Stadkjensle.....s. 19

6. Mulighetsstudier

6.1. Valgte mulighetsområder.....s. 20
6.2. Kvaliteter og ressurser.....s. 20

7. Strategier og tiltak

7.1. Attraktiv nytenking.....s. 21
7.2. Oppfølging ved gjennomføring
av strategiene.....s. 23

8. Refleksjon.....s. 24

9. Kilder.....s. 25

10. Vedlegg.....s. 26

FORORD

Denne oppgaven er et prosjektarbeid av by- og regionplanleggingstudentene Jens Eide Hatteland, Thorleif Lea og Katrine Kammerud, og landskapsarkitekturstudentene Anne Kamstrup Hovind og Nora Helleland.

Vi vil gjerne rette en stor takk til våre veiledere Morten Clemetsen og Knut Bjørn Stokke for god oppfølging og rådgivning. Videre vil vi også takke Nils Lindeberg, Øistein Wien, Terje Audun Bredvold, Herdis Bragelien, Barbro Anderson og Jan Larsson for å ha delt sin kunnskap og innsikt.

SAMMENDRAG

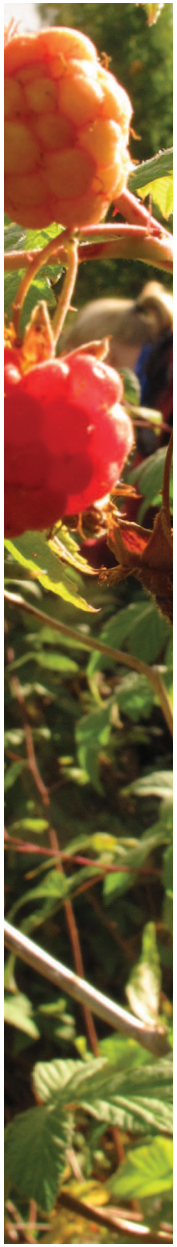

I dette prosjektet har vi utarbeidet fem strategier basert på metoden landskapressursanalyse. Arbeidet er utført på grunnlag av en fire dagers utferd til Finnskogen, og teori og metodikk fra forelesninger og veiledninger. Prosjektets geografiske avgrensning er et daldrag i Åsnes kommune i Hedmark fylke, samt Medskogen i Sverige. I prosjektet legger vi frem det vi ser som hovedutfordringer, og foreslår strategier og tiltak som svarer på disse. Strategiene og tiltakene bygger på og tar i bruk stedlige kvaliteter i landskapet for å skape utvikling. Hovedutfordringen i arbeidet har vært å bremse fraflyttingen. Ideen om at et sted der det er attraktivt å bo, også er attraktivt å besøke, samt at et generelt problem som fraflytting i utkant-Norge ikke har en generell løsning, lå til grunn for vår utarbeidelse av strategier. Disse strategiene henvender seg til kommunen, lokalbefolkningen og Finnskogen Natur- og kulturpark.

1. INNLEDNING

1.1. BAKGRUNN

Kurset LAA360 – Strategisk landskapsplanlegging har i år tatt utgangspunkt i Finnskogen. Bakgrunnen for prosjektet er etableringen av en grenseoverskridende regionalpark i Finnskogen, sett i sammenheng med Den europeiske landskapskonvensjonen og dens forståelse og definisjon av begrepet landskap.

Vår gruppe fikk tildelt Åsnes kommune med Vermundsjøen og Medskogen i Sverige som prosjektområde. Her utførte vi en landskapsressursanalyse som har vært grunnlag for mulighetsstudiet og utarbeiding av overordnede strategier for å fremme positiv utvikling.

Det er viktig å skille begrepet regionalpark fra det godt etablerte begrepet nasjonalpark; regionalpark handler om å fremme utvikling tuftet på stedegne kultur- og naturressurser og identitet. Regionalparker søker å balansere bruk og vern, og samtidig ta hensyn til lokalbefolkningens interesser. Parkene har sjeldent en klar avgrensing, og strekker seg gjerne over administrative grenser. Det er landskapet eller kulturen som gir grensene for en regionalpark (Telemarksforskning, u.å.). I Finnskogen Natur- og kulturpark tar man utgangspunkt i Finnskogen med finnekulturen. Dette gir en park som krysser kommunegrenser og riksgrensen mellom Norge og Sverige.

”Bottom-up” initiativ er et viktig kjennetegn ved regionalparker (Telemarksforskning, u.å.). Det er kommunene som går sammen om et samarbeid og etablering av en regionalpark. Regionalparken skal tilrettelegge for og fungere som en katalysator for utvikling, fremfor å drive utviklingen selv. Lokal deltakelse og aktivitet er derfor viktig.
Gjennom regionalparken Finnskogen Natur- og kulturpark ønsker Åsnes kommune å snu en negativ utviklingstrend med fraflytting og forgubbing.
Dette utpeker seg som hovedutfordringen for Åsnes kommune, og ønsket om å snu trenden er motivasjonen bak deres deltagelse i regionalparksamarbeidet

Den europeiske landskapskonvensjonen definerer landskap til å omfatte både natur og kultur. Landskap blir definert som et område slik vi mennesker oppfatter det på grunnlag av våre erfaringer og kunnskap (regjeringen 2009). Landskapskonvensjonen legger opp til en mer dynamisk forståelse av landskap og tar utgangspunkt i at landskapet alltid er i endring. Ett av konvensjonens mål er å sørge for bærekraftig bruk og utvikling i et landskap som hele tiden er i endring.

1.2. MÅL MED PROSJEKTET

Målet med denne oppgaven er å utvikle overordnede strategier for prosjektområdet som kan legges til grunn for en videre områdeutvikling, og ønske om å øke tilflyttingen.

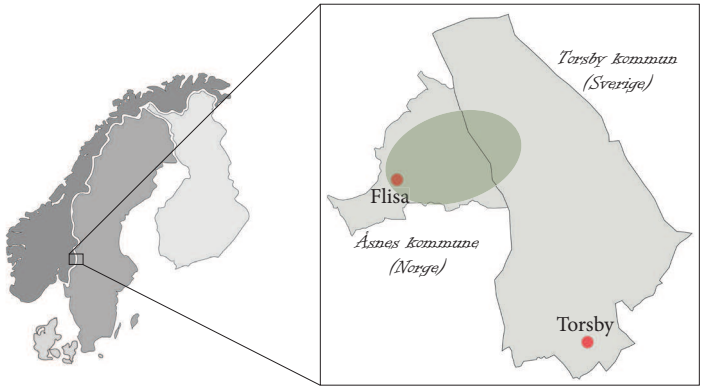

Figur 1: Oversiktskart. Prosjektområdetmarkert grønt.

1.3. PROBLEMSTILLING

‘It is the People that make the place’ er et kjent uttrykk. Tanken er at steder blir interessante på grunn av menneskene som bor der. Turisme vokser derfor (hovedsakelig) frem på steder hvor det bor mennesker, og menneskene er drivkraften bak turisme og utvikling. Problemstillingen er tuftet på denne innsikten og på forståelse for Åsnes Kommunes motivasjon for deltakelse i regionalparkprosjektet:

Hvordan gjøre jordbruksdalen som strekker seg fra Flisa til Medskogen til et attraktivt sted for bosetning, ved å fremheve de eksisterende natur-, kultur-, og landskapskvalitetene?

2. METODE

2.1. FORBEREDELSER UTFERD

Forberedelsene til vår fire dagers utferd til prosjektområdet inngår i metoden brukt i dette prosjektet. I forberedelsene ønsket vi å gjøre oss bedre kjent med prosjektområdet, ved å lese om Åsnes kommune og deres planer, i tillegg til å studere kart. Vi leste oss opp på prinsippene ved regionalparker i Europa, og de norske pilotprosjektene Valdres natur- og kulturpark, Landskapsparkene i Hordaland, Nærøyfjorden Verdsarvpark og Telemarkskanalen regionalparkprosjekt. Vi satte oss også inn i landskapsressursanalysen som analyseverktøy, og forberedte et landskapsanalyseskjema (se vedlegg) for å kunne gjennomføre analysene av de ulike områdene på samme grunnlag.

Som en del av forberedelsene hadde vi et møte på Svullerya første dagen av utferden, hvor vi traff Øistein Wien (prosjektleder for «Landsbyen Flisa»), Nils Lindeberg (tidligere rådmann i Åsnes kommune) og Jan Larsson. Her fikk vi svært mye nyttig informasjon om området, samt kontaktinformasjonen til andre aktuelle personer. Dette ble viktig for den videre gjennomføringen av utferden.

2.2. LANDSKAPSRESSURSANALYSE

I prosjektet har vi benyttet landskapsressursanalyse som metodeverktøy. En landskapsressursanalyse er en sammenfatning av en landskapsanalyse og en stadkjensleundersøkelse. Analysen vil danne grunnlaget for mulighetsstudier av området. Mulighetsstudiet innebærer å identifisere landskaps-, steds- og kulturressurser med formål å skape ny verdiskaping og identitetsutvikling. (Clemetsen, 2009)

2.3. LANDSKAPSANALYSE

Landskapsanalyse innebærer å identifisere delområder, beskrive og tolke disse for så og fastsette landskapskarakterer. I rapporten *Landskapsanalyse – Framgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi* (2010) defineres landskapskarakter slik:

«*Landskapskarakter er et konsentrert uttrykk for samspillet mellom et områdes naturgrunnlag, arealbruk, historiske og kulturelle innhold, samt romlige og andre sansbare forhold som særpreger området og adskiller det fra omkringliggende landskap*.»

Landskapsanalysen ble utført ved befaring hvor vi benyttet analyseskjemaet til å beskrive omgivelsene med hensyn til blant annet terrengformer, vegetasjon, bebyggelse, kulturhistorie, tradisjoner og sanseinntrykk. Med utgangspunkt i bilder og utfylte skjemaer fra befaring, diskuterte vi frem en avgrensning og inndeling av området i ulike landskapstyper med landskapskarakterer. Videre benyttet vi denne kunnskapen til å vurdere områdets utfordringer og utviklingspotensial.

2.4. IDENTITET OG TILHØRIGHET - STADKJENSLEUNDERSØKELSE

Stadkjenseundersøkelse (sense of place) går ut på å avdekke områdets betydning for lokalbefolkningen. Stadkjensle utvikles gjennom opplevelser og erfaringer i hverdagen. Derfor tok undersøkelsen utgangspunkt i samtaler og intervjuer med lokalbefolkningen. Menneskers opplevelser og tilhørighet til landskapet er viktige å ta hensyn til ved fremtidig planlegging, i tråd med Den europeiske landskapskonvensjonen som definerer landskap slik:

« *"Landskap" betyr et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkningen fra og samspillet mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer.*» (Europarådet 2000)

En skal forstå landskapet som en sammenheng mellom det naturgitte og det menneskeskapte. I dag består landskapet ikke bare av natur, men også mye kultur og historie fra ulike tidsperioder. Dette er viktig å bevare for lokalbefolkningen med hensyn til deres identitet og tilhørighet til området.

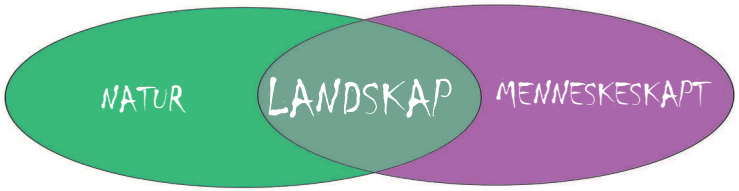

Figur 2: Definisjon av landskap.

2.5. MULIGHETSSTUDIE

Vårt formål med mulighetsstudiet var å bli bevisst de kvaliteter og ressurser som finnes i prosjektområdet med tanke på muligheter for fremtidig verdiskaping, bosetting og identitetsutvikling. Mulighetsstudiet bygger på kunnskapen opparbeidet gjennom landskapsressursanalysen. Vi så at området hadde mange kvaliteter og muligheter, men også noen utfordringer. Med utganspunkt i disse funnene avgrenset vi et område som vi ønsket å fokusere på og jobbe videre med i vår oppgave; ett mulighetsområde. Dette området arbeidet vi videre med og utviklet ulike strategier samt tiltak for, med mål om å fremme og styrke området.

3. FINNSKOGEN

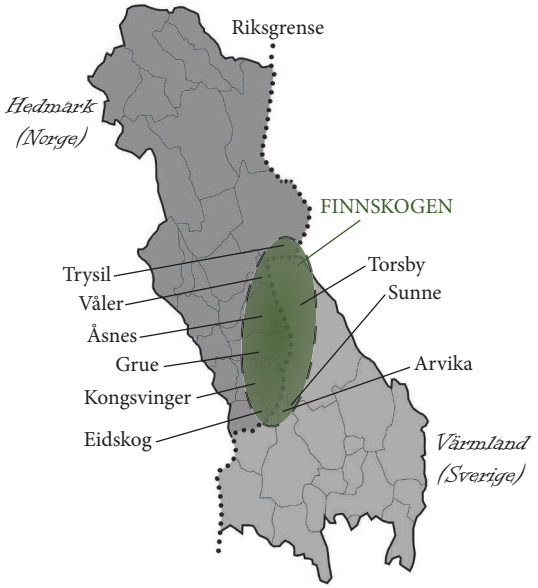

Figur 3: Oversiktskart. Finnskogen i grønt.

3.1. REGIONALT PERSPEKTIV

Finnskogen strekker seg fra Eidskog i sør til Trysil i nord. Den omfatter 6 norske grensekommuner; Kongsvinger, Åsnes, Våler, Eidskog, Grue og Trysil på norsk side, og Torsby, Arvika og Sunne på svensk side. Regionen kalles Solør – Värmland, og utgjør kjerneområdet for den skogfinske kulturen, som preger hele Finnskogen. Svullerya i Grue kommune kalles ofte for et uoffisielt sentrum for finnekulturen i Norge, mens Torsby har tilsvarende funksjon på svensk side. (Finnskogen - natur og kulturpark, 2013)

Vårt område ligger i Åsnes kommune og Torsby kommune, med Vermundsjøen, Medskogen og jordbruksdalen som strekker seg mot Flisa som fokusområder. Området rundt Vermundsjøen innehar hele Finnskog-kulturen komprimert i et lite område, med alle de kvalitetene man forbinder med Finnskogen; skogen, kulturen, stillheten og friluftslivet.

3.2. ÅSNES KOMMUNE

Åsnes kommune strekker seg over et område på 1041 km² og preges av store skogområder (ssb, 2013). Glomma renner gjennom kommunen, og deler skogområdene omtrent på midten. Langs elven preges landskapet av landbruksområder.

Åsnes kommune er i dag i en endringsprosess. I dag har kommunen omtrent 7600 innbyggere og har siden 2003 opplevd en befolkningsnedgang på om lag fem prosent. Alderssammensetningen er forandret over tid, og andelen pensjonister øker. Flisa er det administrative senteret og største tettstedet i kommunen med omtrent 1600 innbyggere (ssb, 2012).

Kommuneplanens (2010-2022) hovedmål og visjon er at samfunnet skal være *inkluderende og miljøbevisst* i sine oppgaver. Fremming av sosialt fellesskap og å ivaretakelse av naturverdiene for kommende generasjoner står i høysetet. Oppvekst har høyest prioritet, men rom for kulturelt mangfold på mange plan blir også vektlagt. Livsgrunnlaget for nåværende og fremtidige generasjoner skal sikres ved å ta vare på naturressurser og redusere forurensning.

Boligutbygging i Åsnes kommune har over lang tid hatt en sentraliserende trend. Kommunen vil legge til rette for en boligpolitikk med variert tilbud med spredt bebyggelse i grendene, og nye sentrumsnære boligområder på Flisa. Boligetterspørselen har blitt mindre i grendene, men etterspørselen på Flisa har økt og er i dag det største handelssenteret mellom Kongsvinger og Elverum. De store utfordringene kommunen har er å legge til rette for boligbygging som kan *styrke* grendene.

«Landsbyen Flisa» er et samarbeidsprosjekt mellom Handelssenteret Flisa, Solør Næringhage AS og Åsnes kommune. Planen er en del av Åsnes kommunes strategiske næringsplan og kommuneplan, og omhandler hvordan en kan utvikle Flisa som landsby, samtidig som 'det gode grendeliv' utvikles. Hovedmålet er å bruke planen med hensyn til omdømme, markedsføring og tettstedsutvikling.

3.3. TORSBY KOMMUNE

Torsby kommune har et samlet areal 4162 km², med Torsby tettsted som kommunsenter. Den totale befolkningen (per 31 desember 2012) er 12 219 innbyggere. (Statistiska centralbyrån, 2013.)

Kommunen skal ha et positivt selvbilde, som skaper merkevaren og utvikler kommunen, samt forbedre samarbeidet med Norge.

I plandokumentet *Vision och mål 2020* står det:

"I Torsby kommun är det möjligt att förverkliga drömmar"

Hovedmålene i dette dokumentet er at Torsby skal være en fremgangsrik og attraktiv kommune for befolkningen, virksomheter og besøkende. Kommunes befolkningsutvikling skal være positiv, med fokus på unge og miljø.

Medskogen er ei lita grend i Åsnes kommune med 25 innbyggere, og ligger rett øst for Vermunden. Medskogen er koblet til Finnskogleden og har to alternativer både sørover og nordover.

3.4. PARKPLANEN

Finnskogen Natur- og kulturpark har nylig opparbeidet en parkplan (2014 - 2024). Målet er å opprette en regionalpark, som skal fungere som et fast samarbeidsforum for de svenske og norske kommunene som utgjør Finnskogen. Tidsperspektiv er i første omgang på 10 år.

Figur 4: Logo (Finnskogen - natur og kulturpark, 2013).

Finnskogen Natur- og kulturpark er et resultat av et internasjonalt og interkommunalt samarbeid, mellom finnskogkommunene på svensk og norsk side. Prosjektet består i dag av kommunene Kongsvinger, Åsnes, Grue og Trysil på norsk side, og Torsby på svensk side. Målet er å få Elverum, Våler og Eidskog i Norge og Arvika og Sunne i Sverige med på planen, for å dekke hele Finnskogen. Prosjektet skal finansieres av de deltakende kommunene og regionale myndigheter.

Formålet med Finnskogen Natur- og kulturpark er å legge til rette for vern gjennom bruk og å fremme utvikling, bosetting og verdiskaping med grunnlag i de kultur- og naturverdier som allerede er i området. Det er også et tiltak for å forhindre at skogfinsk kultur og tradisjon forsvinner, grunnet fraflytting og lite aktivitet. Parken vil være et ledd i markedsføringen av skogfinsk kultur, koordinator for nyetablerende næring innen turisme og et forum for nettverksbygging. Den skal fungere som en paraplyorganisasjon for alle foretak som bygger på skogfinsk kultur, og ikke en offentlig arealforvalter (Finnskogen -natur og kulturpark, 2013).

3.5. SKOGFINNEHISTORIE

Navnet ‘skogfinne’ ble gitt til menneskene og etterkommerene av finner som på slutten av 1500-tallet innvandret til skogene, som i dag kalles Finnskogen. Disse finske landsbymenneskene ble drevet ut av sine opprinnelige leveområder, delvis grunnet urolige tider med krig og krigshandlinger, samt matmangel og dårlig levekår. Dette medførte at det fra 1570-tallet og utover etablerte seg flere finner, først i Östersjölandskapet, som raskt spredte seg vestover til Finnskogen på norsk og svensk side. Dette innebar at de brakte med seg tradisjonell finsk kultur, blant annet svedjebruket.

Dette er en metode som gikk ut på å felle all granskogen i et område, for så å la den ligge i ett til to år, før den ble brent, for så å kunne så i den næringsrike blandingen av aske og jord. Denne metoden ga veldig god avkastning på rug og neper, som var vanlig å dyrke blandt finnene. Ulempen var at jorden kun varte noen få sesonger før den ble tappet for næring. Da måtte bøndene finne et nytt område, og gjenta prosessen. Svedjebruk var med andre ord en arealkrevende måte å drive jordbruk på, og innebar at de før eller siden måtte emigrere fra hjemlandet (Oppenheim & Svensson, 2011). Dette gjorde den store, hovedsakelig ubebodde, Finnskogen ideell for nyetablerende skogfinner.

Figur 5: Maleri av den tradisjonelle svedjebruken (Järnefelt,1893).

I tillegg til svedjebruket, hadde de med seg den tradisjonelle byggeskikken, hvor det mest særegne er de tre byggene med røykovner; røykstua, badstua og ria.Det spesielle med denne byggeskikken var oppvarmingsmetoden som ble brukt i samtlige av disse tre husene; en stor steinovn uten pipe, som lot røyken drive ut i rommet og legge seg som et teppe under taket, og røykmengden ble regulert ved å bruke luker og dører. På grunn av størrelsen på ovnen og

varmelageret i steinmassen gav metoden svært god varmeavkastning i lang tid. Badstuene var også en viktig del av de skogfinske gårdsbrukene, og de var en direkte konsekvens av svedjebruket, da badstubad var en effektiv måte å renske kroppen for sot. Ria var hvor skogfinnene tørket korn og rug (Nesholen, 1992).

Figur 6: Gammel badstu restaurert på Hembygdsgårdne i Skråckarbacken.

I Finnskogen finnes det fortsatt røykstuer, badstuer og rier. Man kan finne ruiner i skogen, eller fullt restaurerte gårder på såkalte hembygdsgårder, eller gårdsmuseer. Disse bygningene vitner om hvordan skogfinnene levde sine liv. De viser til enkle kår, der man ikke eide mer enn man trengte, og gjenbruk var viktig. Mange redskaper og klær, for eksempel sko, ble laget av det skogen kunne tilby. Det finske språket snakkes ikke lenger på Finnskogen, men sporene etter den finske språkkulturen er der i form av stedsnavn. Skogfinnene hadde sin egen unike folketro. De var et folk som levde av og i naturen, og deres virkelighetsoppfatning hadde sterke røtter i sjamanisme og troen på skogens sjel. Det finnes spor av denne troen i form av runer og graveringer, hvor den mest vanlige var pentagrammet, som ofte ble gravert inn i dørkarmene på huset. Pentagrammet skulle beskytte familien som bodde på gården mot ånder, sykdom og mareritt (Glomdals museet, 2007).

Figur 7: Bilde til venstre viser gravering på en husvegg, mens bildet til høyre er av et par sko lagd av never.

I tillegg til fysiske runer, praktiserte også skogfinnene runesang. Denne tradisjonen regnes å ha røtter 5000 år tilbake i tid. Runesangen skulle påvirke naturen til å beskytte personer og budskap, og skulle også ha helbredende egenskaper. Eksperten på dette området kaltes en tietäjä - *den som vet.* Det fortelles at en tietäjä kunne stoppe blod over store avstander, og finne dyr som var forsvunnet (Langeland, u.å.).

Bruken av magi, sammen med et fremmed språk og tradisjoner, gjorde at det oppsto flere myter rundt skogsfinnene blandt de norske og svenske bøndene. Finnene ble sett på som trollmenn eller hedninger, og de hadde lav status i samfunnet. Fremmedfrykten resulterte i undertrykkende regler, som for eksempel at skogsfinnene ikke fikk eie jord. De ble tvunget inn på de dårligste markene som husmenn under storbøndene, og måtte betale en fast skatt, uavhengig av den totale innhøstingen. Disse reglene tvang mange skogfinner inn i fattigdom. Denne fattigdommen kan man se og oppleve i det forefallende skogfinske gårdsmiljøet på Possåsen, som var bebodd til utpå 60-tallet (Bredvold, 2013).

Den skogfinske kulturen er i dag i en kritisk fase. Lokale museer arbeider med bevisstgjøring av kulturen og historien. Byggeskikk, kosthold og håndverk er delvis bevart gjennnom restaurering av røykstuer, servering av nevegraut og flesk på lokale kafeer, og neverfletting som blir holdt i hevd. For å bevare språkhistorien, forsøker lokale pådrivere å få finske stedsnavn sidestilt med norske og svenske navn på kart og skilt. Det jobbes også med å løfte frem en stolthet knyttet til skogfinske slektsbånd, da dette tidligere har vært skambelagt. Skogfinner ble i 2001 anerkjent som nasjonal minoritet (St.meld. nr.15, 2000).

Figur 8: Hembygdsgården i Skråckarbacken hvor mye av den skogfinske historien og kulturen er bevart.

4. OVERORDNET LANDSKAPSANALYSE

4.1. LANDSKAPSREGIONER

Norsk institutt for jord- og skogkartlegging (NIJOS) har utarbeidet et nasjonalt referansesystem der Norge deles inn i 45 landskapsregioner utfra landskapsmessige og regionale fellestrekk (Puschmann, 2005). Systemet baserer seg på å definere ulike landskapskarakterer utfra de seks grunnleggende landskapskomponentene:

- Landskapets hovedform
- Landskapets småformer
- Vann og vassdrag
- Vegetasjon
- Jordbruksmark
- Bebyggelse og tekniske anlegg

4.2. FINNSKOGEN OG NÆRLIGGENDE OMRÅDER

NIJOS inndeling av landskapsregioner tar kun for seg landskapet i Norge. Finnskogen med tilgrensende områder er inndelt i tre landskapsregioner:

- Skogtraktene på Østlandet
- Østerdalene
- Nedre dalbygder på Østlandet

Til tross for at NIJOS kategorisering av landskapsregioner ikke er utført for den svenske Finnskogen, har vi på bakgrunn av befaring konkludert med at beskrivelsen av landskapsregionen *skogtraktene på Østlandet, underregion Finnskogen* også gjelder for det tilgrensende svenske finnskoglandskapet, og at Finnskogen på svensk side har samme karakter som Finnskogen på norsk side.

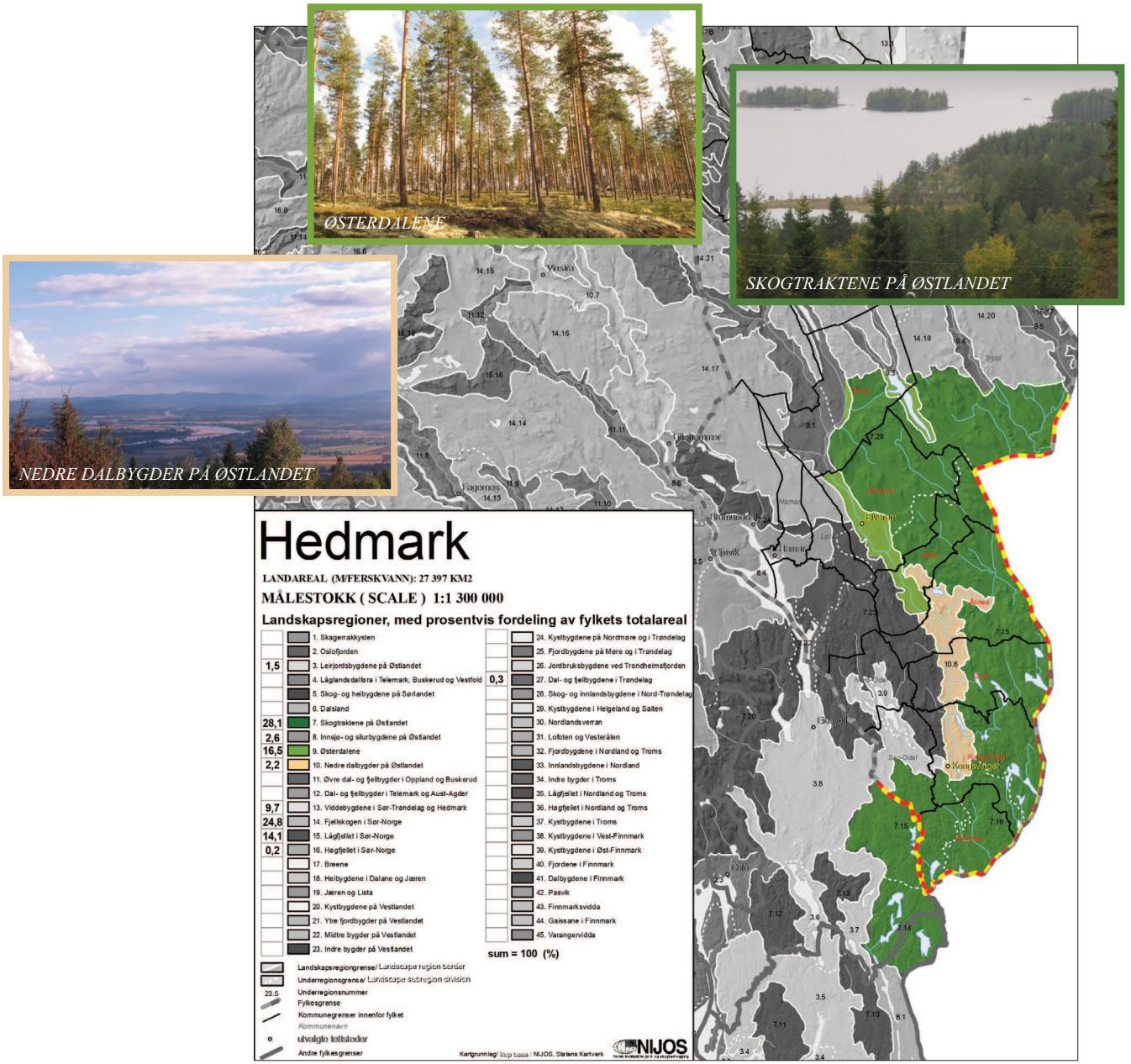

Figur 9: Kart med landskapsregionene i Hedmark fylke utarbeidet av NIJOS. Landskapsregionene som inkluderer Finnskogen er fremhevet med farge (NIJOS, u.å).

4.3. BESKRIVELSE AV OMRÅDET

- **Skogtraktene på Østlandet, underregion Finnskogen.**
  Landskapet er dominert av store sammenhengende skogsområder og oppdelt av ulike dal- og lavlandsregioner. Det typiske er åser som preger landskapet. Området har stor verdi som jakt- og fiskeområder. Jordbruket er i sterk tilbakegang mens fritidsbruken øker. Regionen er særlig rik på kulturminner og brukstradisjoner, og enkelte steder kan kulturminnene danne distinkte historiske lag der de eldste kan gå langt tilbake i tid. Kulturminnene er skjult for folk flest grunnet skog og vegetasjon. Det er spredte kulturmiljøer uten regional tilhørighet for eksempel eldre finnebosettinger, husmannsplasser og rester av gamle fløtingsanlegg. Regionen har kun et fåtall større tettsteder. Byggingen av skogsveier har vært enormt de siste 50 årene, og de fleste skogsområdene er nå lett tilgjengelige. Det finnes nesten ingen inngrepsfrie naturområder med avstand på mer enn 5km fra vei. Mange småbruk har forsvunnet i løpet av bare de siste 50 årene, og regionen er til tross for beliggenhet på Østlandet blant de mest driftsnedlagte i Norge. Aktive skogsgårder ansees som verdifulle kulturmiljøer både fordi de gir variasjon til skogen og på grunn av sin historie (Puschmann, 2005).

- **Østerdalene (I denne sammenheng fungerer denne landskapsregionen som avgrensing til prosjektområdet), underregion Sør-Østerdal.**
  Regionen er preget av nordsørgående grunne daldrag, med en tydelig u-form. Åpen og rolig buktende dal med elvesletter i dalbunnen. Preget av barskogvegetasjon og dyrket mark langs elvene. Elvene er gamle nerver og bevegelseslinjer. Stedvis brede jordbruksbygder, stedvis avfolkning og gjengroing (Puschmann, 2005).

- **Nedre dalbygder på Østlandet, underregion Solør.**
  Regionen er preget av brede daler skåret ned i vidder, og et lavere åsterreng. Dalbunnen ligger på ca 200 moh. Glomma har formet landskapet og skapt både flate elvesletter og terraseringer, og en finner mye god dyrkingsjord her. Elvene særpreger regionen. Dalområdet har slak helning, så elvene renner stille og rolig gjennom regionen. Barskog er mest utbredt og danner et sammenhengende dekke i mer skyggelagte dalsider. Løvtrær er typisk i jordbruksområder. Løvtrærne danner ofte en ramme rundt innmark, og skaper randsoner i eiendomsgrenser og mellom jordlapper, eller omkranser elver, bekker, veier og tun. Solør har mange aktive gårder og stort jordareal, som danner sammenhengende eng- og åkerflater i dalbunnen. Størrelsen på gårdene varierer, men domineres av middels store gårder. Det er små og spredtliggende tettsteder der gårdsbebyggelse er den mest iøynefallende bygningsgruppen, spesielt de lettdrevne slettegårdene i dalbunnen. Skogen oppleves som tett på grunn av at gjennomfartveiene går gjennom dalbunnens skogsmark. Barskogen har i noen partier en mer tilbaketrukket posisjon og ses som innramming på oversiden av innmark og tun. Hogstflater i dalsidene er godt synlige. Skogsdrift er en viktig næring, og små bygdesager er vanlig. Tilbaketrukkende li- og terrassegårder er ikke lenger visuelt markante i landskapet da forekomsten av lysåpen innmark er redusert grunnet nedlegging av de bratteste eng- og åkerarealene. Resultatet er en betydelig gjengroing, som på lang sikt får konsekvenser for regionens landskapskarakter og kulturhistorie; da li-gårdene utgjør brorparten av regionens eldste gårder. De brattlendte gårdene har en lang brukshistorie med langt flere kulturminner og høyere biologisk mangfoldpotensiale enn de intensivt drevne slettegårdene. Dalformen binder regionen sammen (Puschmann, 2005).

5. LANDSKAPSRESSURSANALYSE

5.1. LANDSKAPSANALYSE

Analyse av 6 ulike landskapstyper inndelt i 11 delområder.

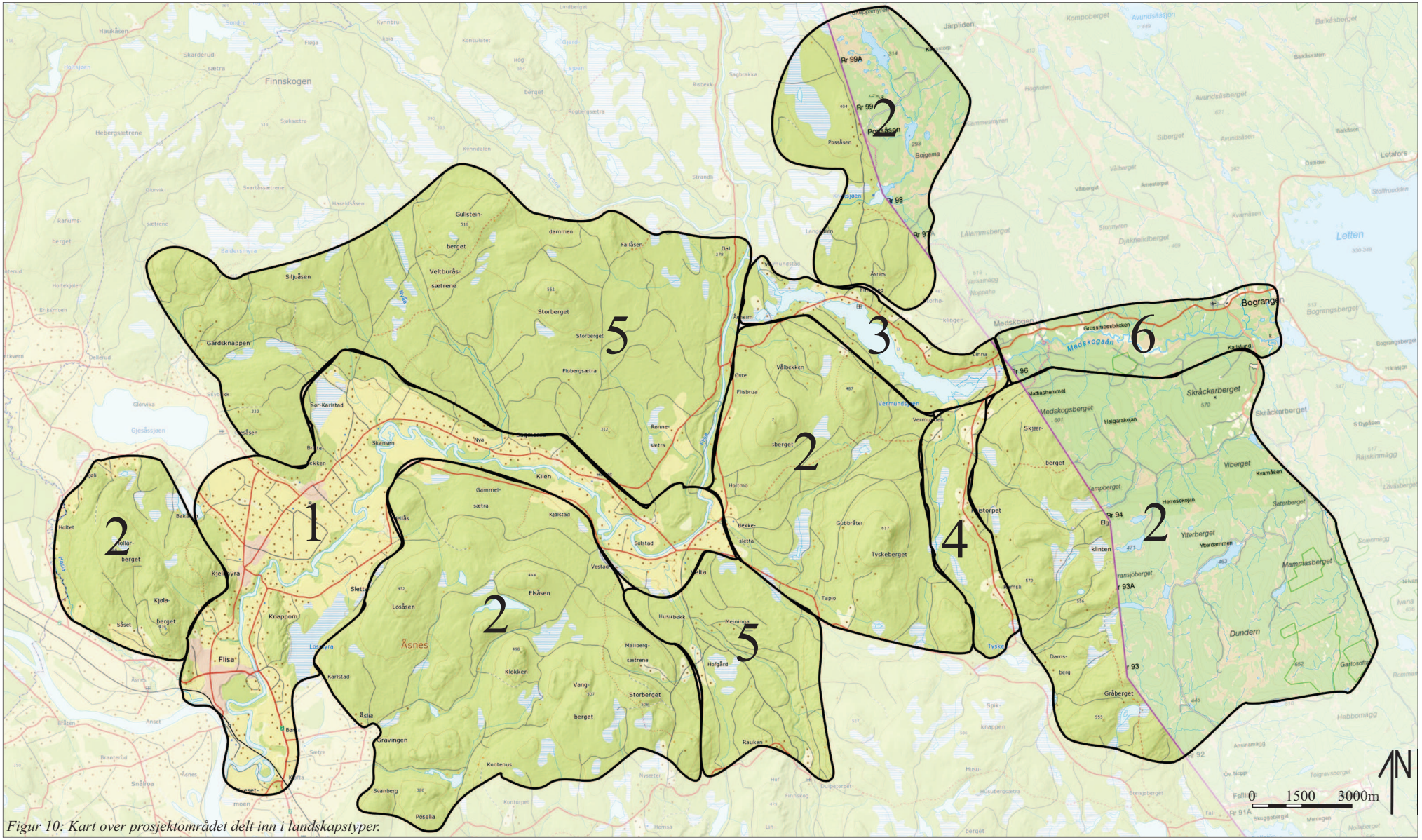

Figur 10: Kart over prosjektområdet delt inn i landskapstyper.

Landskapstypeområdet 1 er kategorisert som landskapstype *jordbruksdal*. Innen området har vi definert tre karakterområder.

Figur 11: Flisa sentrum (1A).

Figur 12: Åpen jordbruksdal (1B).

Figur 13: Smalere daldrag (1C).

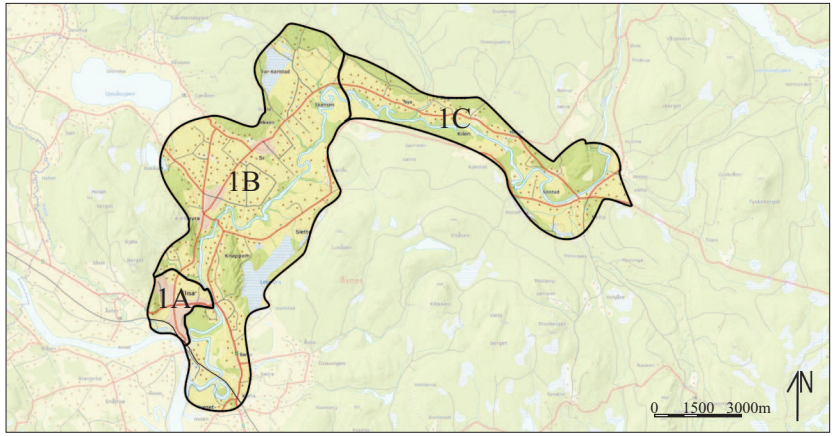

Figur 14: Delområde 1.

Omtale av landskapstypen jordbruksdal	Landskapskarakter og særpreg	Landskapets utviklingspotensial
Jordbruksdalen er en bred u-dal med østvest-utstrekning, innrammet av kuperte, skogkledde åser. Det aktive jordbruket er konsentrert i dalbunnen i form av slettegårder, og produksjonen er hovedsaklig gress, korn og poteter. Flisaelva renner rolig gjennom landskapet, og er kun synlig som et grønt vegetasjonsbelte langs dalbunnen. Kommunesenteret Flisa ligger i den vestlige enden av jordbruksdalen, der Flisaelva munner ut i Glomma. I tillegg er tre mindre tettsteder, Kjellmyra, Kilen og Velta, lokalisert fra vest til øst i daldraget. Veien følger daldraget og ligger i nordre dalside. Visuelt domineres bygningsmassene av gårds- og driftsbygninger, til tross for at det finnes flere eneboliger enn aktive gårdsbruk. Området har en jordbrukstradisjon som strekker seg langt tilbake i tid.	*Karakterområde 1A:* Tettstedet Flisa vest i jordbruksdalen med service- og senterfunksjoner. Preget av tett bebyggelse og næringsbygg. Viktig trafikalt knutepunkt. *Karakterområde 1B:* Slak og åpen u-dal med elv som som renner i dalbunnen og omkranses av et aktivt jordbruk på slettene og de slakt hellende dalsidene. Mindre tettsteder spredt langs daldraget i tilknytting til vei. Alléer og tuntrær er synlige kulturminner i jordbrukslandskapet. *Karakterområde 1C:* Smalere daldrag der åsene kommer tettere inn på dalbunnen, derfor i mindre grad dominert av gårdsdrift. Skogsdrift synliggjøres av gårdssager. Innfallsport til Finnskogen.	*Natur og landskap:* Tilrettelegge for bruk av elva og nærliggende områder til rekreasjonsformål. Fiske i elva. Gang- og sykkelvei langs Fv206 mellom Flisa og Bograngen. *Kulturhistorie:* Historien knyttet til en lang jordbrukstradisjon, med blant annet skogfinsk gårdsdrift. Historien om Sønsterud gård fra år 1200. Historien knyttet til tømmerfløtingen på Flisaelva. *Sosiale og kulturelle ressurser, aktiviteter og møteplasser.* Tilgangen til kortreist mat fra jordbruket kan utnyttes av restauranter, kafèer og matbutikker. Knytte menneskene som bor i og besøker området til den tilgrensende rekreasjonsressursen Finnskogen. Flisa sentrum og kaffegata med mulighet for urban rekreasjon, handel og næring. Det årlige arrangementet “Solørmart`n”. Restaurering av eksisterende hoppbakkeanlegg. Per i dag flere skoler (fire skoler og ett opplæringssenter).

Landskapstypeområde 2 er kategorisert som landskapstype *kuperte skogsområder* og omfavner fem adskilte delområder. Tre av disse delområdene har egenskaper som er ressurser for framtidig utvikling, og derfor særlig vektlagt ved nærmere landskapskarakterbeskrivelse.

Figur 15: Utsikt fra Kjølarberget (2A).

Figur 16: Panoramautsikt fra Elglklinten (2B).

Figur 17: Skogfinske spor på Possåsen (2C).

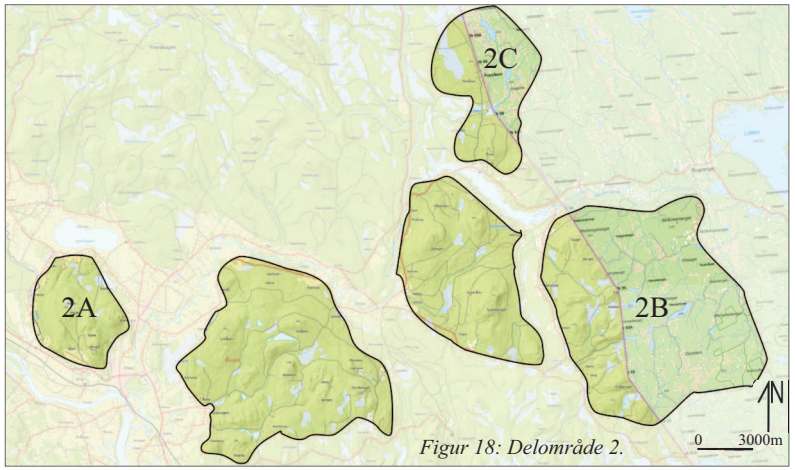

Figur 18: Delområde 2.

Omtale av landskapstypen kuperte skogområder	Landskapskarakter og særpreg	Landskapets utviklingspotensial
Landskapstypen kuperte skogområder rammer inn store deler av jordbruksdalen (landskapstype 1). Disse skogkledde åsdragene har høyder fra ca. 280 moh opp til 635 moh (Elgklinten), som gir muligheter for god utsikt over Finnskogen. Åsene skaper variasjon og relieff i et landskap som ellers fremstår som rolig og vidt; de danner en horisont som kan gi assosiasjoner til fjellandskap. Skogsåsene er preget av generasjoner av tømmerdrift, og det finnes koier og fløteanlegg i skogen som forteller denne historien. Det er fremdeles drift i skogen, noe flekkvise hogstflater og synlig høydeforskjell på trærne i horisonten vitner om. Hele området ligger i svakt hellende, til bratt terreng. Enkelte søkk og fordypninger vitner om myrer og små elver med utløp i Flisaelva eller Glomma. Skogen er dominert av bartrær med innslag av flekkvise samlinger av løvtrær, spesielt i overgangen til jordbruksområder og i nærhet til hogstflater og myrer. Vegetasjonen er tett, men oppleves åpen på grunn av furutrær med høy trekrone. Enkelte åpne partier finnes i tilknytning til nåværende eller tidligere bebyggelse og gårdsdrift, som i dag preges av gjengroing med blant annet burot, geitrams og bringebær.	*Karakterområde 2A:* Kjølarberget er en skogkledd ås og populært rekreasjonsområde for tettstedet Flisa. Preget av infrastruktur som skogsbilveier, stier og tv-mast. God utsikt over jordbruksdalen og Glomma fra toppen. *Karakterområde 2B:* Skogkledd åsområde der riksgrensen mellom Norge og Sverige krysser gjennom. God utsikt fra toppen av Elgklinten, som er Finnskogens høyeste punkt. Dominert av barskog, og inneholder enkelte skogstjern. Hører til Åsnes Finnskog. *Karakterområde 2C:* Possåsen er en stor, rund ås der grensen mellom Norge og Sverige krysser i nord sør retning. Åsen domineres av barskog. Enkelte gamle enger trues av gjengroing. Det er noe jordbruksdrift i den søndre delen av området hvor det fremdeles drives slått av enkeltstående enger. Flere fritidshus og noen helårsboliger sør i området. Det falleferdige bygningsmiljøet på toppen av åsen har tilknytning til den skogfinske kulturen og da spesielt stigmatiseringen av skogfinner. Området er en del av både Åsnes og Medskog Finnskog.	*Natur og landskap:* Stort potensiale innen opplysning om topper som rekreasjonsmål. for eksempel Elgklinten som destinasjon: “Den høyeste toppen i Finnskogen”. Jakt som fritidsaktivitet har potensiale for å utnyttes mer kommersielt. Vinteraktiviteter som skiturgåing og sommerrekreasjon med for eksempel Kjentmannsmerker kan fremmes og tilrettelegges bedre. Fisking og kanopadling i skogstjern. *Kulturhistorie:* Historie fra tømmerhogst og eldre og nyere skogfinnekultur finnes i områdene, som for eksempel bomiljøer og runer. Det ligger her et potensiale for å gjøre disse historiene kjent og mer tilgjengelige for allmennheten. Forfatter Jonas Lies historie om Evina Fejer stammer fra Possåsen. Historie i tilknytning til gammel tollstasjon og nedlagte skoler. Tradisjon for værprofeti. Flyktningsrute under 2.Verdenskrig gikk gjennom området. *Sosiale og kulturelle ressurser, aktiviteter, møteplasser:* Restaurerte damanlegg har de siste årene blitt populære møtesteder og rekreasjonssteder for lokalbefolkningen. Elgjakta fungerer som en sosial og samlende aktivitet. Finnskogleden passerer gjennom Possåsen, hvor Honkaniemi tilbyr overnatting. Årlig skyttestevne på skjærtorsdag ved Kroksjøen i Honkaniemi. Hembygdsgård med museum og samlingslokale (Skråckarbacken). Midtsommarfest på Hembygdsgården (Skråckarbacken).

Landskapstypeområde 3 er kategorisert som landskapstype *liten innsjø*. Innen området har vi definert tre karakterområder.

Figur 19: Oversiktbilde over Vermundsjøen, tatt fra sør (3A og 3B).

Figur 20: Kafè Finnskogen (3A) (Finnskogeyes, 2010).

Figur 21: Fly-in gudstjeneste om vinteren med flystripe på Vermundsjøen (3A). (Finnskogeyes, 2010).

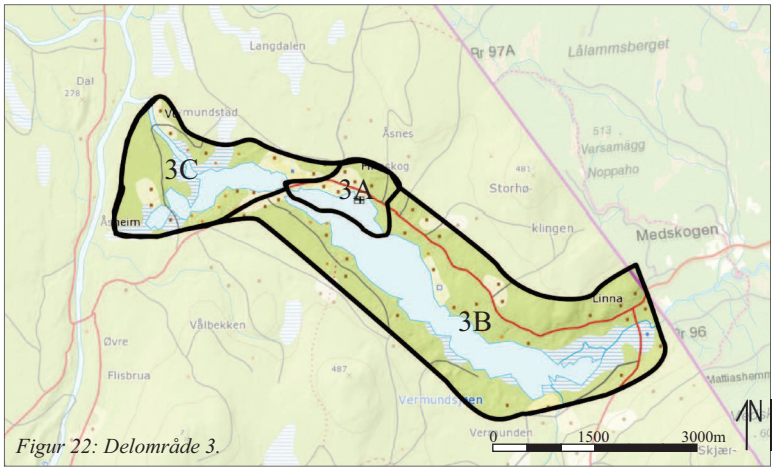

Figur 22: Delområde 3.

Omtale av landskapstypen liten innsjø	Landskapskarakter og særpreg	Landskapets utviklingspotensial
Landskapstypens hovedelement er Vermundsjøen, men inkluderer også strandlinjen og nærliggende elementer til vannet. Innsjøen er avlang og strekker seg i nordvest- sørøst retning, med tilknytning til Flisaelva i nordvest og Medskogsåen (som kommer fra Sverige) i sørøst. Fv206 fra Flisa og mot Sverige krysser Vermundsjøen med bro i nordvestre del av sjøen, og fortsetter videre parallelt med vannet og senere Medskogsåen inn i Sverige. Langs fylkesveien finnes noe bosetting samt fritidshus og aktivitetstilbud. Langs sørvestre side av Vermundsjøen er det enkelte gårdsbruk med både husdyr, skogs-, jordbruksdrift, tilknyttet resten av området via private grusveier. Vegetasjonen rundt innsjøen er blandingsskog, med noe siv og myr helt nede ved vannkanten. De tilgrensende områdene har ellers sparsomme innslag av eng- og slåttemark. Ferdes man på veiene rundt Vermundsjøen har man enkelte ganger visuell kontakt med vannet, og andre ganger ikke. Området er en del av Åsnes Finnskog.	*Karakterområde 3A:* Kulturelt aktivitetssenter i Åsnes Finnskog, der skogsnatur og finnekultur møtes. Bebyggelse omgitt av tett skog på oversiden av Fv206. Åpen løvtrevegetasjon skaper myk overgang til Vermundsjøen på nedsiden av veien. Strandlinjen er menneskepåvirket. *Karakterområde 3B:* Spredt bebyggelse med enkelte driftsenheter. Tett vegetasjon med innslag av åpne områder som gir utsikt over Vermundsjøen. Jordbruket og skogsdriften preger området. Strandlinjen oppleves urørt. *Karakterområde 3C:* Fritidsbebyggelse og -formål dominerer. Skogen fungerer som ramme mot innsjøen. Veien er en barriere mot resten av Vermundsjøen.	*Natur og landskap:* Mulighet for å tilrettelegge gang- og sykkelvei som rundløype rundt sjøen. Arrangere organisert aktivitet på vannet; både sommer- og vinterstid. Oppgradere eksisterende rasteplass langs Fv206 ved Vermundsjøen. *Kulturhistorie:* Historien med skogsdrift og tilhørende fløting på Vermundsjøen. Åsnes Finnskog veikirke og kirkegård. Den skogfinske matkulturen på Kafé Finnskog. *Sosiale og kulturelle ressurser. aktiviteter, møteplasser:* Fly-in gudstjeneste med rullebane på Vermundsjøen om vinteren. Kafé Finnskogen. Åsnes Finnskog veikirke, med servering og orgelmusikk. Vermundsjøen grendehus. Campingplass. Mikrobryggeri. Båtaktiviteter og fiske. Rasteplass langs Fv206, med tilknytning til vannkanten.

Landskapstypeområde 4 er kategorisert som landskapstype *stigende daldrag,* og strekker seg sørover fra Vermundsjøen.

Figur 23: Fv459 strekker seg gjennom et skogkledt daldrag.

Figur 24: Gammel låve med utskjæringer.

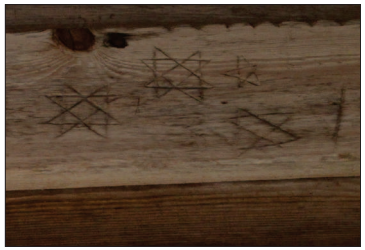

Figur 25: Utskjæringer i gamle skogfinske hus.

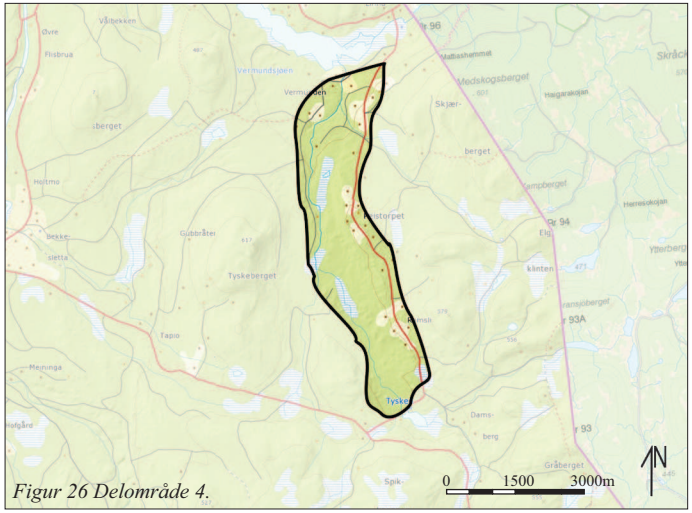

Figur 26 Delområde 4.

Omtale av landskapstypen stigende daldrag	Landskapskarakter og særpreg	Landskapets utviklingspotensial
Sørover fra Vermundsjøen strekker det seg et daldrag noe ubemerket oppover. Elvedalen ligger klemt mellom to åslandskap (delområde 2) som avgrenser dalen mot øst og vest. Midt i daldraget ligger Fv459 som er det visuelle og funksjonelle hovedelementet i området. I dalen finnes flere gårder og noen spesielt velholdte tun som er omkranset av ryddet innmark og beite-/slåtteeng. Antall aktive gårdsbruk er synkende, og det finnes relativt få husdyr. Utsikten mot Vermundsjøen er områdets største kvalitet og kan nytes fra åpne siktområder langs dalen. Elven "Tyskåa" renner gjennom daldraget og munner ut i Vermundsjøen. Elven er ikke fremtredende i landskapet da den er omkranset av et grønt vegetasjonsbelte som skjuler elven i landskapet. Området stiger mot sør og er et variert og småkupert landskap med innslag av både jordbruk og skogsdrift.	Stigende, skogkledd elvedal med historisk jord- og skogbruk, hvor spesielt jordbruket er i tilbakegang. Bebyggelsen er spredt og består av både eldre gårdsbygninger og nyere fritidsboliger. Området er en del av Åsnes Finnskog.	*Natur og landskap:* Rekreasjonsmuligheter i tilknytning til skogsveier og stier. Stedvis svært vakker utsikt over Vermundsjøen. Tilrettelegge for elvevandring langs Tyskåa som med elvejuv og fjell i dagen skiller seg fra det øvrige landskapet. *Kulturhistorie:* Særdeles godt bevart og dokumentert jordbrukshistorie i gårdsmuseet på Vestbakken. Runeinskripsjoner på gamle gårdsbyggninger. *Sosiale og kulturelle ressurser, aktiviteter, møteplasser:* Potensiale for å knytte sykkelsti rundt Vermundsjøen til gårdsmuseet på Vestbakken.

Landskapstypeområde 5 er kategorisert som landskapstype *småkupert barskog*. Innen området har vi definert to karakterområder.

Figur 27: Furuskog med lange, slanke stammer på høydene.

Figur 28: Tett løvskog med dårlig sikt på de lavere partiene.

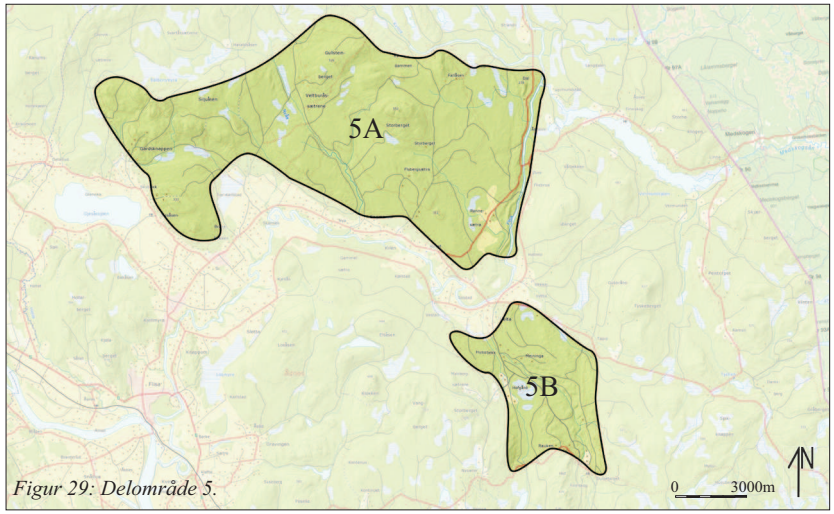

Figur 29: Delområde 5.

Omtale av landskapstypen småkupert barskog	Landskapskarakter og særpreg	Landskapets utviklingspotensial
Landskapstypen preges av slake dalsider med tett barskog, hovedsakelig furu. Innad i landskapstypen er det noe mindre småkupering, og søkk med innslag av tett løvskog. Furutrærne er dominerende i området, og bunnvegetasjonen består av lyng og lav. Her finnes også mange store steiner. Furutrærne står tett, men gir en åpen følelse og god lokal sikt da stammene er lange og smale, og trekrona sitter høyt oppe. Landskapstypen fremstår som lite menneskepåvirket, med unntak av noen hogstområder, og det er glissen bebyggelse langs Fv206 som strekker seg gjennom landskapstypen nord for Flisaelva. Det forekommer en del skogsbilveier i område, noe som gjør området lett tilgjengelig. Området er en del av Åsnes Finnskog.	*Karakterområde 5A:* Et bredt, småkupert skogsområde med slake dalsider dominert av barskog, med sparsom undervegetasjon, spredte myrer og flere vassdrag. Blir brukt til rekreasjon og har flere turstier, samt et stort skogsbilveinett. Enkeltstående bygninger. *Karakterområde 5B:* Smalt småkupert skogsområde i tilknytning til mindre tettsted. Barskogdominert med noen myrer og to elver.	*Natur og landskap:* Rekreasjonsmuligheter både sommer og vinter. Muligheter for tilrettelegging av turorientering og naturstier. *Kulturhistorie*: Skogfinsk kultur med svedjebruk. Historie knyttet til skogsdrift. *Sosiale og kulturelle ressurser, aktiviteter, møteplasser*: Finnskogbanen med tilbud innen rally og motocross. Lokalt turområde for skolene. Lokale organiserer regelmessige turer i området.

Landskapstypeområde 6 er kategorisert som landskapstype *smal elvedal*. Innen området har vi definert to karakterområder.

Figur 30: Fv206 strekker seg gjennom området.

Figur 31: Gammel løe med skogfinne historie (6A).

Figur 32: Bograngen sentrum med nærbutikk (6B). (Google, 2013).

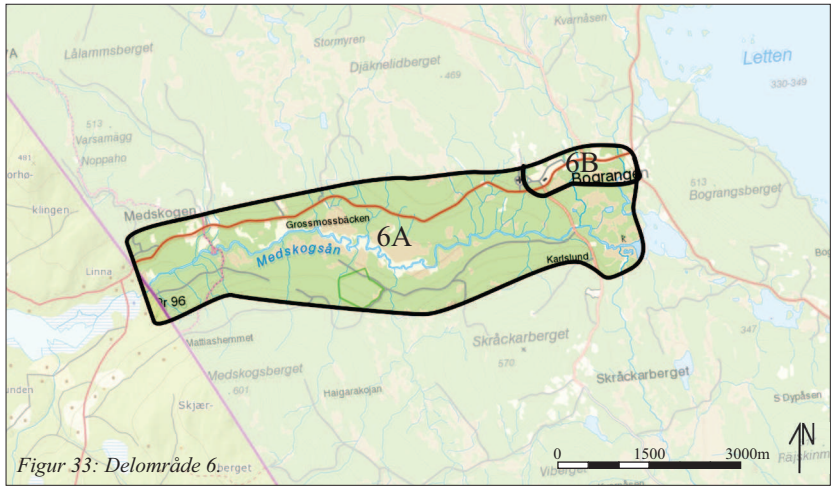

Figur 33: Delområde 6.

Omtale av landskapstypen smal elvedal	Landskapskarakter og særpreg	Landskapets utviklingspotensial
Landskapstypens hovedform er et daldrag i østvest retning, og området er en del av Torsby kommune i Sverige. Vegetasjonen i dalsidene domineres av blandingsskog, og har lokalt mindre kuperinger. I dalbunnen renner Medskogsåen, som munner ut i Vermundsjøen på norsk side. Et område skiller seg ut med noe konsentrert bebyggelse; tettstedet Medskogen med 25 innbyggere. Noe bebyggelse er fraflyttet og/ eller falleferdig. Det er spor etter den skogfinske kulturen og historien i form av bebyggelse og driftsrester. Fv206 krysser gjennom området i den nordre dalsiden, og er en forbindelse mellom Norge og Sverige.	*Karakterområde 6A:* Finnskog med elvedaldrag og et lite tettsted sterkt preget av fraflytting. Flere tidligere skogfinnebruk som nå har grodd helt eller delvis igjen. Vegetasjonen domineres av løvskog på de laveste områdene, mens det blir mer blandingsskog høyere opp i dalsidene. *Karakterområde 6B:* Lite tettsted omkranset av barskog hvor nærbutikk fungerer som møtested. Bebyggelse konsentrert i tilknytning til Gränsvägen.	*Natur og landskap:* Rekreasjonsmuligheter både sommer og vinter. Muligheter for tilrettelegging av turorientering og naturstier. *Kulturhistorie:* Nedlagt butikk i Medskogen. Gammel rie. Tjærehull i skogen vitner om historie tilknyttet utvinning av tjære fra tømmer. Tidligere skogfinsk svedjekultur. Medskogåen som transportvei for tømmer. *Sosiale og kulturelle ressurser, aktiviteter, møteplasser:* Södra Finnskoga Kyrka. Fritidshus. Jakt.

5.2. STADKJENSLE

Stadkjensleundersøkelsen ble utført gjennom dybdeintervjuer med Jan Larsson, Barbro Andersson og Terje Bredvold, samt syv intervjuer med tilfeldig utvalgte av lokalbefolkningen i prosjektområdet. Gjennom disse intervjuene har vi fått innsikt i de fastboende sine relasjoner til området de lever i.

Figur 34: Samtale og befaring med Terje Bredvold.

Gjennom intervjuene fikk vi inntrykk av at folk som lever i, og har tilknytning til Åsnes Finnskog, har et tett forhold til naturen og landskapet de lever i. Det var kvalitetene ved stedet som ble fremhevet og vektlagt av intervjuobjektene. Av kvalitetene som ble fremhevet var det spesielt stillheten og roen i naturen som var viktig. Landskapet de lever i ble beskrevet som rolig, og at det derfor var muligheter for det de kalte rolig rekreasjon; å rekreere gjennom å oppleve landskapet i stillhet, og ved å nyte synsinntrykkene og roen i naturen. De mange innsjøene fungerer som turmål, og det er spesielt i nærhet til vann at denne roen og stillheten oppleves sterkest.

Det å kunne leve tett på naturen og skogen omtales som et privilegium. Det er store arealer og mye rom rundt en når en bor i nærhet til Åsnes Finnskog. Dette gir frihetsfølelse og spillerom til å slappe av og "*gjøre som man vil*". Det er sjelden tett mellom husene og privatlivet blir vernet om.

Naturen blir flittig brukt som matkammer, og plukking av sopp og bær, samt jakt og fiske er populære fritidsaktiviteter. Mange benytter seg også av det store nettet av skogsbilveier til turgåing, løping og sykling eller for å raskt komme frem til destinasjoner.

For noen av intervjuobjektene var skogfinnekulturen en grunnsten i deres identitetsoppfatning, og de tok i bruk sine finske etternavn når vi spurte dem om deres tilknytting til denne kulturen. Andre intervjuobjekter vedkjente seg sin slekts tilknytting til skogfinnene og deres kultur, men mente at dette ikke nødvendigvis var noe som trengte å fremheves; "*den er nå der*" var svaret vi fikk. Til tross for denne holdningen blant enkelte ble Åsnes Historielag og deres arbeid for å bevare og fremheve kulturen høyt verdsatt.

Av dem vi intervjuet var flesteparten oppvokst i området. Deres valg i å bli boende var ikke alltid godt argumentert; "*det bare ble sånn*" var svaret vi fikk. Ett godt argument for å flytte til stedet gikk derimot igjen; "*det er et bra sted for barn å vokse opp*". Inntrykket vi satt igjen med etter samtalene var at samtlige var fornøyde med bosituasjonen, men at det også var noen utfordringer i lokalmiljøet. Flere nevnte at det finnes få tilrettelagte sykkel- og turstier, og lite informasjon og få skilter til det som eksisterer av slike tilbud. Det ble fremmet et ønske om oppdaterte turkart. Problemer med rovdyr ble også trukket frem som et hinder for rekreasjon og husdyrhold.

Den største utfordringen og et samtaleemne som gikk igjen var fraflyttingen av unge og forgubbingen. Forgubbingsproblemet har ført til at Kaffegata i Flisa på folkemunne kalles Rullatorgata, samt at overrepresentasjon av eldre i vedtaksforsamlinger medfører at forslag fra unge blir nedstemt. Fraflyttingsproblemet ble av noen omtalt som uløselig fordi lokalsamfunnene i distrikts-Norge motarbeides på nasjonalpolitisk plan, og at det derfor er en utvikling man ikke vil klare å endre nedenfra og opp. Andre igjen var mer positive og mente at her finnes så mange kvaliteter at det må være mulig å kunne snu trenden, og igjen gjøre området attraktivt. Manglende aktivitetstilbud for unge ble fremhevet som en av årsakene til at unge ikke var tilfreds, og derfor valgte å ikke flytte tilbake etter endte studier. I sammenheng med fraflyttingsspørsmålet og en mulig løsning på problemet gjennom Natur- og kulturparken, viste det seg at parkplanen var ukjent for de av lokalbefolkningen som ikke er direkte involvert i arbeidet. Når vi informerte dem om innholdet var alle positive og satte pris på "*at noe blir gjort",* og håpet at utfallet av arbeidet vil være tilvekst og ny aktivitet i lokalsamfunnet.

Spørsmålet vi stilte som skapte mest entusiasme var: "*hvilke steder i nærområdet vil du vise frem?*". Her er stedene i Åsnes Finnskog og Medskogen Finnskog som verdsettes høyest (markert som severdigheter i figur 35):

- Possåsen
- Hembygdsgården på Skräckarberget
- Kilendammen
- Tyskeberget Finnegård
- Dæsbekken Villmarkssenter
- Vermundsjøen og Kafé Finnskog
- Gamle Kynndammen
- Elgklinten

6. MULIGHETSSTUDIER

6.1. VALGTE MULIGHETSOMRÅDER

Mulighetsområdet er konsentrert til daldraget som strekker seg fra Flisa til Vermundsjøen, og videre innover i Sverige til Medskogen. Bakgrunnen for avgrensningen er at det ble identifisert mange kvaliteter og egenskaper, som vi ønsket å ta med videre inn i utarbeidingen av strategier og tiltak.

6.2. KVALITETER OG RESSURSER

Mulighetsområdet har mange kvaliteter og ressurser. Vi identifiserte disse gjennom landskapsressursanalysen og stadkjensleundersøkelsen, og utarbeidet deretter kvalitets- og ressurskartet (figur 35). De kvalietetene som ikke lot seg kartfeste er listet opp under.

Kvaliteter og ressurser:

- Aktivt historielag og lokallag
- Finnskogen som merkenavn
- Store tomter med god avstand til naboer
- Nærhet til natur
- Nærhet til større tettsteder, muligheter for pendling
- Hjertet av Skandinavia
- Nærhet til Sverige
- Ny næringsaktivitet
- Aktiv primærnæring

Figur 35: Illustrasjon over funngjort i mulighetsstudie.

7. STRATEGIER OG TILTAK

7.1. ATTRAKTIV NYTENKING

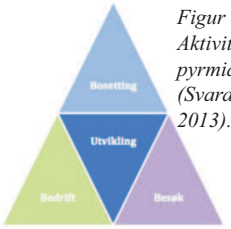

Figur 36: Aktivitets-pyrmide (Svardal, 2013).

Attraktivitetspyramiden (figur 36) utarbeidet av Svardal har vært sentral under arbeidet med problemstilling og de overordnede strategiene. Pyramiden illustrerer at samspillet mellom bosetting, næringsliv og turisme er viktig for stedlig attraktivitet. Vi har hatt hovedfokus på faktorene bosetting og næringsliv, og ser turisme som et resultat av at disse faktorene styrkes. Attraktivitetspyramiden underbygger vår oppfatning om at et sted som er attraktivt å bo, også blir attraktivt å besøke. Vi har derfor tatt utgangspunkt i strategier som bidrar til å gjøre Åsnes kommune med Åsnes Finnskog, til et attraktivt sted å bo.

Det har vært viktig for oss å tenke nytt når vi arbeidet med strategiene og tiltakene. Fraflytting er et problem som flere kommuner opplever, og som de aktivt jobber i mot med ønske om å snu utviklingen. Fordi mange kommuner og steder i Norge har dette samme problemet er det viktig å skille seg ut og bli lagt merke til. Derfor må strategiene og tiltakene tilføre noe særegent gjennom unike tilbud som setter Åsnes kommune på kartet. Et av våre utgangspunkt i arbeidet med strategier og tiltak er at et generelt problem ikke har generelle løsninger.

Med dette som utgangspunkt, har vi utarbeidet fem overordnede strategier med tilhørende tiltak utformet med mål om å svare på problemstillingen:

Hvordan gjøre jordbruksdalen som strekker seg fra Flisa til Medskogen til et attraktivt sted for bosetning, ved å fremheve de eksisterende natur-, kultur-, og landskapskvaliteter.

Tiltak:

- Utvikle og utarbeide forskjellige aktiviteter og arrangementer.
- Legge til rette for spenningsaktiviteter som terrengsykling, motocross eller lignende for å gi de yngre flere alternativer til aktiviteter.
- Opparbeide en sammenhengende gang- og sykkelsti rundt Vermundsjøen.
- Etablere mulighet for overnatting i fraflyttede gårdshus og hytter.
- Benytte lokalbefolkningen til å opprettholde og videreutvikle stisystemene i området.

Figur 37: Eksempler på tiltak.

Begrunnelse og bakgrunn for tiltak:
Et engasjert og sammenknyttet lokalsamfunn øker bolysten, og gjør tilflytting mer sannsynlig. Åsnes Finnskog har allerede et åpent og imøtekommende lokalsamfunn, som er en kvalitet for området, og noe vi ønsker å bygge videre på. En måte å gjøre dette på, er å utvide tilbudet av fritidsaktiviteter som lokalsamfunnet kan ha i fellesskap. Det eksisterer allerede et utvalg aktiviteter, som Solørmart'n og kjentmannsturer. Vi ønsker å gjøre noe på en mer regelmessig basis, som involverer skogen aktivt. Dette kan være turorientering med for eksempel månedlig vinlotteri som insentiv. Dette er enkelt å gjennomføre, og er et lavterskeltilbud for hele lokalsamfunnet over 18 år. For de yngre bør det legges til rette for spenningsaktiviteter som involverer bruk av skogen. Etter samtaler med innbyggere i Åsnes kommune kommer det frem at det er et sterkt ønske blant de yngre om et bredere aktivitetstilbud. Finnskogen er ideell for sykling, både på skogsveiene og i selve skogen. Terrengsykling og motocross er aktuelle aktiviteter i denne sammenheng, og vil samtidig være med på å gjøre Finnskogen til en attraktiv destinasjon for sykkelinteresserte.

Det ligger også til rette for en sammenhengende tur- og sykkelsti i flotte naturomgivelser rundt Vermundsjøen. Kun enkle grep må til for å realisere dette, da det bare mangler en kort strekning for å få en helhetlig rute. Arbeidet kan for eksempel være et prosjekt som utføres av ungdommer fra nærområdet. På denne måten vil det skapes eierskap og stolthet til landskapet.

For å forebygge forfall av fraflyttede hus og neglisjerte hytter rundt Vermundsjøen, Possåsen og i Medskogen kan de for eksempel tas i bruk av Finnskogen turistforening, ved at de rustes opp til enkel standard, og benyttes til overnatting av turfolk. Denne strategien kan iverksettes av lokalsamfunnet og kommunen i fellesskap.

UTVIKLE MERKENAVNET FINNSKOGEN

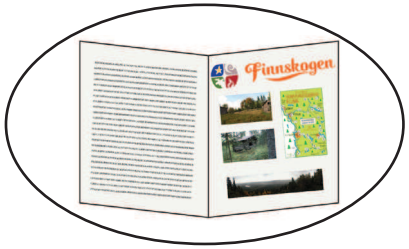

Tiltak:

- Markedsføre Finnskogen og kvalitetene som finnes i området i friluftsrelaterte medier.
- Inkludere lokalbefolkningen i markedsføring av Finnskogen.

Figur 38: Aktuelt magasin (Jeger og Fiskeforening, u.å.)

Begrunnelse og bakgrunn for tiltak:
Ved å utvikle merkenavnet Finnskogen vil et område som sliter med fraflytting bli satt på kartet. Dette bidrar til at flere oppdager Finnskogen som et aktuelt område å bosette seg i, samtidig som det skapes stolthet og identitetsfølelse blant dagens innbyggere. Med bakgrunn i de ressurser som finnes i området er det mest nærliggende å markedsføre Finnskogen i friluftsrelaterte medier, da disse henvender seg til den mest aktuelle brukergruppen.

Unge fra utkant-Norge må ofte flytte fra hjemstedet sitt for å studere og få en utdannelse. Dette gjelder også Åsnes kommune. Dette tilrettelegger for genuin markedsføring dersom utflyttet ungdom kan fungere som Finnskogsambassadører. Slik vil flere bli kjent med området og få et ekte og godt inntrykk av det, samtidig som det bevisstgjør ungdom fra Åsnes de kvaliteter og muligheter Åsnes kommune innehar. Denne strategien kan iverksettes av Finnskogen Natur- og kulturpark.

BEVISSTGJØRE INNBYGGERENE PÅ HVILKE KVALITETER OMRÅDET INNEHAR

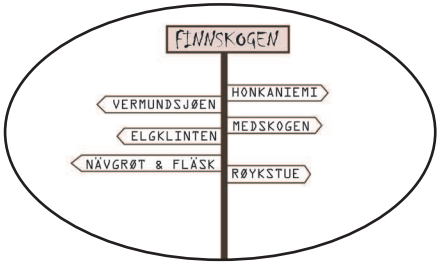

Tiltak:

- Forbedre skiltingen i området, både med stedsnavn, informasjonsplakater og veiskilt til attraksjoner.
- Forbedre og oppdatere kart over området og gjøre de allment og lett tilgjengelige.
- Undersøke mulighetene for å utvikle en kart-app over området med dets attraksjoner og kvaliteter.

Figur 39: Eksempel på tiltak.

Begrunnelse og bakgrunn for tiltak:
Innbyggere som er bevisste og setter pris på kvalitetene ved området der de bor, vil føle sterkere tilknytning til området. Bevisstgjøring er et viktig virkemiddel for å forebygge fraflytting, og for å øke sannsynligheten for at utflyttere kommer tilbake.

Bedre skilting og nye kart med utgangspunkt i finnekultur, historie og friluftsliv kan bidra til å bevisstgjøre innbyggerne om Finnskogens unike historie, natur og kultur. Et eksempel er å likestille norske og skogfinske stedsnavn på skilt og kart.

En kart-app til telefonen og nettbrettet kan være med på å gjøre området mer tilgjengelig for innbyggere og besøkende, og samtidig fungere som en informasjonskanal vedrørende historier, aktiviteter, severdigheter og lignende. Denne strategien kan iverksettes av Finnskogen Natur- og kulturpark.

SKAPE ARBEIDSPLASSER I OMRÅDET

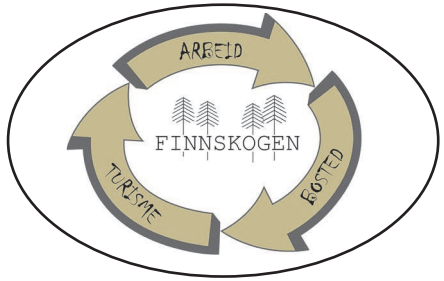

Tiltak:

- Åsnes kommune kan promoteres som et sted der institusjoner er velkomne til å etablere seg.
- Tilrettelegge for selvstendig næringsdrivende.

Figur 40: Eksempel på tiltak. (Betania Malvik, u.å).

Begrunnelse og bakgrunn for tiltak
For å kunne legge til rette for økt bosetting og hindre fraflyttingen, er det viktig at det er nok arbeidsplasser i området.

Kundemassen i Åsnes kommune er relativt liten og det er derfor vanskelig for kundeavhengige bedrifter å etablere seg her. Derfor foreslår vi at fremtidige næringsstrategier i kommunen bør fremme etablering av bedrifter som i mindre grad er avhengig av sentral lokalisering og kunder. Eksempler på slike bedrifter kan være rehabiliteringssenter, avrusningsklinikk og fengsel. Alle disse er med på å skape arbeidsplasser med et sterkt fagmiljø.

Tilrettelegging for selvstendig næringsdrivende kan også være et tiltak for å skape flere arbeidsplasser, slik at det kan bli aktuelt for noen å flytte til Åsnes. Solør næringhage tilbyr rådgivning, utleie av lokaler og tilrettelegging, som nyetablerende selvstendig næringsdrivende kan utnytte. I tillegg til at det allerede tilbys lokaler, foreslår vi at det gis oppstartsmidler. For å skape et ressurssterkt gründermiljø, kan det arrangeres årlige gründerkonkurranser. Denne strategien kan iverksettes av kommunen.

UTARBEIDE INNOVATIVE BOSETTINGSTILBUD

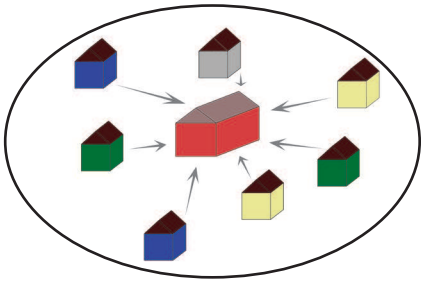

Tiltak:
- Benytte gammel eng- og slåttemark som gror igjen til ny bosetting fremfor å ta av eksisterende skog.
- Slå sammen drift på småbruk der flere husholdninger går sammen om å drifte en gård.

Figur 41: Eksempel på tiltak. (Bildet til venstre:Design Rumah Minimalis, 2011)

Begrunnelse og bakgrunn for tiltak:
Innovative bosettingstilbud er et virkemiddel for å skape attraktive steder å bo. Nye løsninger og ideer er viktige for å skille seg ut fra mengden.

I området rundt Vermundsjøen ligger det flere nedlagte gårdsbruk og fraflyttede eiendommer. Ved å nyttiggjøre disse områdene kan vi revitalisere nedlagt jordbruksmark og igjen skape aktivitet. Gammel eng- og slåttemark som gror igjen kan også benyttes til nye boligområder, for å spare verdifulle skogsområder.

Livsstilen knyttet til småbruk blir stadig mer populær, og mange deler drømmen om å bo i landlige omgivelser. Vi ønsker å imøtekomme disse drømmene gjennom å tilrettelegge for etablering av småbruk med samdrift, der flere husstander driver en gård i fellesskap. Tiltaket er inspirert av fellesfjøs sammarbeidet. Det vil være opp til den enkelte hvor mye innsats man legger inn i driftssamarbeidet, og man kan enten bo på gården eller i en villa i nærhet til driftsområdet. Denne strategien kan iverksettes av kommunen.

7.3. OPPFØLGING VED GJENNOMFØRING AV STRATEGIENE

En vellykket implementering av strategiene vil forhåpentligvis resultere i befolkningsvekst. En eventuell videre nedgang i folketall indikerer et behov for revidering og endring av strategier og/eller tiltak. Da det er vanskelig, og ikke nødvendigvis gunstig for oss å sette spesifikke suksesskriterier for et slikt prosjekt, overlater vi den vurderingen til utførende myndighet.

Det er viktig å huske på at endring av en fraflyttingstendens er en langvarig prosess, men vi mener at man bør se resultater innen 5 år etter implementering. Vi anbefaler å tilrettelegge for dynamiske prosesser og årlig evaluering av strategiene og tiltakene.

8. REFLEKSJON

Under arbeidet med dette prosjektet har vi brukt ulike metoder for å tilegne oss kunnskap og informasjon om prosjektområdet. Vi har utført en landskapsressursanalyse som består av en landskapsanalyse, stadkjensleundersøkelse og mulighetsstudie. Landskapressurssanalysen gav oss kjennskap til området, og vi ser produktet av analysen som et resultat av tilegnet kunnskap.

Landskapsanalysemetodikken var allerede kjent for noen i gruppen. Landskapsanalyse er en krevende og komplisert modningsprosess, der forståelsen av landskapet oppstår gjennom lange og mange diskusjoner. Resultatet av prosessen er en grundig forståelse av landskapet. Stadkjensleundersøkelsen har i motsetning til landskapsanalysen mange ulike fremgangsmåter. Vi valgte å bruke intervjuer for å innhente informajon. I sammenheng med dette oppdaget vi at dybdeintervjuene og samtalene i forbindelse med stadkjenseundersøkelsen fort kan bli subjektive og ledende, og utfallet kan avhenge av hvem undersøkelsen blir utført av, samt farget av intensjoner. Det er derfor en utfordring å ikke stille de “riktige” spørsmålene.

Utførelsen av landskapsressursanalysen var en positiv og engasjerende måte å forstå et landskap på. Den gjorde både oss og lokalbefolkningen bevisste på eksisterende kvaliteter og særpreg i prosjektområdet. Slike undersøkelser kan styrke *stadkjensla* som allerede eksisterer hos befolkningen knyttet til et område. Dette gav oss et godt grunnlag for videre diskusjon, og utarbeidelse av problemstillingen.

9. KILDER

Bok/tidsskriftartikkel:
- Clemetsen, M. (2009) *Landskapsressursanalyser - verktøy for integrert stedsutvikling og forvaltning.*
- Direktoratet for naturforvaltning. Riksantikvaren. (2010) *Landskapsanalyse - Framgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi.*
- Finnskogen - natur og kulturpark. (2013) *Parkplan 2014 - 2024.*
- Oppenheim, F. & Svensson, D. (2011) *Möte med Finnskogar (s. 10- 13).*
- Åsnes kommune. (2011) *Åsnes - innkluderende og miljøbevisst. Kommuneplanens samfunnsdel 2010-2022.*
- Handselssenteret Flisa, Solør Næringshage AS, Åsnes kommune. (2012) *Ekte landsbyliv - et sted med ildsjeler bygd av mennesker.*

Websider:
- Europarådet. (2000) *Europeisk landskapskonvensjon.* Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/tema/planlegging_plan-_og_bygningsloven/landskapskonvensjonen/om-konvensjonen/europeisk-landskapskonvensjon-norsk-teks.html?id=426184# (Hentet 12. september 2013).
- Finnskogen turistforening. (2013) *Kjentmannstoppen - Finnskog vandrer`n.* Tilgjengelig fra: http://arkiv.finnskogen-turistforening.no/kjentmannstoppen/kjentmannstoppen_stemplingshefte.pdf (hentet: 24. september 2013).
- Glomdals museet. (2007) *Skogfinner inn på timeplanen*. Tilgjengelig fra: http://old.glomdalsmuseet.no/skogfinner/Skogfinner.html (hentet: 10. oktober 2013).
- Langeland, S. (u.å.) *Runesangene*. Tilgjengelig fra: http://www.skogfinskmuseum.no/index.php?name=Kulturtradisjoner1%2FMusikk.html (hentet 8. oktober 2013).
- Nesholen*, B.* (1992) *Byggeskikken på Finnskogen.* Tilgjengelig fra: http://www.skogfinskmuseum.no/index.php?name=Kulturtradisjoner1%2FByggeskikk.html (hentet: 8. oktober 2013).
- Puschmann, O. (2005) *Nasjonalt referansesystem for landskap- Beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner.* Tilgjengelig fra: http://www.skogoglandskap.no/publikasjon/nj_rapport_10_05 (Hentet 16. oktober 2013).
- Regjeringen. (2009) *Den europeiske landskapskonvensjonen - hverdagslandskapet*. Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/pages/2267750/DenEuropeiskeLandskapskonvensjonen.pdf (hentet: 3. oktober 2013).
- Skog og landskap. (2010) *Vegetasjon og Beite i skrivilberget beteområde.* Tilgjengelig fra: http://www.skogoglandskap.no/filearchive/rapport_03_10_vegetasjon_og_beite_i_skrivilberget_beiteomrade.pdf (hentet: 24. september 2013).
- Statistisk sentralbyrå. (2013) *Folkemengd og areal, etter kommune*. Tilgjengelig fra: http://ssb.no/a/aarbok/tab/tab-057.html (hentet: 26. september 2013).
- Statistisk sentralbyrå. (2012) *Tettsteder. Folkemengde og areal, etter kommune. 1. januar 2012*. Tilgjengelig fra: http://www.ssb.no/a/kortnavn/beftett/tab-2012-09-06-01.html (hentet: 26. september 2013).
- Statistiska centralbyrån. (2013) *Torsby kommunfakta*. Tilgjengelig fra: http://www.torsby.se/download/18.5b6a0c7213f6f75f52fa7/1377192925111/2013+Torsby+kommunfakta+v%C3%A5rversion.pdf (hentet: 14. oktober 2013).
- St.meld. nr. 15. (2000). *Nasjonale minoritetar i Noreg - Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar.* Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/nn/dep/krd/Dokument/proposisjonar-og-meldingar/stortingsmeldingar/20002001/stmeld-nr-15-2000-2001-.html?id=585195 (Hentet: 10. oktober 2013).
- Telemarksforskning (u.å.) *Regionalpark som utviklingsstrategi.* Tilgjengelig fra: *http://www.telemarksforsking.no/fag/tema.asp?gID=NKN&t_id=42* (hentet 17. oktober 2013)
- Torsby kommun. (2005) *Mål och strategier för Torsby kommun*. Tilgjengelig fra: http://www.torsby.se/download/18.4020460412dff0acb8f8000922/1377192909235/Mal_o_strategier_Torsby_kommun.pdf (Hentet 14. oktober 2013).
- Torsby kommun. (2012) *Vision och mål*. Tilgjengelig fra: http://www.torsby.se/download/18.5a77b0b513540402a9cd58/1377192918867/Vision+och+m%C3%A5l+2020.pdf (hentet 14. oktober 2013).

Illustrasjoner:
- Figur 4: Finnskogen - natur og kulturpark. (2013) *Parkplan 2014 - 2024.*
- Figur 5: Järnefelt, E. (1893). *Maleri av den tradisjonelle svedjebruken.* Tilgjengelig fra: http://no.wikisource.org/wiki/Fil:Raatajat_rahanalaiset.JPG (hentet 18. oktober 2013).
- Figur 9: NIJOS. Hedmark. *Kart med landskapsregionene i Hedmark fylke.* Tilgjengelig fra: http://www.skogoglandskap.no/kart/landskapsregioner (Hentet 18. oktober 2013).
- Figur 20 og 21: Finnskogeyes. (2010.) *Kafe Finnskogen og Vermundsjøen.* Tilgjengelig fra: http://finnskogseyes.bloggnorge.com/2010/09/ (hentet 18. oktober 2013).
- Figur 32: Google (2013). *Google Street View.* Tilgjengelig fra: *https://maps.google.se/maps* (hentet 18. oktober 2013).
- Figur 36: Svardal, S. (2013). *Attraktivitetspyramiden.* Tilgjengelig fra: Forelesning på LAA360/361 på UMB, 12.09.13, s. 7.
- Figur 38: Jeger og fiskeforening. *Jakt og fiske*. Tilgjengelig fra: http://www.feiring-jff.no/Bli_medlem-764s.html (Hentet 18. oktober 2013).
- Figur 40: Betania Malvik. *Rehabilitering.* Tilgjengelig fra: http://betaniamalvik.no/rehabilitering/ (Hentet 18. oktober 2013).
- Figur 41: Desain Rumah Minimalis.(2011). *Model village small house designs.* Tilgjengelig fra: http://desainrumahminimalis100.blogspot.no/2011/11/model-village-small-house-designs.html (Hentet 18. oktober 2013).

Kontaktperson(er):
- Bredvold, T. A. (17. september 2013). *Skogfinske interesser i Norge*

10. VEDLEGG

Landskapsanalyse Åsnes kommune

1. Terrengformer, vann, vassdrag.	Variasjon?	Kontraster?	Hovedformer (slette, ås, fjellrygg, u-dal, v-dal..).	Småformer (fjelltopper, skrenter, søkk, knauser..).	Vann, vassdrag (elver, vann, innsjøer..).			
2. Vegetasjon, dyreliv og annen natur.	Hva er typisk?	Hva er spesielt?	Dyreliv (forekomst, fuglefjell..).	Naturgeografisk beskrivelse (bart, fjell, løsmasser, jordsmonn).	Naturlig vegetasjonsdekke (skog (tett/åpen), barskog, lauvskog, blanding, myr, eng..).	Kulturpåvirket? (Kulturmark, åker, eng, beiter, hogstflater).	Menneskepåvirket? (Grønnstruktur i byer og tettsteder, overgangssoner..).	
3. Bebyggelse, veier, skogdrift og annen bruk.	Hva er spesielt?	Noe som skiller seg ut?	Uvanlig/interessant?	Primærnæring (landbruk, dyrking, beite, skog..).	Bebygde areal (tettbebyggelse, næring- og service, gård, fritid..).	Kommunikasjon og ferdsel (veger, jernbane, kraftlinjer, annen infrastruktur..).	Reiseliv og fritidsbruk (ski, opplevelse..).	Vernet areal (naturvern, kulturminner..).
4. Kulturhistorie i landskapet.	Hva kan vi se?	Hva kan vi ta på?	Hva kan vi oppleve?	Spor etter mennesker?	Historisk bruk?	Eldste landskapselementer (bosettings-, dyrkingsspor..).	Landemerker (gravhauger, kriker, minnesmerker..).	Menneskeskapte strukturer og linjelementer.
5. Tradisjoner, personer, hendelser og fortellinger.	Hva er den levende kulturen?	Arrangement?	Møteplasser? (torg, parker, sletter, friområder..).	Historier?	Aktiviteter?			
6. Sanseinntrykk, steminger, opplevelser.	Romlig og visuelle forhold (skala).	Visuell avgrensning.	Romdannelse (konveks, konkav, overgangssoner, kanter, grenser).	Mønstre, struktur (repetisjon?).	Orienteringspunkter.	Naturfenomen, sesongvariasjon.	Planteliv (løvfall, blomstring..).	Andre sanseinntrykk (lukt..).

LAA 360
Strategisk Landskapsplanlegging
UMB Høst 2013

LEKVATTNET

Inngangsporten til Finnskogen

Ida Mjøs - Kristin Moxnes - Elise Voll Mathiassen - Henriette Jordheim - Malin Hjerpaasen

INNHOLDSFORTEGNELSE

Del 1 Innledning

Innledning s. 2
Metode s. 2
Finnskogen i et regionalt perspektiv s. 4
Utredningsområdet - Lekvattnet s. 5
Historie s. 6

Del 2 Landskapsressursanalyse

Landskapsressursanalyse s. 7
Landskapsanalyse s. 7
Stadkjensleanalyse s. 12

DEL 3 Mulighetsområder

Mulighetsområder s. 15
Overordnede ressurser og utfordringer s. 15
Mulighetsområde 1 s. 16
Mulighetsområde 2 s. 17
Mulighetsområde 3 s. 18
Mulighetsområde 4 s. 19

DEL 4 Strategier

Strategier s. 20
Strategi - Mulighetsområde 1 s. 21
Strategi - Mulighetsområde 2 s. 22
Strategi - Mulighetsområde 3 s. 22
Strategi - Mulighetsområde 4 s. 23
Oppsummering s. 23
Konklusjon s. 24
Kilder s. 25

INNLEDNING

I kurset LAA360 – Strategisk landskaps-planlegging, tar vi høsten 2013 for oss området Finnskogen, med det mål å utarbeide overordnede strategier som kan legges til grunn for en helhetlig områdeutvikling. Dette skal være et bidrag til en regional/kommunal planstrategi etter Plan- og bygningsloven, lov av 27. juni 2008. Finnskogen ligger i grensetraktene mellom Norge og Sverige, og strekker seg fra Eidsskog i sør til deler av Trysil kommune i nord. Arealet Finnskogen berører seks norske kommuner og fire svenske kommuner, innenfor Hedmark i Norge og Värmlands län i Sverige (Nordström, 2013).

Bakgrunn for oppgaven er knyttet til prosjektorganisasjonen «Finnskogen Natur & Kulturpark» som arbeider med å danne en regionalpark for området. Gjennom dette arbeidet ønsker de å ivareta skogfinsk kultur, utvikle lokale produkter, samt bidra til økt bosetting og besøk i området (Finnskogen Natur & Kulturpark, 2013b). Det er i dag økt fraflytting fra området og kulturlandskapet er på vei til å gro igjen. Samarbeidet og arbeidet med dette prosjektet har i dag kommet lengst i den norske delen av Finnskogen. Her er det stor interesse og optimisme knyttet til utviklingen av prosjektet.

Denne oppgaven omhandler Lekvattnet og omkringliggende områder i Torsby kommune i Sverige, og muligheter og utfordringer knyttet til stedet skal belyses. Det vil være viktig å se på Lekvattnet i en større sammenheng og som en del av Finnskogen Natur & kulturpark. Samtidig skal områdets kvaliteter og ressurser utnyttes for å styrke det lokale livet i Lekvattnet. Vi vil med denne vinklingen utarbeide overordnede mål og strategier som kan legges til grunn for en helhetlig områdeutvikling.

PROBLEMSTILLING:
Hvordan gjøre Lekvattnet til et attraktivt område for både lokalbefolkning og turister, i tillegg til å gi området en sentral rolle i Finnskogen Natur & Kulturpark?

METODE

I denne oppgaven ser vi på mulighetene for å fremme natur- og kulturopplevelser i området og sette Lekvattnet på kartet som et levende område ved inngangen til Finnskogen. For å finne stedets kvaliteter og særpreg har vi gjort oss kjent med området gjennom kart- og kildestudier, vi har vært på befaring i området og snakket med ulike informanter i Torsby og rundt Lekvattnet. Dette har munnet ut i en landskapsressursanalyse som er en sammensetnig av en landskapsanalyse og en «stadkjense» analyse /«sense of place», og vil danne grunnlaget for et mulighetsstudie av området.

LANDSKAPSANALYSE

Landskapsanalysen er utarbeidet med støtte i veilederne *Landskapsanalyse. Fremgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi* (Direktoratet for naturfovaltning og Riksantikvaren, 2010) og *Landskapsressursanalyse, verktøy for integrert stedsutvikling og forvaltning* (Aurland Naturverkstad, 2009).

Gjennom landskapsanalysen ønsker vi å finne ut hvilke ressurser og kvaliteter som er spesielle for Lekvattnet. Dette omfatter både «fysiske, kulturelle, estetiske og relasjonelle egenskaper og verdier» (Clemetsen, 2009, s.5). Landskapskarakterer defineres på bakgrunn av feltarbeid og kartstudier, og vil få frem områdets særpreg.

Landskapskarakterene vil være viktig i prosessen for å definere videre strategier for området.

Før feltarbeidet i Finnskogen så vi på forbindelsen mellom Lekvattnet og Torsby som en mulig strategi. Etter befaring og undersøkelser i området, viste det seg at denne forbindelsen ikke var så tydelig som antatt. Vi mener derimot at Svullrya på norsk side av Finnskogen kan være en viktigere forbindelse med Lekvattnet. Disse stedene er sentre i regionalparken på hver sin side av grensa, og har en kobling gjennom vassdraget Rotna. Her ser vi muligheter for et samarbeid mellom to kultursentre, som kan bidra til økt kompetanseutvikling, verdiskapning og merkevarebygging.

Ettersom fokuset var rettet mot Torsby under feltarbeidet, er det gjort en enklere landskaps-karakteranalayse i området mot Svullrya, basert på flyfoto og kart. Vi har også samarbeidet med andre grupper om innhenting av informasjon om dette området.

STADKJENSLEANALYSE

For å danne oss et bilde av hvordan folk bruker og opplever landskapet de lever i rundt Lekvattnet, er «Stadkjensle» undersøkelse eller «Sense of place» et viktig verktøy. Vi tok derfor kontakt og gjorde flere intervjuer med Torsby kommune, lokalbefolkningen, næringsdrivende og andre aktuelle brukergrupper på stedet. Denne informasjonen indikerer hvilke ressurser knyttet til bruk og opplevelser som verdsettes og finnes i dag, og som kan videreutvikles gjennom nye strategier.

I forkant av utferden til Finnskogen tok vi kontakt med både barne- og ungdomsskolen og en videregående skole i Torsby. Det ble dessverre for liten forberedelsestid for skolene slik at et mulig intervju med elever i området utgikk. Dette gjør at vi mangler utfyllende informasjon om hvordan unge i Torsby og Lekvattnet ser på hjemstedet sitt. Skogsgården camping var også stengt da vi var der, slik at informasjon om besøkende og eierens stadkjensle mangler.

OPPSUMMERING AV LANDSKAPSRESSURSANALYSEN

På bakgrunn av landskapsressursanalysen har vi kommet frem til ulike ressurser og utfordringer når det gjelder landskap og stedsfølelse i Lekvattnet. Disse er forbundet med både fysiske kvaliteter, og aspekter av mer sosial, politisk og økonomisk art.

Det bølgende, skogkledde landskapet i utredningsområdet føyer seg inn som et typisk Hedmark/Värmlandsk skoglandskap (Fig. 1). Landskapskarakterene man finner i Lekvattnet, med småskala jordbruk og frodig løvvegetasjon, er derimot noe spesielt også i Finnskogen. Skogområdene ved Lekvattnet blir ansett som en viktig del av stedet, og brukes i høy grad til friluftsliv, bærsanking og til å søke ro og tilbaketrekning.

Finngårdene og finnkulturen er viktige landskaps-messige og historiske elementer. Historie tilknyttet andre verdenskrig lever også i minnet og i landskapet. Jordbrukslandskapet er en sentral del av det visuelle inntrykket i Lekvattnet, og vitner om at det fortsatt skjer verdiskaping gjennom jordbruket her. Dette kommer også frem i stadkjensleanalysen, hvor både skjøtselen av landskapet, produkter fra landbruket og at det er folk på gårdene, blir verdsatt.

Analysene viser også at Lekvattnet er ei bygd med et aktivt foreningsliv, men med en aldrende befolkning og et dalende folketall. Det siste knytter det seg en viss bekymring til. Flytting av Finnkulturcentrum til Lekvattnet blir imidlertid ansett som en gylden mulighet for bygda. Dette er en potensiell generator for utvikling, hvis de lokale og kommunale aktørene forbedrer samarbeidet.

På bakgrunn av lanskapsressursanalysen har vi kommet fram til fire forskjellige mulighetsområder, hvor vi har sett på ulike ressurser og utfordringer. Dette har munnet ut i forskjellige strategier som er med på å utvikle områdene og som svarer på problemstillingen.

Fig. 1 Utsikt mot en karakteristisk furumo ved Skogsgården camping

FINNSKOGEN I ET REGIONALT PERSPEKTIV

Finnskogen (Fig. 2-3) strekker seg som et skogbelte på begge sider av riksgrensa mellom Norge og Sverige, i henholdsvis Hedmark fylke og Värmland län (Skasdammen, 2000 og Finnskoga.no, 2013). Finnskogen avgrenses av Glomma i vest, Eidskog i sør, Klarnaelva i øst og Trysilveien, riksvei 25 i nord (Skasdammen, 2000). Svullrya betegnes som Finnskogens «hovedstad», og her går festivalen Finnskogdagene av stabelen tre dager i året (Finnskogen Natur & Kulturpark, 2013 b).

Riksgrensa mellom Norge og Sverige blir beskrevet som «en gate». Forholdet mellom folk på de to sidene av grensa er tett i Finnskogen; de har gjerne slekt på begge sider, og arbeider, handler og går på tur på hver side av grensa. Finnskogen blir beskrevet som stedet der finsk, norsk og svensk kultur møtes (Finnskogen turistforening, 2000).

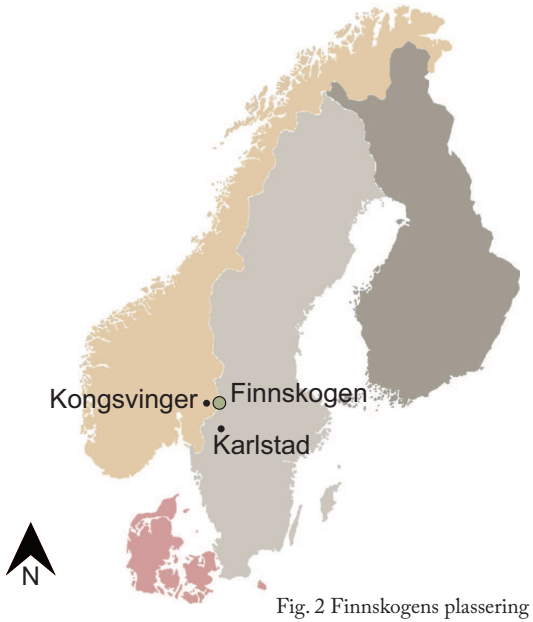

Fig. 2 Finnskogens plassering i Norden

OVERSIKTSPLAN FOR TORSBY KOMMUNE, 2010

I tidligere planer mente man det kom til å bli en befolkningsøkning i Torsby kommune, men nye tall viser at befolkningen minsker. I 1989 var det over 15 000 innbyggere, som ble redusert til færre enn 12 700 i 2006. Torsby kommune har som hovedmål å få en yngre befolkning innen 2015, og har et ønske og en visjon om at den negative befolkningstrenden skal snu. (Torsby kommun, 2010)

Forskjellige delmål er satt opp for Torsby 2012:
- *goda kommunikationer*
- *flera naturnära,, unika och attraktiva boenden,*
- *en ytterligare utvecklad turism och upplevelsenäring,*
- *högre föräldringsgrad, kompetens och kvalitet,*
- *en kommun med ett starkt varumärke, framtidstro och en positiv självbild* (Torsby kommun, 2010)

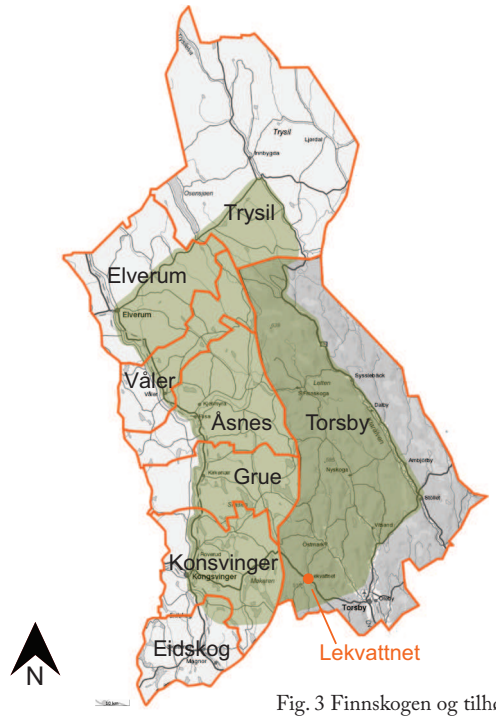

Fig. 3 Finnskogen og tilhørende kommuner

FINNSKOGEN NATUR & KULTURPARK

Finnskogen Natur & Kulturpark er et initiativ som inngår i en «bevegelse» av regionale parker, der parken som arbeidsform utgjør *en dynamisk, langsiktig og forpliktende samarbeidsplattform for lokalsamfunn, næringsliv og myndigheter med interesse for å ivareta og videreutvikle natur- og kulturverdier i et definert landskaps- og identitetsområde* (Norske parker, 2013)

Finnskogen natur og kulturpark har nylig ferdigstilt en ny parkplan for 2014-2024. Samarbeidspartnerne er kommunene Kongsvinger, Grue, Åsnes og Trysil på norsk side, og Torsby på svensk side. (Finnskogen Natur & Kulturpark, 2013 a).

Formålet med Finnskogen Natur & Kulturpark er å øke Finnskogens attraktivitet for besøk, bosetting og bedrifter/ företag gjennom et grenseløst og langsiktig samarbeid omkring ivaretaking og videreutvikling av levende grender/ byar, skogfinsk kulturarv og et bærekraftig næringsliv (Finnskogen Natur & Kulturpark, 2013 a, s. 8).

Under dette har de ett hovedmål og to delmål.

Hovedmål:
- å forsterke det langsiktige og grenseløse samarbeidet omkring regionens særpreg og ressurser mellom alle interesserte deltakere lokalt og regionalt.

Delmål:
- utvikle en sterk identitet og merkevare som bidrar til kvalitetssikring og bærekraftige produkter, arrangementer og opplevelser på Finnskogen.
- ivareta, levendegjøre og skape bevissthet om den skogfinske kulturarven, bygdenes livsmiljø og regionens ressurser (Finnskogen Natur & Kulturpark, 2013 a, s. 8).

UTREDNINGSOMRÅDET - LEKVATTNET

Lekvattnet (Fig. 4) ligger sørvest i Torsby kommune og er en del av Finnskogen Natur & Kulturpark. Det er omkring 270 innbyggere, og innbyggertallet er synkende. Den største andelen er eldre, men i år har det vært to barnefødsler, hvilket blir ansett som mye. (muntlig kilde). Sentrumet i Lekvattnet ligger i bunnen av en åpen dal, hvor elva Rotna følger dalbunnen.

I nærheten av Lekvattnet er det tre forskjellige naturreservat; Måns-Olasberg, Danshallsmyren og Ritamäki. Måns-Olasberg ligger 18 kilometer vest for Torsby og har en størrelse på 73 hektar. Der finner man

Fig.4 Lekvattnet med omgivelser

spor etter både slåttemark og svedjebruk, som tyder på en tidligere menneskelig aktivitet. Naturen er arts- og variasjonsrik, og området ble gjort til et reservat «för att bevara och vårda en örtrik, lövrik grannaturskog, en skogstyp som idag är mycket ovanlig». Ellers er det en tursti i Måns-Olasberg på tre kilometer (Länsstyrelsen Värmland, 2013b).

Danshallmyren ble gjort til et naturreservat for å ta vare på villmarkskarakteren og et variasjonrikt myrkompleks, bestående av naturskog, myrmarker og et spesielt biologisk mangfold. Reservatet ligger fem kilometer vest for Lekvattnet, har en størrelse på 543 hektar, og strekker seg helt til norskegrensa (Länsstyrelsen Värmland, 2013 a). Vi har ikke gitt Måns-Olasberg og Danshallmyren spesiell oppmerksomhet i landskapsanalysen, men vernestatuesen kan bli et tema ved utvikling av området.

Det er flere finngårder i og rundt Lekvattnet. Den mest kjente av disse gårdene er Ritamäki. I 1993 ble gården vernet og er nå klassifisert som «byggnadsminne» og naturreservat (Skasdammen, 2013, s. 9) Gården ligger omtrent ti kilometer sørvest for Lekvattnet, og har en størrelse på 18 hektar (Länsstyrelsen Värmland, 2013 c). Den er i tillegg en del av vandrestiene 7-torpsleden og Finnskogleden.

7-torpsleden er 8,3 kilometer lang og godt merket. Den begynner og slutter i den nordlige enden av innsjøen Lomsen. Finnskogleden er omkring 240 kilometer lang (finnskogleden.com, 2013 a) og følger gamle historiske veier (finnskogleden.com, 2013 b). Den strekker seg fra nord til sør langs grensa mellom Norge og Sverige. Turen tar ca. to uker å gå, og det er enkelte overnattingsmuligheter underveis (finnskogleden.com, 2013 a)

I Lekvattnet er det også mange krigsminner knyttet til andre verdenskrig, med ulike historiske lokaliteter (Lekvattnet.nu, 2013 b).

Det finnes ulike former for næring i området, hvor skognæringen er dominerende. Man finner plantefelt med både furu og gran. Det er også ulike typer bedrifter der. I sentrum finner man en dagligvarehandel som blant annet selger lokalprodusert geitost. I nærheten er det også et bilverksted, galleri med kunsthåndverk, en vevestue og en frisør. Sør i Lekvattnet ligger campingplassen Skogsgården.

Aktivitetene i området er hovedsakelig knyttet til forenings- og friluftsliv. Blant annet er jakt, fiske og forberedelse av det årlige middelaldermarkedet populære hendelser.

Foreningsaktiviteten knyttet til Lekvattnet er stor, og det er i alt 14 ulike foreninger:

- *Byalaget*
- *Hembygdsföreningen (historielaget)*
- *Hemgårdsföreningen*
- *Finngården Kvarntorps Fortlevnad*
- *Fiskevårdsområdesförening*
- *Kapellförsamlingen*
- *Kojklands VVO*
- *Ormhöjden – Lomsen Vägsamfällighet*
- *Poptorp VSF*
- *Skidklubben*
- *Skytteföreningen*
- *Socialdemokratiska föreningen*
- *Snöskoterklubben*
- *Valkoinens släktförening*

(lekvattnet.nu, 2013 a)

HISTORIE

Navnet Lekvattnet har sitt utspring fra Lekvattensjön, der ordet «lek» trolig refererer til vannets bevegelse (lekvattnet.nu, 2013 b). Gjennom spor etter «kolningsgropar», som ble brukt i fremstillingen av jern under vikingetiden og tidlig middelalder, ble det påvist bosetting rundt Lekvattnet lenge før finnene kom. Den første registrerte bosetningen i Lekvattnet var i 1635.

Finnkulturen

Fra slutten av 1500- tallet og inn i 1600- tallet immigrerte skogfinner fra Savolaxområdet i Finland til Värmland og flere deler av Sverige og øst i Norge. Skogfinnene søkte nye skogsområder for å drive svedjebruk og husdyrhold. De brakte med seg myter og mystikk og hadde forskjellige ritualer for å sikre seg god jaktlykke og avling (Nesholen, 1992). Finnene tok med seg sine finske tradisjoner og byggeskikker slik at vi i dag har et unikt kulturområde i Finnskogen. Byggeskikken er noe av det som fremdeles gir den mest iøynefallende opplevelsen, og bygningene er i dag en viktig kunnskapsformidler fra finnenes hverdagsliv.

De mest utpregede finngårdene finner vi i områdene rundt Lekvattnet. Her har de klart å bevare finngårdenes spesielle stuer. En finngård (Fig. 5) bestod ofte av en «ria», et hus hvor man tørket rugen, «rökstuga», som var hovedhuset på gården, «kokhuset», hvor maten ble tilberedt og badstuen. Fjøs og stall var også vanlige hus som tilhørte gården. Ria, badstuen og rökstuga ble varmet opp av en spesiell røykovn uten pipe. Røyken ble derfor liggende som ett tykt lag opp under taket og gav fra seg godt med varme i mange timer etter at ovnen var varmet opp (skansen.se, 2013).

Innvandringen fra Finland sluttet ved at svedjebruket ble forbudt i Sverige. Det trengtes trekull til gruvene og befolkningen måtte begynne med husdyrhold og vanlig jordbruk. På denne tiden var det også mange som utvandret til Amerika (skansen.se, 2013). Det har derimot vært fastboende på finngården Ritamäki helt frem til 1964. I dag er flere av rökstugene i Hembygdsföreningens eie.

KRIGSHISTORIE

Andre verdenskrig har også satt sitt spor i landskapet rundt Lekvattnet. Under krigen fant over 20 000 mennesker friheten gjennom fluktveier i Finnskogen. Mange historier er knyttet til områdene rundt Lekvattnet (lekvattnet.nu, 2013 b).

SKOGBRUK

Store deler av arealene i Värmland er benyttet til skogbruk og skogen på Finnskogen har hatt stor betydning gjennom historien (statistiske centralbyrån, 2008). På 1600-tallet tok finnene med seg svedjebruket fra Finland og nøt godt av de store skogene på svensk og norsk side.

SVEDJEBRUK

Skogfinnene bedrev svedjebruk. De hugget og brant skogen og dyrket deretter rug i asken.
Den spesielle metoden ga gode avlinger, til tider opp mot tusen ganger det som ble sådd
(Skasdammen, 2013, s. 6)

Da gruvedrift ble utbredt måtte tømmer benyttes til trekull i gruvene og svedjebruk ble forbudt (skansen.se, 2013). Tømmeret ble den gang fraktet på store elver som Rotna, som frem til 1965 var en viktig transportåre for tømmerfløting. Et annet brytningspunkt i skogbruket kom i begynnelsen av 1900- tallet. Da kom Skogsbolaget inn og kjøpte opp store områder på Finnskogen. Dette gav en endring i bebyggelses- og befolkningsstrukturen, og skogindustrien vokste (Bladh, 2002).

Før var skogsdriften mindre lesbar i landskapet. Nye maskiner og tilgjengeligheten til skogen har satt sitt preg og det har utviklet seg et stort vegnett som resultat av skogsdriften (Torsby kommun, 2012).

Både den Norske og Svenske stat ønsker å satse på skogdrift og utnytte skogens verdier. Gjennom å ta skogen i bruk ønskes både utnyttelse av råvarer, foredling og innovasjon. Skogens mange muligheter til friluftsliv og rekreasjon har en positiv virkning på helse og vil være viktig for turistnæringen. Samtidig er det viktig å ta vare på det biologiske mangfoldet. I stortingsmeldingen pekes det også på at et aktivt og lønnsomt skogbruk er viktig for bosetting, sysselsetting og næringsutvikling (Finnskogen Natur & Kulturpark, 2013 a).

Fig. 5 Finngården Ritamäki

LANDSKAPSRESSURSANALYSE

DEN EUROPEISKE LANDSKAPSKONVENSJONEN

Den europeiske landskapskonvensjonen, implementert i Norge i 2004, har vært en katalysator for utforsking og bruk av analyser og medvirkning i landskapsplanlegging. Konvensjonen vektlegger betydningen landskapet har for vår hverdag og vår identitet, og søker å forankre landskapshensyn i planlegging og politikk i Europa (Miljøverndepartementet, 2007).
I konvensjonen defineres landskap som:
«et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkningen fra og samspillet mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer» (Miljøverndepartementet, 2007).

Videre utdyper veilederen *Landskapsanalyse. Fremgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi:*
I tråd med denne definisjonen omfatter landskap alle typer områder fra villmarkspregede områder, åpent hav og kyst, til jordbrukslandskap med inn- og utmark, skogsbygder, tettsteder og urbane miljøer. Landskap omfatter også en rekke overgangssoner, blant annet mellom by og omland, strandsonen ved sjø og vassdrag, og overgangssonen mellom skog og snaufjell (Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren, 2010, s. 9).

Landskapskonvensjonen vektlegger hverdagslandskapet; alt landskap, ikke bare det spektakulære, og dets betydning for folks liv og virke. Den søker gjennom bevisstgjøring å engasjere folk i utviklingen av «sine» landskap (Clemetsen, 2009).

Dette danner bakteppet for arbeidet med landskapsressursanalysen i denne rapporten.

LANDSKAPSRESSURSANALYSE

Landskapsressursanalyse er en metode for integrert stedsutvikling og forvaltning, som «bygger på dialog og samarbeid mellom befolkning og myndigheter» (Clemetsen, 2009, s. 4). Den inneholder både en analyse av de fysiske landskapskvalitetene og en undersøkelse av «stadkjensle», som omtalt i metodeavsnittet.

LANDSKAPSANALYSE

Landskapsanalysen skal gjennom beskrivelse og tolkning av landskapet identifisere verdifulle sammenhenger, strukturer og objekter i landskapet. Dette munner ut i en beskrivelse av landskapskarakterer for et utvalgt område. Det særpregede og det typiske for området utheves, med mål om å avdekke ressurser for utvikling, men også utfordringer forbundet til forvaltning av kultur- og naturmiljø.

> *Landskapskarakter er et konsentrert uttrykk for samspillet mellom et områdes naturgrunnlag, arealbruk, historiske og kulturelle innhold, samt romlige og andre sansbare forhold som særpreger området og adskiller det fra omkringliggende landskap*
> (Dir.nat og Riksantikvaren, 2010, s. 10).

HEDMARK, VÄRMLAND OG FINNSKOGEN

Finnskogen er del av det boreale skogbeltet som dekker den nordlige halvkule (Finnskogen Natur & Kulturpark, 2013 a). Grenselandskapet på Finnskogen karakteriseres av lave åser med svakt relieff; et lavt, bølget terreng (Puschmann, 2005).

Åsene er barskogkledde, ofte med løvtrær i dalbunnene. Sett på avstand har landskapet et mosaikkmønster med brå overganger mellom flatehogst, yngre suksesjonsstadier og fyldige barskogområder. Nord i Värmland opptar skogbruket 78 % av landarealet, anno 2004, mens i sør dominerer jordbruket (Statistiske centralbyrån, 2008)

Hedmark og Värmland knyttes sammen av de mange dalgangene som strekker seg i nordvest-sørøstlig retning, med elver som følger dalgangene og med innslag av små innsjøer (Lantmäteriet, 2012).

Dette karakteriserer også Torsby kommune, som preges av et skogkledd åslandskap, der bebyggelse, hovedveier og jordbruksmark følger dalgangene (Torsby Kommun, 2012). Kirkene ble ofte strategisk plassert, og fungerer som landemerker i et landskap som ellers har få av disse (Värmland Museum, 2012).

I skoglandskapet eksisterer et nett av skogsveier. Disse har tilknytning til skogbruket som skriver seg tilbake til 1700-tallet, og brukes både til tømmertransport og som adkomstveier for fritidshus (Torsby Kommun, 2012). Skogsbilveiene krysser åsene på tvers og binder på denne måten dalene sammen. E16 ledes gjennom Finnskogen, og utgjør en forbindelse mellom Kongsvinger, Svullrya og Torsby. En annen forbindelse er Rotna, elva som renner gjennom Finnskogen, og strekker seg 110 kilometer fra sør for Hof Finnskog i Hedmark, og munner ut i Mellanfryken i Värmland (Lantmäteriet, 2012).

UTREDNINGSOMRÅDET

Utredningsområdet (Fig. 6) er avgrenset på bakgrunn av kartstudier og samtaler med lokalbefolkningen i Lekvattnet. Området omfatter deler av dalen med Rotnavassdraget opp til Svullrya, Lekvattnet og omkringliggende åser. Utredningsområdet er delt inn i delområder med beskrivelse av landskapskarakterer som ligger til grunn for en samlet vurdering av området .

LANDSKAPSKARAKTER FOR LEKVATTNET

Lekvattnet er en skogsbygd med sparsom bebyggelse, lokalisert ved Rotnavassdraget i en nordvest-sørøstadgående dalgang. Lekvattnet kan betegnes som en «skogsbygd med innslag av landbruk» (Torsby kommune, 2012, s. 16), omgitt av åser med «utbredt, overveiende tett skogsmark» (ibid). Den tette skogsmarken er en utbredt landskapskarakter i Torsby kommune, og er også typisk for Finnskogen (Puschmann, 2005).

Landskapskarakteren rundt Lekvattensjöen, hvor spredte bosetninger åpner opp skogen og gir et mer variert og kulturhistorisk preg, finnes bare ett annet sted i kommunen. Denne skiller seg fra de mer vide og sammenhengende jordbruksmarkene øst i kommunen (Torsby kommune, 2012).

De tette skogmarkene som omkranser Lekvattnet, kjennetegnes ved en bølgende og tidvis dramatisk topografi med skogkledde høyderygger og daldrag, og med forekomst av sjøer, vann og myrer (Torsby kommune, 2012 og egne observasjoner). På åsene rundt Lekvattnet utgjør finngårdene kulturhistoriske innslag i landskapet, og gir også åpenhet og utsyn i de ellers tette skogmarkene.

Rom skapes først og fremst der hogstflater, veier, myrer og sjøer bryter opp den tette skogen. På åsene består vegetasjonen hovedsakelig av barskog, men med innslag av løvtrær, spesielt rundt vassdrag. I dalen dominerer også barskogen, med unntak av enkelte steder langs Rotnaelva, og rundt Lekvattnet sentrum, med Lekvattensjöen, Kyrksjöen og Näverbodsjöen. Her gir løvskogen et frodigere uttrykk.

Lekvattnet oppleves med de tre sjøene og den frodige løvvegetasjonen som en kontrast til den tette barskogen. En furumo og landbruksmark i henholdsvis nord og sør gjør at landskapet åpnes gradvis opp i det man nærmer seg bygda. Denne gradvise overgangen fra det tette til det åpne er viktig for områdets særpreg.

Som ellers i regionen og kommunen følger landbruk og bebyggelse hovedsakelig dalgangen og åssidene. Spesielt for området er de småskala landbruksområdene og de godt bevarte finngårdene som ligger oppe på skogåsene. Her finner man også et antall fiskevann, bærlyng, gamle farleder, scooter- og skiløyper, og dyreliv i form av både småvilt, elg og rovdyr.

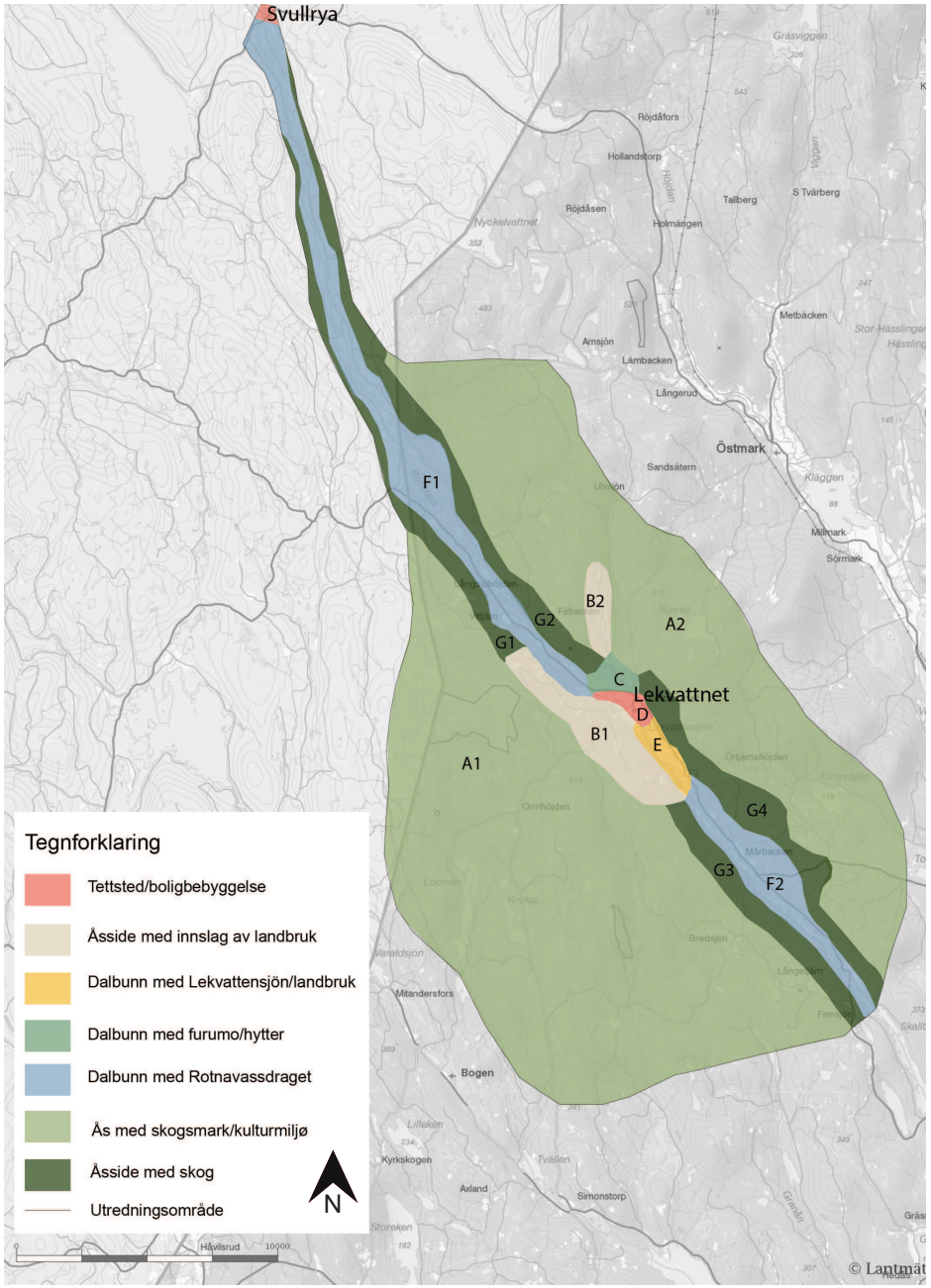

Fig. 6 Utredningsområdet med delområder

HELHET OG SAMMENHENG

E16 er en viktig ferdselsåre som knytter Lekvattnet til omverdenen. Veien følger dalgangen fra Skogsgården sør for Lekvattnet, til Riksgrensa, der den fortsetter vestover.

Elva Rotna skaper sammenheng i nordvest - sørøstlig retning, og forbinder, sammen med topografien, Lekvattnet med tettstedet Svullrya. Samtidig som Rotna knytter sammen området på langs, deler elva området på tvers, og fungerer som en barriere i dalbunnen.

Åsryggene som omgir Lekvattnet, rammer inn området og gir en funksjonell og romlig sammenheng mellom åsryggene og dalbunnen. Sentrum ligger i dalbunnen, og her bor de fleste. Skogbruk, jakt, fiske og friluftsliv foregår i høy grad i skogen på åsene.

ENDRINGSPROSESSER

Gjengroing av tidligere åpen landbruksmark er synlig i landbruksområdene rundt Lekvattnet. Dette gjør at områder som tidligere var åpne er i ferd med å forsvinne. Dette gjelder også siktlinjer mot kirka og gårder oppe i åssidene.

NØKKELELEMENTER

- Finngårdene på åsen
- Rotna med Lekvattensjön, Kyrksjön og Naverbodsjön
- Ulike fiskevann som Pägertjern og Lomsen
- Lekvattnet sentrum med kirken og hotellåsen

DELOMRÅDE A1
- Ritamäki - Rabakoberg

Et skogkledd åsplatå med bølgende storskala topografi, med større terrengvariasjon lokalt, og en mosaikk av myr, vann og skog, med innslag av kulturmark. Finnkulturen manifesterer seg i finngårder (Fig. 7) med åpen kulturmark, som skaper luftige rom i landskapet og byr på utsyn. Disse er viktige for landskapskarakteren. Vandringsledene Finnskogleden og 7-torpsleden går henholdsvis gjennom og innad i området. Innsjøen Lomsen er også et viktig landskapselement. Skihytta på Rabakoberg er et samlings- og utsynspunkt i området.

DELOMRÅDE A2
- Åskagsberget - Runnsjön - Grunnsätern

En skogkledd ås med en mosaikkpreget vegetasjon og et kupert landskap, som danner en visuell ramme for Lekvattnet i øst. Området bærer preg av skogsdrift med hogstflater og vegetasjon i ulik tilvekst, og av istidens landformingsprosesser, i form av store blokker liggende løst på morenerygger (Fig. 8). Disse er viktige for landskapskarakteren. Veiene som skjærer øst-vest gjennom området utgjør smale rom i landskapet og knytter området blant annet til bygda Östmark. E16 går sør i området, til kommunesenteret Torsby. Runnsjön er et kjent fiskevann.

DELOMRÅDE B1
- Poptorp - Tyskila

En slak åsside med småskala landbruk i drift. Innslag av kulturmark, men gjengroing preger området, og store deler er dominert av skog, som hindrer den visuelle kontakten mellom gårdene og bygda. Gammelt og visuelt betydningsfullt kulturlandskap. Skogsbilveien gjennom området er forbindelsen mellom bygda Lekvattnet og skogsåsen med finngårdene Ritamäki og Kvärntorp (Fig. 9).

Fig. 7 Delområde A1: Finngården Ritamäki- gir området historisk tilknyting og ligger som en øy i skoglandskapet.

Fig. 8 Delområde A2: Skogsvei med utsyn over slake åser, og karakteristisk furuskog med store steinblokker ved Åskagsberget

Fig. 9 Delområde B1: Kulturlandskapet på gården Tyskila er et blikkfang i åssiden, og representerer det småskala landbruket i dalføret

DELOMRÅDE B2
- Fäbacken

Vestvendt åsside med halvåpen karakter takket være furu- og løvskog, samt kulturmark. Karakteristiske torp i kulturlandskap, men her er også preg av gjengroing. En høyde med et utkikkspunkt fra andre verdenskrig og utsikt over omkringliggende åser, er et viktig element (Fig. 10).

DELOMRÅDE C
- Furumo ved Lekvattnet

En slett, åpen furumo med slake hauger, og med innslag av fritidsbebyggelse. Furumoen fungerer som en vegetasjonsportal mellom Lekvattnet og skogområdene rundt (Fig. 11). E16 går gjennom området.

DELOMRÅDE D
- Lekvattnet

Lite sentrum i dalbunnen ved Rotnavassdraget. Sjøene Lekvattensjön, Kyrksjön og Naverbodsjön deler stedet i to, og bebyggelsen er fordelt på øst- og vestsiden av sjøene og forbundet med en bro. Sentrum (Fig. 12) rommer boliger og service- og næringsfunksjoner, med butikk, forsamlingshus og en nedlagt skole hvor Finnkulturcentrum skal flytte inn. Kirken utgjør et landemerke og kan, til tross for gjengroing, ses på en viss avstand. Boliger og fritidshus ligger nær vannet og langs veiene. E16 går gjennom stedet, og fungerer både som en innfartsåre og som en intern barriere. Hotellåsen, en morenerygg med furuskog, er både et viktig landskapselement det knytter seg historie til, og en visuell barriere midt i bygda. Løvvegetasjonen rundt sjøene gir et frodig preg til området, og står i kontrast til de mørkere åsene som omkranser bygda. Hembygdsgården, museumsområdet rett utenfor sentrum, huser årlig et populært middelaldermarked.

Fig. 10 Delområde B2: Utkikkstårnet ved Fäbacken gir utsyn over de bølgende Finnskogåsene.

Fig. 11 Delområde C: Den åpne furumoen fungerer som en portal inn til Lekvattnet

Fig. 12 Delområde D: Den østre delen av Lekvattnet, der E-16 går mellom den nedlagte skolen og butikken.

DELOMRÅDE E
- Lekvattensjön

Området omfatter dalbunnen med det middels store vannet Lekvattensjön, som er omgitt av variert vegetasjon og småskala landbruksmark (Fig. 13). Landbruksmarka utgjør et typisk kulturlandskap, og sørger for åpenhet rundt vannet. E16 følger langs vannet i øst og forbinder området med bygda. De åpne markene rundt vannet er, sammen med furumoene, viktige landskapselement som tillater sikt utover vannet og mot åsene bak.

Fig. 13 Delområde E: Kulturlandskapet ved Lekvattensjön står i kontrast til den tette skogen på åsene

DELOMRÅDE F1
- Rotna - Pägertjern - Rottnemon

Elvedalen nord for Lekvattnet. Dalen forbinder det norske tettstedet Svullrya og Lekvattnet, delvis med E16, delvis med en humpete grusvei. Stedvis tett vegetasjon langs elva, men også mer åpent felt med furumoer, elvebanker og våtmarksområder. Badeplassen ved Pägertjern (Fig. 14) og våtmarksområdet ved Rottnemon har spesielle menneskeskapte og naturskapte kvaliteteter.

Fig. 14 Delområde F1: Pägertjern utgjør et intimt rom rammet inn av furuskog og åsside, en kvalitet i området

DELOMRÅDE F2
- Rotna - Skogsgården

Elvedalen sør for Lekvattnet. Elveløp med elvebanker og små tjern, med kantvegetasjon av gran, furu og løvtrær, med varierende grad av åpenhet. E16 går langs elva, og har stedvis utsyn over elva og mot åsen. Enkelte torp gir åpninger i landskapet, og er sådan viktige elementer. Elvebanken ved campingplassen Skogsgården er et spesielt miljø, hvor elva utvider seg og man har oversikt (Fig. 15).

Fig. 15 Delområde F2: Ved Skogsgården camping åpner landskapet seg opp, og man har utsikt mot kulturlandskap og skog

DELOMRÅDE G1-4
- Skogkledde åssider

Skogkledde åssider (Fig. 16) hovedsakelig med bartrær, hvor variasjonen i skogen gir fargesjatteringer sett på avstand. Innslag av hogstfelt og bebyggelse, med generelt bratt terreng. Småveier fører opp til åsene bak. Åssidene forbinder dalen og åsene både funksjonelt og visuelt.

Fig. 16 Delområde G: Skogskledd åsside

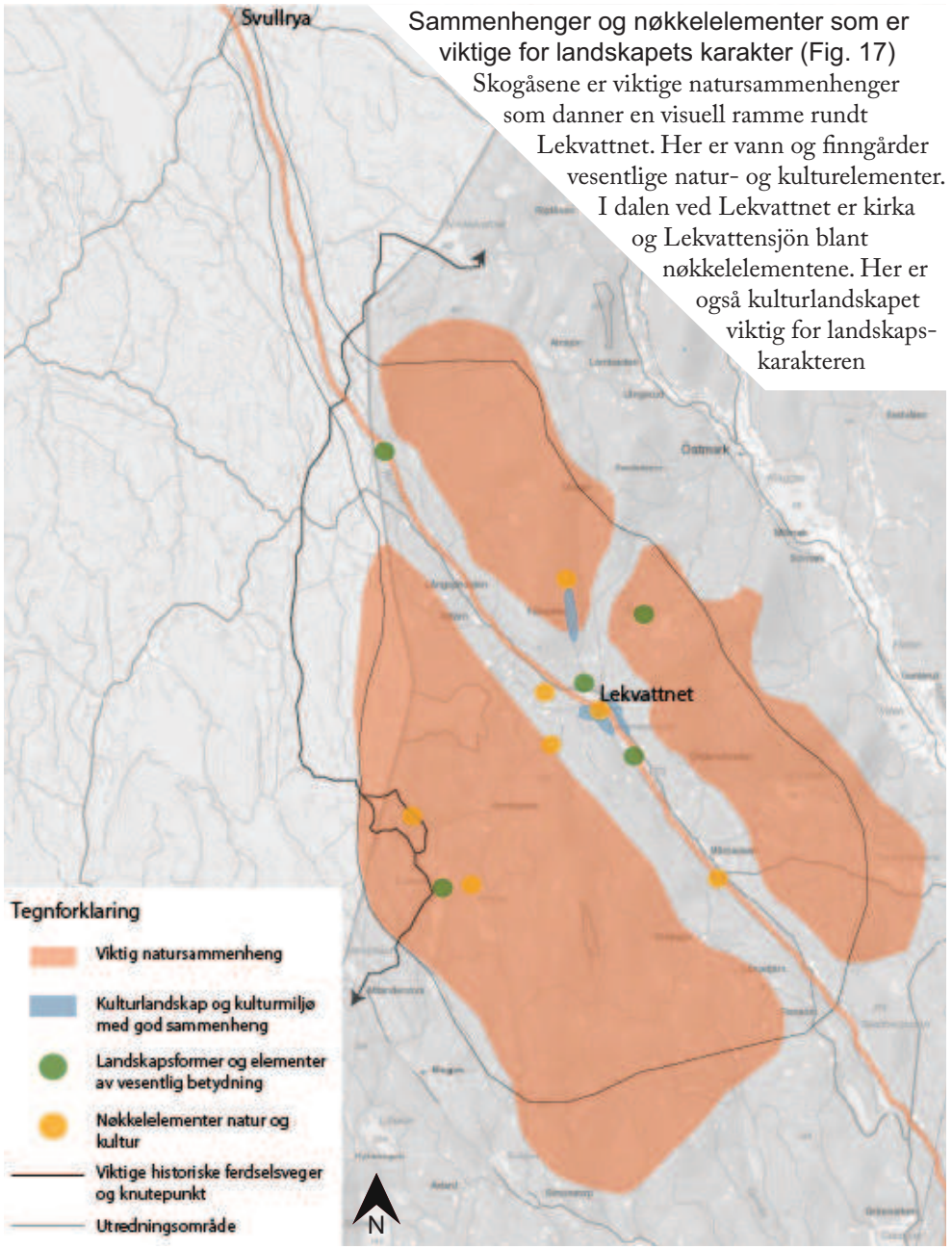

Sammenhenger og nøkkelelementer som er viktige for landskapets karakter (Fig. 17)

Skogåsene er viktige natursammenhenger som danner en visuell ramme rundt Lekvattnet. Her er vann og finngårder vesentlige natur- og kulturelementer. I dalen ved Lekvattnet er kirka og Lekvattensjön blant nøkkelelementene. Her er også kulturlandskapet viktig for landskapskarakteren

Fig. 17 Utredningsområdet med sammenhenger og nøkkelelementer

«STADKJENSLE»

«Stadkjensle» er fritt oversatt fra det engelske konseptet «sense of place». Det kan defineres som summen av opplevelse av landskap, natur, kulturarv, folk, lyder, smaker, minne og mye mer som former forholdet vårt til et sted. «Stadkjensle» er opplevelsen av et område som er spesielt og annerledes enn andre områder (Clemetsen,2009).

For å få et inntrykk av hvordan menneskene i området bruker og oppfatter Lekvattnet, og stedets tilhørighet til Finnskogen og omkringliggende områder, utførte vi en rekke intervjuer. Vi snakket med representanter fra bygg- og planavdelingen i Torsby kommune, representanter fra Finnkulturcentrum, en tilflyttet næringsdrivende og flere fastboende i Lekvattnet.

AKTIVITETER

Friluftsliv fremstår som en utbredt aktivitet blant beboere og turister i Lekvattnet. Skogsåsene og innsjøene er populære steder for bær- og soppturer, camping, padling, jakt og fiske. Folk i Lekvattnet beskrev naturen som sentral i hverdagen; både for aktiviteter og som en del av stemningen på stedet. Skogsåsene som omgir Lekvattnet har mye elg og annet dyreliv. Det er mange populære fiskevann, som Pägertjern, Runnsjön og Lomsen. Disse er kjente utferdsmål i området, med aktiviteter som bading og kanopadling. Det er også populært å padle nedover Rotna, ofte helt fra Norge. Vandringsleder på åsene, i tilknytning til finngårdene, blir kun sporadisk brukt, og mest som en tur i løpet av sommeren. Det er ofte en aktivitet knyttet til bruk av naturen når folk i området drar ut; promenering skjer gjerne i byen, og folk i Torsby reiser sjeldent til Lekvattnet kun for å vandre i naturen. Utenlandske turister kommer oftere for å vandre, men dårlig skilting og «redsel» for skogen gjør det utfordrende.

Mange unge i bygda er interessert i motorsport og Rockabillykulturen. Det kom frem at det ikke er så mye å finne på i bygda, med mindre man er interessert i friluftsliv eller deltar i foreningslivet. Imidlertid blir roen og freden, og fraværet av både stress og materiell luksus trukket fram som en kvalitet ved Lekvattnet. Å ta vare på eiendom ble trukket fram som en beskjeftigelse i seg selv, av et eldre ektepar.

Om sommeren skjer det mye i Lekvattnet, og i juni kommer det en del turister. Det er mange som har fritidsbolig i Lekvattnet, og mange tidligere innbyggere tar med slekta hit i denne sesongen. Turister bor enten på Skogsgården camping eller i Torsby. Finngårdene (Fig. 18) er populære besøksmål sommerstid, og det er vanlig å ta en tur hit for å spise den lokale retten «Mutti og flesk». Om høsten er jakt en utbredt aktivitet, og det kommer også tilreisende jaktlag. Disse overnatter ofte privat.

Vinteren er kjent for å være «snøsikker» på bergene i Lekvattnet, og snøen holder lenge utover sesongen. Skihytta på Rabakoberg har varmestue og omkledningsrom, og i tilknytning til denne er det en ca. 12 kilometer lang rundløype. En tilflytter forteller at hun er glad i å gå på ski her, i tillegg til å bedrive isfiske på Runnsjön. Utenom Rabakoberg er det ingen spesielle hytter å gå til; dette med hytter og skigåing er ikke like utbredt i Sverige som i Norge. Scooterkjøring er imidlertid mer populært, og det er mange scooterløyper i området. Enkelte nordmenn kjører ulovlig utenfor disse løypene, og det blir uglesett.

Fig. 18 Intervju med Sune på Kvärntorp

Foreninger og møteplasser

Det er mange foreninger i Lekvattnet og disse fremstår som viktige for det sosiale livet i bygda. Gjennom foreningene arrangeres det sosiale samlingskvelder. Disse foregår på Hemgården, det lokale forsamlingshuset, på finngården Ritamäki og ved Pägertjern. På Hemgården arrangeres det også badstu hvor menn samles, og gymnastikk, som er populært blant kvinner. Jakthytter i skogen er også et annet samlingssted for menn, og kvinnene har sysirkler. «Sladrebenken» utenfor butikken er et sted hvor man møter folk og slår av en prat. I tillegg beskrives bilverkstedet som et uformelt samlingspunkt, hvor det har blitt fortalt mange historier opp gjennom tidene.

Et viktig arrangement i bygda er middelaldermarkedet (Fig. 19), som går av stabelen hvert år på Hembygdsgården «Karmenkynna». Dette setter hele bygda i sving, og fremstår som viktig for bygdesamholdet.

I forbindelse med dette ble det, sommeren 2013, arrangert et skuespill som portretterte ulike folk fra Finnskogen. Både lokale skuespillere og riksspellemenn deltok på dette, og det ble veldig populært. Det er håp om at dette kan bli enda større og fast tradisjon.

Fig. 19 Matbod på middelaldermarkedet i Lekvattnet (runnsjoskolan.se, 2011)

LANDSKAPET

Finnskogen forbindes, av en informant, med et vakkert og evig bølgende skoglandskap, med omsluttende rom, hvor man kan nyte stillheten og være alene i fred og ro. Mørket, den klare stjernehimmelen og den spesielle atmosfæren ved Ritamäki er kvaliteter som også utheves. En annen sier han verdsetter følelsen av å være alene, campe ved et vann og gjøre hva han vil uten å bli forstyrret - ved Lekvattnet kan man dra opp på åsen og finne seg et eget sted. En lokal Lekvattning sier han synes det er vakkert i Lekvattnet, men at det er mye rot og skrap som ligger rundt omkring.

Landskapet oppfattes som grenseløst, da man gjerne ikke er klar over om man er i Norge eller i Sverige. Skogen har tradisjonelt sett vært en del av folks liv på Finnskogen, men enkelte mener at flere har blitt redde for og fått et mer distansert forhold til den enn tidligere. En informant forteller at hun har et nært forhold til skogen, og at hun liker å se den økonomiske verdien i, og bruken av skogen. Hogstflater er en del av bildet. Hun har minner om tømmerhogst fra barndommen som vekkes til live i møtet med skogen.

I Lekvattnet oppleves variasjonen i vegetasjonen som stor. Blant annet er det mye løvskog, som er mat for elg - som igjen er et populært jaktbytte. Det har vært mye gjengroing i åssidene de siste årene. Dette skyldes blant annet fraflytting og dårlig skjøtsel av eiendommer i tilknytting til feriehus. Før var det mer åpen landbruksmark og utsikt til vannet og til kirken (Fig. 23), og det blir ansett som trist å ikke kunne se naboen på tunet lenger. En medvirkning til gjengroingen, er at ulv har blitt observert både i sentrum og på gårdstun i Lekvattnet. Dette har gjort at folk har blitt mer skeptiske til å ha dyr på beite.

Fig. 20 Finnkulturcentrums nye lokaler i Lekvattnet

FINNKULTUREN OG FLYTTING AV FINNKULTURCENTRUM

Finnkulturcentrum er et museum om Finnskogen, et bibliotek og arkiv som omhandler hele den skogfinske kulturen. De som besøker utstillingen vil få en opplevelse av Finnskogens særpreg, som blant annet innebærer byggekulturen, svedjebruk, jakt, fiske, trolldom, språk og musikk. For tiden har museet tilhørighet i Torsby, men skal sommeren 2014 åpne de nye lokaler i den nedlagte skolen i Lekvattnet (torsby.se 2013).

Historisk sett vil man finne det naturlig at Finnkulturcentrum plasseres i selve Finnskogen (Fig. 20). Flyttingen av Finnkulturcentrum vil kunne styrke Lekvattnet lokalt og som et sentralt knutepunkt i Finnskogen. I Lekvattnet er det dårlig nettverksforbindelse og telefondekning, og dette ses på som ulempe med relokaliseringen.

Lokalbefolkningen har ulik interesse når det kommer til historien om finnkulturen. Informanters uttalelse viser at mange er stolte over de finske røttene sine, men tenker ikke noe særlig over finnkulturen i hverdagen. Utveksling av skogfinnenes historie, ved å være i Finnskogen, kan by på et bedre inntrykk og dypere forståelse av kulturen, for både lokalbefolkningen og turister.

FRAFLYTTING

I Lekvattnet er det omtrent 270 innbyggere hvorav i underkant av 200 er fastboende. Det har den siste tiden vært stor fraflytting og en forgubbing av bygda. Unge forlater stedet for å ta høyere utdanning, men ønsker ikke å vende hjem igjen på grunn av manglende arbeidsplasser og dårlig tilrettelegging for barn og unge. Da skolen forsvant, forsvant også de fleste barnefamiliene fra Lekvattnet. Det blir for langt å pendle til Torsby både for skole og fritidsaktiviteter, og vinterstid er veiene dårlig brøytet. Håpet er at omgjøring av Lv239 til E16(Fig. 21) gjør veien tryggere og bedre, og at flere forbipasserende ønsker å stoppe og oppleve Lekvattnet.

Tidligere var det både flere bensinstasjoner, butikker og et gamlehjem i tillegg til skolen. I dag er kun én matbutikk (Fig. 22) og noen lokale håndtverkere igjen. Skal man kunne leve og trives i Lekvattnet må man velge bort hverdagsluksusen. Til gjengjeld får man høy livskvalitet, mener en fastboende. Her må man friste med andre kvaliteter som den energien som naturen har å tilby, den vakre stjernehimmelen og den evige roen. Det «primitive» livet er derimot ikke for alle. Skal unge tilflyttere ønske å bosette seg i Lekvattnet, er god tilknytting til omverdenen viktig, om ikke helt nødvendig, for både kommunikasjon og sikkerhet.

SAMARBEID

Ut fra stadkjenslaanalysen fikk vi inntrykk av at det er begrenset samarbeidet mellom de ulike aktørene i Torsby kommune. Et eksempel er at det er 15 ulike fiskekort i kommunen, noe som er upraktisk for lokalbefolkningen og et hinder for turismen.

Flere mener at nøkkelen til å utvikle Lekvattnet er samarbeid mellom flere aktører, men at dette er vanskelig å få til, da de ulike aktørene ser på hverandre som konkurrenter. Et begrep som ble trukket frem er den «svenske svartsjuka», som kan forklares ved at man ikke klarer å glede seg over andres suksess.

Et annet problem utkantbygdene i kommunen står ovenfor, er at den engasjerte befolkningen eldes og dør ut, og dermed faller mange prosjekter, informasjon og kunnskap vekk. Det er viktig at prosjekter og strategier er fremtidsrettet. At det har en drivkraft og et kommunalt engasjement. Det er mange i Lekvattnet som sitter inne med mye kunnskap om f.eks. finnkulturen, krigshistorie og ferdigheter i naturen. Dessverre har mange av nøkkelpersonene den innstillingen at de ikke har nok kunnskap eller er flinke nok i språk til å formidle dette videre.

Fig. 21 E16 gjennom Lekvattnet

Fig. 22 Ostebutikken i Lekvattnet

Fig. 23 Lekvattnet Kirke

MULIGHETSOMRÅDENE

På bakgrunn av landskapsanalysen og «stadkjensleanalysen» av utredningsområdet, har vi utpekt fire mulighetsområder (Fig. 24). Disse har ressurser som kan utnyttes til å gjøre Lekvattnet til et attraktivt sted for lokalbefolkningen og turister, og gi området en sentral rolle i Finnskogen Natur & Kulturpark.

De utvalgte områdene er Lekvattnet sentrum (område 1), Rotnavassdraget (område 2), skogsåsen nordøst (område 3) og skogsåsen sørvest (område 4). Ønsket er å synliggjøre områdenes kvaliteter, og redegjøre for ressurser og utfordringer. Dette brukes videre til å utvikle strategier for Lekvattnet.

RESSURSER

- Landskapet - både særpreget i Lekvattnet og det typiske grenseløse «Finnskogen-landskapet»
- Kulturminner og historie - fra finnkulturen og andre verdenskrig
- E16 - forbindelse til andre byer og tettsteder, gjør Lekvattnet til et stoppested
- Beliggenhet - i Finnskogen, med sentral plassering i Skandinavia. Inngår i det boreale skogbeltet, «Jordas grønne skjerf»
- Stemningen - ro og stillhet
- Landbruket - med mulighet for entrepenørskap tilknyttet turisme og lokal produktutvikling
- Næringslivet - med mulighet for videreutvikling
- Foreningene - sosial møteplass, og arena for ideer og samhandling
- Arrangementer - er miljøskapende trekkplastre
- Feriegjester med fritidshus - kan inkluderes i felleskapet

OVERORDNEDE RESSURSER OG UTFORDRINGER

Lekvattnet ligger forholdsvis sentralt til som bosted og besøksmål, med sin plassering kun 15 mil fra Oslo, 12 mil fra Karlstad, 4,5 mil fra Kongsvinger og 2,5 mil fra Torsby. Til Svullrya, det norske finnekultursentrumet, er det 3,4 mil (Google, 2013).

Lekvattnet-området kan by på en forening av natur- og kulturressurser og et elementært tilbud av bostedsrelaterte tjenester. Man kan finne roen i «de endeløse skoger», bedrive friluftsliv og aktivitet i vann og på land, oppleve flotte natur- og kulturlandskap og lære om finnkulturen og det norsk-svenske grenselandskapet i Finnskogen. Samtidig møter man et lite bygdesamfunn med en god del sosiale tilbud, samt nærings- og servicetilbud, men som mangler skole og arbeidsplasser innen mange sektorer.

UTFORDRINGER

- Et utydelig og ustrukturert sentrum
- Manglende informasjon om området - ingen samlet infotavle om landskap og severdigheter, og dårlig skilting
- Få overnattings- og spisemuligheter
- Dårlig infrastruktur og kommunikasjon - lav veistandard og problematiske vinterveier, dårlig internett- og telefonforbindelse
- Standard og utseende - nedslitt sentrum, lav boligstandard og mye rot
- Mye Rovdyr
- Gjengroing - landskapet forandres, sikt og særpreg ødelegges
- Fraflytting - tomme hus og gjengroing, bygdefelleskapet svekkes
- Manglende samarbeid - mellom ulike aktører innen komunen og på stedet

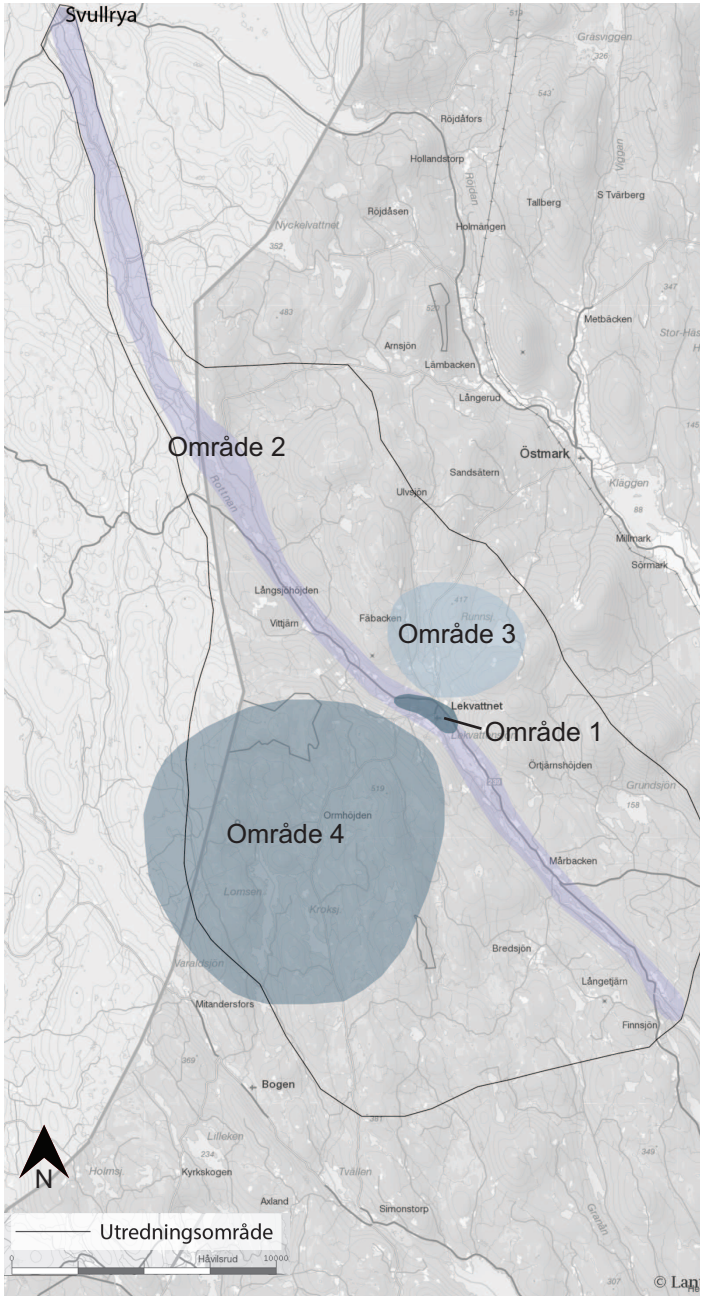

LEKVATTNET - INNGANGSPORTEN TIL FINNSKOGEN

MULIGHETSOMRÅDE 1
- Lekvattnet sentrum

Lekvattnet sentrum er en del av delområdene C, D og E i landskapsanalysen (se s.10) og er karakterisert som tettsted/boligbebyggelse, dalbunn med furumo og landbruk. Bebyggelsen er spredt og variert med hovedsaklig trehusbebyggelse. Her er det ingen klar sentrumstruktur, men kirka, den nedlagte skolen (Fig. 25) og nærbutikken oppfattes som kjernen av sentrum. Sjøene deler derimot sentrum i to, hvor kirka ligger fredelig til på sørsiden av brua.

E16 går i dag rett gjennom sentrum og er atkomstvei til området. Etter oppgraderingen fra Lv239 til E16 vil standaren på veien trolig forbedres, men barriereeffekten kan også bli større. Andre næringsvirksomheter i dette området er Hembygdsgården Karmenkynna, et gammelt bilverksted, en frisør og snart Finnkulturcentrum.

Vegetasjonen og landskapet er variert. Du finner her en blanding av landbruk med beitemark, private hager, samt frodig løvvegetasjon. Innimellom alt dette er en morenerygg med spredte furutrær som byr på turmuligheter og utsikt til Näverbodsjön. På folkemunne kalt Hotellåsen. Butikken, bilverkstedet og Hembygdsgården er en populære møteplasser for lokalbefolkningen. Det er ellers få aktiviteter i sentrum.

Det er flere sjøer ved Lekvattnet sentrum som gir området en følelse av åpenhet, men som også er med på å dele det opp. De senere årene har utsikten fra sentrum mot vannet blitt redusert på grunn av manglende skjøtsel og gjengroing. Skogsbilveier og mindre grusveier knytter sentrum av Lekvattnet med åsryggene og de andre mulighetsområdene i øst og vest.

RESSURSER

- Kulturhistoriske opplevelser på Hembygdsgården Karmenkynna og snart på Finnkulturcentrum
- Lokalt friluftsliv med vandring på Hotellåsen, bading og fisking i sjøene
- Vakre landskapsopplevelser i sentrum; Sjøene, løvvegetasjonen (frodighet), åpenheten (rommet innrammet av åser), jordbrukslandskapet
- Lokal næringsvirksomhet; ostebutikken, vevstua, bilverkstedet
- Flere sosiale møteplasser i sentrum; Hemgården, butikken, kirken, bilverkstedet

UTFORDRINGER

- Rotete sentrumsstruktur med barrierer; E-16, hotellåsen, sjøene
- Nedslitt og rotete i sentrum
- Manglende informasjon om severdigheter og turmuligheter
- Gjengroing av kulturlandskap
- Samarbeidet mellom grunneiere og foreninger, kommunikasjon mellom lokalbefolkning og kommunen
- Dårlig infrastruktur og kommunikasjons-muligheter

Fig. 25 Lekvattnet sentrum med den gamle skolen til venstre og dagligvarehandelen til høyre (google.maps.no, 2013)

MULIGHETSOMRÅDE 2
- Rotnavassdraget

Mulighetsområde 2 er elvedalen som starter fra Svullrya, passerer Lekvattnet sentrum og ender ved Skogsgården, sørvest for Lekvattnet. Området omfatter for det meste områdene F1 og F2, men inkluderer også områdene B1, C, D, E og åssidene G1 – G4 i landskapsanalysen (se s. 9-11). Elvedalen følges delvis av E16, og delvis av en humpete grusvei. Langs elva består landskapet stedvis av tett vegetasjon, men har også åpne felt med furumoer, elvebanker og våtmarksområder.

Badeplassen Pägertjern (Fig. 26) og våtmarksområdet ved Rottnemon (Fig. 27) er opplevelsesrike plasser. Elva renner gjennom Lekvattnet sentrum og langs Lekvattensjön, med kulturlandskap langs dalsidene.

Rotna passerer campingplassen Skogsgården. Her er det muligheter for å leie kano, raste, og leie hytte eller campe hvis man ønsker et lengre opphold.

Fig. 26 Badeplassen ved Pägertjern er et populært utferdsmål

RESSURSER

- Mulighet for fiske, bading, rasting og padling ned Rotna
- Spesielle landskapsopplevelser langs elva: Vann, skog, kulturlandskap; Pägertjern, Rottnemon, Lekvattensjön og Skogsgården camping
- E16 og skogsvei til Svullrya
- Skogsgården camping, med muligheter for leie av kano og overnatting

UTFORDRINGER

- Lite informasjon om elvedalen, og dårlig veistandard på skogsvei
- Mangler flere overnattings- og rastemuligheter langs med elva

Fig. 27 Stemningsfull sjø ved Rottnemon

MULIGHETSOMRÅDE 3
- Skogsåsen nordøst

Mulighetsområde 3 ligger i skogåsen nordøst for Lekvattnet. Den er en del av fem ulike delområder i landskapsanalysen, A2, B2, G2, G4 og C, hvor mesteparten av mulighetsområdet ligger i delområde A2(se s.11-13).

Det er en skogkledd dalside hvor vegetasjonen er mosaikkpreget og landskapet er kupert. På toppen av dalsiden ligger det et utkikkstårn fra andre verdenskrig (Fig. 29) med utsikt ut over hele dalen og åsene rundt.

Grusveien som fører opp til utkikkstårnet fra sentrum går forbi Fäbacken (Fig. 28). Her er det spredt bebyggelse og karakteristiske torp, og et jordbrukslandskap som skiller seg fra andre steder i kommunen.

Runnsjön, som er et populært fiskevann, ligger også i området. Her er det anledning for bading og camping. Ellers er det også jaktmuligheter i området.

RESSURSER

- Mange muligheter for friluftsaktiviteter
- Hovedsakelig tilknyttet jakt og fiske, ved Runnsjön og i skogsområdene
- Landskapsopplevelser; vann, kulturlandskap og utsikt
- Flere elementer knyttet til krigshistorie
- Plass til å være alene i landskapet

UTFORDRINGER

- Gjengroing av kulturlandskapet
- Manglende skilting av stier, blant annet opp til utkikkstårnet.
- Lite informasjon om stedet

Fig. 28 Småbruket Burken, et karakteristisk torp på Fäbacken

Fig. 29 Utkikkstårnet gir et vidt utsyn over åsene

MULIGHETSOMRÅDE 4
- Skogsåsen sørvest

Mulighetsområde 4 ligger i skogsåsen sørvest for Lekvattnet, og er en del av delområde A1 i landskapsanalysen (se s. 9).

Her ligger blant annet innsjøen Lomsen, som er et kjent besøksmål, med aktiviteter som bading, fiske og kanopadling. Store deler av området blir generelt mye brukt til tur, jakt, sopp- og bærsanking.

I dette området finner man også noen av Finnskogens best bevarte finngårder. Disse ligger langs 7-torpsleden, som igjen knyttes opp mot Finnskogsleden. Den mest kjente finngården er Ritamäki (Fig. 0), som er klassifisert som «byggnadsminne» og naturreservat.

På Skogåsen er det snøsikkert og området brukes hyppig til langrenn, snøscooter og hundekjøring om vinteren. På Rabakoberg, en høyde omtrent fem kilometer fra Lekvattnet, ligger ei skihytte (Fig. 30). Dette er et utsiktspunkt i området og har i tillegg varmestue, omkledningsrom og rundløyper. Fem kilometer vest for Lekvattnet ligger naturreservatet Danshallmyrene, med blant annet naturskog og et variasjonsrikt myrlandskap.

Under andre verdenskrig var det mange nordmenn som flyktet over grensa i Finnskogen. En slik fluktrute, «Vingersruta», gikk fra Oslo, gjennom Kongsvinger og frem til Kissalamp, som er en av finngårdene i 7-torpsleden (Skasdammen, 2013, s. 10).

RESSURSER

- Mange muligheter for natur og landskapsopplevelser; Er et typisk Finnskoglandskap, med bølgende åser og variasjon mellom myr, vann og skog.
- Plass til å være alene i landskapet
- Stort potensiale for friluftsaktiviteter; tur, padling, bading, fiske, jakt, ski, ect.
- Mange historiske minner; Finnskogleden, 7-torpsleden med finngårder og fluktruter fra andre verdenskrig.

UTFORDRINGER

- Redusert tilgjengelighet på grunn av dårlig vegstandard og manglende skilting.
- Gjengroing av kulturlandskap
- Begrensede muligheter for besøk og bruk av finngårdene

Fig. 30 Varmestua på Rabakoberg

STRATEGIER

Mulighetsstudiene har munnet ut i strategier for å gjøre Lekvattnet til et attraktivt område for lokalbefolkning og turister, i tillegg til å gi området en sentral rolle i Finnskogen Natur & Kulturpark. Dette inkluderer både overordnede strategier, og strategier for hvert enkelt mulighetsområde.

OVERORDNEDE STRATEGIER

STRATEGI:
Gjøre Lekvattnet til en portal inn til Finnskogen Natur & Kulturpark (Fig. 31)

For å gjøre Lekvattnet attraktivt, og gi det en sentral rolle i parken, kan ressursene området har å by på, brukes til å skape en portal inn til regionalparken. Lekvattnet kan fungere både som en fysisk og som en mental/informativ portal. Fysisk sett kan det bli et stoppested med en tydelig sentrumsstruktur, og ulike aktiviteter og tilbud knyttet til stedet og finnkulturen. Mentalt blir det et sted hvor man får informasjon om Finnskogen Natur & Kulturpark; om natur og landskap og om finnkulturen og annen historie. Dessuten kan Lekvattnet gi en smakebit på lokale skikker, matretter og produkter.

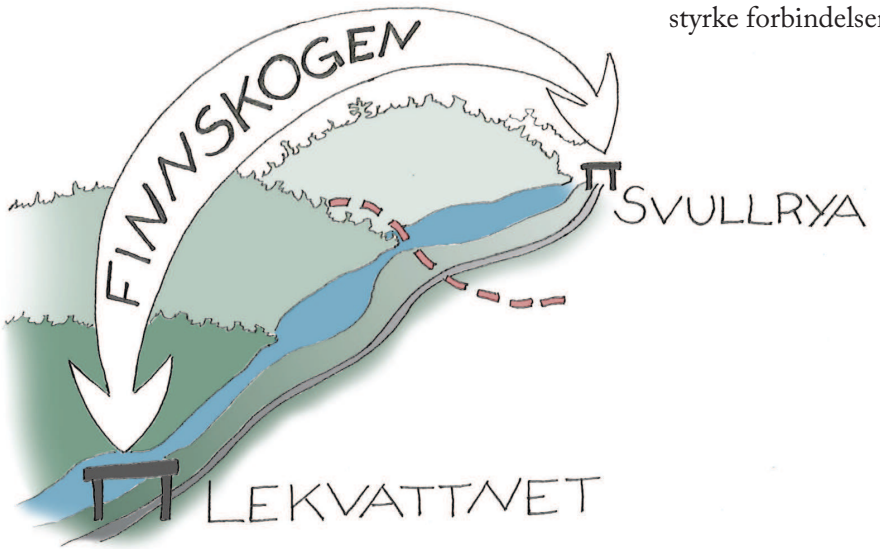

Fig. 31 Strategiskisse; en portal inn til Finnskogen

TILTAK

- Integrering av Finnkulturcentrum både fysisk i Lekvattnet sentrum, og i lokalmiljøet.

- Forbedre forbindelsen til større steder som Oslo, Kongsvinger og Karlstad, og til andre regionalparker. Gjennom å utrede E-16- alternativet (Gävle, et.al. 2013), og bedrive nettverksbygging.

- Utnytte mulighetsområdene: Med strategiene om å skape et tydelig sentrum og interessant stoppested i Lekvattnet, med forbindelse til områdene rundt, legge til rette for friluftsliv og aktiviteter på skogsåsene og styrke forbindelsen til Svullrya via Rotnavassdraget.

- Utvikle lokale produkter og merkevarer tilknyttet finne-kulturen, jordbruk, skogbruk og landskap.

- Ivareta og underbygge særpreget til Lekvattnet og Finnskogen, tilknyttet landskap, kultur og aktiviteter. Dette gjennom bevisstgjøring om stedets særpreg, drift og skjøtsel av landskapet, god arealplanlegging etc.

STRATEGI:
Utnytte potensialet i «det grenseløse» landskapet

«Det grenseløse» kan være eksotisk for enkelte, og det er en viktig del av Finnskogens identitet. Ved å fremheve og utnytte det grenseløse, kan man gjøre området til et interessant besøksmål og styrke samarbeidet på tvers av grensa mellom Norge og Sverige.

«Det grenseløse» omhandler det fysiske landskapet på Finnskogen der man kan bevege seg fritt på tvers av grensa, og der Finnskogleden er en tilrettelagt vandresti. Det omhandler også det mentale og sosiale landskapet der folk på hver side av grensa har jobbet, handlet og sosialisert på kryss og tvers uavhengig av nasjonalitet. Under krigen var grensa mer tydelig, og det knytter seg mye historie til denne perioden.

Landskap og geografi er oppdelt på den politiske og byråkratiske arenaen, noe som medfører redusert tilgang til informasjon om «helheten» i Finnskogen.

TILTAK

- Bruke «det grenseløse» som en kvalitet i informasjon, markedsføring og utvikling av turisme. Deriblant informere om Finnskogleden og 7-torpsleden, og styrke Lekvattnets forbindelse til disse.

- Videreføre og styrke samarbeidet mellom aktører på hver side av grensa.

- Utrede muligheten for en felles portal for steds- og landskapsinformasjon for grensetraktene.

MULIGHETSOMRÅDE 1
- Lekvattnet sentrum

Vi ønsker at Lekvattnet sentrum skal være et inkluderende og levende sentrum, hvor både lokalbefolkningen og turister kan møtes og oppleve Lekvattnet og finnkulturen. Tilbudet av lokale produkter og et innbydende og velfungerende sentrum skal lokke folk til å stoppe og oppleve områdets natur og kultur. God skilting og informasjon i sentrum er også viktig. Det er flere attraksjoner og severdigheter i tilknytting til sentrum det vil være viktig å informere besøkende om.

STRATEGI:
Skape et tydelig sentrum med en forbedret sentrum-struktur, som fungerer både for fastboende og turister (Fig. 32)

TILTAK

- Forbinde de ulike elementene i sentrum (Finnkulturcentrum, butikken, sjøene og hotellåsen.)

Synliggjøre sentrum i Lekvattnet og gjøre det lettere å orientere seg, ved bedre skilting og rydding av vegetasjon. Innføre et felles dekke som skaper en forbindelse mellom områdene på begge siden av veien Finnkulturcentrum og butikken. Andre gjentakende elementer, som for eksempel beplantning kan også gi inntrykk av en sammenheng.

- Minske barriere-effekten av E16 i sentrum

Minske farten på trafikken gjennom sentrum ved å senke fartsgrensen, smale inn veien og gi mer plass til de gående. Veien i sentrum kan også ha en annen belegning for å informere om en endring i fartsmønsteret.

- Rydde opp og gjøre området mer innbydende

Gi uteområdene et løft med bedre skjøtsel og vedlikehold. Spesielt i områdene utenfor butikken, Finnkulturcentrum og ved inngangen til Hembygdsgården. Det vil være viktig å ikke «pynte» for mye men ta vare på «bygdesjarmen». Det vil også være viktig å tydeliggjøre inngangen til Hembygdsgården fra veien.

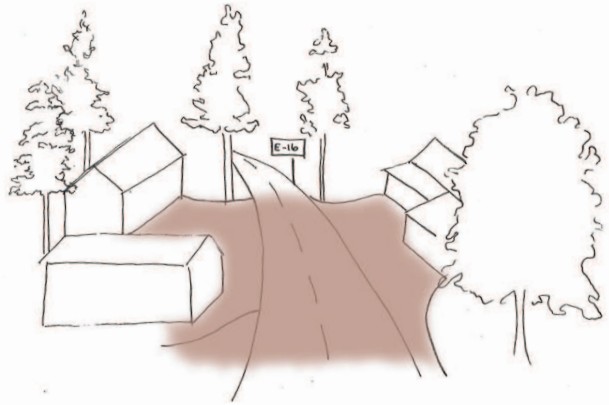

Fig. 32 Strategiskisse; Knytte Finnkulturcentrum og butikken sammen

STRATEGI:
Gjøre sentrum til et interessant stoppested med mange opplevelser

TILTAK

- Synliggjøre aktivitetene i sentrum ved god informasjon og skiltbruk.

- Tilby opplevelser/service i sentrum

Utnytte eksisterende bebyggelse til å huse andre aktiviteter som overnatting på Karmenkynna og en hyggelig kafe/ restaurant som serverer lokale produkter i tilknytning til matbutikken. Hotellåsen er et potensielt område for hyttebebyggelse nært tilknyttet sentrum. «Paddle-in» i sentrum, et naturlig stoppested for alle kanopadlere.

- Synliggjøre Finnkulturcentrum

Skape et knutepunkt og informasjonsenter for de tilreisende. Gi museet og utearealene en ny arkitektonisk utforming som samsvarer med rollen det har.

STRATEGI:
Skape gode forbindelser til regionalparken og områdene rundt Lekvattnet (Fig. 33)

TILTAK

- Tilby informasjon i sentrum om områdene rundt.

Sette opp en større informasjonstavle ved Finnkulturcentrum og butikken. Sette opp ulike mindre poster rundt i sentrum, som informerer om severdigheter og aktivitetene i området.

- Tilby aktiviteter i omkringliggende områder. Dette kan være i form av guidede turer til severdigheter, med utgangspunkt i sentrum.

- Se på muligheten for å lage vandrestier i sentrum som knytter kulturmiljøet og landskapet i området sammen. Det vil også være viktig med gode forbindelser til de andre områdene.

Fig. 33 Strategiskisse; Styrke forbindelsen mellom sentrum, skogsåsene og regionalparken

MULIGHETSOMRÅDE 2
- Rotnavassdraget

Elvedalen med Rotnavassdraget går gjennom hele Lekvattnet-området, med Svullrya i nord og Skallbergsjøen i sør. Vi ønsker å utnytte dette til å fremheve forbindelsen mellom Lekvattnet og Svullrya, og tilrettelegge for friluftsliv og aktivitet i tilknytning til vassdraget. Elvedalen og Rotna kan både bli en turistattraksjon og en fremkomstvei som fører gjennom et spennende skogs - og kulturlandskap.

STRATEGI:
Skape en tydeligere forbindelse mellom Svullrya og Lekvattnet, med mulighet for friluftsaktivitet, landskapsopplevelse og overnatting

TILTAK

- Bedre veiforbindelse mellom Svullrya og Lekvattnet

Dette gjøres ved å asfaltere eller gjøre veiene mindre humpete.

- Informasjon om elvedalen

I Svullrya kan man tilrettelegge for god informasjon og kart over padleruten, om landskapsopplevelsene langs med elvedalen og om overnattingssteder. Dette vil skape en enklere og tryggere tur for reisende som ønsker å oppleve Rotnavassdraget.

- Padle - og sykkeltur

Arrangere pakketurer i vår-, sommer- og høst-perioden, som for eksempel innebærer å bli kjørt fra Lekvattnet til Svullrya for å så padle ned elva (Fig. 34), eller sykling langs med elva. Dette kan bli avholdt gruppevis med guide, eller det kan være en tur for enkeltpersoner som ønsker å oppleve naturen på egenhånd.

- Mulighet for å raste

Lage bål- og rasteplasser i Rottnemon der det kan utplasseres bord og stoler.

- Overnatting langs elva

Gjøre det mulig for padlere å overnatte langs elva, ved å rydde skog og gjøre det åpent for bruk av telt og gapahuk, og oppføring av enkelte utleiehytter.

Fig. 34 Kanopadlere på Rotnavassdraget (squidoo.com, 2013)

STRATEGI:
Skape et senter for vannaktivitet ved Skogsgården camping, for turister og friluftsinteresserte.

TILTAK

- Arrangementer på Skogsgården camping

Skogsgården camping kan bli et knutepunkt for padlere og andre friluftsinteresserte, der man kan leie eller sette fra seg kano og kajakk. Padlelounge er en måte å ta en pause fra padling og for en sosial sammenkomst, der god mat og drikke blir servert.

- Overnatting

Flere overnattingsmuligheter med felt av små utleiehytter, campingvogn og områder for telting, med anledning til å bruke badstue og stamp.

MULIGHETSOMRÅDE 3
- Skogsåsen nordøst

Området er egnet for besøkende med interesse for historie fra andre verdenskrig, friluftsaktiviteter og landskap. Fra utkikkspunktet på toppen av området kan man skue utover både kulturlandskap og skog, og stedet passer fint til å gi besøkende mer informasjon om Finnskoglandskapet. Man kan også gjøre folk mer oppmerksom på jakt- og fiskemulighetene der. Aktivitetene i området kommer til å være mest aktuelle på sommerstid, men isfiske vil være en fin vinteraktivitet.

STRATEGI:
Skape et område for historiske opplevelser og landskapsopplevelser, og tilrettelegge for friluftsliv

TILTAK

- Kartlegge krigsminner for å videreutvikle andre verdenskrigturisme.

- Undersøke muligheten til å lage en «historie-sti» med utgangspunkt i Lekvattnet sentrum, som fortsetter oppover dalsiden med ulike informasjons-stopp på veien.

- Informasjon om landskapet ved utkikkspunktet.

Informasjon både om Finnskogen og Lekvattnet kan gjøre folk bevisste på landskapet og hvilke kvaliteter det har.

- Utnytte friluftsaktiviteter.

Gjøre folk oppmerksomme på hvilke friluftsaktiviteter som er i området, i tilknytning til jakt og fiske.

- Rydde landskapet der gjengroing sperrer utsikten, spesielt ved utkikkstårnet.

MULIGHETSOMRÅDE 4
- Skogsåsen sørvest

Dette området er egnet til å tiltrekke besøkende til Lekvattnet, ved å utnytte de mangfoldige landskaps- og kulturmiljøressursene som finnes her. Gjennom videreutvikling av tilbudet på finngårdene, lage nye overnattingsmuligheter og forbedre skiløypenettet, kan området tilrettelegges for ulike brukergrupper og bruk året rundt.

STRATEGI:
Tilrettelegge for allsidig bruk – tilknyttet friluftsliv og kulturminner forbundet med finnkulturen og andre verdenskrig

TILTAK

- Øke fremkommeligheten til området

For at tilreisende skal finne frem er det viktig med gode kart over området, og en oppgradering av skilt og stinettet.

- Etablere nye overnattingsmuligheter i området

Tilby varierte overnattingsmuligheter for forskjellige brukergrupper. Se på muligheter for å bruke finngården Ritamäki og Kvärntorp til overnatting for tilreisende. Etablere flere koier (Fig. 35) i tilknytning til naturlige stoppesteder på turstiene.

- Utnytte snøsikkerheten i området

Tiltrekke langrennsmiljøet i Torsby ved å utvikle løypenettet på Rabakoberg. Dette kan også forbedre det eksisterende hundekjøringsmiljøet i området. Løypenettet kan kobles på vandringsledene i området, slik som 7-torpsleden, og de nyetablerte overnattingsmulighetene.

- Øke turisttilgangen til finngårdene

Utvide sesongene slik at stuene kan benyttes store deler av året. Tilby flere fasiliteter som overnatting, mat og drikke på finngårdene. Tilknytte stuene til ulike arrangementer som omhandler Finnkulturen, som feks. Finnskogdagene.

- Andre verdenskrig

Tilby guidet tur i tilknytning til fluktruta fra andre verdenskrig, og knytte turen opp mot andre lignende minner i Skogåsen nordøst.

Fig. 35 Et eksempel på hvordan en koie kan tilpasses landskapet

OPPSUMMERING

DETALJERINGSNIVÅ

Strategiene vi har fremmet for Lekvattnet skal i størst mulig grad utnytte potensialet til området, med de ressursene og forutsetningene stedet har. Lekvattnets plassering mellom skogkledde åser, gjør at det ikke bare er sentrum som har viktige ressurser, men også landskapet rundt. Gjennom å forbinde dette med sentrum, kan Lekvattnet bli et sted hvor både turister og lokalbefolkning vil trives og finne meningsfylte aktiviteter og opplevelser. Styrking av forbindelsen til regionalparken er også et viktig grep i denne sammenheng. Vi valgte derfor å se på overordnede løsninger for området Lekvattnet, fremfor å gå inn på detaljer i Lekvattnet sentrum.

OPPLEVELSESNÆRING MED RINGVIRKNINGER

Flere av strategiene retter seg mot å gjøre Lekvattnet til et mer interessant sted for forbireisende og besøkende. Vi ønsker å gjøre Lekvattnet til et attraktivt besøksmål, slik at dette igjen kan gi positive ringvirkninger i lokalsamfunnet. En slik utvikling kan generere arbeidsplasser i turist- og servicenæring og i lokal produktutvikling gjennom jordbruket. Ved at stedet blir mer livlig, innbydende og mer kjent i og utenfor Finnskogen, kan man forhåpentligvis lokke flere innflyttere.

UTFORDRINGER OG TILTAK

Strategiene er i høy grad basert på de ressursene og utfordringene som har kommet frem gjennom landskapsressursanalysen. Enkelte av utfordringene krever imidlertid å bli sett i en større sammenheng. En slik utfordring er gjengroing av jordbruksmark; noe som forandrer landskapet, og hindrer sikt opp til gårdene. En av grunnene til at mange anser dette som et problem kan være at det gjør kontakten mellom folk svakere, og endrer omgivelsene folk er knyttet til. Gjengroing kan til en viss grad «bekjempes» med vedlikeholdstiltak, men spørsmålet er om man kan møte denne utfordringen på andre måter. Et svar er å skape nye sosiale arenaer der folk kan møtes. Finnkulturcentrum og andre tiltak som kafé og padlelounge kan bli nye, uformelle møteplasser som oppfyller dette behovet. Møter mellom folk skapes også gjennom samarbeid om felles prosjekter. Dette er viktig å tenke på i prosessen med å utvikle Lekvattnet.

En annen utfordring, som retter seg mer mot potensielle næringsdrivende og tilflyttere, er dårlig infrastruktur og kommunikasjon. Ettersom Lv239 nå har blitt E16, kan det bli aktuelt med en oppgradering av veien. Ved en slik oppgradering, vil det også være nærliggende å forbedre tele- og internett-kommunikasjonen. Dette er noe som bør prioriteres for at Lekvattnet skal bli et mer attraktivt sted å bosette seg og drive næringsvirksomhet. På den annen side, kan områder uten dekning virke tiltrekkende for folk som vil ha en «wireless holiday».

FORANKRING OG SAMARBEID

En målsetting i oppgaven er å belyse hvordan Lekvattnet kan bli en sentral del av Finnskogen Natur & Kulturpark. Strategiene er virkemidler for å forankre parken på den svenske siden av Finnskogen. Også i denne sammenheng er samarbeid viktig. For at strategier og tiltak skal iverksettes på en vellykket måte må aktørene samarbeide. Dette gjelder både på tvers av landegrensene, på tvers av administrative nivå og lokalbefolkningen imellom.

Fig. 36 Stor stas med lokalprodusert ost på Finnskogens Ostaffär

KONKLUSJON

Strategiene og tiltakene setter fokus på og retter folks oppmerksomhet mot særpreget og kvalitetene som er i Lekvattnet. Gjennom å forbedre strukturen i sentrum, og lage et stoppested med interessante opplevelser og aktiviteter, skaper vi et tydelig og levende sentrum.

Lekvattnets rolle som informasjonsarena og samligssted i Natur & Kulturparken, styrkes ytterligere gjennom å forbinde de to finnkultursentrene Svullrya og Lekvattnet. Slik gjør strategiene Lekvattnet til et attraktivt område for både lokalbefolkning og turister, i tillegg til å gi området en sentral rolle i Finnskogen Natur & Kulturpark.

KILDER

Berglind, S. et. al. (2010). Hotade arter i Värmland. Sverige, Länsstyrelsen Värmland.

Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren (2010). Landskapsanalyse. Fremgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi. Aurland, Aurland Naturverkstad AS.

Bladh, G. (2002) Kulturella förändringsprocesser i Värmlands-Solörs Finnskog. I Engen, T. O. (red) Kulturell identitet og regional utveckling. Rapport fra en forskningskonferanse. Högskolen i Hedmark. Rapport nr 8 - 2002. Hamar, 131-145.

Clemetsen, M. (2009). Landskapsressursanalyse, verktøy for integrert stedsutvikling og forvaltning. Notat fra kurset «natur- og kulturbaset nyskaping. Aurland naturverkstad AS.

Finnskogarna.com. (2012). Finnskogarna igår [Internett] Tilgjengelig fra: http://finnskogarna.com/finnskogarna-igar/?kategori=artiklar [Nedlastet 10. september 2013]

Finnskogen Natur & Kulturpark. (2013a) Finnskogen Natur & Kulturpark. Parkplan 2014-2024.

Finnskogen Natur & kulturpark. (2013b). Om Finnskogen natur- og kulturpark. [Internett] Tilgjengelig fra: http://finnskogen.wordpress.com/om/ [Nedlastet 10. september 2013]

Finnskogen turistforening. (2000). Generelt om Finnskogen. [Internett] http://arkiv.finnskogen-turistforening.no/omfinnskogen.html [Nedlastet 10. september 2013]

Finnskogleden.com (2013 a) Fakta [Internett] Tilgjengelig fra: http://finnskogleden.com/fakta/ [Nedlastet 2. Oktober 2013.]

Finnskogleden.com (2013 b) Historia & Kultur [Internett] Tilgjengelig fra: http://finnskogleden.com/historia-kultur/ [Nedlastet 2. Oktober 2013.]

Lekvattnet.nu (2013 a) Föreningar [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.lekvattnet.nu/index.php/foreningar [Nedlastet 2. Oktober 2013.]

Gävle, et.al. (2013) Gränslänken, Kongsvinger-Torsby, på framtida E16.

Lekvattnet.nu. (2013 b) Hisorien. Tilgjengelig fra: http://www.lekvattnet.nu/index.php/historien [Nedlastet 11.09.13]

Länsstyrelsen Värmland (2013 a) Danshallmyren [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.lansstyrelsen.se/varmland/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/torsby/danshallmyren/Pages/index.aspx http://finnskogleden.com/fakta/

Länsstyrelsen Värmland (2013 b) Måns-Olasberg [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.lansstyrelsen.se/varmland/sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/torsby/mans-olasberg/Pages/index.aspx?keyword=M%C3%A5ns-Olasberg [Nedlastet 2. oktober 2013.]

Länsstyrelsen Värmland (2013 c) Ritamäki [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.lansstyrelsen.se/varmland/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/torsby/ritamaki/Pages/index.aspx [Nedlastet 2. oktober 2013.]

Lantmäteriet. (2013) [Internett] Tilgjengelig fra: http://kso2.lantmateriet.se/ [Nedlastet 2. oktober 2013.]

Miljøverndepartementet. (11. juli 2007). Europeisk landskapskonvensjon. Firenze 20.10.2000. [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/tema/planlegging_plan-_og_bygningsloven/landskapskonvensjonen/om-konvensjonen/europeisk-landskapskonvensjon-norsk-teks.html?id=426184 [Nedlastet 2. oktober 2013.]

Nesholen, B (1992) "Byggeskikken på Finnskogen". I Livet på finnskogen. Finnetunet
URL:http://www.skogfinskmuseum.no/index.php?name=Kulturtradisjoner1%2FByggeskikk.html [Nedlastet 11. september 2013]

Nordström, I. (2013). Finnskogen natur & kulturparl, parkplan 2014-2024, Finnskogen den 16. september 2013, Förord s.1

Norske parker. (2013). Norske parker, levende landskap. Tilgjengelig fra: http://parknytt.wordpress.com/ [Nedlastet 10. september 2013]

Puschmann, O. (2005). Nasjonalt referansesystem for landskap. Beskrivelse av 45 landskapsregioner. NIJOS-rapport 10/2005. Ås, Norsk institutt for jord- og skogkartlegging.

Region Värmland (2013) Värmlandsstagien 2014-2020. [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.regionvarmland.se/sites/default/files/grupper/varmlandsstrategin/varmlandsstrategin_remiss.pdf [Nedlastet 2. oktober 2013.]

Siljuberg, A. og Sørlie, A. (2013)Finnskogen - I mystikkens grenseland. [Internett] Tilgjengelig fra: http://finnskoga.no [Nedlastet 7. oktober 2013]

Skansen.se. (2013) Finngården. Tilgjengelig fra: http://www.skansen.se/sv/artikel/finngarden [Nedlastet 30. september 2013]

Skasdammen, Å. (2000). Kort oversikt over Finnskogens folk, kultur og historie. [Internett]
Tilgjeneglig fra URL: http://www.finnskogtinget.no/?page_id=13 [Nedlastet 10. september 2013]

Skasdammen, Å. (2013) 7-Torpsleden – en vandring på Finnskogen i Hedmark og Värmland. Ramströms tryckeri.

Statistiske centralbyrån. (2008). Markanvändingen i Sverige. Sverige: SCB-Tryck.

Statistisk sentralbyrå. (2013). Strukturen i skogbruket, 2012. [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/statistikker/stskog/aar [Nedlastet 7.oktober 2013]

Torsby kommun (2010) Översiktsplan för Torsby kommun. ÖP 2010. Torsby, Torsby kommun

Torsby kommun (2012). Landskapsanalys inför planering av vindkraft. Underlag till Vindkraftsplan - Tillägg till Översiktsplanen, Torsby kommun.

Varmlandsmuseum.se (2013) Juhola finngård – Värmländskt 1700-tal. Tilgjengelig fra: http://www.varmlandsmuseum.se/1/1.0.1.0/513/1/ [Nedlastet 11. september 2013]

Värmland Museum. (2012). Kulturmiljöanalys inför planering av vindkraft. Torsby kommun, Värmlands län. Rapport 2012:47. Bilag 6. Sverige, Värmlands Museum.

FIGURER

Alle figurer er selvprodusert med unntak av:

Fig. 3, 4, 6, 17 og 24
Lantmäteriet. (2013) [Internett] Tilgjengelig fra: http://kso2.lantmateriet.se/ [Nedlastet 2. oktober 2013.]

Fig. 19
runnsjoskolan.se (2011) [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.runnsjoskolan.se/Runnsjoskolan/Hyttebok/Innlegg/2011/6/7_Kristi_Himmefart_2011.html [Nedlastet 8. oktober 2013]

Fig. 25
google.maps.no (2013) [Internett] Tilgjengelig fra: https://maps.google.no/ [Nedlastet 16.oktober 2013]

Fig. 34
squidoo.com (2013) [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.squidoo.com/sweden-canoeing [Nedlastet 16. oktober 2013]

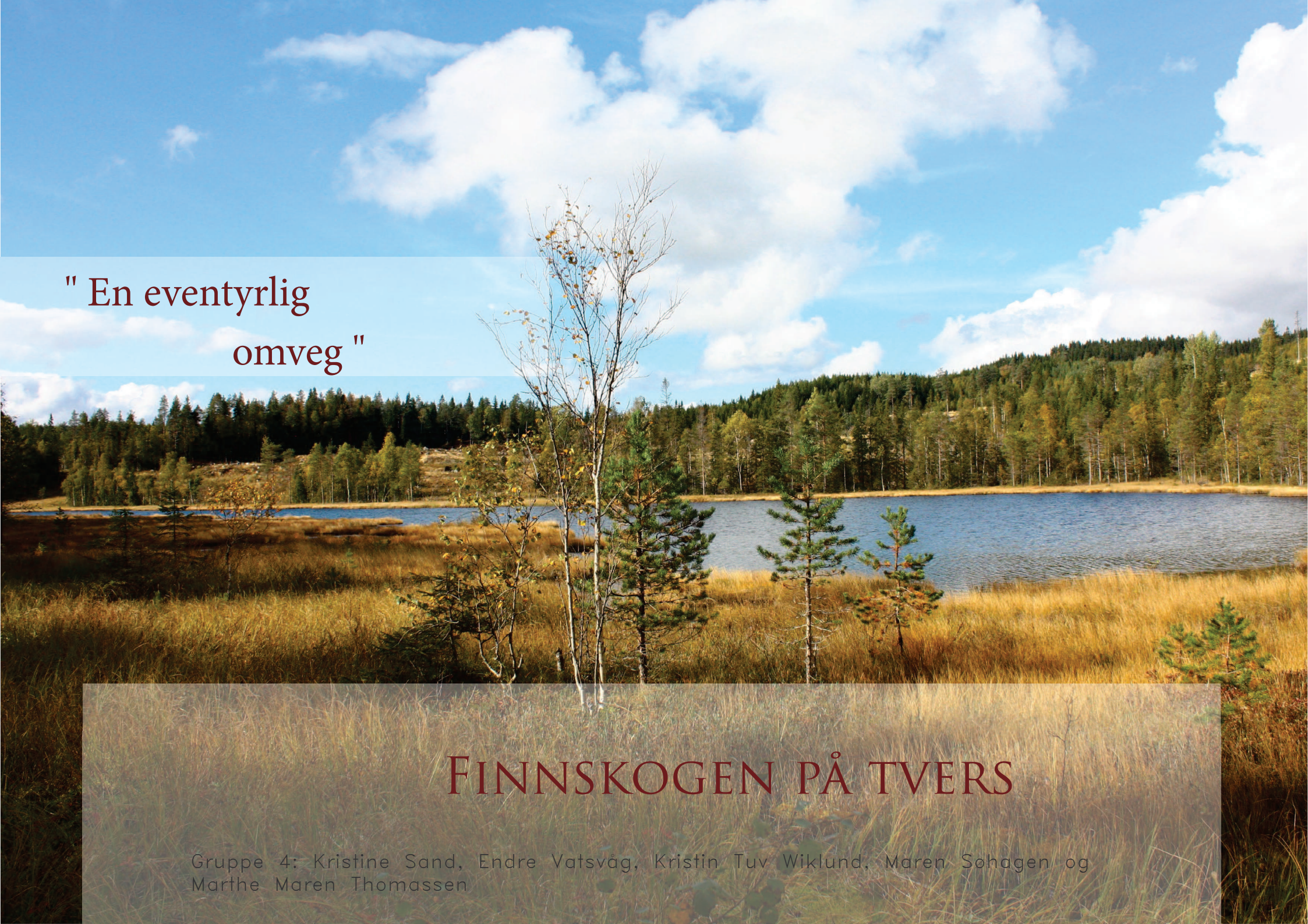

" En eventyrlig omveg "

Finnskogen på tvers

Gruppe 4: Kristine Sand, Endre Vatsvåg, Kristin Tuv Wiklund, Maren Sohagen og Marthe Maren Thomassen

Innholdsfortegnelse

Innledning **3**
Problemstilling *3*
Metode **3**
Geografisk tilhørighet **4**
Lokalt perspektiv *4*
Regional perspektiv *4*
Finnskogen natur- og kulturpark **5**
Grunnlag for oppgavens strategi *5*
Forbindelser **6**
Forbindelser Norge- Sverige *6*
Kollektivtransport *6*
Valg av strekning **8**
Forbindelser øst-vest i Finnskogen *8*
Finnskogens kulturhistorie **9**
Landskapsressursanalyse **10**
Landskapskarakter *10*
Landskapsanalyse *12*
Opplevelser og attraksjoner langs vegen *14*
Stadkjensle - menneskers oppfattelse og forhold til steder *18*
Oppsummering av analyser *19*
Strategi – Finnskogen på tvers **20**
Utfordringer *20*
Den eventyrlige omveg **21**
Tema 1. Friluftsliv *22*
Tema 2. Kunst, kultur og historie *24*
Tema 3. Ro, velvære og mystikk *26*
Vegen videre **28**
Referanseliste **29**

Innledning

Denne prosjektoppgaven i emnet LAA360 Strategisk landskapsplanlegging ved Universitetet for miljø- og biovitenskap tar utgangspunkt i Finnskogen og grensetraktene mellom Norge og Sverige. Siden 2011 har de fire kommunene Torsby, Grue, Kongsvinger og Åsnes samarbeidet om å etablere en regionalpark for området. Finnskogen natur- og kulturpark har i det siste ferdigstilt en parkplan med formål og delmål for regionalparken. Denne oppgaven er utført med disse målene som bakgrunn.

Oppgavens tema er en vegforbindelse øst-vest gjennom Finnskogen. Målet med oppgaven er å utarbeide en overordnet strategi for en øst-vest-forbindelse i Finnskogen. Strategien kan senere legges til grunn for en helhetlig områdeutvikling. Strategien er et bidrag til utviklingen av regional planstrategi etter plan og bygningslovens § 7.1. Formålet er å sikre viktige forutsetninger for en bred verdiskapning inn mot formelle planprosesser.

Ved valg av øst-vest-vegforbindelse i denne oppgaven, er det fokusert på opplevelser langs vegen fremfor den raskeste vegen mellom Norge og Sverige. Oppgaven fokuserer både på det visuelle, det kulturhistoriske, naturen, naturopplevelser og aktiviteter i Finnskogen. Dette kan oppleves ved å ta en liten omveg eller avstikker fra E16 og inn til hjertet av Finnskogen.

Oppgaven starter med å plassere Finnskogen i en regional sammenheng. Deretter presenteres valgt strekning. Videre presenteres en landskapressursanalyse før strategien og forslagene til videre utvikling legges frem.

Problemstilling

Hvordan kan en øst-vest forbindelse gjennom Finnskogen gjøres mer attraktiv for besøkende og lokalbefolkning?

Metode

Vi startet arbeidet med å gjøre undersøkelser, delta på foredrag og innhente informasjon om Finnskogen. Senere dro gruppen på en fire-dagers befaringstur til Finnskogen for å komme nærmere stedet og dets identitet. Det ble utført flere analyser av landskapet og gjennomført intervjuer med både lokalbefolkning og fagfolk. I intervjuene prøvde vi å få fram hvordan disse personene oppfatter landskapet og hva som gjør landskapet spesielt for dem. Under befaringen ble alle vegforbindelser mellom øst og vest kartlagt. Én av vegforbindelsene gjennom Finnskogen pekte seg ut som mest interessant for denne oppgavens problemstilling, og denne forbindelsen ble valgt for å jobbe videre med. Langs forbindelsen ble det utført en landskapsressursanalyse. Gjennom analysen ble landskapet og mulighetene for verdiskaping, stedsutvikling og opplevelser i utredningsområdet kartlagt. Det ble lagt fokus på landskapet langs vegstrekningen, da dette er viktigst med tanke på oppgavens problemstilling. Landskapsressursanalysen gav oss et bilde av kvaliteter, utfordringer og muligheter som legges til grunn for strategien som oppgaven til slutt konkluderer med.

Landskapsressursanalysen er gjennomført på bakgrunn av fire dager i Svullrya. Områdene vi har analysert er store og strekningen lang, og det finnes antagelig flere ressurser og verdier i Finnskogen enn hva vi har rukket å inkludere i denne oppgaven.

Geografisk tilhørighet

Lokalt perspektiv

Finnskogen er et stort sammenhengende skogområde som strekker seg langs begge sider av riksgrensen mellom Solør i Norge og Värmland i Sverige. Området ligger i kommunene Kongsvinger, Grue, Åsnes og Våler i Norge og i Torsby kommune i Värmland i Sverige. Finnskogen ligger hovedsakelig mellom elvedragene Glåmaelven i Norge og Klaraelven i Sverige. Området kan grovt sett avgrenses av bebyggelsene ved Glåma i vest, Klara i øst, Eidskog (Skotterud og Magnor) i sør og Trysilvegen i nord.

Regionalt perspektiv

Sett i et større perspektiv ligger Finnskogen i hjertet av Skandinavia, med forbindelser til større byer både i Norge og Sverige. Blant disse kan Karlstad og Charlottenberg i Sverige, og Oslo, Trysil og Elverum i Norge nevnes.

Avstand til nære byer:

Finnskogen - Charlottenberg: 8 mil
Finnskogen – Gardermoen: 12 mil
Finnskogen – Oslo: 13 mil
Finnskogen – Trysil: 15 mil
Finnskogen – Karlstad: 15 mil
Finnskogen – Göteborg: 37 mil
Finnskogen – Stockholm: 46 mil

Finnskogen ligger sentralt i hjertet av Skandinavia.

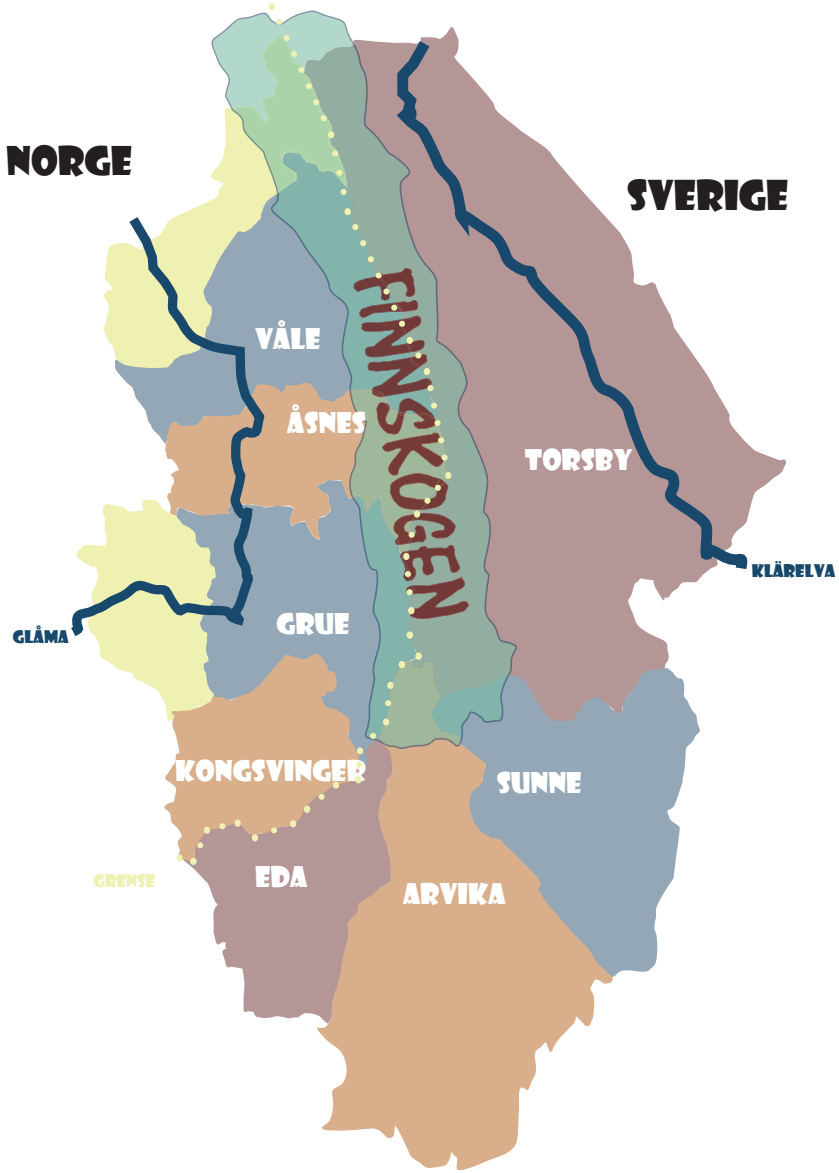

Finnskogen er et grenseoverskridende landskap mellom elvedalen Glåma i Norge og Klaraelven i Sverige.

Landskapskonvensjonen

Et av landskapskonvensjonens viktigste siktemål er å knytte sterkere bånd mellom mennesker og landskap, gjennom å legge til rette for å involvere befolkningen aktivt i planlegging, forvaltning og utvikling av landskap. Konvensjonen setter alt landskap i fokus, fra det uberørte, unike og storslagne til hverdagslandskapet, der vi lever og arbeider (Nordisk Ministerråd 2003). Landskapskonvensjonen definerer landskap slik: *Landskap betyr et område, slik folk oppfatter det, der særpreget er et resultat av påvirkning fra og samspill mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer.*

Finnskogen natur- og kulturpark

En regionalpark har som formål å sette i gang, og å organisere regional utvikling ved å ta vare på og utvikle natur, miljø, kultur og menneskelige ressurser. (St. meld. 26 (2006 – 2007) "Om regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand)

Siden 2011 har kommunene Torsby, Grue, Kongsvinger og Åsnes samarbeidet om å etablere en regionalpark for Finnskogen. Finnskogen natur- og kulturpark er et samarbeid for utvikling av Finnskogen, og har som mål å ivareta skogfinsk kultur, utvikle lokale produkter, samt bidra til økt bosetting og besøk i området. Dette skal gjøres ved å styrke og videreutvikle levende grender og byer, skogfinsk kulturarv og et bærekraftig næringsliv.

Et av delmålene til Finnskogen Natur & kulturpark er å utvikle en sterk identitet og merkevare som bidrar til bærekraftige produkter, arrangementer og opplevelser på Finnskogen. Bevissthet om den skogfinske kulturarven, bygdenes livsmiljø og regionens ressurser er også et av delmålene. Finnskogen Natur- og kulturpark har utviklet en parkplan som ble ferdigstilt september 2013. Planen kan antas som et politisk grunndokument for parken.

Finnskogen natur- og kulturpark har også utviklet en egen logo. Logoen er satt sammen av fire symboler; en stjerne som representerer den klare stjernehimmelen i Finnskogen, en elg som representerer dyrelivet i skogen, og et bål som symboliserer svedjebruken. Logoen viser også et symbol som kan tolkes litt slik man vil, enten som røyk fra røykstuene, finnskogmystikk eller andre ting. Den oransje skriften symboliserer den gyldne fargen furustammene i skogen får i kveldssola.

Grunnlag for oppgavens strategi

I denne oppgaven skal det utarbeides en strategi i tråd med målene som Finnskogen Natur- og kulturpark har satt seg. Oppgaven fokuserer på å øke Finnskogens attraktivitet og besøkstall, noe som vil gi grunnlag for økt bosetting og styrking av bedrifter. Slik vil denne oppgavens strategi også være i tråd med parkplanens ønsker om å styrke lokal produktutvikling, merkevarebygging, kultur og kulturliv, og skape økt bevissthet rundt verdien av landskap og natur. Slik landskapskonvensjonen også sier, er ønsket å involvere lokalbefolkning i utviklingenav landskapet og skape et forhold mellom Finnskogens landskap og de som bor og ferdes i det.

Forbindelser

En forbindelse kan defineres som en sammenhengende strekning, en kommunikasjon mellom ett eller flere steder, uavhengig av administrative grenser. En forbindelse kan være en ferdselsåre, årer som observatøren vanligvis, noen ganger eller potensielt beveger seg langs. Dette kan være blandt annet gater, veger, stier, jernbanespor og kanaler (Lynch 1960).

Riksvegene er ryggraden i det overordnede nasjonale vegtransportsystemet. De forbinder landsdeler og regioner med hverandre og knytter Norge til utlandet. Samtidig har riksvegene viktige regionale og lokale funksjoner. Tidligere riksveg 2, nå Europaveg 16 (E16), er den tredje viktigste vegen fra Norge og over riksgrensen til Sverige, målt i trafikkmengde. E16 er en veg for regional utvikling og bidrar til et effektivt norsk-svensk vegnett.

Forbindelser Norge - Sverige

Hovedforbindelsen gjennom Finnskogen er E16. Strekningen mellom Kongsvinger og Torsby er en lenke i flere transportruter mellom Oslo-området og Midt-Sverige, Nord-Sverige og Nord-Norge. E16 strekker seg fra Bergen i Norge til Gävle i Sverige. E16 knytter også sammen korridorene Oslo-Svinesund og Oslo-Trondheim, og er en strekning som strekker seg mellom Bergen–Edinburgh–Glasgow–Belfast–Londonderry, med arm fra Hønefoss til Sandvika ved Oslo og Gävle i Sverige.

E16 går gjennom Kongsvinger, videre gjennom Finnskogen og danner hovedferdselsåren både vestover mot Oslo og sørøstover mot Sverige. Det pågår nå arbeid med å utvide og legge om denne vegtraseen mellom Kongsvinger og Kløfta, slik at hele vegstrekningen skal bli en firefeltsvei for å bedre forholdene for lokaltrafikken og gjennomgangstrafikken mellom Norge og Sverige. E16 kobles til E45 i Torsby, en viktig veg for trafikken nord- og østover i Sverige. E16 er en av i alt 20 grenseoverganger i Finnskogen.

Fra Oslo til Gävle er E16 raskeste alternativ. Dersom en legger turen innom Finnskogen (via Svullrya) vil turen ta en halvtime lenger. Fra Oslo til Stockholm vil E18 være raskeste alternativ, men en omveg innom Finnskogen (via Svullrya) tar bare en time og 15 minutter lengre tid.

Oslo - Gävle via E16: 480 km (ca. 6 timer og 20 minutt)
Oslo - Svullrya - Gävle: 500 km (ca. 6 timer og 50 minutt)

I nasjonal og regional sammenheng har E16 en viktig funksjon som forbindelsessledd, og er viktig for næringslivet i fylkene den berører. Tilknytningen til Rv. 25 er sentral for hyttetrafikken mot Trysil og videre mot Sälen i Sverige. E16 og Rv. 25 er også med å forbinde det svenske arbeidsmarkedet med det norske. Det er betydelig pendlertrafikk over grensene, spesielt fra Sverige mot Norge.

Kollektivtrafikk

De sørlige deler av Finnskogen ligger kun to timers biltur fra Oslo-området. Bruker du fire timer på turen, kan du komme hvor som helst i området. Det er også gode muligheter til å reise kollektivt. Gode buss- og togforbindelser finnes til Elverum, Trysil og Kongsvinger. Derfra går det bussruter innover skogen.

Kongsvinger er et sentralt kommunikasjonsknutepunkt knyttet til Finnskogen. Kollektivtransporten i Kongsvinger henvender seg hovedsakelig til Oslo, med timesavganger på buss og tog. Det går jernbane fra Oslo over Charlottenberg til Stockholm. En del av togene går hele vegen fra Oslo til Karlstad, og har forbindelse videre til Stockholm. Kongsvingerbanen går fra Lillestrøm til Charlottenberg. Traséen er i praksis uendret fra banens åpning i 1862. På grunn av landskap og topografi er banens linjeføring god med få stigninger.

Tog Kongsvinger - Oslo: 1 time og 15 minutter
Buss Kongsvinger - Oslo: 1 time og 45 minutter.
Direktebuss pendlere: 1 time og 25 minutter

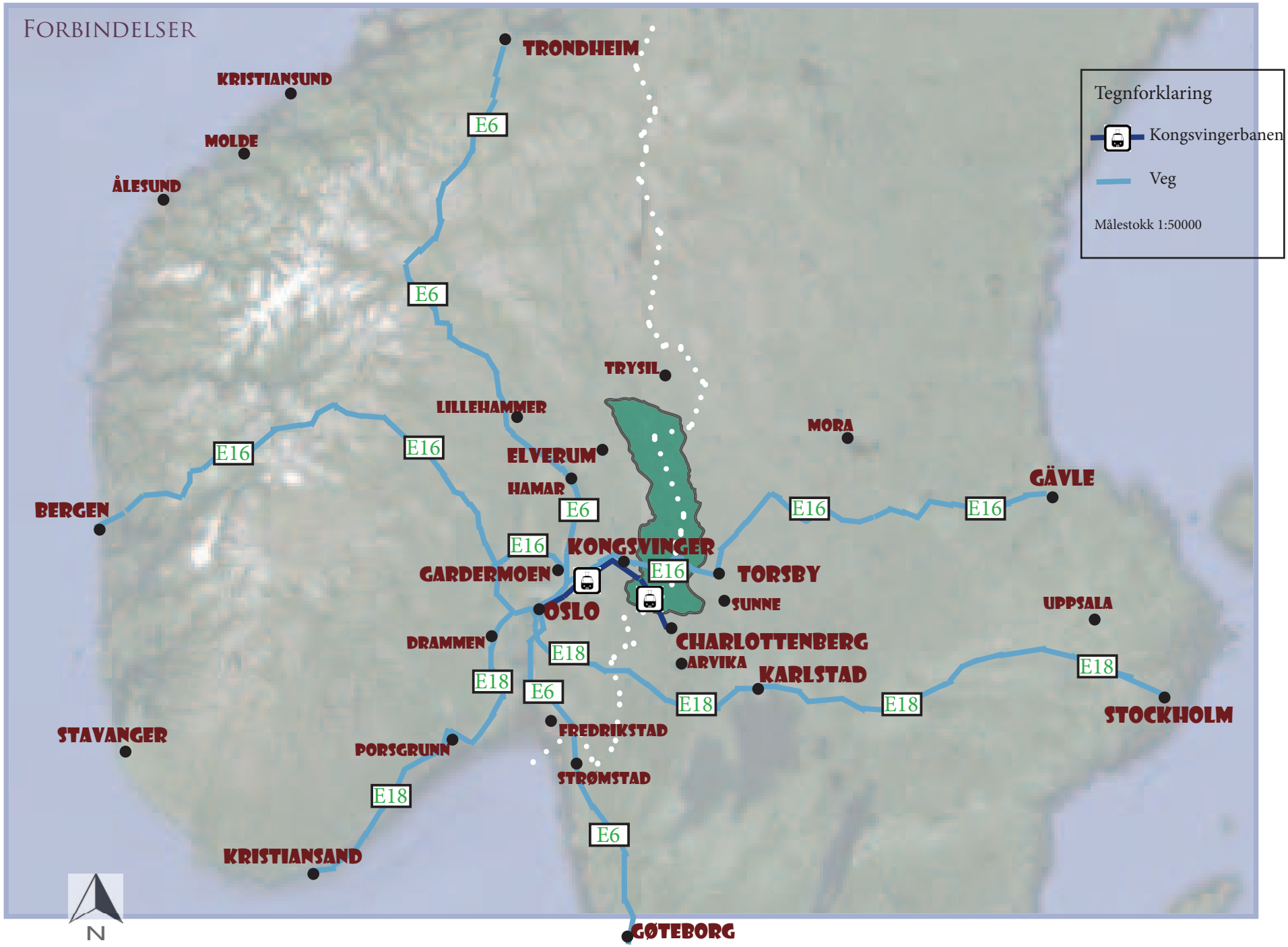

Finnskogens forbindelser i et regionalt perspektiv.

Valg av vegstrekning

Forbindelser øst-vest gjennom Finnskogen

Vi har vurdert alle forbindelsene øst-vest i Finnskogen, og sett på mulighetene disse har for å skape en opplevelsesrik vegstrekning på tvers av grensen. Ut ifra analyser og befaring i området har vi kommet fram til valgt strekning. Analysene har gitt oss informasjon om områdenes og strekningens identitet og verdi. Vegstrekningen vi har valgt er Kongsvinger - Torsby, via Fv205 til Svullrya og videre langs Fv201 gjennom Östmark. Den er valgt på grunn av *eksisterende* ressurser og muligheter til unike opplevelser, samtidig som det er potensiale for flere *nye* muligheter og å fremme flere kvaliteter langs vegen. Strekningen har en strategisk plassering i landskapet med god tilknytning til sentrale områder og steder, samtidig som den knytter gode forbindelser til resten av Finnskogen. Med utvidelsen av Norsk Skogfinsk Museum (se side 16) er også styrkningen av denne strekningen svært aktuelt.

Strekningen er en av innfallsportene til Finnskogen. Vegen går forbi Finnskogens hovedstad Svullrya. Det er en strekning med tydelige spor av historie i landskapet som strekker seg gjennom et variert landskap. Forbindelsen er lett tilgjengelig med tilknytning til veger både øst, vest, nord og sør. Forbindelsen er et bindeledd mellom Norge og Sverige som fortjener mer oppmerksomhet. Den er et alternativ til E16 med flotte opplevelser og en unik reise gjennom Finnskogens historie. I tillegg finner man gode rekreasjonsmuligheter og flere fine turstier og skiløyper. Det er en interesse og et ønske fra lokalbefolkning om å øke attraktiviteten og legge til rette for mer aktiv bruk av hele strekningen.

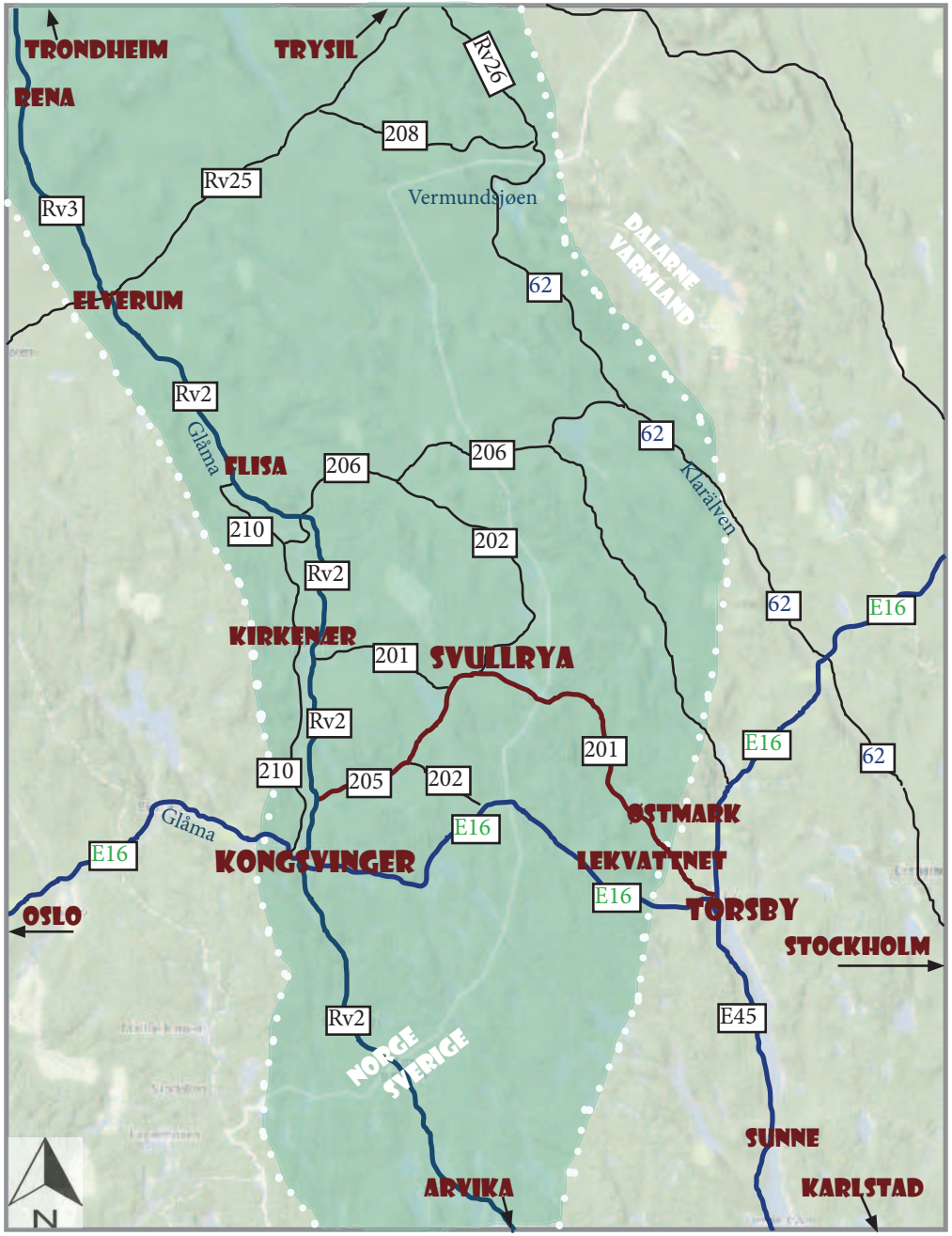

Finneinnvandringen

Arbeidsledighet og uår førte til at mange finner valgte å flytte på seg, og på 1500-tallet skjøt finneinnvandringen fart. Innvandringen til Norge var størst på 1630-tallet. På norsk side hadde etableringen sitt sentrum i området rundt Røgden i Grue kommune og Øyersjøene i Kongsvinger kommune. Vandringene stoppet også på norsk side som følge av at de møtte «den nye tiden» og at naturforholdene gjorde det lite egnet å drive med svedjebruk.

Bosetninger og svedjebruk

Finnene har gjennom sine bosetninger satt mange spor i Finnskogen både kulturelt og gjennom stedsnavn og boplasser. Det som gjorde at finnene klarte å ta i bruk skogen så godt som de gjorde, var svedjebruket. Svedjebruket gikk ut på å hugge ned alt tømmer, la det ligge i et par til tre år, og deretter brenne stammene og så svedjerug i asken. I areal kunne svedjebruket variere i størrelse – alt fra en liten lapp til flere kilometer i omkrets. Denne bruken av skogens ressurser kunne bare pågå noen år på samme sted fordi grunnen ble næringsfattig. Deretter gikk gjerne arealet over til å bli beitemark eller vokse igjen, og man måtte sette av nye arealer til svedjebruk. På grunn av svedjebruket kunne finnene leve relativt isolert, og kulturen, byggeskikken og levemåten holdt seg godt. I tillegg til svedjebruket ble det bygd rie, røybadstue og bolig med røykovn i. Mange steder i Finnskogen kan man finne godt bevarte finnetorp, røykstuer og røykbadstuer også idag. Flere av dem har vært bebodd helt ut på 1900-tallet.

Andre verdenskrig

Under andre verdenskrig ble det etablert flere flyktningeruter som gikk gjennom Finnskogen. Historier foteller om flyktingeloser som risikerte livet sitt ved å hjelpe flyktninger ut av landet. *Spiker'n* er trolig blant de mest kjente og best merkede, men det finnes også andre ruter som var minst like viktige.

Svedjebruk

Røykstue

Finnetorp

Johula finnetorp

Landskapsressursanalyse

En landskapsressursanalyse er en metode utviklet av Aurland Naturverkstad for å "identifisere stedsbaserte ressurser til bruk i videreutvikling av gode forvaltnings– og verdiskapingsprosjekter" (Clemetsen 2009). Analysen kan betraktes som et verktøy for få bedre kjennskap til et områdes karakter og særpreg for å kunne videreutvikle dets ressurser og verdier som vil bidra til en bærekraftig verdiskaping. Dette skal gi kunnskap om naturgrunnlag, arealbruk, historiske og kulturelle innhold, samt romlige og andre sansbare forhold som særpreger området og adskiller det fra omkringliggende landskap.

En landskapsressursanalyse består av to deler, landskapsanalyse og stadkjensle. Landskapsanalysen karakteriserer det som er landskapets særpreg som bunner ut i et eller flere avgrensede områders landskapskarakter. Stadkjensle («sence of place») danner en forståelse av den betydningen opplevelsen som folk har av landskapet. Det kan defineres som summen av opplevelse av landskap, natur, kulturarv, folk, lyder, smaker og minner fra stedet.

Denne landskapsressursanalysen tar utgangspunkt i Finnskogen, øst-vest forbindelsen fra Kongsvinger til Torsby. Først beskrives landskapets innhold og karaktertrekk inndelt i 7 områdetyper. Gjennom kartlegging av landskapskarakter og vurderinger av landskapstyper har vi identifisert de ulike områdene og hvilke særpreg de innehar. Dette har dannet grunnlaget for videre vurdering av sammenhenger og utviklingstrekk. I en landskapsressursanalyse med store og overordnede områdetyper er det særlig viktig å legge stor vekt på stadkjenslen til lokalbefolkningen. Dette gir videre grunnlag for å definere utviklingsområder for ny verdiskaping og identitetsutvikling. Gjennom intervjuer og samtaler med lokalbefolkningen har vi fått en bredere forståelse av kvalitetene og verdiene i områdene.

Landskapskarakter

Landskapskarakter beskriver i korte trekk hva som utgjør det særegne ved et område. Fra Kongsvinger til Torsby via Finnskogen og Svullrya endrer landskapskarakteren seg flere steder underveis. Hele strekningen kjennetegnes av generelt voksen barskog tett på vegen. Underveis er det flere korte brudd i form av lysninger og åpninger i skoglandskapet med utsikt til et større landskapsbilde. Her ligger små og store innsjøer og myrområder som rammes inn av de skogkledte åsene. Ved vegens start og slutt (Kongsvinger og Torsby) er strekningen dominert av kultur- og åkerlandskap, før man kjører inn i bylandskapet.

Den varierende landskapskarakteren bidrar til en spennende og kontrastfylt reiseopplevelse. Man møter alt fra tette og høyt voksende granskoger som slutter seg om vegen, til store bølgende åkrer som gir sikt ut til horisonten. Spesielt vakkert er de tidligere nevnte bruddene der det blir ren sikt fra vegen ut over innsjøene. Her kommer terrenget til sin rett ved at den bølgende skogen kontrasteres mot, og speiles i, blikkstille vann.

I Finnskogens tilfelle er det et klart skille idet man forlater byene på veg mot Svullrya. En møter brått en fremherskende og tett skog som dominerer landskapsbildet. Sett bort fra Svullrya, som i hovedsak er et tettsted, er bosetningen svært spredt. Bebyggelsen dukker i hovedsak opp i klynger på fire-fem hus av gangen langsmed vegen. Ellers ligger husene ofte et stykke vekk fra hovedvegen slik at vegen fremstår som "øde". Dette kan i positiv forstand forsterke inntrykket om at man kjører i relativt urørt natur. Når en kommer over på svensk side dukker husene oftere opp enn på norsk side, og henvender seg mer til vegen. Dette endrer seg videre idet en entrer de store åpne slettene som markerer utgangen av Finnskogen, og mer bosetning kommer til syne. Skogbruk er også tydelig i landskapet, og setter sitt preg med stedvis flatehogst og områder med ung skog.

Kartet viser de ulike landskapskarakterene som er fremherskende ved ulike deler av strekningen. Vi har valgt å dele inn i syv områdetyper, hovedsakelig innenfor kulturlandskap, skoglandskap og tettbebygde områder.

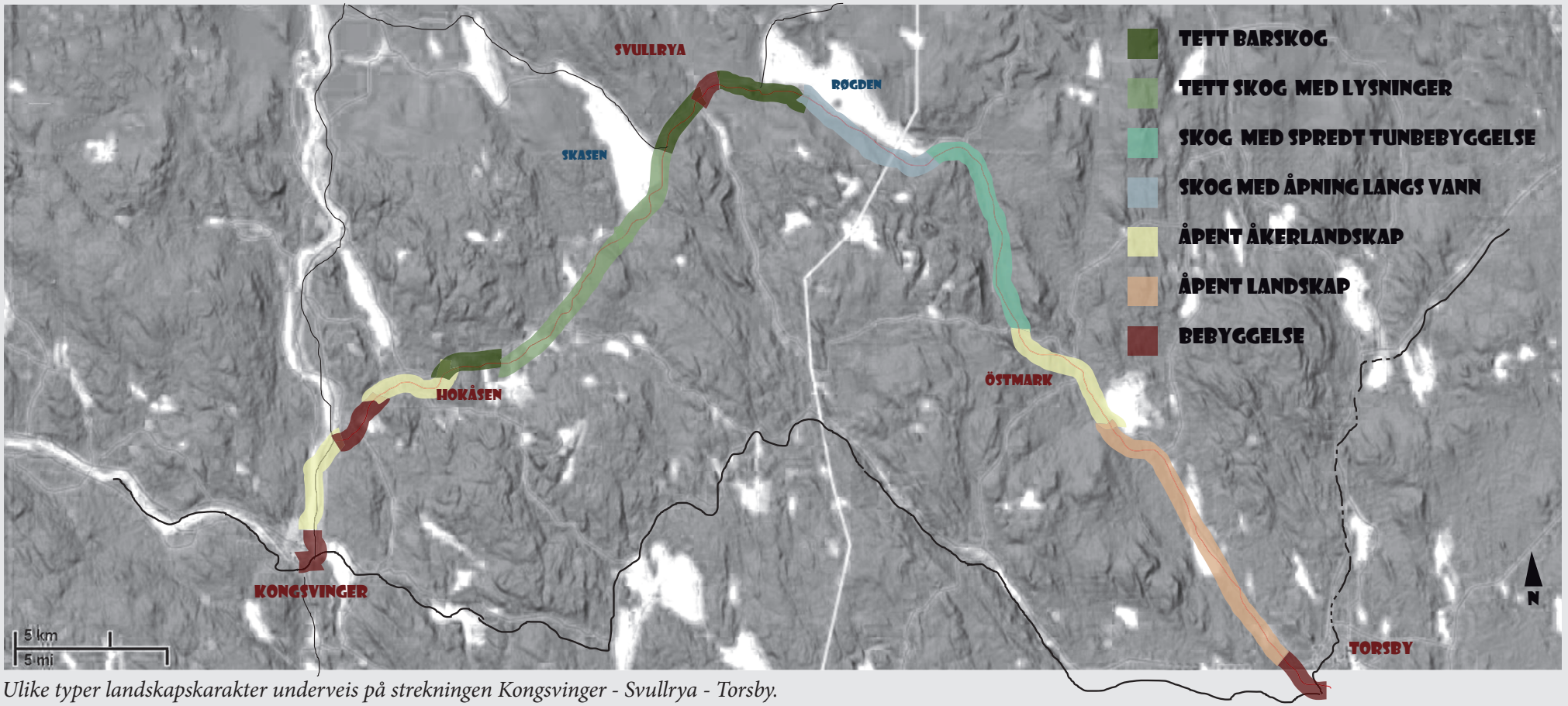

Ulike typer landskapskarakter underveis på strekningen Kongsvinger - Svullrya - Torsby.

Tett barskog:	Tett blandet furu- og granskog dominer på begge sider av vegen	Åpent åkerlandskap:	Vegen slynger seg vakkert mellom åkre og åpent landskap med åser rundt.
Tett skog med lysninger:	Tett blandet furu- og granskog som med jevne mellomrom brytes opp av lysninger med utsikt inn mot tjern og åpent myrlandskap.	Åpent landskap:	På svensk side fra Østmark og sørover er vegen karakteristisk og vakkert plassert på eskerer i landskapet. Dette gir en fin kontrast på reisen.
Skog med spredt tunbebyggelse:	Tett blandet furu- og granskog som med jevne mellomrom brytes opp av små tun med karakteristiske rødmalte stuer/småhus.	Bebyggelse:	Tettsteder av ulik størrelse med bebyggelse i landskapet langs vegen.
Skog med åpning langs vann:	Langs Røgden er det tett skog på ene siden, men åpent med god utsikt over vannet og åsene rundt på andre siden.		

Landskapsanalyse

SVULLRYA

RØGDEN

SKASEN

ROTTNAN

201

202

205

GLOMA

FINNSKOGEN

RØJDAN

FINNSKOGEN

ØSTMARK

KLAGGEN

TORSBY

KONGSVINGER

NORGE

GRENSE

SVERIGE

Brudd: kjøreopplevelsen endres brått idet man får Skasen og Merratjennet på hver sin side av vegen. Her blir man en del av et rom som strekker seg på tvers av kjøreretningen. Dette tillater blikket å vandre langt over åstoppene før man igjen omgis av tett granskog.

Markert overgang: fra tett skog langs vegen kommer man ut ved det store, åpne vannet Røgden, før man igjen trer inn i et lukket skogrom.

Spennende overgang: fra Finnskogen entrer man brått den åpne dalbunnen i Østmark.

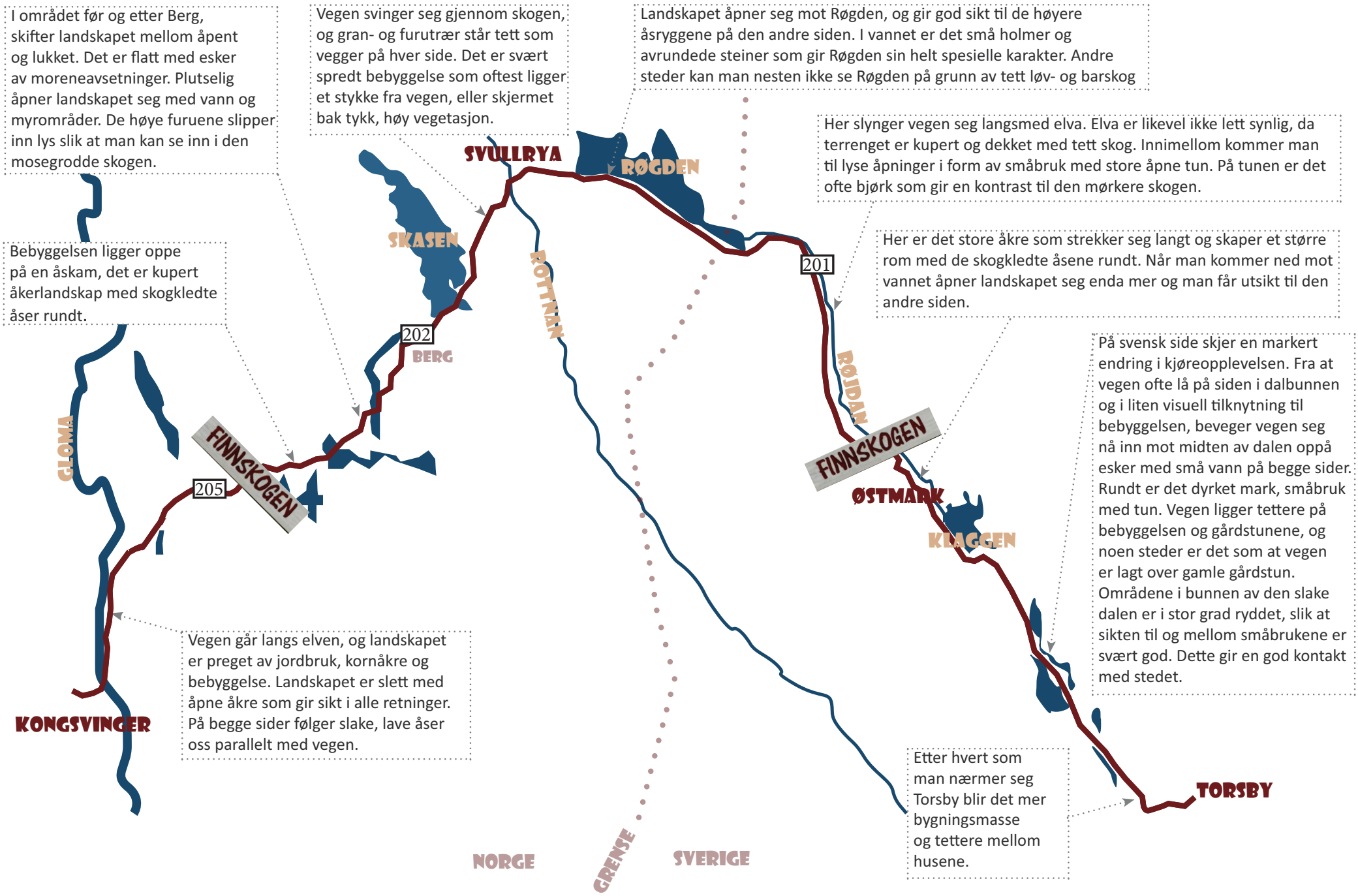

Beskrivelse av landskapet langs vegstrekningen Kongsvinger - Svullrya - Torsby.

OPPLEVELSER LANGS VEGEN

Norsk Skogfinsk Museum

Padling i Finnskogen

Finnskogen Turist- og Villmarksenter

Mattila

Et rikt dyreliv

Østmark kirke

Bebyggelse i Østmark

Kongsvinger fort

1. Finnskogen Turist- og Villmarksenter

Finnskogen Turist- og Villmarksenter er et aktivitetssenter 11 kilometer fra Svullrya. Senteret har gode tilbud for jakt og fiske, i tillegg til aktiviteter som ridning, skisport, minigolf og paintball. Senteret har hytteutleie og campingplass, og en restaurant (rommer 100 gjester) hvor det er mulighet for tradisjonelle matretter, som *motti og flesk*. Villmarksenteret tiltrekker seg turister fra hele Europa med sitt attraktive og varierte tilbud.

2. Fylkesveg 380

Fylkesveg 380 er en grusveg i flatt terreng som går fra Svullrya og ned mot Lekvattnet i Sverige. Vegen går gjennom en karakteristisk åpen furuskog. Den følger elva Rotna som flere steder åpner seg til en *mini-innsjø* i løpet av turen. Her får man oppleve naturliv på nært hold. Det er fine muligheter for sykling, og det flate terrenget er svært godt egnet for bruk av barnefamilier.

3. Rotna

Rotna er en smal elv som starter ved Evensbergklinten i Åsnes kommune, fortsetter gjennom Grue kommune og Svullrya og videre over riksgrensen til Sverige. Elva åpner seg til flere innsjøer, hvor de to største er Rotnesjøen og Helgen. Elva var tidligere lakseførende og brukt til transport av tømmer. I dag er denne elva godt egnet for kanoturer, hvor man kan få padleturer helt opp til 10 mil.

4. Overnattingsmuligheter

Overnattingsmulighetene på strekningen mellom Kongsvinger og Torsby er flere. Blant disse kan vi nevne Finnskogen Turist- og Villmarksenter mellom Svullrya og Kirkenær, Finnskogtoppen velværehotell med utsikt over sjøen Røgden, og Mattila Fritidsanlegg på svensk side rett ved grensen. Midt i Svullrya ligger Finnskogen Kro & Motell, et serveringssted med overnattingsmuligheter. Beliggenheten er et godt utgangspunkt for å utforske Finnskogen. Bygdas bensinstasjon ligger i tilknyting til kroa, og lokalbutikken ligger rett i nærheten.

5. Norsk Skogfinsk Museum

Norsk Skogfinsk Museum er Norges senter for materiale og forskning om skogfinnene. Museet består av fire avdelinger, Gruetunet Museum, Austmarka historielag, Åsnes Finnskog historielag og Finnetunet i Svullrya. I Svullryas gamle skole finnes Norges mest omfattende samlinger om skogfinsk kultur. Det holdes utstillinger, foredrag, filmvisninger og rundturer i området. Lokalene er små, det er derfor planer om et nytt og større museumsbygg. I retning Röjdafors, ca. 2 km utenfor Svullrya sentrum ligger småbruket Leiråker, hjemstedet til forfatteren Åsta Holth (1904-1999). Hun er kjent for romaner, diktsamlinger og andre tekster med tilknytning til Finnskogen og skogfinsk kultur. Før hennes død testamenterte hun hjemmet sitt med alt innbo til Finnetunet.

6. Minnesteinen Rantala

Rantala er en minnestein med 431 finske slektsnavn. Steinen er en minnesmarkering fra den første innvandringen av finner i Norge, som bosatte seg rundt Røgden på tidlig 1600-tallet. Steinen heter *Rantala*, etter finsk for «strandplassen», og har fått navnet på grunn av plasseringen ved stranda. Minnesmerket ble avduket i 1970 og kalles i dag bare «Minnesteinen» eller «Slektssteinen».

7. Finnskogtoppen

Finnskogtoppen er et flott velvære og rekreasjonshotell, som ligger omtrent to timer fra Oslo. Hotellet tilbyr badstue, boblebad, basseng, dampbad, aktivitet- og behandlingstilbud og ulike spennende kurs. I tillegg ligger det flotte turstier og skiløyper rett ved. Hotellets fokus er mer energi, økt fysisk og psykisk velvære.

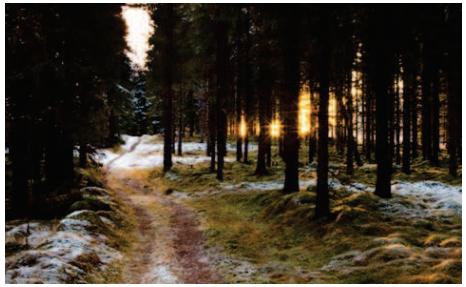

8. Finnskogleden

Finnskogleden er en 24 mil lang vandringsrute i grenselandet mellom Norge og Sverige. Leden består av 15 strekninger av ulik karakter og lengde langs gamle kulturstier og skogsveger gjennom kulturlandskap og villmarksnatur. Den passerer mange ulike plasser og finnegårder, og det er satt opp flere informasjonstavler med fakta om severdigheter og interessante steder. Stien tar deg opp på flere høye topper, opptil 600 moh. Leden strekker seg fra Morokulien i sør til Søre-Osen i nord.

9. «Korset»

«Korset» er et markert kors i bakken som ble oppdaget på midten av 1800-tallet. Folk har prøvd å så i risset og forskere har tatt jordprøver, men ingen har forklaring på hvorfor ingenting vil vokse der. Noen sier at det ligger en forbannelse i korset. De siste årene er det også oppdaget 5-6 nye kors i samme område. Dette er bare ett av flere sagnomsuste fenomener og steder i Finnskogen.

10. Mattila

Mattilla er en finnegård fra 1600-tallet. På 1700-tallet ble torpet (Akalylä) delt til finnegårdene Mattila og Juhola. Fra 1900-tallet ble Mattila et fritidsanlegg etablert av Kurt Eide, et sted for vandring, orientering, jakt, fiske og ski. På vinteren arrangeres det skimaraton. Det er flere overnattingsmuligheter her, og i restauranten kan man prøve retten *motti og flesk*, som de gamle skogfinnene spiste før det bar ut på lange dager i skogen. Det er mange fine turstier og skiløyper i området og finnskogleden passerer bare et par kilometer nord for området. I boningshuset finnes det en røykstue, hvor man kan oppleve røykstuekvelder der Knut Eide forteller historier fra Finnskogen. På Mattilla finnes også en uvanlig stor kvartsstein hvor man kan sitte å filosofere på og se utover Finnskogen. Det sies at steinen har helbredende egenskaper. Folk kommer langveisfra for å sitte på steinen.

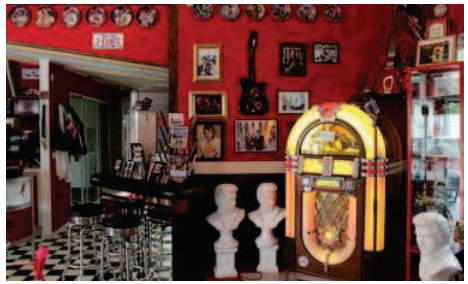

11. Memphis (Elvis cafe)

Memphis (Elvis cafe) i Østmark, er en kafe med temaet Elvis Presley. Stedet er innredet i gammel amerikansk kafe-stil med en storskjerm som viser Elvis filmer, og en ekte Wurlitser Jukebox som spiller Elvis-sanger. Dette er en spesiell kafe som gjør det verdt å ta turen innom hvis du vil oppleve en liten bit av Memphis i Østmark.

12. Bademuligheter

Det er flere muligheter for bading langs strekningen mellom Kongsvinger og Torsby. Her kan du stoppe på rasteplasser langs et av vannene, som for eksempel Røgden, Skasen, Jersjøen eller Frysjøen. Man kan også benytte seg av en fin anlagt badeplass med blant annet flytebrygge, utegarderober og sitteplasser ved sjøen Klaggen, og ved Skansen. Det finnes også campingplasser flere steder langsmed vegen.

Stadkjensle - menneskers oppfattelse og forhold til stedet

Stadkjensle er et eget verktøy som er utviklet for å utfylle ordinære landskapsanalyser. En kartlegging av menneskers oppfattelse og forhold til et sted, legger grunnlaget for nye perspektiv i en landskapsressursanalyse. Ved å kartlegge stadkjenslen prøver man å nærme seg menneskenes forhold til sitt spesifikke landskap. Undersøkelsen fanger opp kunnskap om folks reaksjoner, identitet, opplevelse, ideer og ønsker for fremtiden. Ved å forstå stedet gjennom folk, søker analysen en dypere forståelse av naturen, mennesket og forholdet dem i mellom. Analysen i denne oppgaven baseres på intervju med mennesker av forskjellig alder, yrke og tilhørighet til Finnskogen, dette for å fange opp ulike oppfatninger, forhold og synspunkter fra forskjellige steder på strekningen mellom Kongsvinger og Torsby. Vi hadde samtaler med mange interessante mennesker på turen, hvor vi blant annet kom i kontakt med engasjerte personer, grunneiere, turister og næringsdrivende.

Emner som ofte gikk igjen i samtalene var Finnskogens ro, mystikk, opplevelser og rekreasjonsmuligheter. Særegenhetene ved Finnskogen er natur, skog, stillhet, ro, gode jakt- og fiskemuligheter, turmuligheter, kulturhistorie, mangfold av dyr og fugler og gamle finnetorp og røykstuer. Finnskogen er trolsk og mystisk med tette skoger, med mange områder som oppleves som urørte. Området er mye brukt til turformål, men kunne vært mer tilgjengelig og mer kjent. Finnskogen skiller seg ut på grunn av den spesielle historien, den endeløse skogen, den spesielle og klare stjernehimmelen, og den påfallende roen i området. Et inntrykk vi sitter igjen med etter undersøkelsen er at befolkningen generelt er stolt av Finnskogen- *«Vi er i et lukket landskap, men en åpen kultur og folk har et åpent sinn»*. Likevel er inntrykket at flere savner et større fokus på å belyse historien og røttene, særlig på svensk side. Etter å ha snakket med lokalbefolkningen fikk vi også det inntrykket at det å gå på tur i Finnskogen hadde høyere status hos nordmenn enn hos svensker. Her var det også ønsker om å gjøre Finnskogen og dens turmuligheter mer attraktivt på den svenske delen av Finnskogens befolkning.

"Jeg drar til Finnskogen fordi jeg liker skog og jakt"

"Vi er i et lukket landskap, men en åpen kultur og folk har et åpent sinn"

"Vi pleier å ta en kaffikopp på Svullrya for der er det så rolig og avslappende"

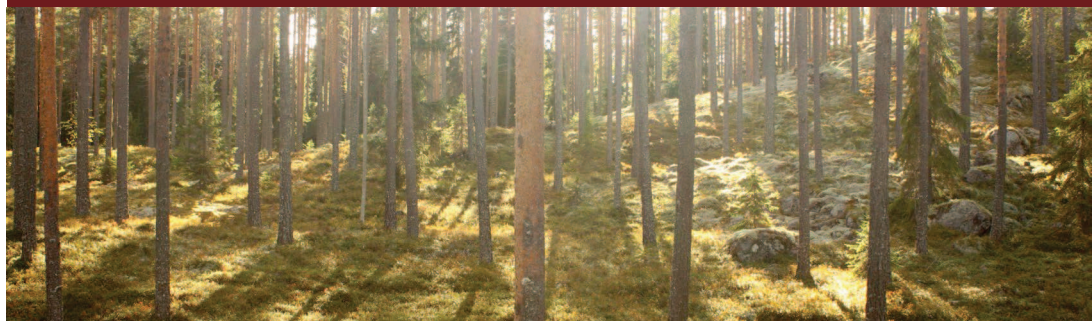

OPPSUMMERING AV ANALYSER

Naturen på Finnskogen kjennetegnes av bølgende, skogkledde åser og små innsjøer og myrområder. Mange steder i området finnes gamle kulturminner fra den skogfinske kulturen, og det finnes mange opplevelser og attraksjoner det er interessant å besøke. Finnskogen har en unik atmosfære som underbygges av både finsk, svensk og norsk kultur. Sammen med et rikt dyre- og fugleliv gjør dette Finnskogen til et spennende sted å besøke. Finnskogen er et område for rekreasjon og naturopplevelser. Tilgjengelighet til området og informasjon om både historie, kultur og turmuligheter er viktig å styrke for at flere skal finne vegen til Finnskogen og alt den har å by på.

STRATEGI- DEN EVENTYRLIGE OMVEG

Strategiens innhold

Gjennom kartlegging av området har vi funnet en interessant strekning gjennom Finnskogen som vi vil lage en strategi for. Strategien går ut på å styrke den valgte øst-vest-vegforbindelsen ved å skape et konsept som gjør den til en veg med fokus på opplevelse. Vegstrekningen er valgt på grunn av dens mange tilbud og opplevelser av ulike slag. Vi har valgt å kalle strekningen for *den eventyrlige omveg*. Vi har bevisst valgt å finne et navn til strekningen for å skape en merkevarebygging til konseptet. Strekningen tar lengre tid å kjøre enn E16, men gir et opplevelses- og kunnskapsutbytte til den som reiser der. Vegen skal vise den besøkende hva Finnskogen kan by på av aktiviteter, natur, historie og atmosfære. Det er lagt vekt på å fremme opplevelser i nærhet til strekningen slik at den blir en ferdselsåre som knytter sammen tilbudene og gjør dem lett tilgjengelige. Et helhetlig tilbud og et gjennomført konsept på tvers av grensen vil bidra til å gi denne strekningen oppmerksomhet. Målet med strategien er økt turisme og attraktivitet langs strekningen. Dette kan på lang sikt bidra til å øke bosetting og styrke lokale bedrifter, og bidra til bærekraftig verdiskaping i Finnskogen.

Vi har valgt å dele opplevelsene langs strekningen inn i tre temaer for deretter å se på utviklings- og utnyttingsmulighetene innenfor hvert av disse temaene:

- *friluftsliv*
- *kunst, kultur og historie*
- *ro, velvære og mystikk*

Med en tematisk inndeling kan man treffe flere målgrupper og enklere gi en oversikt innen hvert tema. Temaene er valgt på bakgrunn av analysene som viser aktivitet og tilbud innenfor hvert av temaene. Innenfor hvert av temaene kommer vi med forslag for å styrke og forbedre mulighetene og tilbudene langs strekningen.

Utfordringer

Utfordringene er at tilbudene bør belyses bedre enn de gjør idag. Det finnes mange tilbud i Finnskogen, men de kan være vanskelige å oppdage for den reisende. Strategien er derfor ikke nødvendigvis å tilføre flere tilbud, men å trekke frem det som er der. Forbedret markedsføring er et viktig tiltak for å forbedre tilgjengeligheten på informasjon. Forbedret markedsføring vil også kunne styrke lokale initiativer til verdiskapning.

Referanseprosjekter

Rondane Dovrefjell har en egen offisiell reiseguide på nett der overnatting, reisemål, transport og så videre kan finnes på én og samme nettside. En reiseguide gjør det enklere for den reisende å planlegge turen til Finnskogen og dermed tilbringe mer tid der. Et annet eksempel er Den Gyldne Omveg i Trøndelag som med bevisst markedsføring har økt lokal og regional verdiskaping.

”Stillheten og langsomheten, er det ikke det som også er naturgleden?”
- Odd Børretzen

Konsept

Den eventyrlige omveg

Omvegen gir en smak av Finnskogens mystikk og ro, og gir en opplevelse av naturens skatter. Naturen kan betraktes fra et bilvindu eller tres inn i gjennom mulighetene skogen byr på. Du kan møte store skogvidder, gamle finnetorp og ville dyr. Det er et historisk sus og samtidig noe øde og vilt over Finnskogen, hvor det ligger spennende natur- og kulturområder på begge sider av riksgrensen.

Opplevelsen er avhengig av vegen du velger. Du kan kjøre E16 rett fram og gå glipp av et eventyr, men de beste opplevelsene finner du gjerne når du tar en omveg...

Det tar 1 time og 6 minutter å kjøre E16 mellom Kongsvinger og Torsby. Den eventyrlige omveg tar en halvtime mer... eller en dag, en uke, en sommer... (Fritt etter dgo.no)

God tur!

«Vi er alle oppdagelsesreisende i livet, hvilken vei vi så enn følger»
-Fridtjof Nansen

Tema 1: Friluftsliv

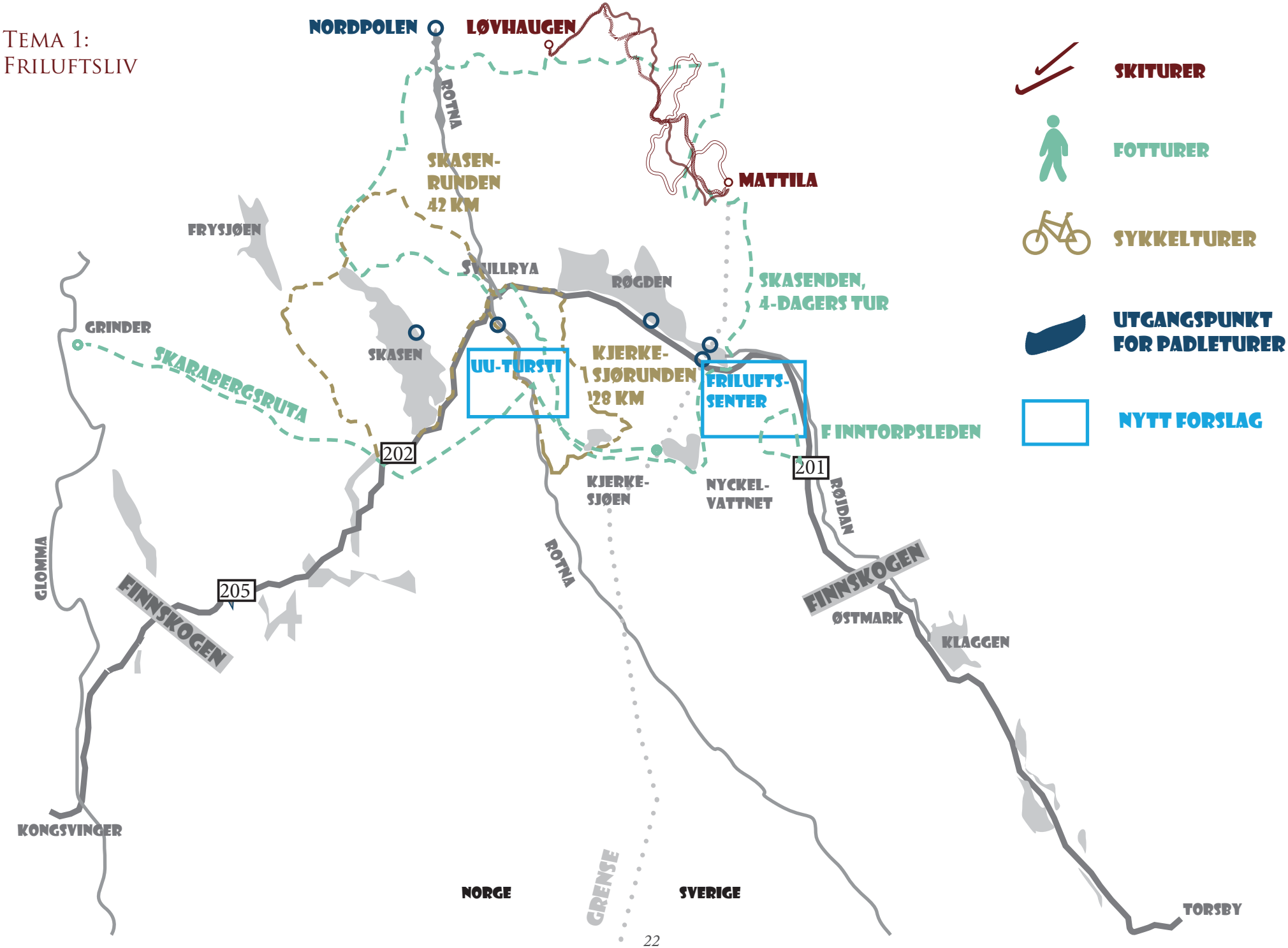

Fotturer

Under andre verdenskrig ble det etablert flere flyktningeruter gjennom Finnskogen. Skarabergsruta er en av dem. Med overnattinger kan man med utgangspunkt i Svullrya legge turen om Nyckelvattnet, Røgden, via Skasenden og tilbake til Svullrya. Ruta fører deg gjennom gamle bosetninger, over utsiktspunkter, langsmed stille innsjøer og til koier der man kan overnatte. Dette er beregnet til å være en firedagerstur. Finnskogleden krysser strekningen (henviser til gruppe 5 med fordypning i Finnskogleden). Finntorpsleden er en kulturhistorisk vandring gjennom vakker natur og rester av gamle finnegårder. Leden starter i Röjdåsen og er 11 kilometer lang.

Skiturer

Finnskogen byr på flere muligheter når det gjelder skiturer. Et bra utgangspunkt for besøkende som ønsker en skitur i Finnskogen er området mellom Løvhaugen på norsk side og Mattila på svensk side. Her finnes et nett med løyper av varierende lengde, samt rundløyper dersom man ønsker å forlenge skituren. Hele løypa er skiltet på norsk side. Skituren kan starte ved Mattila, og du tar en avstikker fra riksveg 201.
Hvert år arrangeres Mattilla ski maraton.

Sykkelturer

Finnskogens bølgende terreng gjør skogen ideell for sykkelturer. Med utgangspunkt i Svullrya kan man sykle nedover langs vestsiden av Rotna, der det på sørsiden også finnes mange gode badeplasser. Videre går veien sørover til Kjerkesjøåa og østover til Kjerkesjøen. Er man ute etter gode stoppeplasser er det mulig å sykle innom Kalsjøen, som også har gode fiskemuligheter. Turen fortsetter deretter nordover tilbake til Svullrya. Av overnattingsmuligheter finnes det blant annet ei koie på sørsiden av Rotna man kan få tilgang til gjennom Den Norske Turistforening (DNT), samt Rotneros, ei privat og enkel hytte.

Padling

Finnskogen kan by på alt fra familievennlige padleturer til mer utfordrende turer i elvestrøk.

Skasen er grunn og har mange sandstrender der det er lett å få båten på vannet.

For mer erfarne padlere som ønsker en lengre padletur er det mulig å starte helt nord i Rotna ved Nordpolen og padle ned til Svullrya, og videre over Helgen sør for Svullrya.

Forslag

Universelt utformet tursti
For å nå ut til flere brukergrupper, foreslår vi å skape en universelt utformet tursti som er tilpasset rullestolbrukere og folk med nedsatt funksjonsevne. Det flate mosegrodde terrenget langs Rotnaelva sør for Svullrya er godt egnet til å skape et slikt tilbud.

Frilufts-/padlesenter
For å fremme Finnskogen som padlemål er det også en idé å bygge et padlesenter med kanoutleie, overnatting og tilrettelagt utsettingspunkt for kano og kajakk. Her kan også tilbudet tilrettelegges som opplevelse for de med funksjonshemning.
Det tidligere kultursenteret ved Røgden på grensen mellom Sverige og Norge, står i dag ubrukt. En mulighet kan være å ta bygget i bruk til dette formålet.

TEMA 2: KUNST, KULTUR OG HISTORE

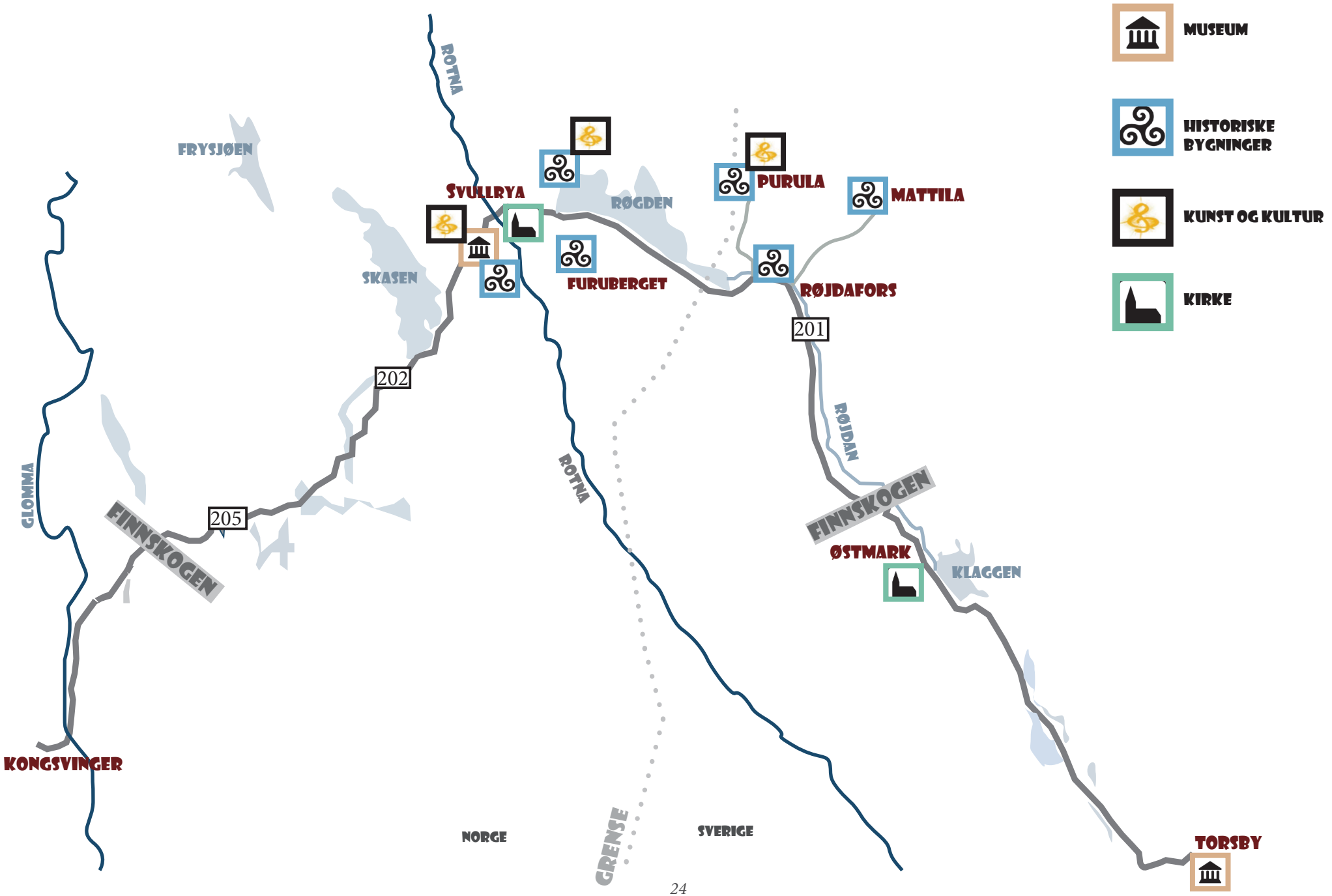

Finnekultur og gamleboplasser

Boplassene og røykstuene som står igjen i Finnskogen vitner om den skogfinske kulturen. Mellom Röjdafors og Bjurberget kan du kjøre av til finnegården Mattila. Her kan du samtidig besøke en av Finnskogens største gårder Juhola, som ble kulturreservat i 2001.

Finnegården Purala ligger på svensk side, med utsikt over Røgden. Purula er en staselig finnegård med en av Varmlands største røkstuger. Den idylliske finngården Ritamäki mellom Lekvattnet og Lomstorp, er en av Sveriges best bevarte. Furuberget ved Svullrya er en av de best bevarte finnegårdene på norsk side.

Kirker og bruksbygninger

Ved Svullrya ligger Grue Finnskog kirke fra 1886, en vakker hvit trekirke med kirkegård. Midt i Østmark sentrum ligger Østmark kirke. Med sin alder, utseende og unike arkitektur er det kanskje den viktigste kirken av alle i Varmland Finnskog.

Langs vegen på svensk side kan du besøke Røgden bruk, som ble bygget i 1888. Bruket var i mange år en av Grue Finnskogs største arbeidsplasser, brukt av både norske og svenske bønder. Röjdafors kvern, like ved Purula, er en av få kverner som er bevart i sin helhet. Den fikk rettigheter til bruk i 1697 og ble brukt helt frem til 1962.

Museum

Norsk skogfinsk museum avdeling Finnetunet ligger i Svullrya. Museet ligger ved elva Rotna og består av 15 skogfinske bygninger med røystue og rie. I utkanten av Svullrya ligger Åsta Holth museet, hennes gamle småbruk Leiråker.

Langs hele Røgden ligger det mye historie. Ved den sørlige bredden av sjøen står minnesteinen Rantala med 431 skogfinske slektsnavn, helt inntil veien.

Det er også mulig å besøke Torsby Finnkulturcentrum, et museum på svensk siden, med kunnskap og samlinger om den skogfinske kulturarv.

Kunst og kultur

Galleri Tysken tilhørende Finnetunet (Kristian Tysken) og Røgden bruk har ulike utstillinger og gjesteatelier. På *Finnskog Skinn* i Svullrya selges det lokale skinnprodukter av elgskinn. Årlig er det flere tilstelninger og arrangementer på mange av de gamle finnegårdene. På Purula arrangeres det musikkvelder om sommeren. Du kan også oppleve Finnskog Mart'n, Finnskogdagene og ulike konserter på Finnskogen Kro og Motell.

Forslag

Skilting

Vi foreslår en sammenfallende type skilting av aktuelle stoppesteder for museum, kunst og andre kulturelle, interessante punkter for å gjøre de kjørende oppmerksomme på hva som er av tilbud langs veien. På samme måte som Finnskogen har fått sine egne skilt ved alle veiene som leder inn i området, kunne disse skiltene ha sitt eget design. Skiltene vil underbygge veien som en opplevelsesvei og knytte norsk og svensk side sammen. Ved at aktører som fremmer historien og lokale initiativ som kunst/ håndverk samarbeider om felles markedsføring, styrkes alle parter. Hvis skiltene utformes på en måte som gjør at de skiller seg fra ande skilt vil de kunne bli som symboler som henviser til perlene som ligger langs veistrekningen.

Eksempel på skilt ved attraksjon.

Tema 3: Ro, velvære og mystikk

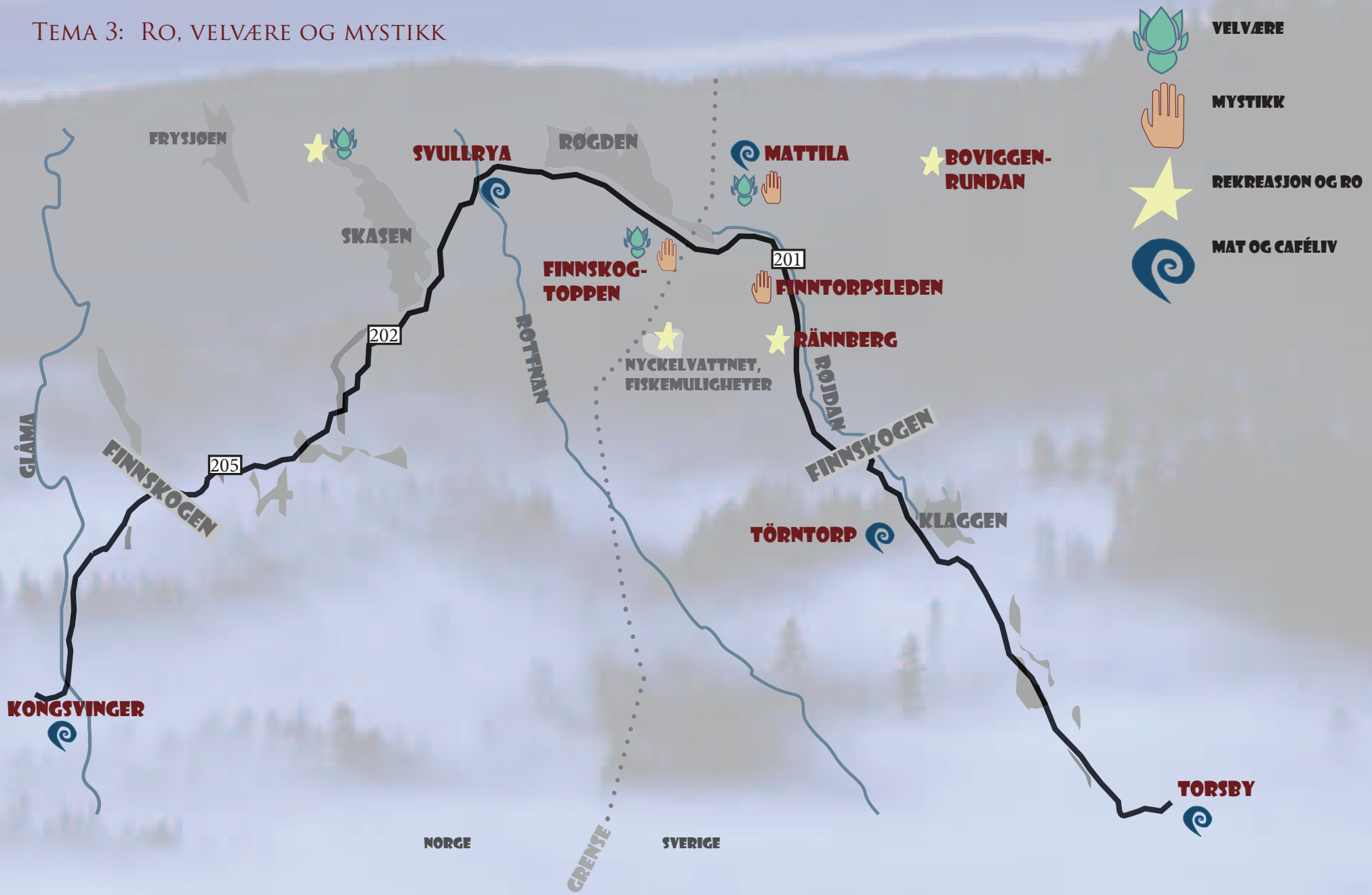

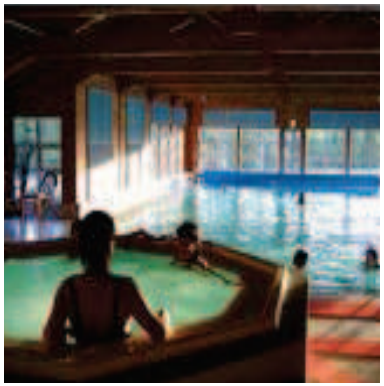

Velvære

Finnskogtoppen er et spa- og velværehotell hvor man kan oppleve en litt mer luksuriøs type avslapping. Hotellet ligger på en høyde med utsikt over Røgden, og her kan man benytte seg av blant annet boblebad, badebasseng, badstue, og dampbad. Med atmosfæren som Finnskogen byr på blir dette et perfekt sted for å finne roen. Det arrangeres også badstukvelder. For å oppleve finnskogkultur kan man også ta en tur til turist- og villmarksenteret ved Skasen, som blandt annet tilbyr røykbadstu.

Mystikk

Mange mener det ligger en mystikk over Finnskogen. Det finnes flere historier om hendelser som har funnet sted rundt omkring i skogen, blant annet et forbannet kors i bakken der ingenting vokser og gamle innrissede symboler som finnene forbandt med magi. Flere mener at Finnskogen hverken kan beskrives eller forklares, men må oppleves. Finntorpsleden byr på kulturhistorisk vandring gjennom natur og via gamle finntorp som har overnaturlige historier knyttet til seg, for eksempel ved Karlsbackarna. På Mattilla finnes også den såkalte "hvite steinen". Det sies at kvartssteinen har helbredende egenskaper.

Rekreasjon og ro

I Finnskogen kan man finne ro nærmest hvor enn man velger å gå, samtidig som naturen kan nytes til fulle, langs vann og på høyder. På noen av de høyeste stedene kan man få en flott utsikt over Finnskogen i all sin prakt, og det finnes flere vann med gode muligheter for å fiske i fred og ro, for eksempel i Nyckelvattnet. Boviggenrundan nær Torsby byr på vandring med mange flotte utsiktspunkter og interessante stoppesteder. Også Rännberg har en flott vandringsrunde som tar en igjennom stedets unike flora med rundt 220 sommerfuglarter og i området, samt over gode utsiktspunkter.

Mat og caféliv

Mattilla er et fritidsanlegg med overnattingsmuligheter på svensk side. Her har man mulighet til å være med på røykstuekvelder med historie-fortelling om skogfinnene og skogfinsk kultur. På alle disse overnattingsstedene kan man også kjøpe seg mye god mat. På villmarksenteret og på Mattilla kan man i tillegg til tradisjonell norsk mat prøve seg på retten «motti og flesk». Dette er en rett med røtter i de gamle skogfinnenes matkultur. Langs strekningen finner du også Finnskogen Kro og Motell, og flere andre kafeer. Mellom Röjdafors og Østmark ligger en sjarmerende lokal kafe helt inntil veien. I Østmark ligger den Elvis inspirerte kaféen Memphis.

Forslag

Et samarbeid mellom stedene som tilbyr ulike typer rekreasjon (som spa, badstue, turer, historiefortelling, besøk til Finnskogens sagnomsuste steder eller hyggelige kafeer) for å gi et tilbud med variasjon for den som ønsker et avslappende, og kanskje mystisk, opphold i Finnskogen. Gjerne med et opphold over flere dager for å lade batteriene. Vi foreslår at man promoterer pakketilbud for overnatting og opplevelser med rekreasjon og mystikk i fokus. Dette tilbudet kan rette seg mot de som ønsker alt fra et luksuriøst spaopphold til de som vil bo enklere og søke ro i skogen. I den sammenheng kan det gis informasjon om de stedene som mange beskriver som mystiske og spesielle, eller tilbud om utflukter med lokalkjente der formidling av mystikken i Finnskogen og historiefortelling står i fokus.

Veien videre

En viktig del av å utvikle området er å koble sammen de ulike aktørene og temaene for å få en helhetlig og mer bærekraftig utvikling. I området finnes det mange engasjerte og frivillige organisasjoner, for eksempel historieforeningen. Når man vil videreutvikle området er det viktig at dette skjer i samspill med disse og innbyggerne i området. Verdiskapning og fortjenester må komme disse til gode og ikke bare kommersielle aktører. Likevel kan kommersielle aktører være viktige medspillere når man ønsker å få fortgang på utvikling i et område.

Det er positivt for regionen når sektorer over landegrenser og ulike forvaltningsnivåer samarbeider om å fremme Finnskogen som et helhetlig varemerke og område. På denne måten kan næringen tiltrekke seg flere mennesker og øke kjennskapen til varemerket. Turist- og besøksnæringen har behov for økt fokus, for å tiltrekke seg mennesker som ønsker naturopplevelser, overnattinger og lokale produkter. Gjennom en felles markedsstrategi og et samarbeid på tvers, kan dette bidra til at flere ønsker å etablere seg i regionen og at tilflyttingen øker.

Ved utvikling av en opplevelsesveg med attraksjoner, som en avstikker fra E16, har vi også foreslått et konsept med helhetlig skilting som kan sette preg på denne ruta. Et samarbeid med Statens Vegvesen og Vegverket i Sverige vil derfor være relevant i dette prosjektet. Andre viktige aktører er Finnskogen natur- og kulturpark, Grue, Torsby, Åsnes og Kongsvinger og Trysil kommuner, Hedmark Fylkeskommune, Fylkesmannen i Hedmark, Torsby finnkulturcentrum, Norsk skogfinsk museum og Finnskogtinget.

Vi vil takke for god mottakelse i Svullrya og for alle informanter som har bidratt med informasjon og synspunkter.

Referanseliste

Internettkilder

Den gyldne omvei. (2013). Lokalisert 05.10.13 på internett: http://dgo.no/
http://www.skogfinskmuseum.no/index.php?name=Om_museet
http://www.finnskogtoppen.no/finnskogtoppen/
http://www.rosesenteret.com/30685796
http://www.skogfinskmuseum.no/index.php?name=Slektssteinen_Rantala.html
http://www.grue.kommune.no/kultur-og-fritid/kultur/704-norsk-skogfinsk-museun-avd-asta-holth-museum
http://no.wikipedia.org/wiki/%C3%85sta_Holth
http://www.grue.kommune.no/kultur-og-fritid/fritid/497-finnskogleden
http://www.wingclub.se/s/annapia.pdf
www.grue.kommune.no
www.finnskogen.turistforeningen.no
www.snl.no 'finnskogen'
www.sykkelruten.no
www.skisporet.no
www.ut.no
www.finnskogopplevelser.no
www.mattila.se
http://www.fjellforum.no/topic/24141-padling-p%C3%A5-rotna-grue-finnskog-21-juli-2012/
www.dgo.no
http://www.vegvesen.no/Europaveg/e16kloftakongsvinger
http://www.finnskogutstillingen.no/Rogden_Bruk.html
http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/tema/planlegging_plan-_og_bygningsloven/landskapskonvensjonen.html?id=410080

Litteratur

Aurland Naturverkstad AS. *Landskapsanalyse. Framgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi*. Versjon februar 2010. Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren.

Clemetsen, Morten. *Stadbasert entreprenørskap og læring. Kartlegging av staden sine ressursar. Notat til kursopplegg i Nærøyfjorden verdsarvområde*. Aurland Naturverkstad, 2012.

Lynch, Kevin. *The Image of the City*. MIT Press, Cambridge MA, 1960.

Nordström, Ingemar. *Parkplan Finnskogen Natur- og kulturpark*, 2013.

Oppenheim, Florence og Daniel Svensson. *Möte med Finnskogar*. 2011.

Palmquist, Suzanne, Monica Björklund og Tore Lahn. *En levande Finnskog - vårt felles ansvar.* Slutrapport. Hedmark fylkeskommune, 2011.

Bilder

http://www.mortennysveen.com/?p=1228
http://www.nafcamp.no/campingplasser/1035-Finnskogen-Turist-og-Villmarksenter
http://highlandertess.blogg.se/2012/july/elviscafe-i-ostmark-manga-bilder.html
http://ut.no/artikkel/1.8361491
http://magnews.no/upload/widget/image/1376910795196231.gruemid3.jpg
trollstubben.blogspot.com
http://www.nafcamp.no/campingplasser/res/v/1035/1035-0009.jpg
http://livetleker.files.wordpress.com/2013/04/dsc03185-e1367265407380.jpg
http://www.springarn.net/plogger/?level=picture&id=1192

Universitetet for miljø- og biovitenskap, Institutt for landskapsplanlegging
LAA360/LAA361, HØST 2013

STRATEGISK LANDSKAPSPLANLEGGING

FINNSKOGLEDEN

- EN ALLSIDIG OPPLEVELSE

GRUPPE 5: Terje Bakken, Christer Danmo, Therese Kallekleiv, Geir Sørmoen, Mona Øverby

Innholdsfortegnelse

DEL 1 - Innledning
Sammendrag 3
Introduksjon og problemstilling 3
Metode 4
Finnskogen og Finnskogleden i et regionalt perspektiv 5
Planstatus 6
Historisk bakgrunn 7

DEL 2 - Landskapsressursanalyse
Overordnet landskapskarakteranalyse 8
Områdebeskrivelse Finnskogleden 9
Nordre mulighetsområde
-Landskapskarakteranalyse 10
-Områdebeskrivelse 11
Midtre mulighetsområde
-Landskapskarakteranalyse 12
-Områdebeskrivelse 13
Søndre mulighetsområde
-Landskapskarakteranalyse 14
-Områdebeskrivelse 15
Stadkjensle for Finnskogleden 16

DEL 3 - Strategier
Overordnede strategier 18
Tiltak for Finnskogleden 19
Tiltak for nordre mulighetsområde 20
Tiltak for midtre mulighetsområde 21
Tiltak for søndre mulighetsområde 22

Diskusjon 23
Konklusjon 23
Kilder 24

Fig 1: Finntorpet Abbortjernsberg

Forord

Vi har i dette semesteret hatt gleden av å jobbe med Finnskogleden som tema, noe som en uke i september førte oss ut på en spennende og lærerik oppdagelsesferd i Finnskogen. Der møtte vi mange spennende personer som foruten å gi oss verdifull informasjon til oppgaven var med på å lyse opp de lange arbeidsdagene. Flere av disse ønsker vi å rette en stor takk til;

- Stein Ivan Briskerud fra Finnskogen turistforening som delte mye kunnskap, guidet oss rundt og tok seg tid til å vise oss Finnskogens kvaliteter.

- Herdis Bragelien fra Finnskogen natur & kulturpark som ga oss mange ideer å spille på.

- Birger Nesholen som delte mye kunnskap om Finnskogleden og Finnskogens hemmeligheter.

-Alle innbyggerne vi har møtt i Finnskogen for å være så åpne og prateville.

Vi vil ikke minst benytte anledningen til å takke Morten Clemetsen og Knut Bjørn Stokke for å ha gitt oss et spennende område å jobbe med og for all god veiledning underveis!

Vi håper at Finnskogen fortsetter å opprettholde sitt unike kulturpreg og vakre natur, og vi håper at flere enn oss også åpner øynene for det vi liker å kalle FinnskoGLEDEN!

Sammendrag

Oppgaven tar for seg Finnskogleden, en sammenhengende sti som tar deg gjennom hele Finnskogen, lokalisert i det østlige Norge og i det vestlige Sverige. Utgangspunktet for den gjennomførte landskapsressursanalysen er tatt i problemstillingen:

«*Hvordan utvikle Finnskogleden og styrke dens plass i Finnskogen med tanke på opplevelser og tilbud langs og rundt leden uten at dette går på bekostning av eksisterende kvaliteter*».

Gjennom analysearbeidet kom vi frem til tre forskjellige mulighetsområder, men også Finnskogleden som helhet har vært et hovedtema. De forskjellige mulighetsområdene er alle spesielt interessante for forskjellige brukergrupper, noe som kan sikre en mer mangfoldig besøksgruppe enn de som til nå har benyttet seg av ledens tilbud.

De overordnede strategiene lagt for leden og dens mulighetsområder handler om å øke kunnskapen rundt leden og den informasjonen som trengs for å få en god opplevelse ved bruk av leden, og å øke tilgjengeligheten. Denne handler om å sikre at leden er i brukbar stand, og at bruk av leden ikke oppleves for utfordrende. Tiltakene som foreslås støtter alle opp under strategiene, og kan ses både som enkeltstående tiltak, men også et helhetlig bidrag for Finnskogleden.

Introduksjon og problemstilling

Emnet Strategisk landskapsplanlegging (LAA360/361) ved Universitetet for miljø- og biovitenskap har i år hatt Finnskogen som tema for prosjektoppgave. Vi har fått utdelt Finnskogleden som prosjektområde. Både Finnskogen og Finnskogleden er i en spennende utviklingsfase, hvor spesielt turisme og utvikling av lokale særegenheter er i fokus. Dette er, blant andre, viktige fokusområder for Finnskogen Natur & kulturpark som ønsker å gjøre Finnskogen til et attraktivt sted både å bo og besøke.

Vårt prosjektområde, Finnskogleden, er et svært langstrakt område (24 mil i retning nord-sør). Den legger et utgangspunkt for en utfordrende tur hvor det til tider kan være langt til nærmeste befolkning og forsyningssted. Dette favner i dag en noe begrenset målgruppe, som gjør at leden ikke er så mye i bruk som den har potensial til å bli (Briskerud pers.med). På bakgrunn av ønsket om å legge til rette for at flere også skal få utnytte Finnskogledens kvaliteter har vi kommet frem til denne problemstillingen:

"Hvordan utvikle Finnskogleden og styrke dens plass i Finnskogen med tanke på opplevelser og tilbud langs og rundt leden, uten at dette går på bekostning av eksisterende kvaliteter"

For å kunne besvare denne problemstillingen har vi vært på befaring i Finnskogen, og har analysert Finnskogleden på et overordnet nivå. Vi har dog opplevd noen begrensinger i arbeidet, både på grunn av at leden er svært langstrakt og krysser landegrensen flere ganger. Vi har opplevd det som svært vanskelig å få tilgang på kart fra svensk side, som har gjort at vi har måtte bruke enkle kart fra nettet med en kvalitet som ikke tilsvarer ønsket standard. Det at området er såpass stort og tiden så knapp satte også klare begrensninger.

Befaringene har likevel gitt oss mye spennende informasjon om Finnskogleden. Det er et område med et stort potensial når det gjelder utvikling av både kulturelle- og naturbaserte opplevelser, og det har blitt fokusert på å belyse de kvaliteter og ressurser Finnskogleden har. Ved å fokusere på de ulike kvalitetene og forskjellige interesseområder, har vi endt opp med tre forskjellige mulighetsområder som på hver sin måte kan appellere til ulike brukergrupper. Leden i seg selv er også et fokusområde. Vi ønsker å belyse de ressurser og muligheter leden innehar for de mangfoldige interessegruppene, og hvilke strategier som kan både ta vare på de opprinnelige kvalitetene samtidig som man åpner opp for å legge til rette for flere brukergrupper.

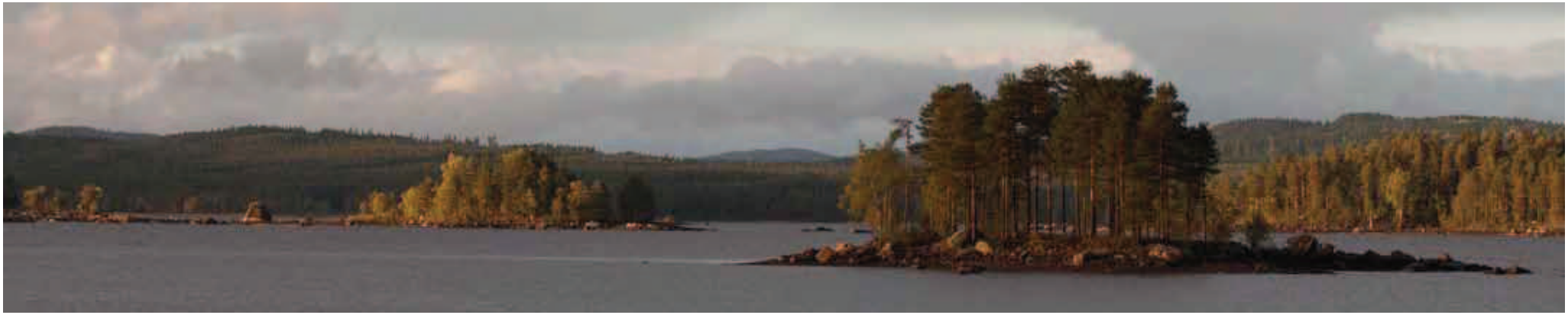

Fig 2: Den idylliske innsjøen Røgden.

Metode

Som metode har vi benyttet oss av teknikken landskapsressursanalyse. Som en del av metoden har vi vært i felt og benyttet oss av befaring og intervjuer.

En landskapsressursanalyse består i hovedsak av to deler:

(1) Den første er landskapskarakteranalyse. Det går ut på å kartlegge ulike landskapskarakterer innenfor et område, og beskrive hva som skiller det fra landskapet rundt, altså finne områdets særpreg. Landskap kan beskrives som en kombinasjon av flere elementer, deriblant landskapsformer, vegetasjon, kulturminner, vann med mer. Det er kombinasjonen av alle disse elementene som gjør et landskap unikt. Selve landskapsanalysen kan deles inn i tre forskjellige faser; forarbeidet, feltarbeidet og etterarbeidet (Clemetsen 2009). I vårt arbeid er landskapsanalysen gjort først overordnet for hele Finnskogleden, og deretter mer detaljert på de utvalgte detaljområdene.

(2) Den andre delen er stadkjensle. Denne delen av landskapsressursmetoden bygger på opplevelser av et område, og hva som gjør akkurat dette området så spesielt i forhold til andre områder (Clemetsen 2009). Stadkjensle blir dermed summen av opplevelsene av landskap, natur, kultur, bruk, minner og erfaringer; alt som er med på å forme forholdet vårt til et sted (Clemetsen 2009). Det handler også om å gripe tak i hva folk ønsker av stedet. Denne typen undersøkelse inkluderer dermed både gamle og unge i prosessen, og avdekker stedets kvaliteter og stedegne ressurser. Stadkjenslemetoden i denne oppgaven er gjort i form av intervjuer av både fagfolk, innbyggere og besøkende i ulike deler av oppgaveområdet. Spørsmålene vi har stilt har variert i takt med hvem vi har intervjuet. I ettertid av befaringen sitter vi dermed igjen med både konkrete faktaopplysninger om Finnskogen og -leden; så godt som folks mer subjektive følelsesmessige tilknytninger til området.

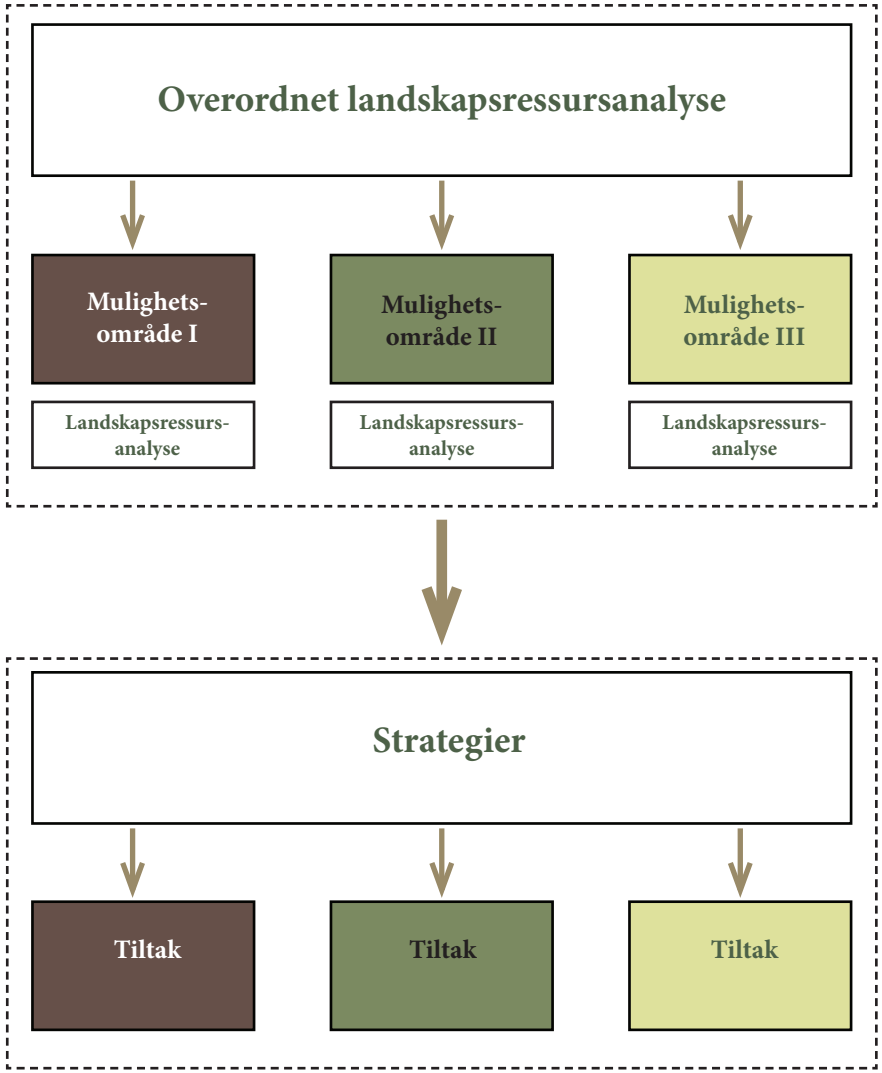

Fig 3: Prinsipp for oppgavens metode

Finnskogen og Finnskogleden i et regionalt perspektiv

Det området vi betegner som Finnskogen dekker et omfattende område. Det er et skogsområde som på norsk side befinner seg i Hedmark fylke, deiblant kommunene Trysil, Elverum, Våler, Åsnes, Grue, Kongsvinger, og Eidskog. På svensk side går leden i Värmland fylke, i kommunene Arvika, Sunne, Eda og Torsby som regnes som den største Finnskogkommunen.

Finnskogen er et historisk sted med sine mange kulturminner og unike skogkultur. De spesielle trekkene gjenspeiles også i naturen, og det finnes flere mindre verneområder. Blant disse finnes barskogsområder, ofte i tilknytning myrområder, og viktige myr- og våtmarksområder (Naturbase 2013).

Det ble nylig opprettet en regionalpark som omfatter hele Finnskogen, herunder også Finnskogleden. Arbeidet med parken startet i 2010, og selve parkplanen ble offentliggjort september 2013 (Finnskogen natur & kulturpark 2013). Regionalparken er ikke et vernetiltak, men ønsker å sette fokus på diverse verdiområder. Dette gjelder blant annet turisme, natur- og kulturliv, produktutvikling av lokale råvarer, med mer (Finnskogen natur & kulturpark 2013). Det som er formålet med parken er å gjøre Finnskogen til et mer attraktivt sted for besøk, bosetning og tilholdssted for bedrifter. Det er ønsker om å sette fokus på å ivareta Finnskogens unike kulturmiljø, som kan betegnes som et av områdets store særpreg.

Beliggenheten og tilgjengeligheten til Finnskogen er viktig for utviklingen og mulighetene til området. Finnskogen ligger for eksempel bare en time og tre kvarter utenfor Oslo og en og en halv time unna Karlstad i Sverige. Veiene til Finnskogen er i varierende grad ofte nord-sør rettet med E16, rv.2, rv.25 og Klarälvsvägen/Rute 62 passerende forbi. Når man ser på avstanden nord–sør så tar denne strekningen to og en halv time å kjøre, noe som er lenger enn å ta seg fra Oslo til starten på Finnskogen. Tar man med private og mindre veier er tilgjengeligheten svært god både med bil og sykkel. Ikke alle veiene er åpne for fri ferdsel, men generelt er veiene i god stand. Det er god tilgang via flyplass både i Torsby og Gardremoen, som begge har internasjonale avganger. Disse ligger begge innen et par timers avstand med bil fra Finnskogen. Kollektivtilbudet er best tilrettelagt i nord og sør. Mellom Elverum og Trysil går det flere busser i døgnet og det samme gjelder ved Morokulien, der Finnskogleden starter i sør. Andre steder i Finnskogen er det mulig å bestille den bestemte ruta man ønsker en dag i forveien. Togforbindelse finnes ved de større tettstedene langs Glomma. Til Svullrya går det buss ett par ganger i døgnet.

Den vanligste næringen i Finnskogen er skogbruk. Området har store muligheter for rekreasjon og kulturinput. Innenfor temaet rekreasjon og friluftsliv finner vi Finnskogleden som et naturlig midtpunkt. Leden er denne oppgavens hovedstudieområde, og er en langstrakt vandringsled som går gjennom hele Finnskogen. Denne stien er 24 mil lang, og tråkler den norske og svenske Finnskogen sammen på en grenseløs måte. Stien starter i sør ved Morokulien i Eidskog kommune, og man kan gå leden så langt nord som til Søre Osen i Trysil kommune.

Leden er et av flere stinettverk av ulik lengde gjennom Finnskogen. Områdene langs leden brukes også noe til jakt, det er fiskemuligheter i vannene, og leden kan både gås, løpes og stedvis rides og sykles. Ressursene langs leden er store, men bruken begrenset. Ressursene i området er i stor grad benyttet av de lokale, men leden som rekreasjon og friluftsarena benyttes også av tilreisende.

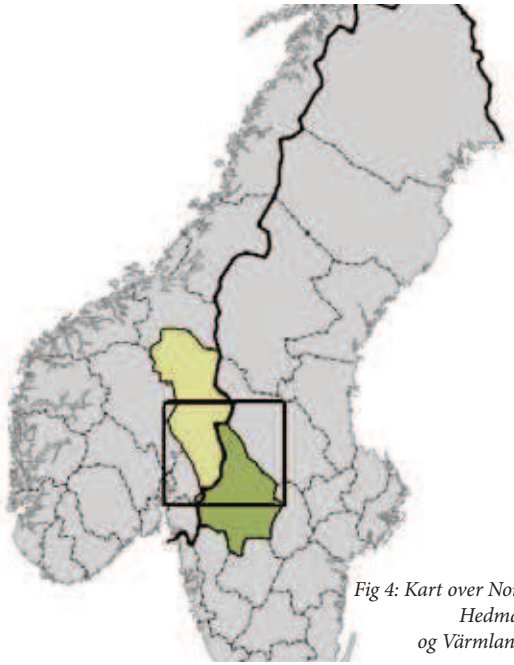

Fig 4: Kart over Norge og Sverige, Hedmark fylke i gult og Värmland fylke i grønt

Fig 5: Kommuner Finnskogleden går gjennom på norsk og svensk side.

Planstatus

Å avgrense Finnskogen er et definisjonsspørsmål. I vår oppgave har vi gått ut fra hvilke administrative enheter Finnskogleden går gjennom. Finnskogleden går gjennom to land; Norge og Sverige, to fylker; Hedmark og Värmland, og 11 kommuner; Trysil, Elverum, Våler, Åsnes, Grue, Kongsvinger, Eidskog på norsk side og Torsby, Arvika, Sunne og Eda på svensk side.

Arealstatus

Finnskogleden går i all hovedsak gjennom utmark og ligger derav i LNF-område. Majoriteten av skogfinske kulturminner ligger på privat grunn. Med få untak foreligger det ikke vernetiltak for disse. Enkelte verneområder finnes (Nesholen pers. med.).

På kommunalt nivå inngår "Finnskogen" i varierende grad enten direkte eller indirekte i kommuneplanene. Felles for mange av kommunene som inngår i Finnskogen er at de mindre og mer perifere tettstedene i kommunene ligger i selve Finnskogen og representerer en nokså liten del av den totale befolkningen i hver kommune. Unntak her er Eidskog hvor leden kommer nokså nært Magnor. Finnskogen blir derav mer eller mindre sentralt ettersom hvor stor rolle denne spiller i den enkelte kommune.

Det er utarbeidet flere kommunedelplaner spesielt rettet mot utfordringer og målsettinger for Finnskogen.

Prosjekter og planer relevant for Finnskogen

Finnskogen natur & kulturpark

Natur & kulturparken er ment som et verktøy for langsiktig regionalt utviklingssamarbeid gjennom en regionalpark. Parkplanen ble offentliggjort i 2013. Hovedmålene er ivaretagelsen av skogfinsk kultur, utvikle potensialet som ligger i Finnskogen og jobbe mot en bærekraftig og attraktiv utvikling for bosetting og næring i regionen. Regionalparken bygger videre på tidligere regionale samarbeid, og består foreløpig av kommunene Kongsvinger, Grue, Åsnes og Trysil samt Torsby på svensk side. Samarbeidet er myntet på frivillig deltagelse formalisert i en parkavtale som binder partene (Finnskogen natur & kulturpark 2013).

En levande Finnskog - vårt felles ansvar

Fra 2008 til 2011 ble det gjort et interreg-prosjekt mellom Hedmark fylkeskommune og Värmlands Museum. Hovedmålet med prosjektet var å kartlegge og dokumentere skogfinsk kulturarv, og danne et kunnskapsgrunnlag for ivaretagelse, forvaltning og bruk. I sluttrapporten etter prosjektet finnes oversikt over skogfinske bygningsminner og deres tilstand, samt et solid kunnskapsgrunnlag som verktøy for en bærekraftig og norsk-svensk utvikling for Finnskogen (Palmquist et al 2011).

ARKO

ARKO er et norsk-svensk samarbeid på kommunalt nivå, startet i 1967 og består av de svenske kommunene Arvika, Eda, Torsby og Sunne, samt kommunene Eidskog, Sør-Odal, Nord-Odal, Kongsvinger, Grue, Åsnes og Våler. Til sammen 11 kommuner. ARKO fokuserer på regional utvikling og kultursamarbeid over grensene, og har hatt flere prosjekter opp gjennom årene der Finnskogleden er det største. Overordnede mål er arbeide helhetlig med regionen, utvikle den som en møteplass over grensen, styrke bosettingen og øke sysselsetting (ARKO). ARKO har bidratt til å styrke det regionale samarbeidet i Finnskogen.

Etableringen av Finnskogleden i 1992 hadde en positiv effekt for besøk og bruk av Finnskogen som besøksmål. Stiftelsen Finnskogen var prosjekteier, men gikk senere konkurs.
Det ble et mål for mange å fullføre eller gå hele leden, og konseptet skapte en viss blest rundt seg. Denne effekten var sterkest i starten, men har avtatt noe over tid. Delvis grunnet at mange har fullført og at dette kan betraktes som en aktivitet man ikke gjentar mange ganger (Nesholen pers.med.).

Den europeiske landskapskonvensjonen (ELC)

I henhold til ELC fra 2000, ratifisert i Norge i 2004, skal hensynet til bærekraftig utvikling og forvaltning av forholdet mellom landskap og mennesker inkluderes og ivaretas i planleggingen, både i nasjonal og lokal politikk. Konvensjonen bringer landskapsperspektivet inn i planleggingen, noe som er viktig for en helthetlig utvikling av blant annet Finnskogen (Regjeringen 2007).

Fylkesplan for Hedmark

Finnskogen er synliggjort og nevnt som fokus- og satsningsområde sammen med fylkets øvrige kvaliteter og ressurser. Strategiene som vektlegges i fylkesplanen er blant annet utvikling- og verdiskapning i et fylke som til dels utfordres av klassisk distriktsproblematikk som fraflytting og utfordinger knyttet til spredt befolknings- og bosettingsmønster. ARKO-samarbeidet fremheves og vektlegges som et viktig redskap for regional utvikling. Det legges vekt på å bevare kulturarv og sørge for et godt interregionalt samarbeid. Det finnes også egen fylkesdelplan for kulturminner i Hedmark

"Utvikle nye og ivareta eksisterende bilaterale avtaler og partnerskap med regioner og aktører i Europa. I denne sammenheng vil en videreutvikling av ARKO-samarbeidet være et viktig bidrag" (Hedmark fylkeskommune 2008)

"Kulturarven skal være en ressurs for kunnskap, opplevelse og utvikling i Hedmark. Visjonen om å gjøre Hedmarks kulturarv til en levende og meningsfylt del av framtida skal konkret følges opp gjennom å satse på bevaring, verdiskaping, kulturarvsbasert næringsutvikling og kompetanseheving." (Hedmark fylkeskommune 2008)

"Den skogfinske kulturen skal prioriteres blant annet gjennom et interregprosjekt sammen med Värmland, Dalarna og berørte kommuner." (Hedmark fylkeskommune 2008)

Historisk bakgrunn

Det mest særpregede ved Finnskogen er den unike kulturen. Skogfinnene er en mindre kjent etnisk folkegruppe som i sin tid har befolket Finnskogen. De kom til Finnskogen på 1500- til 1600-tallet, og bosatte seg i første omgang i Sverige før de etter hvert forflyttet seg også over grensen til Norge. Skogfinnene kom opprinnelig fra den østlige delen av Finland, og flyttet seg gradvis vestover i søken etter gode bosetningsområder. Den mest sannsynlige årsaken til at de har måttet flytte seg fra sitt opprinnelige hjemsted antas å være mangel på ressurser (Nesholen pers.med.). Det førte dem ut på en gradvis vandring som endte i Finnskogen, hvor ressursene for å drive både jordbruk og etter hvert skogbruk var store.

Fig 6: Røykstue ved Abbortjernsberg

At skogfinnene anså Finnskogen for å være et ressurssterkt sted skyldes i stor grad hvilket jordsmonn som finnes der. Skogfinnenes mest brukte jordbrukstype var formen svedjebruk. Denne formen for jordbruk foregår ved at større eller mindre deler av skog blir svidd til grunnen, og siden dyrkes det matvekster på den nybrente jorden. Grunnen til at Finnskogen ble ansett som svært ressurssterk for akkurat denne typen jordbruk var det den beste naturtypen for svedjebruk er gammel granskog (Kvenlandsförbundet u.å.).

Skogfinnene var ikke de første til å bosette seg i Finnskogområdet. Det finnes spor etter bosetting fra så langt tilbake som 3000-5000 år før Kristi fødsel (Skasdammen 2000). Da skogfinnene kom på 1500- til 1600-tallet var området ubebodd, men enda finnes det kulturminner som vitner om den tidlige bosetningen.

Også etter skogfinnene er merkene og minnene mange. Kulturminner etter de gamle (og nyere) finnebosetningene finner man gjennom hele Finnskogen. Disse kulturminnene består i stor grad av skogfinnenes unike bygninger og bygningsstil, gjerne i form av røykstuer og saunaer, men en finner også kulturminner som vitner om deres mer mytiske og religiøse arv. Eksempler på dette er korset i Røjden hvor gresset

Fig 7: Historisk bilde av utsikten over Finnskogen (finnskogtinget)

aldri gror, og kirka i Gravberget som symboliserer skogfinnenes vide aksept for de forskjellige kulturene som fantes i området.

Verken i fortiden eller i nåtiden har landegrenser betydd mye for skogfinnene. Folk har i århundrer forflyttet seg frem og tilbake over grensen, og til og med i dag handler, gifter og arbeider folk på den andre siden av grensen i forhold til hvor de bor. Grensen har gjennom årene betydd lite for den generelle befolkningen i Finnskogen.

I alt dette har leden spilt stor rolle, da leden er et resultat av alle de forskjellige stiene som snor seg gjennom Finnskogen, både på tvers og på langs. Det å skape en ferdselsvei som gikk hele veien fra Finnskogen sør til Finnskogen nord var et prosjekt som foregikk på 80-tallet, og selve leden ble ferdigstilt i 1992 (Nesholen pers.med). Tidligere fantes ikke en helt sammenhengende sti, bare små nettverk. Disse mindre stiene ble stelt, koblet sammen og utgjør i dag det vi kjenner som Finnskogleden. Leden krysser grensen mange ganger, og mange av de mer på-tvers gående stiene man kommer forbi har en litt annerledes historisk bakgrunn enn å være "bare vanlige" ferdselstier for skogfinnene: Flere av stiene ble brukt under krigen for å frakte nordmenn til sikkerhet i Sverige, blant disse er den kjente flyktningeruta (Austmarka utvikling u.å.).

Fig 8: Finnegården i Håberget.

Historie fra da grensen mellom Norge og Sverige skulle fastsettes:

Det var en skogfinne som egentlig bodde på svensk side, men ønsket å høre til Norge. Han viste til hvor grensa gikk og sverget høytidelig på at han sto på norsk jord.

Dette løy han jo ikke om, da han hadde puttet jord fra norsk side i skoene sine! (Briskerud pers.med.)

Overordnet landskapskarakteranalyse

Landskapet langs Finnskogleden varierer i grove trekk mellom skog, myr, elvedaler og store og små innsjøer mellom bølgende skogkledte åser med forskjellig høyde. Det er få monotone og ensartede drag, men en stadig dynamisk endring. På overordnet nivå er det en gradvis forandring av landskapsformene fra sør til nord. Siden landskapet forandrer seg gradvis, kan man veldig grovt dele inn i to områder: nordre og søndre del

I nordre del ligger åsene 650 - 700 m.o.h mens de i sør sjelden er over 350 m.o.h. Dette gir et landskap som er preget av dypere daler og høyere topper, og gir en større grad av utsikt enn i sør, der landskapet er flatere. Vegetasjonen forandrer seg også gradvis i takt med topografien. I sør er skogen tettere med mye gran, mens nordover blir det mindre tett skog med furu, skrinn jord og lyngmoer. Grove steinblokker lagt igjen av isen preger landskapet mange steder og er veldig karakteristisk for Finnskogen. Det er også mer innslag av sjøer og vann i sør. Det er en økende grad av villmarkspreg nordover langs Finnskogleden.

Forskjellene kommer også frem i utbredelsen av finnebosettingene. Områdene lengst nord med mindre gran egnet seg ikke like godt til svedjebruk som områdene i sør, en av grunnene til at det ikke er like mye spor etter finnekulturen i nordre del.

Som grunnlag for den videre oppgaven har vi gjort en analyse av Finnskogleden, som sammen med overordnet landskapsressursanalyse har lagt grunnlaget for valget av tre mulighetsområder der vi går mer i detalj for å vise de ulike ressursene og mulighetene. Mulighetsområdene er valgt ut på bakgrunn av stedegne naturkvaliteter, nærhet til tettsteder, tilgang til kulturminner og opplevelsespotensiale. Vi har valgt å ikke sette helt klare avgrensninger for mulighetsområdene, da kvaliteter som kan ses i tilknytning til leden strekker seg også utover selve stien.

Mulighetsområdet i nord er valgt hovedsakelig på grunn av sin villmarkspregede natur og begrensede tilgjengelighet, mulighetsområdet i midt har et stort aktivitetspotensiale med god tilgjengelighet, og det sørlige mulighetsområdet er valgt på bakgrunn av sine mangfoldige kulturminner og eksisterende tilbud. Vi har også valgt å inkludere leden i sin helhet som et område, da vi mener at det finnes mange muligheter for å styrke opplevelsen av å vandre langs den og den har en såpass sentral rolle.

Fig 9: Haldammen ved Gravberget

Fig 10: Utsikt over Røgden

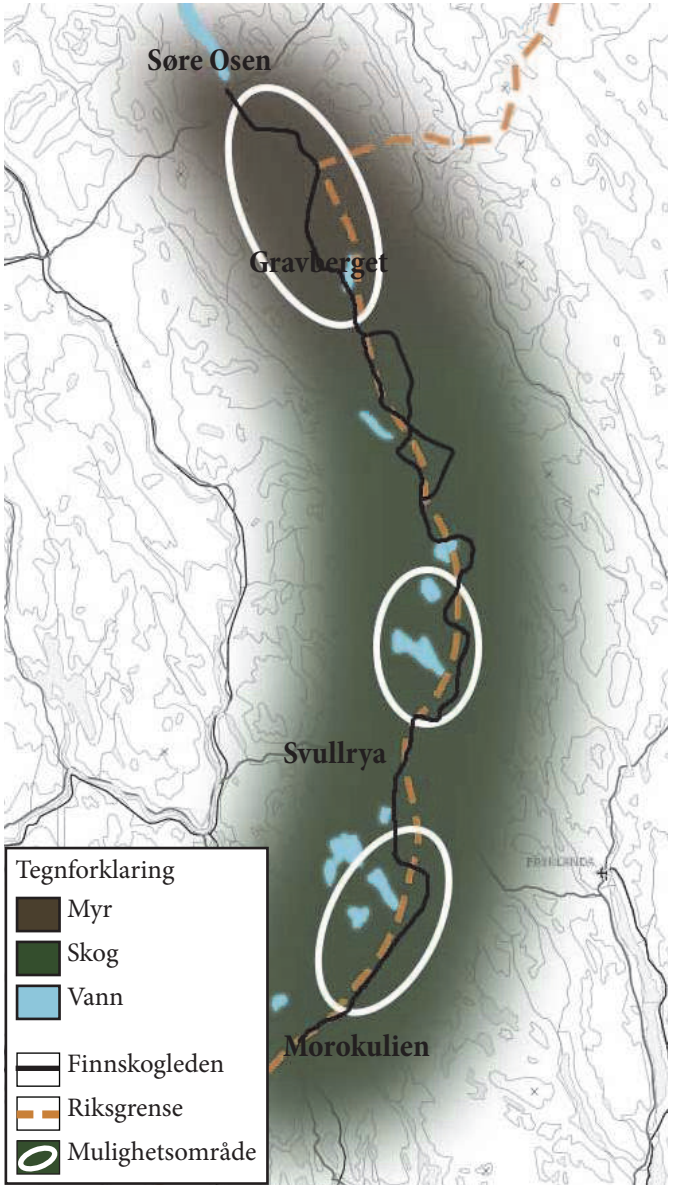

Fig 11: Overordnet landskapskarakteranalyse med anviste mulighetsområder

Overordnet områdebeskrivelse for Finnskogleden

Finnskogleden utgjør en sammenhengende forbindelse basert på et nettverk av gamle vandrings- og ferdselsveier fra skogfinnetiden. I 1992 ble store deler av dette nettverket komponert sammen, gjennom et prosjekt i regi av ARKO-samarbeidet, til en enestående vandringsvei som tar deg gjennom hjertet av Finnskogen fra nord til sør. Grensen mellom landene viskes ut, og kun oppmerkingen langs leden røper hilken side du er på. Området Finnskogleden strekker seg gjennom er enormt, og leden favner om mye av opplevelsene knyttet til de ressursene Finnskogen har.

Gjennom befaring og intervju med nøkkelpersoner og tilfeldig utvalg av fastboende i forskjellige deler av Finnskogen har vi dannet oss et grovt bilde av Finnskogledens generelle tilstand og karakter:

- Fremkommeligheten langs leden er stort sett god og egnet for folk flest; terrenget er variert men udramatisk
- Underlaget kan variere fra god skogssti til bløt myr
- Merking og skilting kan variere fra svært godt og tydelig til mindre god og til dels manglende.
- Det er et kontinuerlig behov for vedlikehold; rydding for å motvirke gjengroing og gjenoppmerking etter hogstarbeid.
- Det er et rikt og variert utvalg av opplevelser både langs og i nær tilknytning til leden.

Områdekvaliteter
- Kulturhistorie
- Mystikk
- Variasjon i landskap- og terrengform
- Naturopplevelser
- Ro og stillhet
- Rikt dyreliv

Fig 12: Eksempel på Finnskogleden og merking på norsk side

Landskapskarakteranalyse nordre mulighetsområde

Landskapskarakteren i nord skiller seg fra resten av Finnskogen ved at åsene og toppene og er generelt 100 m høyere enn resten av Finnskogen. Terrenget er mer kupert og kan by på litt tyngre stier, men også utsiktspunkter hvor man får sett utover et større område og kan skimte fjell i horisonten.

Det er færre vann og disse er mindre i størrelse enn lenger sør. Området fremstår som bløtt men med få åpne vann. Dette er grunnet det fuktige jordsmonnet og de store myrene som dominerer,noe man vil oppleve når man vandrer på leden. De store myrene kan også assosieres med vidder, og gi følelsen av å vandre i et mer fjellaktig landskap på vinterstid.

Leden krysses av kraftlinjer på to steder, noe som påvirker og dominerer opplevelsen av landskapet.

På grunn av lav til middels bonitet der bartrær dominerer fremstår landskapet som mer åpent. Tømmerutvinning foregår ikke i like stor grad som lenger sør, og variasjonen i plantediversiteten er mindre. Områdene er mindre egnet til jorbruk, som også kan være en årsak til at det finnes mindre bebyggelse her enn lengre sør.

Hovedtrekk i landskapet

- Myrområder
- Duvende landskap
- Åpen barskog
- Høye åser
- Lite bebyggelse
- Naturen er er generelt lite berørt

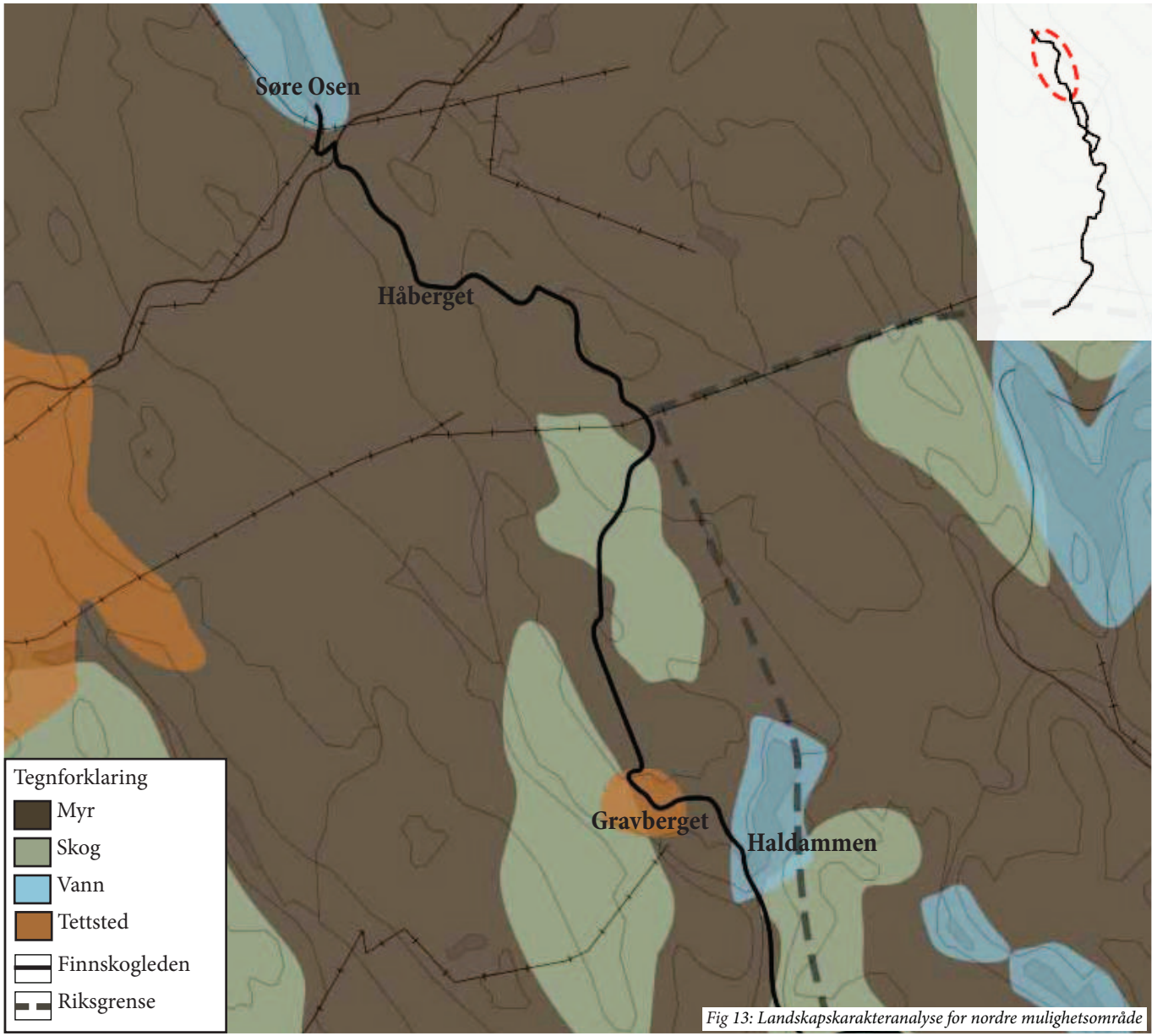

Fig 13: Landskapskarakteranalyse for nordre mulighetsområde

Områdebeskrivelse nordre mulighetsområde

Vi har valgt ut den nordligste delen av Finnskogen, nord for Gravberget til Søre Osen om et av mulighetsområdene. Dette området utpeker seg som "Villmarksdelen" i Finnskogen, og bærer preg av lite tilrettelegging og mindre grad av inngrep

Finnskogleden har sitt nordligste startpunkt sør for Osensjøen i Trysil, og ligger i nær tilknytning til en større gjennomfartsvei. Tilgjengeligheten innad i denne delen av Finnskogen defineres av tilgang via fortinnsvis offentlig vei, og er noe begrenset. Bilvei er en forutsetning for å kunne organisere transport, startsted for vandring og retur samt forsyningsmuligheter. Det er bussforbindelse til Gravberget. Mellom Gravberget og Søre Osen er det hovedsaklig privat veinett med bomavgift. Finnskogleden spiller en meget sentral rolle i denne sammenhengen, og blir på en måte villmarkens hovedvei sørover i Finnskogen. I denne delen av Finnskogen holder leden seg på norsk side.

Det som kjennetegner dette partiet er lite berørt natur, lite eller ingen bebyggelse og lange avstander med lite menneskelig aktivitet eller inngrep. Det er mange partier med våtmark. Sammenlignet med resten av Finnskogen er dette området helhetlig mest i kontakt med naturen. Terrenget ligger noe høyere i dette området, og preges av åser og små berg som gir en mer variert høydeprofil. Naturlige utsiktspunkt forekommer oftere i denne typen terreng sammenlignet med områder lengre sør i Finnskogen. Forekomsten av skogfinske kulturminner er også liten. Av overnattingsmuligheter finnes kun tilbud i enkel standard langs denne ruten.

Finnskogleden står sentralt som kanskje den største attraksjonen i dette området av Finnskogen, og fungerer både som en opplevelse i seg selv men også som ferdselsåre gjennom landskapet med muligheter for videre vandring til områder lengre sør. Vandring fra starten av leden og sørover fordrer et visst nivå av selvstendig planlegging, kunnskap, ferdighet med tanke på både proviantering, navigering og overnatting. Det er forholdsvis lange etapper å gå, og få menneskeskapte opplevelser og tilbud. Området er godt egnet til selvstendig vandring der opplevelse av natur fremfor menneskelig kultur, tilrettelagte tilbud og opplevelser er målet. Avstandene i området egner seg godt til en helgs vandring. Vi har funnet ut at bruken av denne delen av Finnskogen er liten sammenlignet med steder lengre sør og brukergruppen omfatter stort sett mennesker som liker å vandre alene i vill natur.

Det foreligger planer om å bygge ut vindkraft i Kjølberget i Våler kommune, noe som vil komme i konflikt med Finnskogledens nåværende trasé. Et slikt inngrep vil endre opplevelsesverdiene i området (Austri vind 2012).

Fig 14: karakteristisk myrområde i det nordlige mulighetsområde

Områdekvaliteter

- Finnskogledens nordligste startpunkt
- Natur med få inngrep
- Stillhet og ro
- Stjernehimmel
- Dyreliv
- Enkle overnattingsmuligheter
- Kirken i Gravberget

Landskapskarakteranalyse for midtre mulighetsområde

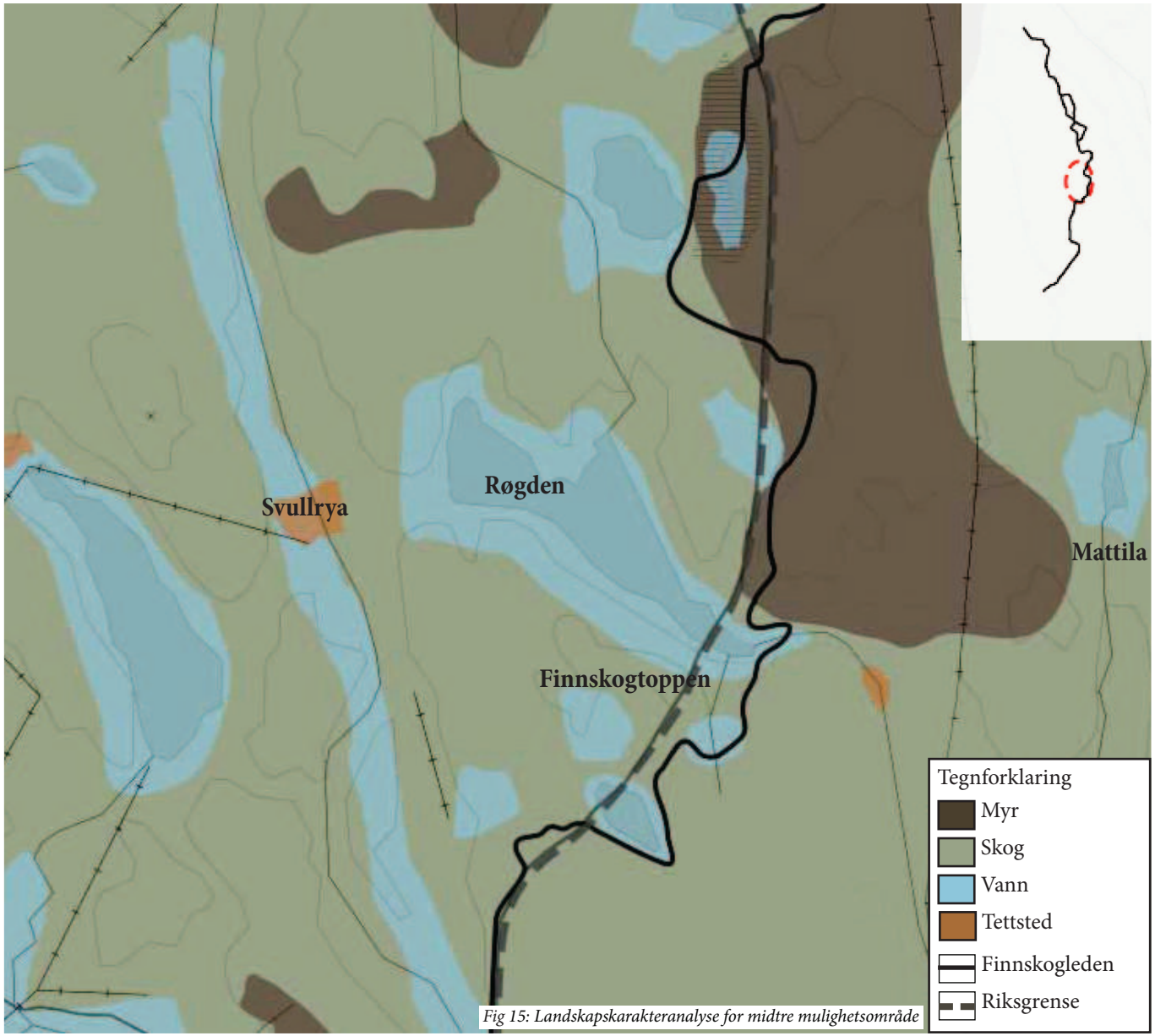

Fig 15: Landskapskarakteranalyse for midtre mulighetsområde

I området rundt Svullrya finner man en landskapskarakter som har innslag fra områdene lenger nord og sør. Terrenget er mer kupert enn i sør, men åsene er lavere enn i nord. I området rundt Røgden er det høydedrag som gir god utsikt over store deler av landskapet, noe som ikke forekommer over alt. Det er flere vann og de er tilrelativt store noen steder. Vannene ligger også her nederst i dalene, det forekommer høyere innslag av løvskog enn man finner lenger nord, men den dominerende tresorten er fortsatt gran og furu.

Det er høy til svært høy bonitet i området, hvilket vises i terrenget ved at det er benyttet til tømmerhogst, noe man vil se langs leden. Dette betyr også at jordsmonnet er bedre og vil derfor kunne by mer variasjon av vekster. Langs leden passeres flere småbruk og spredt bebyggelse.

I forhold til i nord vil leden oppleves som tørrere og enklere å ferdes på. Leden går ikke gjennom store myrområder, men i større grad i skogområder. I området er det drevet en del tømmerhogst som vil være med å lysne opp skogen som stedvis kan være tett. Hogstflatene kan også by på problemer for fremkommeligheten visse steder.

Hovedtrekk i landskapet

- Store sjøområder
- Frodig, sammenhengende skog
- Variert topografi
- Hogstområder
- Mindre myrområder
- Spredte jordbruksområder

Områdebeskrivelse for midtre mulighetsområde

Området i tilknytning Røgden er valgt ut som et mulighetsområde med fokus på brukergruppen som er interessert i kortere turer og ekstra opplevelser i tilknytning til Finnskogleden. Avgrensningen er gjort ved Svullrya i vest, Abbortjernsberg i nord, Hallsjön i sør og landskapet rundt Røgden i øst. Dette er et område område med god tilgjengelighet, der fv. 201 og 202 går forbi, og det er også flere private veier i området.

I dette fokusområdet, på grensen mellom Norge og Sverige, ligger en innsjø med langstrakt form kalt Røgden. Områdene i vest av innsjøen er preget av grunt vann med mange små og noen større holmer og store steinblokker, som gir et spesielt og eventyrlig landskap. I områdene rundt Røgden finnes noen få gårdsbruk og en del spor etter finnebosetninger. Et eksempel på dette er Purala, en finngård som drives som museum med salg av blant annet den finske tradisjonsretten motti og flesk. Sør for Røgden ligger også Fjolperstorp, en finneplass med hus i dårlig stand, og rester etter to andre finnetorp, Knossi og Ostorp. Knossi-området er kjent for sin sjeldne flora. Et annet eksempel er Abbortjernsberg, et naturreservat med blant annet en røykstue som står åpen for overnattingsgjester og er et av de best bevarte finntorpene langs Finnskogleden. Dette er kun eksempler på noen få av mange finngårder i området.

Det er også andre kvaliteter i dette området rundt Finnskogleden som er attraktivt med tanke på opplevelser. Sør for Røgden ligger Finnskogtoppen, et velværehotell som tilbyr blant annet et aktivitetsprogram, og gjennom dette kan man oppleve finnekulturen i området. På veien i nærheten av Røgden finnes også en liten matbutikk, den eneste butikken som ligger i direkte tilknytning til Finnskogleden. Andre opplevelser er toppen på Moldusberget (450 moh) som du kommer til via en liten avstikker fra Finnskogleden. Herfra får du nydelig utsikt over Røgden og landskapet. Rundt innsjøen Røgden ligger en del badestrender som gir gode bademuligheter. Den gamle tollstasjonen på norsk side ligger også like sør for Røgden, og her var det tidligere overnattingsmuligheter for folk som vandret på Finnskogleden. Det varierende og vakre landskapet i området er også en av områdets kvaliteter. Du finner variasjoner fra tette skoger til åpne områder med storslagen utsikt.

Fig 16: Utsikt fra Moldusberget

En drøy mil fra Finnskogleden på norsk side ligger knutepunktet Svullrya. Svullrya var sentrum for finneinnvandringen på 1600-tallet, og kan anses som "hovedstaden" i Finnskogen. Her ligger blant annet en bensinstasjon, kafe, barneskole, kirke og kro- og motell. Finntunet, som er en del av Norsk Skogfinsk museum, ligger også i Svullrya. Finntunet er et museum med 13 bygninger, og her får en oppleve en gammel røykstue og andre karakteristiske finnkulturbygninger. Det er i dag en sti som forbinder Finnskogleden med Svullrya, men denne er ikke oppmerket.

Områdekvaliteter

- Finnskogtoppen – helsesenter
- Røgden
- Minnesteinen Rantala
- Finnebosettinger
- Utsiktspunkt
- Variert landskap
- Butikk
- Beliggenhet nær knutepunkt
- Tilgjengelighet

Landskapskarakteranalyse for søndre mulighetsområde

Landskapet sør i Finnskogen skiller seg ut i fra områdene lenger nord ved at terrenget er flatere. Man finner flere vann i forskjellige størrelser, men det er markant mindre myrområder enn lengre nord. Toppene eller åsene ligger 100 m under det de i midten av Finnskogen og 200 m lavere enn helt nord. Området består av et mer variert innslag av skog, vann, myrer og kulturlandskap enn lengre nord.

Boniteten for området går fra høy til svært høy bonitet, som også fremgår i landskapet gjennom tømmerhogst. Tresortene som dominerer er gran og furu, men med innslag av løvtrær, dette gjelder særlig i de mer fuktige områdene. Grunnet fuktigheten og boniteten er dette området mer rikt på planter og dyr enn områdene lengre nord. Det går et elvedrag fra Utgårdssjøen og sørover som preger landskapet og renner fra sjø til sjø.

Stien i sør vil man oppleve som lettere å vandre på siden terrenget er tørrere og flatere. Noe som skiller området i sør fra de to andre områdene lengre nord er at man vil få oppleve mer sammenhengende kulturlandskap langs leden. Kulturlandskap langs leden finner man blant annet ved Morokulien og Utgardsjøen litt lengre nord.

Hovedtrekk i landskapet

- Småkupert landskap
- Større sjøområder
- Mye kulturlandskap
- Verdifulle biotoper
- Innslag av løvskog
- Elvedrag

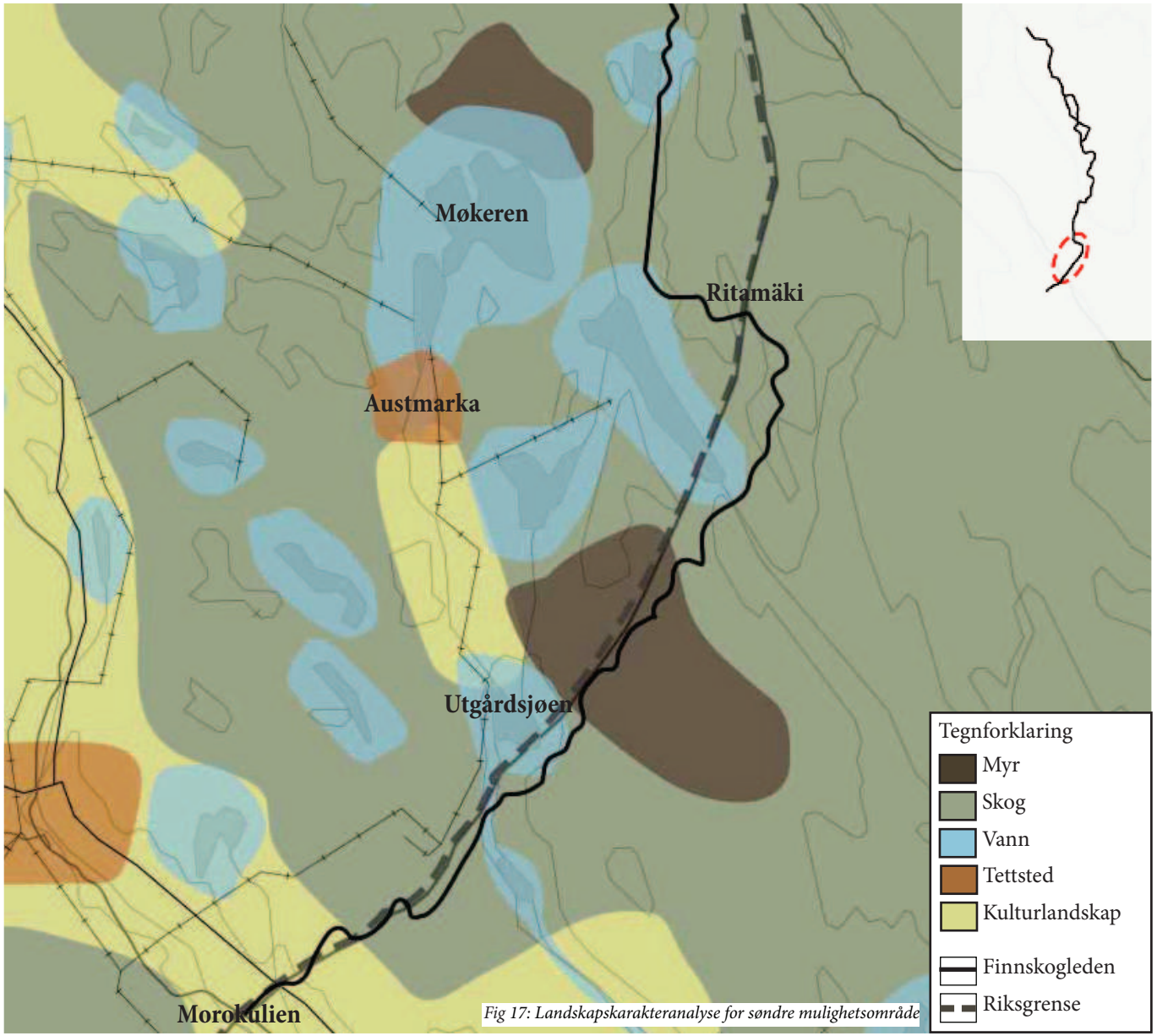

Fig 17: Landskapskarakteranalyse for søndre mulighetsområde

Områdebeskrivelse for søndre mulighetsområde

Dette mulighetsområdet omfatter området fra Møkeren i nord til Utgårdssjøen i sør. I dette området kan man gjennom Finnskogleden oppleve mye finnekultur langs en godt tilrettelagt tursti, flere ulike friluftsaktiviteter og det finnes gode overnattingsmuligheter.

Området har et rikelig utvalg av finnekultur. Her finnes gamle bosettingsområder og mange av de karakteristiske badstuene og røykstuene. Finngården Ritamäki, som ligger ved grensen på svensk side, er Finnskogens siste bebodde røykstue i et genuint gårdsmiljø. Gården har parkering like ved og er i så måte et veldig tilgjengelig kulturminne. Ritamäki er også en del av 7-torprunden, som tar deg med på en vandring gjennom finnekulturen i området (Briskerud pers.med.). Ikke langt unna ligger skiområdet Rabakkoberg, som har oppkjørte skiløyper på vinteren. Herfra går det bilvei ned til tettstedet Lekvatnet.

I den sørlige delen av området ved Utgårdssjøen ligger Solhaug Kano og Fritid, som tilbyr leie av kano, kulturvandring, transport og overnatting til 30 personer i karakteristiske finnekulturbygninger (Solhaug Kano og Fritid 2006). Utgårdssjøen er et yndet sted for padling i kano og kajakk. Det går sammenhengende vannforbindelse helt ned til Karlstad.

Fylkesvei 200 krysser området på både tvers og på langs, mens E16 fra Kongsvinger til Torsby går like nord for området. Landskapet er preget av tømmerhogsten, som kan sees fra veiene og leden, og har medført at området har et mylder av private skogsbilveier. Dette, sammen med E16 og fylkesveiene, gjør at det er enkelt å komme seg til de ulike delene av området, via offentlig eller privat vei.

Austmarka, som er et lite tettsted med spredt bebyggelse og er omgitt av kulturlandskap, vann og skog, ligger noen timers gange fra leden. Austmarka har den eneste matvarebutikken mellom Morokulien i sør til Svullrya i nord og vil dermed utgjøre et naturlig sentrum av området. Langs fv. 202 ligger også flere andre små tettsteder. Disse er av mindre størrelse og har ofte mye jordbruk- og kulturlandskap rundt seg.

Fig 18: Et av vannene langs leden.

Områdekvaliteter

- E16 i nord gir god tilgjengelighet
- Godt tilrettelagt tursti
- Mye finnekultur å oppleve
- Variert landskap
- Allerede eksisterende aktivitetstilbud
- Gode muligheter for kano-/kajakkturer

Fig 19: På befaring med S. Briskerud

Stadkjensle langs Finnskogleden

Som en del av arbeidet med denne oppgaven var vi på feltarbeid hvor vi utførte en stadkjensleundersøkelse. Deler av Finnskogleden ble befart, og intervjuer gjennomført, hvor lokalbefolkningen bidro til å gi oss et mer helhetlig bilde av leden. Leden er svært langstrakt, og noen av de erfaringene feltarbeidet ga oss var at både bruk og opplevelse av leden endrer seg med geografisk lokalisering (sør vs nord). Det at vi gjennomførte intervjuene utenfor turistsesong kan dog være en svakhet da noen av opplevelseserfaringene vi søkte antageligvis ikke kom helt riktig frem.

Bruker lokalbefolkningen Finnskogleden?

" Nei, vil vel si at det er en turistvei. Har ikke gått leden selv."
- Eldre innbygger i Gravberget (nord)

"Tja, har gått fælt lite på den selv. Synes det bare er koselig at folk går forbi."
- Tilflyttet innbygger i Gravberget (nord)

"Greit at den er der. Men jeg går heller egne stier."
- Oppvokst innbygger, Svullrya (midt)

Samtalene viste at de lokale vi snakket med for det meste ikke går leden selv. De liker at den er der, og mange har gått noe på leden, men få har gått lengre strekninger av den. En eldre kvinne vi snakket med hadde gått leden fra Morokulien og opp til Øyermoen, og det samme hadde hennes barnebarn gjort. De har altså gått den sørlige delen av leden, som virker som den mer attraktive delen å gå om man faktisk skal gå lengre deler av Finnskogleden.

Leden er dog bare en liten del av et stort stinettverk i Finnskogen, og for de lokale har ikke leden i seg selv nødvendigvis noen større verdi for dem enn de andre stiene man finner her.

Om de er ute og går i skogen betyr det ikke noe for dem om de tråt langs leden, eller om de går på en annen sti. Det som betyr noe er at området er stille og fredelig, og at landskapet er vakkert. Leden i sin helhet er satt sammen av flere mer lokale stier, og muligheten for å gå runder er stor. Dette gjør at leden blant de lokale stort sett er mer i bruk som en del av stinettverket enn det å gå leden/Finnskogen på langs er.

Hva med folk utenfor Finnskogen, bruker de leden mye?

"Da vi flyttet hit så vi kanskje 30-80 personer i løpet av året. Når er det kanskje bare 4-10 stykker per år."
- Tilflyttet innbygger til Håberget (nord)

"Har sett rundt 40 stk så langt i år, men det pleide å være flere som gikk."
- Eldre innbygger i Øyermoen (sør)

Ut i fra samtalene er det svært tydelig at stien ble mye mer brukt tidligere. Man ser også store forskjeller på bruken av leden etter hvor de vi har snakket med bor. Tidligere var dagens led bare en mengde stier som har gått gjennom Finnskogen, men ble i 1992 (Nesholen pers.med) satt sammen til å bli en fullstendig og sammenhengende sti. På den tiden var det mer populært å gå leden, det var mer promotering og mer stas å gå større deler av leden. I senere tid er det mindre markedsføring, og i tillegg har tilbudene langs leden minket (blant annet når det gjelder overnattingsmuligheter og forsyningssteder). Det er bedre og flere tilbud om man går langs den søndre delen av leden, og dette gjenspeiles også i det vi får høre. Dess lenger sør man bor, dess flere har man sett vandre langs leden.

Hva kan gjøres for å trekke flere til leden?
Det er ingen tvil om at deler av leden er preget av dårlig skilting og noe ufremkommelige parti. Flere av de lokale synes tilretteleggingen spesielt i myrområdene er dårlig, og at om en ikke er kjent i området kan en risikere å ende opp på feil sti. Dette er både fordi skiltingen langs leden er enkelte steder er utilstrekkelig, og fordi en kan tvinges av myra og ta en alternativ

Fig 20: S. Briskerud fra DNT forteller om finnekulturen

Fig 21: Trolsk stemning i Finnskogen

rute rundt, og det da er vanskelig å finne tilbake til opprinnelig sti. Her er potensialet for utbedring stort. Flere har også ytret misnøye til det vedlikeholdet som er gjort til nå; mange steder er stien ødelagt av hogstfelt og skogsmaskiner. Ikke bare det, men viktige broer har blitt rapportert som ødelagt og ufarbare, men der er det altså ikke gjort noe ennå. Dette bør gjøres noe med, for om stien oppfattes som ødelagt og "stygg" vil den også være mindre attraktiv.

Hva setter du størst pris på med området?

"At det er så stille og fredelig. Og den stjerneklare himmelen!"
- Tilflyttet innbygger i Gravberget (nord)

Ord som går igjen blant alle er den stillheten og de fredelige følelsene en får ved å være og å bo på Finnskogen. Å ha tilgang på naturen rett utenfor stuevinduet er også noe flere trekker ut som en av de største gledene ved å bo her. Det å ha nærhet til vann blir også nevnt, da spesielt hos de som bor sør i Finnskogen. For flere er også det viktig at man på enkelt vis kan komme seg ut og langt fra folk, å ha muligheten til å føle seg helt alene ute i naturen er noe mange setter pris på. Ved å bevege seg i stille og rolige naturomgivelser forsterker man opplevelsen av ikke bare naturens egenart, men også den unike kulturen Finnskogen byr på.

Verdiskaping:
Gjennom hele Finnskogen er det mangel på arbeidsplasser, og spesielt de unge reiser bort fra Finnskogen. Dette anses som et problem blant alle vi har snakket med, unge så vel som de eldre. Det er også et viktig satsingsområde for den nye regionalparken for området. Herdis Bragelien, leder for Finnskogen natur & kulturpark, påpeker at verdiskaping er et svært viktig mål for dem, og å gjøre Finnskogen til et attraktivt bosted med muligheter for en nær arbeidsplass. Å bruke leden og dens muligheter til å skape et attraktivt produkt er en potensiell mulighet, men selv om turister og andre er hjertelig velkomne til Finnskogen er det også viktig å passe på at naturens og kulturens egenart ikke blir oversett eller tilsidesatt.

Overordnede strategier

Gjennom den informasjonen vi har tilegnet oss i kurset ser vi at Finnskogleden har noen grunnleggende svakheter. Leden fremstår som mangelfull flere steder og vi vil foreslå å legge noen generelle strategier til grunn for å ruste opp selve leden for å styrke hovedfunksjonene ferdselsvei og merkevare – en rød tråd for Finnskogen. I tillegg vil vi gjennom mulighetsområdene foreslå økt tilrettelegging for ulike interesser både i form av aktivitets- og opplevelsesgrunnlag, men også for å øke standarden på stien leden går på.

Vi har valgt å sette fokus på tre strategier: ***Økt kunnskap og informasjon,*** bedre ***tilgjengelighet*** og ***opplevelser***. Gjennom å fokusere på disse vil Finnskogledens ressurser bedre kunne nyttes, og bidra til å skape nye verdier for Finnskogen som helhet.

Økt kunnskap og informasjon

Finnskogen er i dag et allmennkjent område blant Norges befolkning, mindre kjent er Finnskogleden. Å gi befolkningen mer kunnskap rundt Finnskogleden kan bidra til å styrke det lokale engasjementet rundt den, og således gi bedre grobunn for turisme. Finnskogleden har en rekke kvaliteter å tilby, og det vil være viktig å få ut til allmennheten at det ikke bare er en sti, men så mye mer! Det å få ut informasjon som gir folk et innblikk på hvor leden går, hvordan man finner den, innfallsporter og annen relevant informasjon som også er lett tilgjengelig for folk flest er også en viktig del av denne strategien.

Tilgjengelighet

Det at leden i dag flere steder kan oppleves som mangelfull gjør at den fremstår som mindre attraktiv enn den har potensial til å være. Leden byr på mange kvaliteter som kan være med på å skape Finnskogen til et mer turistvennlig sted, men for å bli et ledd i den prosessen er det viktige ting som må utbedres ved leden. Tilgjengelighet favner om et bredt spekter av tiltak som til sammen kan gjøre leden mer attraktiv enn det den fremstår som i dag, og som kanskje også kan gjøre den attraktiv for større brukergrupper. Tilrettelegging og opprusting av leden er noen av de viktigste tiltakene innenfor denne strategien.

Opplevelse

Leden skal være et kvalitetsmerke, en attraksjon som trekker folk ut og lokker dem til å tilbringe tid i naturen. Alle mennesker er forskjellige, og dermed finnes det også utallige interesser. De ressursene som finnes langs leden utgjør til sammen et mangfoldig tilbud, men som i dag ikke gjenspeiler den brukergruppen som hovedsakelig benytter leden. Å planlegge og tilrettelegge for ulike aktiviteter og opplevelser langs leden kan derfor være med på å trekke flere brukergrupper til selve leden. De ulike mulighetsområdene favner om ulike brukergrupper og sikrer at mange blir inkludert og opplevelsene blir fullverdige.

For å kunne oppfylle disse strategiene har vi funnet frem til forskjellige tiltak som kan forsterke verdien av de ulike mulighetsområdene. De forskjellige kvalitetene og ressursene hvert mulighetsområde innehar krever ulike tiltak, noe som gjør at vi har valgt å dele tiltakene etter område. Vi har også valgt å inkludere en del som inneholder tiltak som gjelder leden i sin helhet, og dermed også innenfor alle mulighetsområdene.

Fig 22: Hovedstrategiene

Fig 23: Vannkilde i Håberget

Tiltak for Finnskogleden

Finnskogleden skal være selve hovedåren i Finnskogen. Foruten å være en vandringsvei med transport fra sted til sted som funksjon har Finnskogleden en meget sentral rolle som symbol og merkevare for Finnskogen. Vi mener derfor det er viktig at den ikke bare fremstår som et luftslott, men også kan oppleves som en pålitelig og troverdig hovedvei som forbinder hele Finnskogen. Det er også et mål at alle skal kunne oppleve leden, selv om det ikke skal være verken mulig eller nødvendig for alle målgrupper å vandre leden i sin helhet. For ledens omdømme kan det være viktig at flere enn bare dagens målgruppe skal ha muligheten til å oppleve ledens verdifulle kvaliteter på en tilfredsstillende måte.

Tiltakene for Finnskogleden vil gjelde for alle de tre mulighetsområdene.

Tiltak knyttet til økt kunnskap og informering

- Lettere tilgjengelig informasjon om Finnskogleden

Det finnes mye informasjon om Finnskogleden, men i dag er dette mindre tilgjengelig for folk flest. Den informasjonen som finnes burde vært mer synliggjort og tilgjengelig, spesielt i lokalområdene, men også på internett og i større områder hvor potensiale for rekruttering av ledvandrere finnes. Dette kan blant annet være kart over veier med innfallsporter til leden, parkeringsmuligheter, hvor leden går i terrenget, hvor man får kjøpt matvarer, og annen relevant og viktig informasjon.

Tiltak knyttet til tilgjengelighet

- Mer og bedre skilting av innfallsporter og langs leden

Det bør finnes god og dekkende informasjon og skilting ved innfallsportene til Finnskogleden. Det vil gjøre planlegging av både korte og lengre turer enklere, og kan også være med på å gjøre leden mer tilgjengelig. Generelt bedre skilting på leden er også viktig for å gjøre det lettere å orientere seg, og holde seg langs leden, da Finnskogen har et mylder av både veinett og stinett. I dag er det tidvis også et problem å orientere seg langs leden i de nordlige områdene, dette mye fordi det er sterkt preget av myrområder hvor trær som oppmerking er mangelvare. Her bør det finnes alternative oppmerkingsmetoder.

- Forbedring og vedlikehold av Finnskogleden

I dag er Finnskogleden noe preget av tidvis dårlig skjøtsel, og oppmerking. Skilting er en del av dette, men også vedlikehold av selve leden er viktig. Vedlikeholdet av stiene leden går på bør oppgraderes, da blant annet ved å rydde stien, reparere broer og annet som er ødelagt, og legge klopper eller andre former for hjelpemidler langs de bløte myrpartiene.

- Bedre overnattingstilbud

Det finnes overnattingstilbud langs større deler av leden, men disse er av varierende kvalitet og avstanden imellom varierer. Mye av dagens tilbud består av enkle gapahuker og koier men det finnes også flere DNT-hytter og enkelte fraflyttede boliger som står åpen (Briskerud pers.med.). Det er svært få betjente overnattingstilbud. Et godt overnattingstilbud handler ikke bare om standarden på hyttene og sengene, men også at det er et tilbud innenfor en ok dagsetappe. Jevnere dekning av overnattingstilbud med en viss standard på strategiske punkter langs leden kan være et viktig grep for å gi et mer solid nettverk for vandring. Vi foreslår også at noen av de fraflyttede boligene bør vedlikeholdes.

Tiltak knyttet til opplevelse

- Økt fokus på bevaring av gammel finnskogskultur

En av de største kvalitetene ved å gå Finnskogleden er tilgangen på kulturminner og den unike kulturhistorien som finnes i området. Dessverre er mange av byggene langs leden preget av lite vedlikehold, noe som kan redusere den kulturelle opplevelsen. Det regnes derfor som et viktig tiltak for å bevare disse byggene, slik at historien kan formidles videre til også senere generasjoner.

Fig 24: Informasjonstavle ved Røgden

Fig 25: Klopplagt underlag langs leden

Tiltak for nordre mulighetsområde

Dette mulighetsområdet er Finnskogens minst befolkede område, i tillegg til å være det som kan regnes som den mest ufremkommelige delen av Finnskogleden. Bruk av dette området er godt egnet for de personer som oppsøker den «ekte» og ærlige naturen, da området er preget av lav grad av tilrettelegging og forholdsvis lange avstander å gå. Det finnes også få betjente overnattingssteder og færre severdigheter langs veien. Kombinasjonen av alt dette gjør at målgruppen for dette området består av personer som gjerne ønsker en tur hvor de må klare seg helt selv, hvor de får vandre alene og frekvensen for møtende turgåere er lav. De som hører inn under denne målgruppen ønsker seg villmarksfølelsen, og ønsker opplevelse knyttet til naturen og selve vandringen, og mindre rettet mot de aktivitetene eller kulturminnene en kan møte på veien.

Tiltak knyttet til økt kunnskap og informering

- Informasjon og tydeliggjøring av forholdene ved nordre del av Finnskogleden

Dette området er det av mulighetsområdene som stiller størst krav til vandrerens planleggingsevne og kapasitet underveis. Derfor vil det være viktig at det i forkant av vandrernes ferd er informasjon lett tilgjengelig som sier noe om hvor det finnes overnattingsmuligheter, muligheter for å handle inn forsyninger, og hvor det er mulig å finne drikkevannskilder langs leden. Informasjon bør tilgjengeliggjøres både ved startpunktene Søre Osen, og i Gravberget, men også ved relevante tettsteder og på internett.

Tiltak knyttet til tilgjengelighet

- Gjøre vann og mat lettere tilgjengelig

I de nordre områdene er avstandene lange, og forsyninger kan være knapt å få tak i. Velta Landhandel i Åsnes har tilbud om utkjøring av forsyninger til den nordre delen, men dette er begrenset til dagene torsdag og fredag. Innenfor sesong kan dette være et noe knapt tilbud for turgåere, spesielt om de planlegger å vandre hele leden. Å utvide dette tilbudet, eventuelt endre på ukedagene for utlkøring kan dette redusere terskelen for noen for å komme seg ut i «villmarka».

Tiltak knyttet til opplevelse

- Bevaring av villmarkspreget

Selv om det foreslås noe tilrettelegging for dette mulighetsområdet vil likevel denne delen av leden beholde villmarkspreget, og likevel være et attraktivt sted for opplevelse av villmark. For at det også skal fortsette å være en attraktiv opplevelse bør det gjøres få endringer ved leden her. Rett og slett å bevare det genuine villmarkspreget og den til tider lite berørte naturen er et av de viktigste tiltakene. Det er viktig at leden på utsiden ikke oppfattes som et lettvint tilbud hvor ALT er tilrettelagt, men som også fokuserer på dem som ønsker å utfordre seg selv litt i naturen. Dette er spesielt viktig dersom den planlagte vindmølleparken blir opprettet, for da vil dagens led gå rett gjennom parkområdet. Da bør det velges en alternativ rute hvor man fremdeles kan vandre i stillhet gjennom en mer uberørt natur (Briskerud pers.med.).

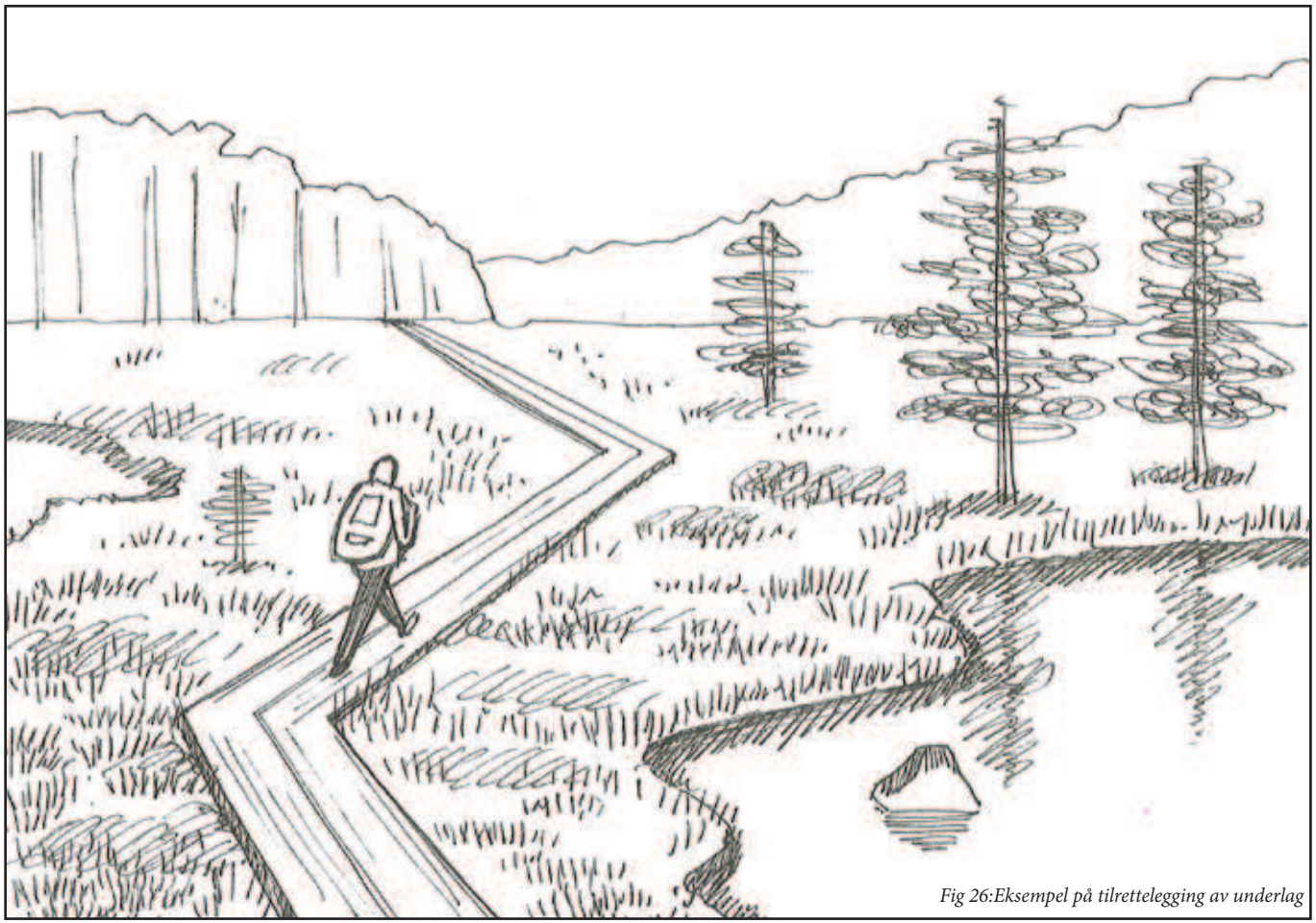

Fig 26:Eksempel på tilrettelegging av underlag

Tiltak for midtre mulighetsområde

Det midtre mulighetsområdet har stort potensiale når det gjelder tilrettelegging av aktiviteter. Målgruppen regnes som svært stor, siden området er egnet for brukergrupper som omfavner alt fra barnefamilier og eldre, til personer med nedsatt bevegelsesevne og de med sans for både tradisjonelle og alternative friluftsaktiviteter. Det egner seg for personer som ikke søker store fysiske utfordringer og setter pris på mer tilrettelagte aktiviteter i naturen. Vi ser stort potensial i å styrke dette som et aktivitetsområde, da spesielt ved Røgden. Å få en økt tilrettelegging og flere muligheter i tilknytning til leden kan gi en større brukergruppe interesse for å ta i bruk dette området, noe som kan styrke Finnskogleden i sin helhet som attraksjon og merkevare.

Tiltak knyttet til økt kunnskap og informering

- Utvikle Tollstasjonen

Tidligere har tollstasjonen fungert som overnattingssted (Briskerud pers.med). Tollstasjonen ligger strategisk til ved Røgden og veien og i nær tilknytning til Finnskogleden. Lokalene kan tenkes brukt til informasjon, sørge for overnattingstilbud i enkel, rimelig standard og eventuelt som utgangspunkt for aktivitetsnæring i området.

- Kartlegging av ulike løyper og turstier

Ved å få ut informasjon om hvilke løyper og rundturer som finnes i området kan interesse for både Finnskogleden og mulighetsområdet økes. Dette kan gjøres ved å kartlegge andre turstier som kan kombineres med Finnskogleden slik at en får rundturer. Også det å bevisstgjøre rundt leden og muligheten for Svullrya og Røgden som utgangspunkt for en lengre vandring langs leden er viktig informasjon.

Tiltak knyttet til tilgjengelighet

- Forsterke Svullrya som startpunkt for Finnskogleden

Dette kan gjøres gjennom konkrete tiltak som å markere opp stien mellom Svullrya og Finnskogleden, ha økt informasjon om de ulike aktivitets- og turmulighetene i Svullrya og ha et organisert opplegg for transport mellom Svullrya og ulike steder langs Finnskogleden.

- Ha bevissthet på universell utforming i området

Røgden er et område langs Finnskogleden med god tilgjengelighet, og det bør være muligheter for at dette kan bli et område med tilgang for alle. Dette kan blant annet oppnås ved å opprette baderampe og fiskebrygge, ha tilrettelagte parkeringsplasser og toaletter, tilpassede overnattingsmuligheter, med mer. Det bør også ses på muligheten for å gjøre korte deler av selve leden i dette området universelt utformet, gjerne en del som leder til et historisk interessant område.

Tiltak knyttet til opplevelse

- Tilrettelegge for aktiviteter ved Røgden

Røgden som område innehar mange kvaliteter som gjør at potensiale er stort for at det kan tilrettelegges som et sted med mange aktivitetstilbud. Tilbudene må være solide og varierte og tilby opplevelser og turmuligheter. Eksempler kan være kano- og sykkelutleie. Økt tilrettelegging for bademuligheter, fisking og ulike tilbud med guiding er også interessante eksempler. Aktiviteter på vinterstid kan være hundekjøring, skigåing og snøscooterled med tilkobling til løypenett på svensk side.

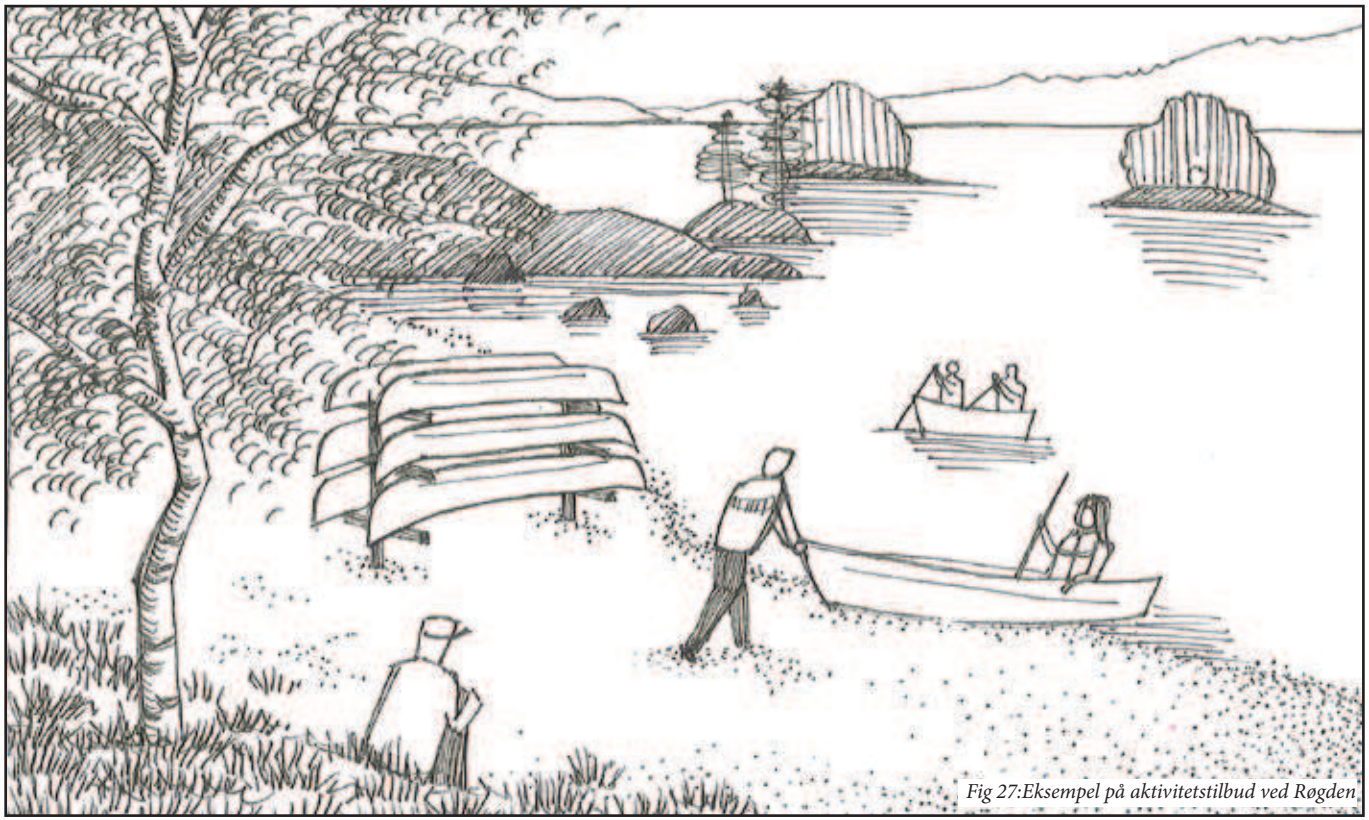

Fig 27:Eksempel på aktivitetstilbud ved Røgden

Tiltak for søndre mulighetsområde

Vårt mulighetsområde i sør er et mangfoldig område. Her står det kulturelle sterkt, men det innehar også et svært naturskjønt landskap og mange aktivitetsmuligheter. Området appellerer spesielt mot de som oppsøker og interesserer seg for finnekultur, og de som driver med ulike friluftsaktiviteter som blant annet kano, sykling, og langrenn. Alt dette finner man langs leden, kombinert med vakker og variert skogsnatur iblandet noe gårdslandskap. Området har overnattingsmuligheter, og god tilgjengelighet. Dette området tenkes interessant for både familier og folk flest, som ønsker en dags- eller helgetur. Målgruppen her er derfor meget bred, og favner om de som gjerne ser viktigheten av tilrettelegging av overnattingstilbud og komfort mer enn søken etter villmarksfølelsen.

Tiltak knyttet til økt kunnskap og informering

- Utvikling av det kulturelle tilbudet

Informasjonen som viser til de ulike kulturminnene langs leden finnes, men den kan være vanskelig tilgjengelig. En bedre formidling av informasjonen kan sørge for å nå en bredere målgruppe, og gjøre stedet mer attraktivt for kunnskapsturisme. Dette kan blant annet gjøres ved å gi ut informasjonen i tettsteder i Finnskogen og nærliggende steder, men også gjennom større informasjonskanaler. For å gi et mer helhetlig kulturelt og informativt tilbud kan det tilrettelegges for guidede turer.

Tiltak knyttet til tilgjengelighet

- Etablering av flere rundløyper / dagsturer

Finnskogen turistforening har et stort fokus på rundløyper, som kan gjennomføres som dagsturer. I det sørlige Finnskogområdet finnes blant annet 7-torpsrunden, og disse turene lar deg oppleve deler av både det unike Finnskoglandskapet og finnebosettingene. Fordelen med slike rundturer er at de minsker behovet for medbrakt utstyr, mat og planlegging, som kan være utslagsgivende for å tiltrekke seg familier og andre brukergrupper. Derfor ser vi det som hensiktsmessig å tilrettelegge for flere slike rundløyper, både som kan gjennomføres som korte eller lengre turer med overnatting.

Tiltak knyttet til opplevelse

- Utvikle Utgårdssjøen som aktivitetssenter for Finnskogen

Solhaug Kano og Fritid ved Utgårdssjøen har i dag et tilrettelagt tilbud med overnatting og aktiviteter. Blant tilbudene finnes kanoutleie og kulturvandring langs leden. Området har store muligheter for ulike typer aktiviteter, og vi ser for oss at en utvidelse av aktivitetstilbudet vil kunne nå en bredere gruppe. Slike aktiviteter kan blant annet være sykkelutleie, ridning, hundespannkjøring, elgsafari, og guidede kulturvandringer.

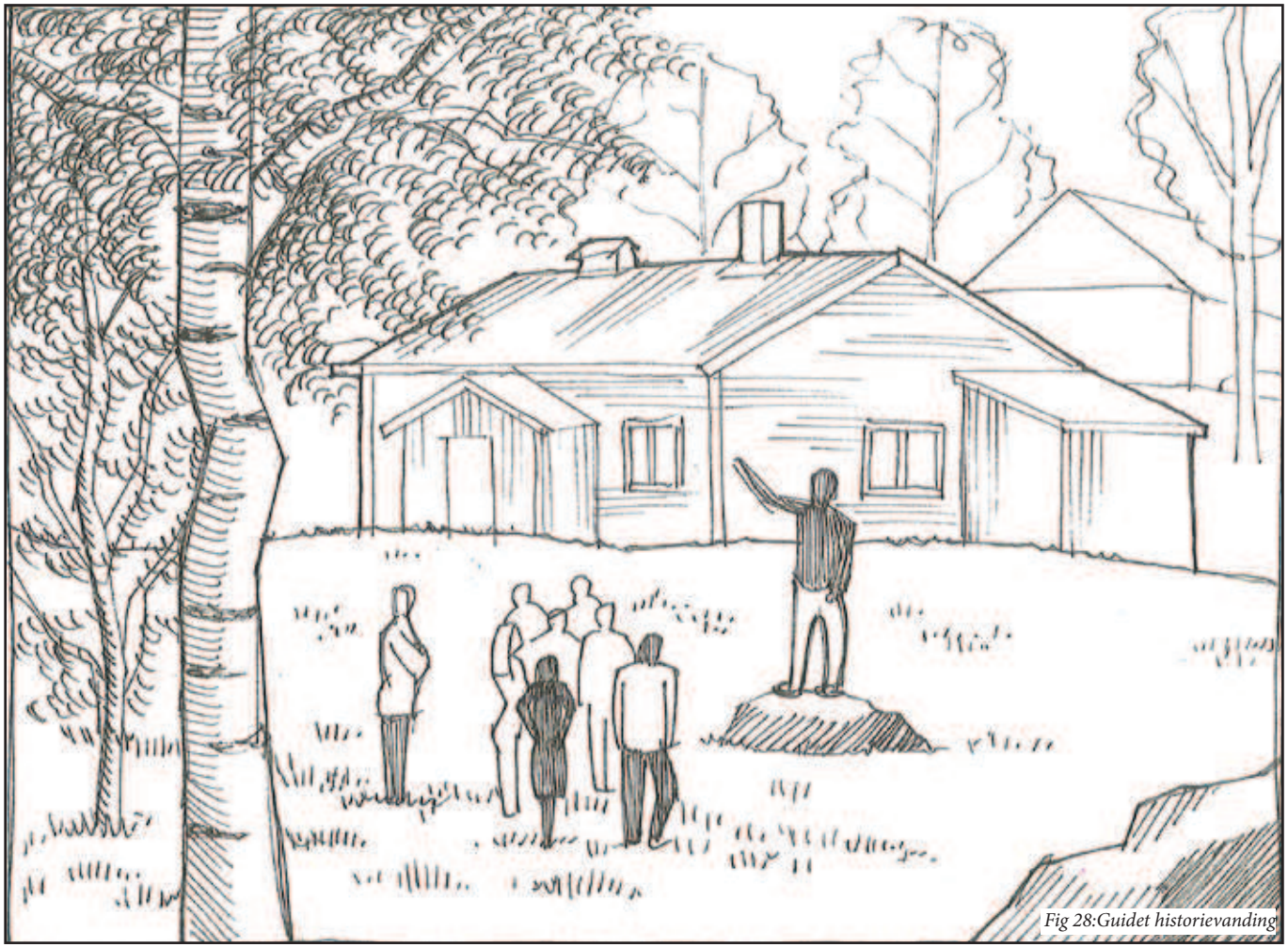

Fig 28:Guidet historievanding

Diskusjon

Oppgaven tar for seg Finnskogleden, og vi har undersøkt hvordan man kan utvikle den som en del av identiteten til Finnskogen. Ved hjelp av strategiene våre ønsker vi å vise at Finnskogleden er et spennende, mangfoldig område som har mange uutnytta ressurser som med noen små grep kan løftes opp i dagen. Tiltakenes ønskede effekt er at ressursene skal synliggjøres og at folk skal få en større interesse for Finnskogen og leden.

Finnskogen er et stort område, og det har gjort arbeid på detaljnivå utforende rent kapasitetsmessig. Analysene vi har gjort kan sies å ha bært noe preg av målestokken i oppgaven. Det hører med at vi ikke har hatt mulighet til å gå veldig detaljert i dybden alle steder, men likevel mener vi at vi har klart å tilnærme oss de store linjene og vesentlige tendensene.

Tiltakene er forsøkt utformet slik at hvert områdes ressurser skal fremheves. Tiltakene har blitt valgt ut på bakgrunn av de tre hovedstrategiene kunnskap/informasjon, tilgjengelighet og opplevelser. Tiltakene dreier seg om alt fra å gjøre informasjonen lettere tilgjengelig til å opprette opplevelsessentrum ved Røgden. Et viktig punkt foruten å gjøre leden i bedre stand er å vise at den finnes. Det hjelper lite om leden er godt stelt og klar til bruk om ikke folk vet at den er der. Derfor er det viktig å ikke bare se på tiltakene enkeltvis, men også å se på dem som en helhet.

Strategiene og tiltakene vi har kommet frem til kan også ses i sammenheng med områdene noen av de andre gruppene har arbeidet med i faget. Vi har selv et tiltak som går på å koble Finnskogleden sammen med Svullrya i vårt midtre mulighetsområde. Dette tiltaket kan få et enda større potensiale dersom sentrum av Svullrya blir utviklet slik gruppe 1 ser for seg at det kan. Hvis vi i tillegg kan tenke oss at Lekvatnet blir utviklet som tettsted slik gruppe 3 ønsker det, kan Lekvatnet bli en viktig innfallsport og startpunkt for leden. Dette på samme måte som Svullrya vil utgjøre for en annen del av leden.

En led som spiller på ulike interesser og opplevelser håpes å gjøre området attraktivt for mange brukergrupper. Klarer man å styrke Finnskogledens identitet kan dette få ringvirkninger og styrke Finnskogen i sin helhet, gjennom å være en kvalitet mange kan ta i bruk på forskjellige måter. Finnskogen natur & kulturpark jobber med å utvikle Finnskogen, og som ett ledd i dette arbeidet hører det også med å utvikle Finnskogleden.

En annen ønsket ringvirkning fra disse tiltakene er at lokalbefolkningen ser mulighetene som ligger i Finnskogleden, og griper disse for å skape flere arbeidsplasser., noe som er sterkt nødvendig ettersom Finnskogen er et fraflytningsområde. Dette skyldes i stor grad mangel på arbeidsplasser og muligheter for de unge, noe som fører til at spesielt ungdommen trekker mot de større stedene fremfor Finnskogbygda. En fraflytningsproblematikk er ikke noe man kan løse på kort tid, men det bør velges satsinger som har et langsiktig perspektiv.

Klarer man å skaffe flere arbeidsplasser lokalt kan det gjøre at bygda blir et mer attraktivt bosted. Dette er det lokalt sett et sterkt ønske om, da mange ønsker å bli boende i bygda, men har ingen mulighet for det ettersom arbeidsplassene finnes andre steder. Klarer man å utnytte ledens ressurser til denne typen verdiskaping kan man også skape et mer mangfoldig tilbud langs leden.

Dette krever i midlertidig at noen tar det første steget som får ballen til å rulle, og må sees i et lengre tidsperspektiv. Vi mener strategiene vi har lagt til grunn bør være del av de første stegene i med hensyn til satsningen på Finnskogleden som en kvalitet som er med på å løfte hele Finnskogen.

Konklusjon

Problemstillingen i denne oppgaven har vært hvordan man kan utvikle og styrke Finnskogleden som en del av Finnskogens identitet, uten at man skal redusere de eksisterende kvalitetene ved leden. Ved å fokusere på områder som opplevelser og tilrettelegging mener vi at de som forvalter leden og Finnskogen kan skape en severdighet og utvikle et sterkere identitetsmerke for Finnskogen. Strategiene søker etter å gi leden et allsidig tilbud som skal inneholde både natur, aktivisering og en utvikling av folks kunnskapstørst. Å få inn disse tilbudene vil gjøre leden til en mangfoldig ressurs som skal gi folk gode opplevelser. Å gjennomføre disse tiltakene vil ikke redusere ledens kvaliteter, men tvert i mot forsterke deres egenart.

Kilder

ARKO. (2012). "Om ARKO". Tilgjengelig fra: http://www.arko-regionen.org/om_arko.asp (Lest 14.10.2013)

Austmarka utvikling (u.å.). "Flykningeruta". Tilgjenglig på: http://www.austmarka.no/index.php/gjore/kulturvandring/flykningeruta (Lest 02.10.2013)

Austri Vind DA (2012). "Melding med forslag til utredningsprogram KJØLBERGET VINDKRAFTVERK"

Clemetsen M. (2009). "Landskapsressursanalyse, verktøy for integrert stedsutvikling og forvaltning". Notat Aurland naturverkstad AS.

Finnskogtinget, bilde. Tilgjengelig på: http://www.finnskogtinget.no/?page_id=13 (Lest 12.10.2013)

Hedmark fylkeskommune (2005). "Fylkesdelplan for kulturminner i Hedmark".

Hedmark fylkeskommune (2008). "Fylkesplan for Hedmark 2009 - 2012".

Kvenlandsförbundet (u.å.). "Finnskogenes historie". Tilgjengelig fra: http://www.suonttavaara.se/dokument/Finnskogarna.html (Lest 01.10.2013)

Naturbase (2013). Tilgjengelig fra: http://geocortex.dirnat.no/silverlightviewer/?Viewer=Naturbase (Lest 08.10.2013)

Finnskogen natur & kulturpark (2013). "Parkplan 2014-2024". Finnskogen. s. 24.

Finnskogen Turistforening v/Skasdammen, Å. (2000). "Finnskogens folk, kultur og historie". Tilgjengelig fra: http://finnskogen.turistforeningen.no/index.php?fo_id=9184 (Lest 01.10.2013).

Palmquist S, Björklund M, Lahn T. (2011). "En levande Finnskog - vårt felles ansvar". Sluttrapport Hedmark fylkeskommune.

Regjeringen (2007). "Europeisk landskapskonvensjon. Norsk tekst". Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/tema/planlegging_plan-_og_bygningsloven/landskapskonvensjonen/om-konvensjonen/europeisk-landskapskonvensjon-norsk-teks.html?id=426184 (Lest 14.10.2013)

Solhaug Kano og Fritid (2006). "Solhaug Kano og Fritid - Funnskogen". Tilgjengelig fra: http://www.solhaug-kano-fritid.no (Lest 14.10.2013)

Alle fotografier er tatt av Geir Sørmoen
Håndtegninger av Mona Øverby